ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ମଜ୍ଝିମନିକାଯେ

ଉପରିପଣ୍ଣାସ-ଟୀକା

୧. ଦେୱଦହୱଗ୍ଗୋ

୧. ଦେୱଦହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧. ଦିବ୍ବନ୍ତି କାମଗୁଣେହି କୀଳନ୍ତି, ଲଳନ୍ତି, ତେସୁ ୱା ୱିହରନ୍ତି, ୱିଜଯସମତ୍ଥତାଯୋଗେନ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ ୱିଜେତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି; ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନାଦିସକ୍କାରଦାନଗ୍ଗହଣଂ ତଂତଂଅତ୍ଥାନୁସାସନଞ୍ଚ କରୋନ୍ତା ୱୋହରନ୍ତି, ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱପ୍ପତ୍ତାଯ ଜୁତିଯା ଜୋତେନ୍ତି ୱାତି ଦେୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ରାଜାନୋ. ତଥା ହି ତେ ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ଜନଂ ରଞ୍ଜଯନ୍ତା ସଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ୱିସେସେହି ରାଜନ୍ତି ଦିବ୍ବନ୍ତି ସୋଭନ୍ତୀତି ଚ, ''ରାଜାନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି. ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ନିଗମଦେସେ. ସାତି ପୋକ୍ଖରଣୀ. ତନ୍ତି ତଂ, ''ଦେୱଦହ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ପୋକ୍ଖରଣିଂ ଉପାଦାଯ, ତସ୍ସ ଅଦୂରଭୱତ୍ତାତି କେଚି. ସବ୍ବଂ ସୁଖାଦିଭେଦଂ ୱେଦଯିତଂ. ପୁବ୍ବେତି ପୁରିମଜାତିଯଂ. କତକମ୍ମପଚ୍ଚଯାତି କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଜାତଂ କମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ. ତେନ ସବ୍ବାପି ୱେଦନା କମ୍ମଫଲଭୂତା ଏୱ ଅନୁଭୱିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି. ତେନାହ ''ଇମିନା''ତିଆଦି. ଅନିଯମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ''ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଏୱଂୱାଦିନୋ''ତି ଏୱଂ ଇମେ ନାମାତି ଅୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ. ନିଯମେତ୍ୱାତି, ''ଏୱଂୱାଦିନୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନିଗଣ୍ଠା''ତି ଏୱଂ ୱିସେସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି.

କଲିସାସନନ୍ତି ପରାଜଯଂ. କଲୀତି ହି ଅନତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚତି, କଲୀତି ସସତି ୱିପ୍ଫୁରତୀତି କଲିସାସନଂ, ପରାଜଯୋ. କଲୀତି ୱା କୋଧମାନାଦିକିଲେସଜାତି, ତାଯ ପନ ଅଯୁତ୍ତୱାଦିତା କଲିସାସନଂ. ତଂ ଆରୋପେତୁକାମୋ ୱିଭାୱେତୁକାମୋ . ଯେ କମ୍ମଂ କତଂ ଅକତଂ ୱାତି ନ ଜାନନ୍ତି, ତେ କଥଂ ତଂ ଏଦିସନ୍ତି ଜାନିସ୍ସନ୍ତି. ଯେ ଚ କମ୍ମଂ ପଭେଦତୋ ନ ଜାନନ୍ତି, ତେ କଥଂ ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି; ୱିପାକପରିଯୋସିତଭାୱଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି, ଯେ ଚ ପାପସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖମେୱ ନ ଜାନନ୍ତି; ତେ କଥଂ ତସ୍ସ ପହାନଂ କୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଚ ସମ୍ପାଦନୱିଧିଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଉତ୍ତରି ପୁଚ୍ଛାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଆହ.

୨. କିଞ୍ଚାପି ଚୂଳଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧେପି, (ମ. ନି. ୧.୧୮୦) ''ଏୱଂ ସନ୍ତେ''ତି ଇମିନା ତେସଂ ନିଗଣ୍ଠାନଂ ଅଜାନନଭାୱୋ ଏୱ ଉଜୁକଂ ପକାସିତୋ ହେଟ୍ଠା ଦେସନାଯ ତଥା ପୱତ୍ତତ୍ତା. ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମ. ନି. ଅଟ୍ଠ. ୧.୧୮୦) ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱଂ ଅଜାନନଭାୱେ ସତୀ''ତି, ତଥାପି ତତ୍ଥ ଉପରିଦେସନାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏୱମତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଯୁଜ୍ଜତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧ, ''ମହାନିଗଣ୍ଠସ୍ସ ୱଚନେ ସଚ୍ଚେ ସନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ. ଏତ୍ତକସ୍ସ ଠାନସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚପରିମାଣସ୍ସ କାରଣସ୍ସ.

୩. ଅନେକୱାରଂ ୱିସରଞ୍ଜନଂ ଇଧ ଗାଳ୍ହାପଲେପନଂ, ନ ସାଟକସ୍ସ ୱିଯ ଲିତ୍ତତାତି ଆହ – ''ବହଲୂପ…ପେ… ଲିତ୍ତେନ ୱିଯା''ତି. ୱୁତ୍ତମେୱ, ନ ପୁନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ.

ଇମେସଂ ନିଗଣ୍ଠାନଂ ତାଦିସସ୍ସ ତେସଂ ଅଭାୱତୋ, ''ଜାନନକାଲୋ ସିଯା''ତି ପରିକପ୍ପୱସେନ ୱଦତି. ତେନ ଏୱଂ ଜାନିତୁଂ ତେହି ସକ୍କା ସିଯା, ତେସଞ୍ଚ ଦସ୍ସନଂ ସଚ୍ଚଂ ସିଯା. ଯସ୍ମା ତେସଂ ଦସ୍ସନଂ ଅସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମା ତେ ନ ଜାନିଂସୂତି ଦସ୍ସେତି. ଚତୂସୁ କାଲେସୂତି ୱଣମୁଖସ୍ସ ପରିକନ୍ତନକାଲୋ, ସଲ୍ଲସ୍ସ ଏସନକାଲୋ, ଅବ୍ବୁହନକାଲୋ, ୱଣମୁଖେ ଅଗଦଙ୍ଗାରୱଦହନକାଲୋତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ କାଲେସୁ. ସୁଦ୍ଧନ୍ତେତି ସୁଦ୍ଧକୋଟ୍ଠାସେ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ନିଜ୍ଜୀରଣଟ୍ଠେନ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଭାୱେତି ଅତ୍ଥୋ. ଏକାଯ ଉପମାଯାତି, ''ସଲ୍ଲେନ ୱିଦ୍ଧସ୍ସ ହି ୱିଦ୍ଧକାଲେ ୱେଦନାଯ ପାକଟକାଲୋ ୱିଯା''ତି ଇମାଯ ଏକାଯ ଉପମାଯ. ତଯୋ ଅତ୍ଥାତି ପୁବ୍ବେ ଅହୁୱମ୍ହା ୱା ନୋ ୱା, ପାପକମ୍ମଂ ଅକରିମ୍ହା ୱା ନୋ ୱା, ଏୱରୂପଂ ୱା ପାପକମ୍ମଂ ଅକରିମ୍ହାତି ଇମେ ତଯୋ ଅତ୍ଥା. ଚତୂହି ଉପମାହୀତି ୱଣମୁଖପରିକନ୍ତନାଦୀହି ଚତୂହି ଉପମାହି. ଏକୋ ଅତ୍ଥୋତି, ''ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ ଏକୋ ଅତ୍ଥୋ. ସୋ ହି ଦୁକ୍ଖନିଜ୍ଜୀରଣଭାୱସାମଞ୍ଞା ଏକୋ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତୋ.

୪।ଇମେପନ ନିଗଣ୍ଠା। ଆସଙ୍କାଯ ୱିଦ୍ଧୋସ୍ମୀତି ସଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ପଚ୍ଚାହରିତୁନ୍ତି ପଚ୍ଚାୱତ୍ତିତୁଂ, ପରିହରିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୫।ଅତୀତୱାଦଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତାନନ୍ତି, ‘‘ଅହୁ ଖୋ, ଭୋ, ନିଗଣ୍ଠା ପୁବ୍ବେ ପାପକମ୍ମଂ କତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅତୀତଂସଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ମହାନିଗଣ୍ଠସ୍ସ ୱାଦଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତାନଂ। ଭୂତତ୍ତାତି ଯଥାଭୂତତ୍ତା କିଂ ଅୱିପରୀତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତାତି ପୁଚ୍ଛତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସହ ଧମ୍ମେନାତି ସହଧମ୍ମୋ, ସୋ ଏୱ ସହଧମ୍ମିକୋ ଯଥା ‘‘ୱେନଯିକୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୧୧; ପାରା। ୮)। ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ଏତ୍ଥ କାରଣଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସହେତୁକଂ ସକାରଣ’’ନ୍ତି। ପଟିହରତି ପଟିୱତ୍ତେତୀତି ପଟିହାରୋ, ୱାଦୋ ଏୱ ପଟିହାରୋ ୱାଦପଟିହାରୋ; ତଂ, ଉତ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ପଚ୍ଚାଗମନକୱାଦ’’ନ୍ତି, ଚୋଦନଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପଟିପାକତିକକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସନ୍ତି ଇଦଂ ଆୱୁତ୍ତିୱସେନ ଗହେତବ୍ବଂ, ‘‘ତେସଂ ସଦ୍ଧାଛେଦକୱାଦଂ ନାମ ତେସଂ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି।

୬।ଅୱିଜ୍ଜା ଅଞ୍ଞାଣା ସମ୍ମୋହାତି ପରିଯାଯୱଚନମେତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାତି ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଯ କରଣଭୂତାଯ। ଅଞ୍ଞାଣେନାତି ଅଜାନନେନ। ସମ୍ମୋହେନାତି ସମ୍ମୁଯ୍ହନେନ ମହାମୂଳ୍ହତାଯ। ସାମଂଯେୱ ଓପକ୍କମିକା ଏତରହି ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କମହେତୁ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ୱେଦିଯମାନଂ – ‘‘ଯଂକିଞ୍ଚାଯଂ…ପେ… ପୁବ୍ବେକତହେତୂ’’ତି ୱିପରୀତତୋ ସଦ୍ଦହଥ। ପୁବ୍ବେକତହେତୁୱାଦସଙ୍ଖାତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହଥ।

୭।ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ, ତତ୍ଥ ୱେଦିତବ୍ବଂ ଫଲଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ। ତେନାହ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଦାଯକ’’ନ୍ତି। ପଯୋଗେନାତି କାଯିକେନ ପଯୋଗେନ ୱା ୱାଚସିକେନ ୱା ପଯୋଗେନ। ପଧାନେନାତି ପଦହନେନ ଚେତସିକେନ ଉସ୍ସାହନେନ। ଆସନ୍ନେ ଭୱନ୍ତରେ ୱିପାଚେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ପଗେୱ ଦୂରେତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଦୁତିଯେ ୱା ତତିଯେ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ସୁଖୱେଦନାଯ ହିତନ୍ତି ସୁଖୱେଦନୀଯଂ। ସା ପନ ୱିପାକୱେଦନାଭାୱତୋ ଏକନ୍ତତୋ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣା ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣୱିପାକଦାଯକ’’ନ୍ତି। ୱିପରୀତନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣୱିପାକଦାଯକଂ। ନିପ୍ପକ୍କନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମେନ ନିଦ୍ଦତ୍ତୋ। ସମ୍ପରାଯୱେଦନୀଯସ୍ସାତି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯସ୍ସ ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯସ୍ସ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି କାମଂ ପରିପକ୍କୱେଦନୀଯନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାପି ଅତ୍ଥେତ୍ଥ ଅତିସଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱିସେସଭାୱତୋ ପରିପକ୍କୱେଦନୀଯସ୍ସାତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଅଯମେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମିଂ ଦିୱସେ କତଂ, ତତୋ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପରିପକ୍କୱେଦନୀଯକମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ ୱିପାକଦାନେ। ଏକୱାରଂ କସିତ୍ୱା ନିସୀଦି ଛାତଜ୍ଝତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା। ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଆହ – ‘‘ଉସ୍ସୂରେ ଭତ୍ତଂ ଆହରୀଯିତ୍ଥା’’ତି ଦୋମନସ୍ସଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଯଥା କତପୁଞ୍ଞଂ ଅନୁମୋଦତି। ୱିଜ୍ଜୋତମାନଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଇଦମ୍ପି ତପ୍ପକାରୋ, ମମ ଚିତ୍ତୱିକପ୍ପମତ୍ତଂ, ଉଦାହୁ ସୁୱଣ୍ଣମେୱା’’ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ଯଟ୍ଠିଯା ପହରିତ୍ୱା।

ୱାଳଅଯକ୍ଖସଞ୍ଚରଣତ୍ତା ରାଜଗହୂପଚାରସ୍ସ ନଗରେ ସହସ୍ସଭଣ୍ଡିକଂ ଚାରେସୁଂ। ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ଚୂଳଆଯ ଡଂସି। ରଞ୍ଞୋ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱାତି ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା। ମଲ୍ଲିକାଯ ୱତ୍ଥୁ ଧମ୍ମପଦୱତ୍ଥୁମ୍ହି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।ମଲ୍ଲିକାଦେୱୀୱତ୍ଥୁ) ଆଗତେନ ନଯେନ କଥେତବ୍ବଂ।

ମରଣସନ୍ତିକେପି କତଂ, ପଗେୱ ତତୋ ପୁରେତରଂ ଅତୀତତ୍ତଭାୱେସୁ ଚ କତଂ। ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତିତୱିପାକୋତି ୱୁତ୍ତୋ ଅୱସ୍ସଂଭାୱିଭାୱତୋ। ସମ୍ପରାଯୱେଦନୀଯମେୱ ଭୱନ୍ତରେ ୱିପାକଦାଯକଭାୱତୋ। ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତିତଗୁଣୋତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତିତୱିପାକୋତି ୱିମୁତ୍ତିଭାୱତୋ। ପରିପକ୍କୱେଦନୀଯନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପରିପକ୍କୱେଦନୀଯଲକ୍ଖଣାନତିୱତ୍ତନତୋ। ସବ୍ବଲହୁଂ ଫଲଦାଯିକାତି ଏତେନ ଫଲୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାଯୋଗେନ କମ୍ମସ୍ସ ପରିପକ୍କୱେଦନୀଯତାତି ଦସ୍ସେତି।

ଚତୁପ୍ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଫଲତାଯ ସଞ୍ଞାଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ ବହୁୱେଦନୀଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଖନ୍ଧଫଲତ୍ତା ଅସଞ୍ଞାଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପୱେଦନୀଯଂ। କେଚି ପନ, ‘‘ଅରୂପାୱଚରକମ୍ମଂ ବହୁକାଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଫଲତ୍ତା ବହୁୱେଦନୀଯଂ, ଇତରଂ ଅପ୍ପୱେଦନୀଯଂ। ରୂପାରୂପାୱଚରକମ୍ମଂ ୱା ବହୁୱେଦନୀଯଂ, ପରିତ୍ତକମ୍ମଂ ଅପ୍ପୱେଦନୀଯ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ସୱିପାକଂ କମ୍ମନ୍ତି ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥଂ, ନ ଆରଦ୍ଧୱିପାକମେୱ। ଅୱିପାକଂ କମ୍ମନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ଅହୋସିକମ୍ମାଦିଭେଦଂ।

୮।ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦୀନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ ଉପକ୍କମେନ କମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱସ୍ସ ଅନାପାଦନୀଯତ୍ତା ଯଥାସଭାୱେନେୱ କମ୍ମାନି ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ ନିଗଣ୍ଠାନଂ ଉପକ୍କମୋ ନିପ୍ପଯୋଜନୋତି ଆହ ‘‘ଅଫଲୋ’’ତି। ନିଗଣ୍ଠାନଂ ପଦହନସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱାଯାମସ୍ସ ନିପ୍ଫଲଭାୱପ୍ପୱେଦନୋ ପଧାନଚ୍ଛେଦକୱାଦୋ। ପରେହି ୱୁତ୍ତକାରଣେହୀତି ଯେହି କାରଣେହି ନିଗଣ୍ଠାନଂ ୱାଦେସୁ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି। ତେହି ପରେହି ୱୁତ୍ତକାରଣେହି। ନ ହି ଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତେନ ହେତୁନା ୱିନା ପରୱାଦେସୁ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସକ୍କା। ତେନାହ ‘‘ସକାରଣା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ନିଗଣ୍ଠାନଂ ୱାଦା ଚ

ଅନୁୱାଦା ଚାତି ନିଗଣ୍ଠେହି ୱୁଚ୍ଚମାନା ସକସକସମଯପ୍ପୱେଦିକା ୱାଦାଚେୱ ସାୱକେହି ୱୁଚ୍ଚମାନା ତେସଂ ଅନୁୱାଦା ଚ। ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତଙ୍କଂ କାରଣଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି, ''ଅଯମେତ୍ଥ ଦୋସୋ''ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞୂହି ପଣ୍ଡିତେହି ଗରହାରହଂ କାରଣଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ , ''ୱୁତ୍ତନଯେନ ପରେହି ୱୁତ୍ତେନ କାରଣେନ ସକାରଣା ହୁତ୍ୱା ଦୋସଦସ୍ସନୱସେନ ନିଗଣ୍ଠାନଂ ୱାଦା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ତଂ ୱାଦଂ ଅପ୍ପସାଦନୀଯଭାୱଦସ୍ସନେନ ସୋସେନ୍ତା ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିୱୋହାରସୁକ୍ଖନେନ ମିଲାପେନ୍ତା ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରିନୋତିଆଦଯୋ ଦସ ଗାରଯ୍ହାପଦେସା ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି।

୯।ସଙ୍ଗତିଭାୱହେତୂତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଦିଚ୍ଛାଯ ସମୁଟ୍ଠିତସଙ୍ଗତିନିମିତ୍ତଂ। ସା ପନ ସଙ୍ଗତି ନିଯତିଲକ୍ଖଣାତି ଆହ ''ନିଯତିଭାୱକାରଣା''ତି। ଅଚ୍ଛେଜ୍ଜସୁତ୍ତାୱୁତଅଭେଜ୍ଜମଣି ୱିଯ ହି ପଟିନିଯତତା ନିଯତିପୱତ୍ତୀତି। ଛଳଅଭିଜାତିହେତୂତି କଣ୍ହାଭିଜାତି ନୀଲାଭିଜାତି ଲୋହିତାଭିଜାତି ହଲିଦ୍ଦାଭିଜାତି ସୁକ୍କାଭିଜାତି ପରମସୁକ୍କାଭିଜାତୀତି ଇମାସୁ ଅଭିଜାତୀସୁ ଜାତିନିମିତ୍ତଂ। ପାପସଙ୍ଗତିକାତି ନିହୀନସଙ୍ଗତିକା।

୧୦।ଅନଦ୍ଧଭୂତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଧି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ ଅଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ – ''ଅନଦ୍ଧଭୂତନ୍ତି ଅନଧିଭୂତ''ନ୍ତି। ଯଥା ଆପାଯିକୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ମହତା ଦୁକ୍ଖେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତି, ନ ତଥା ଅଯନ୍ତି ଆହ – ''ଦୁକ୍ଖେନ ଅନଧିଭୂତୋ ନାମ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ''ଅଚେଲକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୩୯୪) ୱୁତ୍ତାଯ ନାନପ୍ପକାରାଯ ଦୁକ୍କରକାରିକାଯ କିଲମଥେନ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଧୁତଙ୍ଗଧରାତି ଆହ ''ଯେ ପନା''ତିଆଦି। ନିଯ୍ୟାନିକସାସନସ୍ମିଞ୍ହି ୱୀରିଯନ୍ତି ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଯମାନଂ ୱୀରିଯଂ ସରୀରଂ ଖେଦନ୍ତମ୍ପି ସମ୍ମାୱାଯାମୋ ନାମ ହୋତି ଞାଯାରଦ୍ଧଭାୱତୋ।

ଥେରୋତି ଏତ୍ଥ ଆଗତମହାରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ। ତିସ୍ସୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ମନୁସ୍ସଦେୱନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଯୋ, ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ୱା। ଖୁରଗ୍ଗେଯେୱାତି ଖୁରେ ସୀସଗ୍ଗେ ଏୱ, ଖୁରେ ସୀସଗ୍ଗତୋ ଅପନୀତେ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଯନ୍ତି, ''ଇସ୍ସରକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ। ନ ସଦ୍ଧେ ଏୱ ସକ୍କାରପୁବ୍ବକଂ ପଦ୍ଧଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଆହ ''ଯୋ ଦାସିକୁଚ୍ଛିଯ''ନ୍ତିଆଦି। ରଜତମୁଦ୍ଦିକନ୍ତି ରଜତମଯଂ ଅଙ୍ଗୁଲିମୁଦ୍ଦିକଂ। ଗୋରକପିଯଙ୍ଗୁମତ୍ତେନପୀତି କପିତ୍ଥଛଲ୍ଲିକଙ୍ଗୁପୁପ୍ଫଗନ୍ଧମତ୍ତେନପି।

ଧମ୍ମେନ ଞାଯେନ ଆଗତସୁଖଂ ଧମ୍ମସୁଖନ୍ତି ଆହ – ''ସଙ୍ଘତୋ ୱା…ପେ… ପଚ୍ଚଯସୁଖ''ନ୍ତି। ଅମୁଚ୍ଛିତୋତି ଅନଜ୍ଝାପନ୍ନୋ। ଇଦାନି ତଂ ଅନଜ୍ଝାପନ୍ନତଂ ତସ୍ସ ଚ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଧମ୍ମିକଂ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ସାତି ସମୁଦଯସ୍ସ। ସୋ ହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ କାରଣଭୂତତ୍ତା ଆସନ୍ନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନ''ନ୍ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଯଥାରଦ୍ଧାଯ ସାତିସଯଂ କରଣତୋ ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ବଲୱୱୀରିଯଂ ଉସ୍ସୋଳ୍ହିଂ। ପଦହତୋତି ପଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। ମଗ୍ଗେନ ୱିରାଗୋ ହୋତୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖନିଦାନସ୍ସ ୱିରଜ୍ଜନା ହୋତି। ତେନାହ ''ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି। ଇମିନା ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା କଥିତା ଅକସିରେନେୱ ସୀଘତରଂ ମଗ୍ଗପଜାନତାଯ ବୋଧିତତ୍ତା। ମଜ୍ଝତ୍ତତାକାରୋତି ୱୀରିଯୂପେକ୍ଖମାହ। ସଙ୍ଖାରଂ ତତ୍ଥ ପଦହତୀତି ପଧାନସଙ୍ଖାରଂ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନିଦାନସ୍ସ ୱିରଜ୍ଜନନିମିତ୍ତଂ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ପଦହତି। କଥଂ? ମଗ୍ଗପ୍ପଧାନେନ ଚତୁକିଚ୍ଚପ୍ପଧାନେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ୱାଯାମେନ ପଦହତି ୱାଯମତି। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୋତି ୱୀରିଯସ୍ସ ଅନଚ୍ଚାରଦ୍ଧନାତିସିଥିଲତାଯ ୱୀରିଯସମତାଯୋଜନେ ବ୍ୟାପାରାକରଣେନ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୋ। ତେନାହ ''ଉପେକ୍ଖଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସା''ତି। ଉପେକ୍ଖାଭାୱନା ଚ ନାମେତ୍ଥ ତଥାପୱତ୍ତା ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନା ଏୱାତି ଆହ – ''ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଭାୱେତୀ''ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏୱଂ ପାଠଇଯା ପଦଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା, – ''ସୋ ଏୱଂ ପଜାନାତି। କଥଂ? ସଙ୍ଖାରଂ ମେ ପଦହତୋ ସଙ୍ଖାରପଦହନା ଇମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିଦାନସ୍ସ ୱିରାଗୋ ହୋତି , ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୋ ମେ ଉପେକ୍ଖନା ଇମସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିଦାନସ୍ସ ୱିରାଗୋ ହୋତୀ''ତି। ପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଚାଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗୱୀମଂସସ୍ସାତି ଗହେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରପ୍ପଧାନାତି ସମ୍ମସନପଦେନ ସୁଖେନେୱ ଖିପ୍ପତରଂ ଭାୱନାଉସ୍ସୁକ୍କାପନୱୀରିଯଂ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଦସ୍ସିତା। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତୋତି ଏତ୍ଥ କସ୍ସଚି ନାତିଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱୀରିଯେନପି ଦୁକ୍ଖନିଦାନସ୍ସ ୱିରାଗୋ ହୋତି ୱିପସ୍ସନମନୁଯୁଞ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସିତଂ। ଉଭଯତ୍ଥାପି ଚତୁତ୍ଥୀଯେୱ ପଟିପଦା ୱିଭାୱିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦାନି, ''ଯସ୍ସ ହି ଖ୍ୱାସ୍ସ…ପେ… ଉପେକ୍ଖଂ ତତ୍ଥ ଭାୱେତୀ''ତି ୱାରେହି ତାସଂଯେୱ ପଟିପଦାନଂ ୱସେନ ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପଟିପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖନିଦାନସ୍ସ ପରିଜିଣ୍ଣଂ ଇମେହି ୱାରେହି ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋ ୱିଭାୱିତୋ।

୧୧।ବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋତି ସମ୍ବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ। ବହଲଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ବହଲତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋ। ଅତିଚରିତ୍ୱାତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ନଟସଦ୍ଧିଧିନା ନଚ୍ଚନକା ନଟା, ନଚ୍ଚକା ଇତରେ। ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ''ଇଦିସଂ ନାମ ଇତ୍ଥିଂ ପରିଚ୍ଚଜି''ନ୍ତି। ଛିଜ୍ଜାତି ଦ୍ୱିଧା ହୋତୁ। ଭିଜ୍ଜାତି ଭିଜ୍ଜତୁ। ''ଛିଜ୍ଜ ୱା ଭିଜ୍ଜୱା''ତି ପଦଦ୍ୱଯେନପି ୱିନାସମେୱ ୱଦତି। ଞତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା। ତଦୁଭଯନ୍ତି ସଙ୍ଖାରପଦହନୌପେକ୍ଖାଭାୱନଂ।

୧୨।ପେସେନ୍ତସ୍ସାତି ୱାଯମନ୍ତସ୍ସ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ନିସ୍ସାନତଂ ସନ୍ଧାଯ।

ଉସୁକାରୋ ୱିଯ ଯୋଗୀ ତେଜନସ୍ସ ୱିଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଜୁକରଣତୋ। ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କଂ, ଚନ୍ଦଲେଖାକୁଟିଲଂ, ନଙ୍ଗଲକୋଟିଜିମ୍ହଂ ଚିତ୍ତଂ। ଅଲାତା ୱିଯ ୱୀରିଯଂ ଆତାପନ-ପରିତାପନତୋ। କଞ୍ଜିକତେଲଂୱିଯ ସଦ୍ଧା ସିନେହନତୋ। ନମନଦଣ୍ଡକୋ ୱିଯ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ନିଜ୍ଜାନାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନାମନତୋ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଜୁକରଣଂ ଭାୱନାଭିସମଯତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱଜ୍ଜିତା ମଜ୍ଝିମା ପଟିପତ୍ତୀତି କତ୍ୱା କିଲେସଗଣୱିଜ୍ଝନଂ ପହାନାଭିସମଯୋ। ଇତରା ପନ ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଇମାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତାସୁ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାସୁ କଥିତାସୁ, ଇତରାପି କଥିତାୱ ହୋନ୍ତି ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ ପଟିପଦାସାମଞ୍ଞତୋ। ସହାଗମନୀଯାପି ୱା ପଟିପଦା କଥିତାୱ, ''ନ ହେୱ ଅନଦ୍ଧଭୂତଂ ଅତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ କଥିତତ୍ତା। ''ଆଗମନୀଯପଟିପଦା ପନ ନ କଥିତା''ତି ଇଦଂ ସୱିସେସଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖସ୍ସ ଅକଥିତତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିକ୍ଖମନଦେସନନ୍ତି ନିକ୍ଖମନୁପାଯଂ ଦେସନଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଦେୱଦହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ପଞ୍ଚତ୍ତଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧।ଏକେତି ଏତ୍ଥ ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ, ନ ଗଣନାଦିଅତ୍ଥୋତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏକଚ୍ଚେ''ତି ଆହ। ଯଂ ପନ ପାଠଇଯଂ ''ସନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତାଯ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନତା; ତତୋ ଚ ନେସଂ ମିଚ୍ଛାଗହଣତୋ ସିଥିଲକରଣୱିୱେଚନେହି ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାଯ କିଚ୍ଚକାରିତା ଅୱିତଥତା ଚ ଦୀପିତା ହୋତି। ପରମତ୍ଥସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକତାଯ ଲେସୋପି ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ପରିବ୍ବଜୁପଗତଭାୱେନା''ତିଆଦି। ସସ୍ସତାଦିୱସେନ ଅପରନ୍ତଂ କପ୍ପେନ୍ତୀତି ଅପରନ୍ତକପ୍ପିନୋ, ତେ ଏୱ ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକା। ଯସ୍ମା ତେହି ଅପରନ୍ତଂ ପୁରିମତରସିଦ୍ଧେହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପେହି କପ୍ପେତ୍ୱା ଆସେୱନବଲୱତାଯ ଚ ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ଅପରଭାଗସିଦ୍ଧେହି ଅଭିନିୱେସଭୂତେହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହେହି ଗଣ୍ହନ୍ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତି ପରାମସନ୍ତି; ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅପରନ୍ତଂ କପ୍ପେତ୍ୱା ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୀ''ତି। ତଣ୍ହୁପାଦାନୱସେନ କପ୍ପନଗହଣାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ହି ଉପାଦାନଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ ଉଦ୍ଦାନତୋ ସଙ୍ଖେପତୋ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ତଣ୍ହାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଚ ୱସେନ। ଦିଟ୍ଠିଯା ୱା ଉପନିସ୍ସଯଭୂତାଯ ସହଜାତାଯ ଅଭିନନ୍ଦନକାଯ ଚ ତଣ୍ହାଯ ସସ୍ସତାଦିଆକାରେନ ଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହସ୍ସ ଚ ୱସେନ। ଅନାଗତଧମ୍ମୱିସଯାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଅନାଗତକାଲୱାଚକୋ ଇଧ ଅପର-ସଦ୍ଦୋ। ରୂପାଦିଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କପ୍ପନୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱା ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଭାଗୱାଚକୋତି ଆହ – ''ଅନାଗତଂ ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସ''ନ୍ତି। କପ୍ପେତ୍ୱାତି ଚ ତସ୍ମିଂ ଅପରନ୍ତେ ତଣ୍ହାଯ ନାଭିନିୱେସାନଂ ସମତ୍ତନଂ ପରିନିଟ୍ଠାପନମାହ। ଠିତାତି ତସ୍ସା ଲଦ୍ଧିଯା ଅୱିଜହନଂ।

ଅନୁଗତାତି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଅନୁ ଅନୁ ଗତା ଅପରନ୍ତେ ପୱତ୍ତା। ଆରବ୍ଭାତି ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା। ୱିସଯୋ ହି ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅପରନ୍ତୋ। ୱିସଯଭାୱତୋ ଏୱ ହି ସୋ ତସ୍ସା ଆଗମନଟ୍ଠାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଆଗମ୍ମ ପଟିଚ୍ଚା''ତି। ଅଧିୱଚନପଦାନୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତିପଦାନି, ଦାସାଦୀସୁ ସିରିୱଡ୍ଢକାଦିସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଅଧିୱଚନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିଭାୱେ, ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନଂ, ଉପରି ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନଂ, ଉପାଦାନଭୂତରୂପାଦୀନଂ ଉପରି ପଞ୍ଞାପିଯମାନା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ପଞ୍ଞତ୍ତିଦୀପକପଦାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଞ୍ହେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଦିଦଂ, ''ଅତ୍ତା ଲୋକୋ''ତି ଚ, ନ ରୂପୱେଦନାଦଯୋ ୱିଯ ପରମତ୍ଥୋ। ଅଧିକୱୁତ୍ତିତାଯ ୱା ଅଧିମୁତ୍ତିଯୋତି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଧିକଞ୍ହି ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ସସ୍ସତାଦିଂ ପକତିଆଦିଂ ଦ୍ରବ୍ବାଦିଂ ଜୀୱାଦିଂ କାଯାଦିଞ୍ଚ ଅଭୂତମତ୍ଥଂ ଅଜ୍ଝାରୋପେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି। ଅଭିୱଦନ୍ତୀତି, ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି, ''ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ନାଯଂ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିନା ୱିୱଦନ୍ତି। ଅଭିୱଦନକିରିଯାଯ ଅଜ୍ଜାପି ଅୱିଚ୍ଛେଦଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱତ୍ତମାନକାଲୱଚନଂ।

ସଞ୍ଞୀ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଞୀତି ଆହ ''ସଞ୍ଞାସମଙ୍ଗୀ''ତି। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ରୋଗୋ ଭଙ୍ଗୋତି ଅରୋଗୋତି ଅରୋଗସଦ୍ଦସ୍ସ ନିଚ୍ଚପରିଯାଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ରୋଗରହିତତାସୀସେନ ୱା ନିବ୍ବିକାରତାଯ ନିଚ୍ଚତଂ ପଟିଜାନାତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋତି ଆହ ''ଅରୋଗୋତି ନିଚ୍ଚୋ''ତି। ଇମିନାତି, ''ସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତା ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା''ତି ଇମିନା ୱଚନେନ। ସୋଳସ ସଞ୍ଞୀୱାଦାତି – ରୂପୀଚତୁକ୍କଂ, ଅରୂପୀଚତୁକ୍କଂ, ଅନ୍ତୱାଚତୁକ୍କଂ, ଏକନ୍ତସୁଖୀଚତୁକ୍କନ୍ତି – ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ସୋଳସ ସଞ୍ଞୀୱାଦା କଥିତା। ଇମେସ୍ୱେୱ ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠ ସଞ୍ଞୀୱାଦା ଅଟ୍ଠ ଚ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦାତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ କାମାୱଚରଦେୱତ୍ତଭାୱେ ରୂପାୱଚରଦେୱତ୍ତଭାୱେ ଚତୁବ୍ବିଧାରୁପ୍ପତ୍ତଭାୱେ ଚ ୱିତ୍ୱା ସତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦପଞ୍ଞାପନୱସେନ ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା କଥିତା। ଅସତୋ ୱିନାସାସମ୍ଭୱତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱନିବନ୍ଧନୋ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସତୋତି ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସା''ତି। ଯାୱାଯଂ ଅତ୍ତା ନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତାୱ ୱିଜ୍ଜତି ଏୱାତି ଗହଣତୋ

ନିରୁଦୟୱିନାସୋ ଇଧ ଉଚ୍ଛେଦୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଉପଚ୍ଛେଦ’’ନ୍ତି। ୱିସେସେନ ନାସୋ ୱିନାସୋ, ଅଭାୱୋ, ସୋ ପନ ମଂସଚକ୍ଖୁ-ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ-ଦସ୍ସନପଥାତିକ୍କମୋୱାତି ଆହ ‘‘ଅଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅଦସ୍ସନେ ହି ନାସ-ସଦ୍ଦୋ ଲୋକେ ନିରୁଳ୍ହୋ। ଭୱୱିଗମନ୍ତି ସଭାୱାପଗମନଂ ଯୋ ହି ନିରୁଦୟୱିନାସୱସେନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ନ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ତିଟ୍ଠତି।

ପଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦାତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସୁଖମନୁଭୋଗୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧରୂପଜ୍ଝାନସୁଖପରିଭୋଗୱସେନ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନପତ୍ତିପଞ୍ଞାପନୱାଦା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ଞାଣେନ ଉପଲଦ୍ଧଧମ୍ମୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟୱିସୟୋ, ସୋପି ସୁପାକଟଭାୱେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱିସୟୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ତେନେୱ ଚ, ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିଲଦ୍ଧଅତ୍ତଭାୱସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞୀତି ଆଦିୱସେନ ତୀହାକାରେହି ସନ୍ତନ୍ତି ସଞ୍ଞୀ ଅସଞ୍ଞୀ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀତି ଇମେହି ଆକାରେହି ୱିଜ୍ଜମାନଂ, ସଦା ଉପଲବ୍ଭମାନଂ ସସ୍ସତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତାତିଆଦୀନି ତୀଣି ଦସ୍ସନାନି। ସନ୍ତଅତ୍ଥୱସେନ ଏକନ୍ତି ସସ୍ସତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱସେନ ଏକଂ ଦସ୍ସନଂ। ଇତରାନି ଦ୍ୱେତି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦ-ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦସଞ୍ଞିତାନି ଦ୍ୱେ ଦସ୍ସନାନି। ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଇଦଂ, ‘‘ସନ୍ତଅତ୍ଥୱସେନ ଏକ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଗହୱସେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସଞ୍ଞୀତି ଆଦିୱିଭାଗୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ନ ଉଦ୍ଧଟଂ।

୨୨।ରୂପୀଂୱାତି ଏତ୍ଥ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୭୬-୭୭) ଯଦି ରୂପଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏୱଂ ସତି ରୂପୱିନିମୁତ୍ତେନ ଅତ୍ତନା ଭୱିତବ୍ବଂ ସଞ୍ଞାୟ ୱିୟ ରୂପସ୍ସପି ଅତ୍ତନିୟତ୍ତା। ନ ହି ସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଞା ଅତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୬-୭୭) ‘‘ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତସଞ୍ଞଞ୍ଚସ୍ସ ସଞ୍ଞାତି ଗହେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ, ‘‘କସିଣରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ – ‘‘ରୂପଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ’’ତି, ଅଥ ଖୋ ‘‘ରୁପ୍ପନସୀଲୋ ରୂପୀ’’ତି। ରୁପ୍ପନଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପସରିକ୍ଖତାୟ କସିଣରୂପସ୍ସ ୱଡ୍ଢିତାୱଡ୍ଢିତକାଲୱସେନ ୱିସେସାପତ୍ତି, ସା ଚ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ପରିତ୍ତୱିପୁଲତାଦିୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ଇମସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି? ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି କାୟଭେଦତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବିକାରତାୟ ତେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା’’ତି। ଅଥ ୱା ‘‘ରୂପଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ନ ଦୋସୋ। କପ୍ପନାସିଦ୍ଧେନପି ହି ଭେଦେନ ସାମିନିଦ୍ଦେସଦସ୍ସନତୋ ଯଥା ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର’’ନ୍ତି । ରୁପ୍ପନଂ ୱା ରୁପ୍ପନସଭାୱୋ ରୂପଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ, ଅତ୍ତା ‘‘ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୧ ଦୁକମାତିକା) ୱିୟ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ରୂପସଭାୱତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତା’’ତି ୱଚନଂ ଞାୟାଗତମେୱାତି ‘‘କସିଣରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୂପିନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସନ୍ତସୁଖୁମଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ତବ୍ବିପରୀତସ୍ସ ଗହଣେ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଲାଭୀ, ‘‘କସିଣରୂପଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଗଣ୍ହାତୀତି ଲାଭିତକ୍କିନୋ ଠପେତ୍ୱା, ସେସତକ୍କୀ ଲାଭିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା। ଅନୁସ୍ସୁତିତକ୍କିକୋପି ସୁଦ୍ଧତକ୍କିକୋପି ୱା ନିରଙ୍କୁସତ୍ତା ତକ୍କନସ୍ସ କସିଣରୂପମ୍ପି ଅତ୍ତାତି କଦାଚିପି ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉଭୋପି ରୂପାନି ଗଣ୍ହାତିଯେୱା’’ତି। ସୁଦ୍ଧତକ୍କିକସ୍ସ ଉଭୟଗ୍ଗହଣଂ ନ କତଂ, ତସ୍ମା ସାସଙ୍କୱଚନଂ।

କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସ-ପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣ-ନତ୍ଥିଭାୱଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନାନି ଅରୂପସମାପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ। ଠପେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଇଦଂ ସଞ୍ଞାୟ ଅତ୍ତନିୟତଂ ହଦୟେ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ରୂପିଂ ୱା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପନ ଅତ୍ଥେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଂ ବହିଦ୍ଧା ଅକତ୍ୱା ‘‘ଅରୂପଧମ୍ମେ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା। ମିସ୍ସକଗ୍ଗାହୱସେନାତି ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ନିମିତ୍ତାନି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା, ‘‘ଏକୋ ଅତ୍ତା’’ତି, ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତସଞ୍ଞଞ୍ଚସ୍ସ, ‘‘ସଞ୍ଞା’’ତି ଗହଣୱସେନ। ଅୟଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଲାଭିତାୟ ତଂନିମିତ୍ତଂ ରୂପଭାୱେନ ଅରୂପଭାୱେନ ଚ ଗହେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠିତଟ୍ଠିତି, ତସ୍ମା, ‘‘ରୂପୀ ଅରୂପୀ ଚା’’ତି ଅଭିନିୱେସଂ ଜନେତି ଅଜ୍ଝତ୍ତୱାଦିନୋ ୱିୟ ତକ୍କମତ୍ତେନେୱ ୱା ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ମିସ୍ସକୱସେନ ଗହେତ୍ୱା, ‘‘ରୂପୀ ଚ ଅରୂପୀଚ ଅତ୍ତା ହୋତୀ’’ତି। ତକ୍କଗାହେନେୱାତି ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତଧମ୍ମା ୱିୟ ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମଭାୱପତ୍ତିୟା ସକିଚ୍ଚସାଧନାସମତ୍ଥତାୟ ଥମ୍ଭକୁଚ୍ଚହତ୍ଥପାଦାନଂ ସଙ୍ଘାତୋ ୱିୟ ନେୱ ରୂପୀ, ରୂପସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ନ ଅରୂପୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତତକ୍କଗାହେନ। ଲାଭିୱସେନପି ୱା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକଚତୁତ୍ଥୱାଦେ ୱୁତ୍ତମାନନୟେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେୱଲଂ ପନ ତତ୍ଥ ଦେସକାଲଭେଦୱସେନ ତତିୟଚତୁତ୍ଥୱାଦା ଇଚ୍ଛିତା; ଇଧ କାଲୱତ୍ଥୁ ଭେଦୱସେନାତି ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ। କାଲଭେଦୱସେନ ଚେତ୍ଥ ତତିୟୱାଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ରୂପାରୂପନିମିତ୍ତାନଂ ସହ ଅନୁପଟ୍ଠାନତୋ; ଚତୁତ୍ଥୱାଦସ୍ସ ପନ ୱତ୍ଥୁଭେଦୱସେନ ପୱତ୍ତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମୂହତୋ, ‘‘ଏକୋ ଅତ୍ତା’’ତି ତକ୍କୱସେନାତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତମାନନୟାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଦିପି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ୱସେନ ସମାପତ୍ତିଭେଦେନ ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତସମ୍ଭୱତୋ ଦୁତିୟଦିଟ୍ଠିପି ସମାପନ୍ନକୱସେନ ଲବ୍ଭତି; ତଥାପି ସମାପତ୍ତିୟଂ ଏକରୂପେନେୱ ସଞ୍ଞାୟ ଉପଟ୍ଠାନତୋ, ‘‘ପଠମଦିଟ୍ଠି ସମାପନ୍ନକୱାରେନ କଥିତା’’ତି ଆହ। ତେନେୱେତ୍ଥ ସମାପନ୍ନକଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଏକସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଏୱ ୱା ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମାପତ୍ତି ଭେଦେନ ସଞ୍ଞାଭେଦସମ୍ଭୱେପି ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ

ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତେନ ଓଠଆରିକେନ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀତି, ''ଦୁତିଯଦିଟ୍ଠି ଅସମାପନ୍ନକୱାରେନା''ତି ଆହ। ଅୱଡ୍ଢିତକସିଣୱସେନ ପରିତ୍ତସଞ୍ଞିତଂ, ୱଡ୍ଢିତକସିଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣସଞ୍ଞିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତତିଯଦିଟ୍ଠି ସୁପ୍ପମତ୍ତେନ ୱା ସରାୱମତ୍ତେନ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠପ୍ପମାଣୋ ୱା ଅତ୍ତା ଯୱପ୍ପମାଣୋ, ଅଣୁମତ୍ତୋ ୱା ଅତ୍ତା''ତିଆଦିଦସ୍ସନୱସେନ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୪; ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୭୬-୭୭) ପରିତ୍ତୋ ସଞ୍ଞୀତି ପରିତ୍ତସଞ୍ଞୀ। କପିଲକଣାଦାଦୟୋ (ୱିଭ। ଅନୁଟୀ। ୧୮୯) ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଗତଭାୱପଟିଜାନନୱସେନ ଅପ୍ପମାଣୋ ସଞ୍ଞୀତି ଅପ୍ପମାଣସଞ୍ଞୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏତନ୍ତି, ''ରୂପିଂ ୱା''ତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତଅତ୍ତୱାଦଂ। ଏକେସନ୍ତି ଏକଚ୍ଚାନଂ। ଉପାତିୱତ୍ତନ୍ତି ଅତିକ୍କମନ୍ତାନଂ। ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣମେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ତେନାହ – ''ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ଅଭିୱଦନ୍ତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ''ସଞ୍ଞଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସାନି ତୀଣୀ''ତି ଇଦଂ ସଞ୍ଞାଯ ଚତୁକ୍କମ୍ପି ପରିପୁଣ୍ଣମେୱ ଗହେତ୍ୱା, ଅପରେ ଅଟ୍ଠକନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତଦୁଭଯନ୍ତି ତଂ ସଞ୍ଞାଅଟ୍ଠକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଉଭଯଂ। ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତୀତି, ''ଚତସ୍ସୋ ରୂପସଞ୍ଞୀ''ତିଆଦିନା ଉପରି ପକାସେସ୍ସତି। ୱକ୍ଖତି ହି – ''କୋଟ୍ଠାସତୋ ଅଟ୍ଠ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସତ୍ତ ସଞ୍ଞା ହୋନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୨୨)। ଏତ୍ତାତି, ''ଏତଂ ୱା ପନା''ତି ଏତସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ। ସମତିକ୍କମିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ତଦୁଦ୍ଧଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସନେନ ଚ ବ୍ରୂହିତସଦ୍ଧାଦି ଗୁଣତ୍ତା, ୱିପରିଯାଯେନ ଅସକ୍କୁଣନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯେ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତେୱ ଗହିତା ତେସଂଯେୱ ୱସେନ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ୱୁତ୍ତଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ସକ୍କୋନ୍ତାନଞ୍ଚ ନେସଂ ଉପାତିୱତ୍ତନଂ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲାନୁରୂପନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତେସଂ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣୋ , ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ଚସ୍ସ ଆଗମନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା ଅନନ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ୱା। ନ ହି ଆରମ୍ମଣେ ଅନନ୍ତନ୍ତି ପରମାନନ୍ତସ୍ସ ପମାଣଂ ୱା ଗଣ୍ହାତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖେହି ଅନିଞ୍ଜନତୋ ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୱିସେସତାଯ ଚ ଆନେଞ୍ଜଂ ପତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଅଯଂ ନୋ ଅତ୍ତାତି ଅଭିୱଦନ୍ତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣମେକେତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ଏକେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି। ତେନାହ – ''ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁ''ନ୍ତି। ତସ୍ସ ପନ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅପରେ। ତଞ୍ହି କସିଣଂ ମନସିକାରୱସେନ, ''ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣ''ନ୍ତି, ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ତଂ ଆରମ୍ମଣଟ୍ଠେନ ଆଯତନଞ୍ଚାତି, ''ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନ''ନ୍ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନମେକେତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତଯିଦନ୍ତି ଯ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋତି ଆହ ''ତଂ ଇଦ''ନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ଯଥା ୱୁତ୍ତଂ ''ସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ହି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ''ମୁତ୍ତଗତଂ (ମ। ନି। ୨।୧୧୯; ଅ। ନି। ୯।୧୧), ସଙ୍ଖାରଗତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୪୧) ୱିଯ। ଗନ୍ତବ୍ବାଭାୱତୋ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ଗତମତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ଦିଟ୍ଠିଯା ଗହଣମତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିପକାରୋ ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ଲୋକିଯା ହି ୱିଧଯୁତ୍ତଗତପକାରସଦ୍ଦେ ସମାନତ୍ଥେ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯୋ ଦିଟ୍ଠିକାରଣଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଦି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାପି ହି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଉପନିସ୍ସଯାଦିଭାୱତୋ। ଯଥାହ – ''ଅସ୍ସୁତୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋ''ତିଆଦି (ଧ। ସ। ୧୦୦୭)। ଫସ୍ସୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ ''ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୧୮-୧୨୪)। ସଞ୍ଞାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ ''ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା''ତି (ସୁ। ନି। ୮୮୦; ମହାନି। ୧୦୯)। ୱିତକ୍କୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ – ''ତକ୍କଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପକପ୍ପଯିତ୍ୱା, ସଚ୍ଚଂ ମୁସାତି ଦ୍ୱଯଧମ୍ମମାହୂ''ତି (ସୁ। ନି। ୮୯୨; ମହାନି। ୧୨୧)। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ – ''ତସ୍ସେୱଂ ମନସିକରୋତୋ ଛନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅଞ୍ଞତରା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତାତି ତସ୍ସ ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୯)। ଦିଟ୍ଠାରମ୍ମଣନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ତେନାହ – ''ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୦)। ରୂପୱେଦନାଦିୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଇଦମେୱ ଦସ୍ସେତି – ''ଇମିନା ପଚ୍ଚଯେନ ଇଦଂ ନାମ ଦସ୍ସନଂ ଗହିତ''ନ୍ତି। ଇମିନା ପଚ୍ଚଯେନାତି ୱା ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯଗ୍ଗହଣେନ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ଗହିତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଦେୱାତି ଦିଟ୍ଠିଗତଞ୍ଚେୱ ଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ। ରୂପସଞ୍ଞାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ, ''ଯଦି ରୂପସଞ୍ଞାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପକାରେନ ୱୁତ୍ତସଞ୍ଞାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୁପକ୍କିଲେସା ନୀୱରଣାଦି ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତିତୋ। ଉତ୍ତମା ପଣୀତଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ, ତତୋ ଏୱ ସେଟ୍ଠା, ସେଟ୍ଠତ୍ତା ଏୱ ଉତ୍ତରିତରାଭାୱତୋ ଅନୁତ୍ତରିଯା। ଅକ୍ଖାଯତୀତି ଉପଟ୍ଠାତି। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାଯ ୱିସୁଂ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପସଞ୍ଞାଯ ଚ ଇମସ୍ମିଂ ସଞ୍ଞୀୱାଦେ ଅନୋତରଣତୋ, ''ଯଦି ଆରୁପ୍ପସଞ୍ଞାନନ୍ତି ଇମିନା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନ-ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରେହି ପନ ଦ୍ୱୀହୀତି, ''ଯଦି ଏକତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ, ଯଦି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନ''ନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି। ସମାପନ୍ନକୱାରୋ ଚ ତଥା ଇଧ କଥିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କୋଟ୍ଠାସତୋ ଅଟ୍ଠ ସଞ୍ଞା ଚତୁକ୍କଦ୍ୱଯସଙ୍ଗହତୋ। ଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀପଦଂ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସତ୍ତ ସଞ୍ଞା ହୋନ୍ତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ – ''ସମାପନ୍ନକ…ପେ… ସଙ୍ଗହିତୋୟେୱା''ତି।

ସଞ୍ଞାଗତନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱସେନ ଗତଂ, ସଞ୍ଞାସଙ୍ଗହଂ ଗତଂ ୱା। ତସ୍ସ ପନ ଅଦିଟ୍ଠିଗତସ୍ସପି ଉପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା, ''ସବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠିଗତେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଚ୍ଚଯେହି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା କତନ୍ତି ସହ କାରଣଭୂତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ତେନେଵ ସହ କାରଣଭାୱେନ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ; ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖତତ୍ତା ଓଳାରିକଂ ଉପ୍ପାଦଵଯଞ୍ଞତ୍ଥଉସବ୍ଭାୱତୋ। ଯସ୍ସ ହି ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ୱଯୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଠିତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ତଂ ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପାକଟଭୂତୱିକାରଂ ଓଳାରିକଂ ସିଯା। ନ ଚେତ୍ଥ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ନିଦସ୍ସେତବ୍ବା ତେସଂ ତଥା ଅନନୁପସ୍ସିତବ୍ବତୋ; ତେସମ୍ପି ସଙ୍ଖତଭାୱେନ ଇତରେହି ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତାଯ ଦୁନ୍ନିୱାରଯଭାୱତୋ। ତଥା ହି ''ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା''ତି (ଉଦା। ୩) ୱଚନତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସପି ନିସ୍ସରଣଭାୱେନ ''ଅତ୍ଥି ଖୋ ପନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧୋ''ତି ନିବ୍ବାନମେୱେତ୍ଥ ପଟିଯୋଗଭାୱେନ ଉଦ୍ଧଟଂ ''ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଏତ୍ଥା''ତି କତ୍ୱା। ନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥ, – ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅସଙ୍ଖତ''ନ୍ତି ସୁତ୍ତପଦଂ (ଉଦା। ୭୩) ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନିବ୍ବାନଦସ୍ସୀତି ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସୀ, ତତୋ ଏୱ ଇତରାଭିସମଯହସିଦ୍ଧିଯା ତଂ ସଙ୍ଖତଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ।

୨୩। ଅଟ୍ଠସୁ ଅସଞ୍ଞୀୱାଦେସୂତି ଇଦଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୭୮-୮୦) ଆଗତନଯେନ ୱୁତ୍ତମେୱ ହି ସନ୍ଧାଯ ହେଟ୍ଠା, ''ସଞ୍ଞୀତି ଇମିନା ଅଟ୍ଠ ଅସଞ୍ଞୀୱାଦା କଥିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ୱାଦା ଏୱ ଉଦ୍ଧଟା। ତେନାହ ''ଅସଞ୍ଞୀ''ତିଆଦି। ଏସ ନଯୋ ପରତୋ ''ଅଟ୍ଠସୁ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦେସୂ''ତି ଏତ୍ଥାପି। ସଞ୍ଞାଯ ସତି ତାଯ ୱେଦନାଗାହସବ୍ଭାୱତୋ ''ଆବାଧନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଞା ରୋଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖତାସୂଲଯୋଗତୋ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତୋ ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପକ୍କପଭିଜ୍ଜନତୋ ଚ ସଞ୍ଞା ଗଣ୍ଡୋ; ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଦୋସଦୁଟ୍ଠତାଯ ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ – ''ସଦୋସଟ୍ଠେନ ଗଣ୍ଡୋ''ତି। ପୀଳାଜନନତୋ ଅନ୍ତୋତୁଦନତୋ ଦୁରୁଦ୍ଧରଣତୋ ଚ ସଞ୍ଞା ସଲ୍ଲଂ; ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଅୱଟ୍ଠାନେନାତି ଆହ ''ଅନୁପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ସଲ୍ଲ''ନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ ୱିଞ୍ଞାଣଂ କୁତୋଚି ଆଗତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଆଗତି''ନ୍ତି। ଗତିନ୍ତି ପୱତ୍ତିଂ। ସା ପନ ତାସୁ ତାସୁ ଗତୀସୁ ୱୁଦ୍ଧି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଚୁତିୱସେନ ଗତି''ନ୍ତି; ୱଡ୍ଢନୱସେନ ଘନପବନ୍ଧୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅପରାପର''ନ୍ତି। ଅପରାପରଞ୍ହି ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନଦୂପସେଚନଂ; ଇତରଂ ଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ ୱା ନିସ୍ସାଯ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠଂ ମହନ୍ତଞ୍ଚ ପାପୁଣାତୀତି। ପୱତ୍ତିୱସେନ ୱା ଗତିଂ, ନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚୁତିଂ, ତତୋ ଅପରାପରଞ୍ଚ ରୂପପୱତ୍ତନୱସେନ ଉପପତ୍ତିଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକୱସେନ ୱୁଦ୍ଧିଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତୂପଚିତଭାୱେନ ୱିରୁଳ୍ହିଂ; ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଫଲନିବ୍ବତ୍ତିଯା ୱେପୁଲ୍ଲନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

କାମଞ୍ଚାତିଆଦିନା ''ଅଞ୍ଞତ୍ର ରୂପା''ତିଆଦିକା ଚୋଦନା ଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ଚୋଦନାଯ ଅୱିସିଟ୍ଠୱିସଯତାଯ ସିଯା; ୱିସିଟ୍ଠୱିସଯା ପନାଯଂ ଚୋଦନାତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଅଯଂ ପନ ପଞ୍ହୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ତକେ ଖନ୍ଧେତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ରୂପୱେଦନାଦିକେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ରୂପାତି ଇମିନା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ରୂପେନ ୱିନା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ଭୱୱିସେସଚୋଦନାଯ ସଭାୱତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିନା ରୂପସ୍ସପି ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଅରୂପଭୱେପି ରୂପଂ, ଅସଞ୍ଞାଭୱେ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି। ନିରୋଧସମାପନ୍ନସ୍ସାତି ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି। ବ୍ଯଞ୍ଜନଚ୍ଛାଯାଯ ଚେ ଅତ୍ଥଂ ପଟିବାହସୀତି ଯଦି ସଦ୍ଦତ୍ଥମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପାଯଂ ନ ଗଣ୍ହସି ନେଯ୍ୟତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅସଞ୍ଞଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତୱସେନ ପଠମୱାଦୋ; ସଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସଞ୍ଞଂଯେୱ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେନ ଠିତାଯ ଅଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ ଅସଞ୍ଞୀତି ପୱତ୍ତୋ ଦୁତିଯୱାଦୋ; ତଥା ସଞ୍ଞାଯ ସହ ରୂପଧମ୍ମେ ସବ୍ବେ ଏୱ ୱା ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଅତ୍ତାତି ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ତତିଯୱାଦୋ; ତକ୍କଗ୍ଗାହୱସେନେୱ ପୱତ୍ତୋ ଚତୁତ୍ଥୱାଦୋ। ତେସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦେପି ଅସଞ୍ଞଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀସୁ; ସବ୍ବତ୍ଥ ୱା ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥାଯ ସୁଖୁମାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥିଭାୱପଟିଜାନନୱସେନ ପଠମୱାଦୋ; ଅସଞ୍ଞୀୱାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସୁଖୁମାଯ ସଞ୍ଞାଯ ୱସେନ ସଞ୍ଜାନନସଭାୱତାପଟିଜାନନୱସେନ ଚ ଦୁତିଯୱାଦାଦଯୋ ପୱତ୍ତାତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଏତେସଂ ୱାଦାନଂ ସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୨୪। ଯତ୍ଥ ନ ସଞ୍ଞା, ତତ୍ଥ ଞାଣସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ – ''ଅସଞ୍ଞା ସମ୍ମୋହୋ''ତି, ଅସଞ୍ଞଭାୱୋ ନାମ ସମ୍ମୋହପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ନିପ୍ପନ୍ତୀତି ନିପ୍ପାନିଯାତି ବହୁଲଂ ୱଚନତୋ କତ୍ତୁସାଧନୋ ନିପ୍ପାନିଯସଦ୍ଦୋ, ଏୱଂ ଇଧ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବସଦ୍ଦୋତି ଆହ – ''ୱିଜାନାତୀତିୱିଞ୍ଞାତବ୍ବ''ନ୍ତି, ୱିଜାନନଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତବ୍ବମତ୍ତେନାତି ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପମାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନାହ – ''ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞାପୱତ୍ତିମତ୍ତେନା''ତି, ନିବ୍ବିକପ୍ପଭାୱତୋ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସଞ୍ଞାପୱତ୍ତିସମେନ ଭାୱନାଭିନୀହାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଳାରିକସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତେନାତି ଓଳାରିକାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପୱତ୍ତିଯା। ଓଳାରିକସଙ୍ଖାରାତି ଚେତ୍ଥ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନପରିଯୋସାନା ସମାପତ୍ତିଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା। ଉପସମ୍ପଦନ୍ତି ଯେ ସଞ୍ଞାଯ, ଅସଞ୍ଞିଭାୱେ ଚ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତାପି ରୂପଜ୍ଝାନପଟିଲାଭମତ୍ତେନ ତସ୍ସ ସମ୍ପାଦନଂ ପଟିଲାଭଂ ଅଧିଗମଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ତେସଂ ତସ୍ସ ବ୍ଯସନଂ ଅକ୍ଖାଯତି ଅନୁପାଯଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ୱିନାସୋ''ତିଆଦି। ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ସଦିସସମାପଜ୍ଜନପୁବ୍ବକଂ ପରିୱୁଟ୍ଠାନଂ। ସମାପତ୍ତି ଏୱ ତେସଂ ନତ୍ଥି ଅନଧିଗତତ୍ତା। ଓଳାରିକସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅନ୍ତମସୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତିଯାପି ପତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ନ ଅକ୍ଖାଯତି ତେପି ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ପତ୍ତବ୍ବତୋ। ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ।

ଅଓସେସାତି ଇତୋ ପରଂ ସୁଖୁମଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ସୁଖୁମଭାୱାପତ୍ତିୟା ଅଓସେସୋ। ତେନାହ – ‘‘ଭାୱନାଓସେନ ସଙ୍ଖସୁଖୁମଭାୱଂ ପତ୍ତା ସଙ୍ଖାରା’’ତି। ଏତନ୍ତି ନେଓସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ, ପତ୍ତଙ୍କଂ ନାମ ହୋତି ତାଦିସସଙ୍ଖାରପ୍ପତ୍ତିୟଂ ତଦୋହାରତୋ। ସଙ୍ଖତଂ ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁୟ୍ୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତତ୍ତା।

୨୫। ‘‘ଯେ ତେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱିନାସଂ ୱିଭୱଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୫) ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ସବୁଦ୍ଧିୟଂ ୱିପରିୱତ୍ତମାନେ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା, ‘‘ତତ୍ରା’’ତି ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ତତ୍ରାତି ସତ୍ତସୁ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦେସୁ ଭୁମ୍ମ’’ନ୍ତି। ଉଦ୍ଧଂ ସରନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂ ଗତଂ ସରନ୍ତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦି। ସରନ୍ତାତି ଯତ୍ଥ ପତ୍ଥେନ୍ତି ନ ଲଭନ୍ତି, ତଂ ଜାନନ୍ତା। ଆସତ୍ତିନ୍ତି ଆସୀସନଂ। ପେଚ୍ଚାତି ପରଲୋକେ। ୱାଣିଜୁପମା ୱିୟାତି ଭୱପରିୟାପନ୍ନଫଲୱିସେସାପେକ୍ଖାୟ ପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ସକ୍କାୟସ୍ସ ଭୟାତି ସନ୍ତୋ କାୟୋତି ସକ୍କାୟୋ, ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ଧମ୍ମସମୂହୋତି କତ୍ୱା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ, ତତୋ ଭାୟନେନ। ମା ଖୀୟି ମା ପରିକ୍ଖୟଂ ଅଗମାସି। ମା ଓସୀଦି ମା ହେଟ୍ଠା ଭସ୍ସି। ଅବ୍ଭୁନ୍ତି ଆକାସଂ ମା ଉଦ୍ରିୟି ମା ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତି। ଗଦ୍ଦୁଲେନ ବଦ୍ଧୋ ଗଦ୍ଦୁଲବଦ୍ଧୋ। ଦଳ୍ହଥମ୍ଭୋ ୱିୟ ଖୀଲୋ ୱିୟ ଚ ସଦ୍ଧାୟୋ ଦୁମ୍ମୋଚନୀୟତୋ। ସା ୱିୟ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ତସ୍ସ ଅନୁପରିୱତ୍ତନତୋ। ଦଣ୍ଡକୋ ୱିୟ ଦିଟ୍ଠି ଛେଦନକରଣାୟ ଅସମତ୍ଥଭାୱକରଣତୋ। ରଜ୍ଜୁ ୱିୟ ତଣ୍ହା ବନ୍ଧନତୋ ଚ, ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ସମନ୍ନାଗମନୱସେନ ଚ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦିଟ୍ଠିଦଣ୍ଡକେ ପୱେସିତାୟ ତଣ୍ହାରଜ୍ଜୁୟା’’ତି।

୨୬। ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ (ଚତୁଚତ୍ତାରୀସ ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକୱାଦା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଗଧାତି) ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ପଞ୍ଚେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଯଥୁଦ୍ଦେସଂ ନିଗମେନ୍ତୋ, ‘‘ଇମାନେୱପଞ୍ଚାୟତନାନୀ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭାୱତୋ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ କାରଣଟ୍ଠେନ ଆୟତନଞ୍ଚୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଇମାନେୱ ପଞ୍ଚ କାରଣାନୀ’’ତି। ସଞ୍ଞୀଆଦିୱସେନ ତୀଣି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୋତି ଚତ୍ତାରି ଭାଜିତାନି। ଇତରଂ ପନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ କୁହିଂ ପୱିଟ୍ଠଂ? ସରୂପତୋ ଅଭାଜିତତ୍ତା ଯଥାଭାଜିତେସୁ ୱାଦେସୁ କତ୍ଥ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଉଦ୍ଦେସେ ପନ ସରୂପତୋ ଗହିତମେୱ, ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ ୱା ପନେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ’’ତି। ଇତରୋ ଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀୱାଦେ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକତ୍ତ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଆହ ଯଥାସୁଖଞ୍ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମୋ ହି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦୋ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧୋ, ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀୱାଦେ।

୨୭।ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଅତୀତଂ ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଖାତଂ ପୁବ୍ବନ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥଧମ୍ମୱିସୟା କପ୍ପନା ଇଧାଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ଅତୀତକାଲୱାଚକୋ ଇଧ ପୁବ୍ବସଦ୍ଦୋ, ରୂପାଦିଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତଞ୍ଚ କପ୍ପନାୱତ୍ଥୁ ନତ୍ଥି, ଅନ୍ତସଦ୍ଦୋ ଚ କୋଟ୍ଠାସୱାଚକୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଖାତଂ ପୁବ୍ବନ୍ତଂ କପ୍ପେତ୍ୱା’’ତି। ‘‘କପ୍ପେତ୍ୱା’’ତି ଚ ତସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବନ୍ତେ ତଣ୍ହାୟନାଭିନିୱେସାନଂ ସମତ୍ଥନଂ ପରିନିଟ୍ଠାପନଂ ୱଦତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁବ୍ବନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠୀତି ଏୱମାଦିକଂ। ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନ୍ତି ‘‘ଅପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ତାତି ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି କତ୍ୱା, ଲୋକୋତି ଲୋକିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପାନି ତବ୍ବିପାକା ଚାତି କତ୍ୱା, ତଂ ତଂ ଗହଣୱିସେସଂ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞାପନଂ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ରୂପାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅତ୍ତାତି ଚ ଲୋକୋତି ଚ ଗହେତ୍ୱା’’ତି। ସବ୍ବଦାଭାୱେନ ସସ୍ସତୋ। ଅମରୋ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନି। ମରଣାଭାୱେନ ଅମରୋ, ଉପ୍ପାଦାଭାୱେନ ସବ୍ବକାଲଂ ୱତ୍ତନତୋ ନିଚ୍ଚୋ, ଥିରଟ୍ଠେନ ୱିକାରାଭାୱେନ ଧୁୱୋ, ଯଥାହାତିଆଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦେସପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠେଇହି ୱିଭାୱେତି। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ୱେଦନଂ… ସଞ୍ଞଂ… ସଙ୍ଖାରେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୦-୧୩୧) ଇମିସ୍ସା ପଞ୍ଚୱିଧାୟ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ରୂପୱନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିକାୟ (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୦-୧୩୧) ପନ ପଞ୍ଚଦସୱିଧାୟ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ, ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞଂ – ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତଥା ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ, ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏସେୱ ନୟୋତି ଇମିନା ଯଥା ‘‘ରୂପାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅତ୍ତାତି ଚ ଲୋକୋତି ଚ ଗହେତ୍ୱା ସସ୍ସତୋ…ପେ… ଧୁୱୋ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ; ଏୱଂ ଅସସ୍ସତୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଅଧୁୱୋ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତି ନ ହୋତି ପରଂ ମରଣା; ନିଚ୍ଚୋ ଚ ଅନିଚ୍ଚୋ ଚ ନେୱନିଚ୍ଚୋ ନାନିଚ୍ଚୋତି ଏୱମାଦିମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି।

ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦାତି ଲାଭୀୱସେନ ତୟୋ, ତକ୍କୀୱସେନ ଏକୋତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ। ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଲାଭୀ ତିତ୍ଥିୟୋ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ଅନେକଜାତିସତସହସ୍ସମତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ମଜ୍ଝିମପଞ୍ଞୋ ଦସ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପାନି, ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଚତ୍ତାରୀସ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟକପ୍ପାନି, ନ ତତୋ ପରଂ। ସୋ ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ଅଭିୱଦତି। ତକ୍କୀ ପନ ତକ୍କପରିୟାହତଂ ୱୀମଂସାନୁଚରିତଂ ସୟଂପଟିଭାନଂ ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ଅଭିୱଦତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଲାଭୀୱସେନ ତୟୋ, ତକ୍କୀୱସେନ ଏକୋତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା’’ତି। ଏତେନେୱ ଚ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପତ୍ତିକୱାଦୋ ୱିୟ ସସ୍ସତୱାଦୋ କସ୍ମା ଦୁୱିଧେନ ନ ୱିଭତ୍ତୋତି ଚେ? ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ, ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ୱାଦେ ଅଯମଯୁତ୍ତତାୱିଭାୱନା – ଯଦି ହି ପରେନ ପରିକପ୍ପିତୋ ଅତ୍ତା, ଲୋକୋ ୱା ସସ୍ସତୋ ସିଯା, ତସ୍ସ ନିବ୍ବିକାରତାଯ ପୁରିମରୂପାୱିଜହନତୋ କସ୍ସଚି ୱିସେସାଧାନସ୍ସ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅହିତତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ହିତେ ଚ ପଟିପତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ଉପଦେସୋ ଏୱ ନିପ୍ପଯୋଜନୋ ସିଯା ସସ୍ସତୱାଦିନୋ। କଥଂ ୱା ସୋ ଉପଦେସୋ ପୱତ୍ତୀଯତି ୱିକାରାଭାୱତୋ; ଏୱଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅଜଟାକାସସ୍ସ ୱିଯ ଦାନାଦିକିରିଯା ହିଂସାଦିକିରିଯା ଚ ନ ସମ୍ଭୱତି; ତଥା ସୁଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅନୁଭୱନନିବନ୍ଧୋ ଏୱ ସସ୍ସତୱାଦିନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି କମ୍ମବଦ୍ଧାଭାୱତୋ, ଜାତିଆଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ କୁତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ। ଅଥ ପନ ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ୱିନସ୍ସତି ଚ, ଯସ୍ସ ୱସେନାଯଂ କିରିଯାଦିୱୋହାରୋତି ୱଦେଯ୍ୟ। ଏୱମ୍ପି ପୁରିମରୂପାୱିଜହନେନ ଅୱଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମମତ୍ତନ୍ତି ନ ସକ୍କା ସମ୍ଭାୱେତୁଂ; ତେ ୱା ପନସ୍ସ ଧମ୍ମା ଅୱତ୍ଥାଭୂତା ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ୱା ସିଯୁଂ ଅନଞ୍ଞେ ୱା, ଯଦି ଅଞ୍ଞେ, ନ ତାହି ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନାହିପି କୋଚି ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ଯୋ ହି କରୋତି ପଟିସଂୱେଦେତି ଚୱତି ଉପପଜ୍ଜତି ଚାତି ଇଚ୍ଛିତଂ। ତସ୍ମା ତଦୱତ୍ଥୋ ଏୱ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସୋ, କିଞ୍ଚ ଧମ୍ମକପ୍ପନାପି ନିରତ୍ଥକା ସିଯା। ଅଥ ଅନଞ୍ଞେ, ଉପ୍ପାଦୱିନାସୱନ୍ତୀହି ଅୱତ୍ଥାହି ଅନଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ତାସଂ ୱିଯ ଉପ୍ପାଦୱିନାସସମ୍ଭୱାପତ୍ତିତୋ କୁତୋ ନିଚ୍ଚତାୱକାସୋ। ତାସମ୍ପି ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିଯ ନିଚ୍ଚତାତି ବନ୍ଧନୱିମୋକ୍ଖାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱ ସସ୍ସତୱାଦୋ; ନ ଚେତ୍ଥ କୋଚି ୱାଦୀ ଧମ୍ମାନଂ ସସ୍ସତଭାୱେ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଯୁତ୍ତିଂ ୱତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି; ଯୁତ୍ତିରହିତଞ୍ଚ ୱଚନଂ ନ ପଣ୍ଡିତାନଂ ଚିତ୍ତମାରାଧେତୀତି ୱିଞ୍ଞୂହି ଛଡ୍ଡିତୋ ଏୱାଯଂ ସସ୍ସତୱାଦୋତି।

ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦାତି ଏତ୍ଥ ତେ ସରୂପମତ୍ତତୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତା ଏୱ, ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଜନା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି ଲାଭୀ ଚ ଅଲାଭୀ ଚ। ତତ୍ଥ ଲାଭୀ ନାମ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଲାଭୀ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଅରହତୋ ଚୁତିଂ ଦିସ୍ୱା ଉପପତ୍ତିଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ। ଯୋ ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ଚୁତିମତ୍ତମେୱ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତି, ପୁବ୍ବଯୋଗାଭାୱେନ ପରିକମ୍ମାକରଣେନ ୱା ଉପପାତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସୋ ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଲାଭୀ – ‘‘କୋ ପରଲୋକଂ ଜାନାତି, ଏତ୍ତକୋ ଜୀୱୱିସଯୋ, ଯାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରୋ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ଧୀତୁଯା ହତ୍ଥଗ୍ଗଣ୍ହନକରାଜା ୱିଯ କାମସୁଖଗିଦ୍ଧତାଯ ୱା, ‘‘ଯଥା ରୁକ୍ଖପଣ୍ଣାନି ରୁକ୍ଖତୋ ପତିତାନି ନ ପଟିସନ୍ଧିଯନ୍ତି, ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକମରଣମେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଜଲବୁବ୍ବୁଳକୂପମା ସତ୍ତା’’ତି ତକ୍କମତ୍ତୱସେନ ୱା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ କାମାୱଚରଦେୱତ୍ତଭାୱେ ରୂପାୱଚରଦେୱତ୍ତଭାୱେ ଚତୁବ୍ବିଧଅରୂପତ୍ତଭାୱେ ଚୱିତ୍ୱା ସତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦପଞ୍ଞାପନୱସେନ ସତ୍ତ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା କଥିତା’’ତି। ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ପୁରିମେସୁ ତୀସୁ ୱାଦେସୁ ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ; ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱପରିଯାପନ୍ନଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା ତେସଂ ୱାଦାନଂ, ନ ଯୁତ୍ତଂ ଚତୁୱୋକାରଭୱପରିଯାପନ୍ନଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତେସୁ ଚତୁତ୍ଥାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ୱାଦେସୁ, ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅରୂପୀନଂ କାଯୋ ଅତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ରୂପଭୱେ ପୱତ୍ତୱୋହାରେନେୱ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଅରୂପଭୱେପି କାଯୱୋହାରମାରୋପେତ୍ୱା ଆହ ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା’’ତି। ଯଥା ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ପଞ୍ଞତ୍ତା, ତଥେୱ ଭଗୱା ଦସ୍ସେସୀତି। ଅରୂପକାଯଭାୱତୋ ୱା ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମସମୂହଭୂତେ ଅରୂପତ୍ତଭାୱେ କାଯନିଦ୍ଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥାହ – ‘‘କାମାୱଚରଦେୱତ୍ତଭାୱାଦିନିରୱସେସୱିଭୱପତିଟ୍ଠାପକାନଂ ଦୁତିଯୱାଦାଦୀନଂ ଯୁତ୍ତୋ ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକଭାୱୋ ଅନାଗତଦ୍ଧୱିସଯତ୍ତା ତେସଂ ୱାଦାନଂ; ନ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକ-ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତ-ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱ-ସମୁଚ୍ଛେଦପତିଟ୍ଠାପକସ୍ସ ପଠମୱାଦସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱିସଯତ୍ତା’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ ଯଥା ହି ଦୁତିଯାଦିୱାଦାନଂ, ପୁରିମପୁରିମୱାଦସଙ୍ଗହିତସ୍ସେୱ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରଭୱୋପପତ୍ତିଯା ସମୁଚ୍ଛେଦନତୋ ଯୁଜ୍ଜତି ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକତା, ତଥା ଚ ‘‘ନୋ ଚ ଖୋ, ଭୋ, ଅଯଂ ଅତ୍ତା ଏତ୍ତାୱତା ସମ୍ମା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅନାଗତସ୍ସେୱ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱସମୁଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ପଠମୱାଦସ୍ସପି ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକତା ଯୁଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ସବ୍ବସ୍ସପି ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଆଗତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦପଞ୍ଞାପନୱସେନ ଇଧ ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକେସୁ ଦେସନା ଗତା। ଏତେ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା ହେଟ୍ଠା ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକେସୁ ଦେସନା ଗତା। ଏତେ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା ହେଟ୍ଠା ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ନ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ଜଲବୁବ୍ବୁଳକୂପମା ହି ସତ୍ତାତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି।

ଇଧାତି ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକେସୁ। ଇଧେୱ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱାଦିକେ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନଟ୍ଠୱିନାସୱସେନ। ଏୱଂ ଅନାଗତେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନପରାନଂ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦାନଂ ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକେସୁ ଗହଣଂ; ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ପନ ଆଗତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଇଧେୱ ଉଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନପରାନଂ ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକେସୁ ଗହଣଂ। ଇତୋ ପରଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ପନ ଇଦଂ ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ। ସତ୍ତେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତନ୍ତି ପୱତ୍ତୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋ । ସୋ ପନ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକ-ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକ-ମନୋପଦୋସିକତ୍ତଭାୱତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଇଧାଗତାନଂ ତକ୍କିନୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା’’ତି। ‘‘ସଙ୍ଖାରେକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା’’ତି ଇଦଂ ତେହି ସସ୍ସତଭାୱେନ ଗଯ୍ହମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନେକଚ୍ଚସସ୍ସତିକମତଦସ୍ସନୱସେନ। ତସ୍ସ ହି ସସ୍ସତାଭିମତଂ ଅସଙ୍ଖତମେୱାତି ଲଦ୍ଧି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୯) ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ – ‘‘ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱା ମନୋତି ୱା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱା ଅଯଂ ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ ସସ୍ସତିସମଂ ତଥେୱ ଠସ୍ସତୀ’’ତି। ନ ହି ଯସ୍ସ ଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସଙ୍ଖତଭାୱଂ ପଟିଜାନାତି; ତସ୍ସେୱ ନିଚ୍ଚଧୁୱାଦିଭାୱୋ ଅନୁମ୍ମତ୍ତକେନ ନ ସକ୍କା ପଟିଞ୍ଞାତୁଂ। ଏତେନ, ‘‘ଉପ୍ପାଦୱଯଧୁୱତାଯୁତ୍ତଭାୱା

ସିଯା ନିଚ୍ଚା, ସିଯା ଅନିଚ୍ଚା, ସିଯା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା’’ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତଭଙ୍ଗୱାଦସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତତା ୱିଭାୱିତା ହୋତି।

ତତ୍ଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୩୮) ଅଯୁତ୍ତତାୱିଭାୱନା – ଯଦି, ‘‘ଯେନ ସଭାୱେନ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନେୱ ସଭାୱେନ ସୋ ଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, ସିଯା ଅନେକନ୍ତୱାଦୋ; ଅଥ ଅଞ୍ଞେନ, ସିଯା ନ ଅନେକନ୍ତୱାଦୋ; ନ ଚେତ୍ଥ ଦେସନ୍ତରାଦିସମ୍ବନ୍ଧଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ ୱତ୍ତୁଂ ତସ୍ସ ସବ୍ବଲୋକସିଦ୍ଧତ୍ତା ୱିୱାଦାଭାୱତୋ। ଯେ ପନ ୱଦନ୍ତି – ‘‘ଯଥା ସୁୱଣ୍ଣଘଟେ ମକୁଟେ କତେ ଘଟଭାୱୋ ନସ୍ସତି, ମକୁଟଭାୱୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୁୱଣ୍ଣଭାୱୋ ତିଟ୍ଠତିଯେୱ, ଏୱଂ ସବ୍ବଭାୱାନଂ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ନସ୍ସତି, କୋଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସଭାୱୋ ପନ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା – କିଂ ତଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ, ଯଂ ଘଟେ ମକୁଟେ ଚ ଅୱଟ୍ଠିତଂ? ଯଦି ରୂପାଦି, ସୋ ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଅନିଚ୍ଚୋ, ଅଥ ରୂପାଦିସମୂହୋ, ସମୂହୋ ନାମ ସମ୍ମୁତିମତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ୱୋହାରମତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତା ନତ୍ଥିତା ନିଚ୍ଚତା ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥସଭାୱେନ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋତି ଅନେକନ୍ତୱାଦୋ ନ ସିଯା। ଧମ୍ମା ଚ ଧମ୍ମିତୋ ଅଞ୍ଞେ ୱା ସିଯୁଂ ଅନଞ୍ଞେ ୱା। ଯଦି ଅଞ୍ଞେ, ନ ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଧମ୍ମୀ ଅନିଚ୍ଚୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା। ନ ହି ରୂପା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଞ୍ଞତ୍ତା, ନ ଚ ରୂପେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଦ୍ଦୋ ହୋତି; କିଞ୍ଚ ଧମ୍ମକପ୍ପନାପି ନିରତ୍ଥିକା ସିଯା ଧମ୍ମିନୋ ନିଚ୍ଚାନିଚ୍ଚତାଯ ଅସିଜ୍ଝନତୋ ଅଥ ଅନଞ୍ଞେ; ଉପ୍ପାଦୱିନାସୱନ୍ତେହି ଅନଞ୍ଞସ୍ସ ଧମ୍ମିନୋ ତେସଂ ୱିଯ ଉପ୍ପାଦୱିନାସସବ୍ଭାୱତୋ କୁତୋ ନିଚ୍ଚତାୱକାସୋ, ତେସମ୍ପି ୱା ଧମ୍ମିନୋ ୱିଯ ନିଚ୍ଚତାପତ୍ତି ସିଯା। ଅପିଚ ନିଚ୍ଚାନିଚ୍ଚନୱତ୍ତବ୍ବରୂପୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନତାପଟିଜାନନତୋ ଯଥା ନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୂପଂ, ଯଥା ୱା ଦୀପାଦଯୋ। ନ ହି ଦୀପାଦୀନଂ ଉଦଯବ୍ବଯସଭାୱାନଂ ନିଚ୍ଚାନିଚ୍ଚନୱତ୍ତବ୍ବସଭାୱତା ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଜୀୱସ୍ସ ନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୂପଂ ୱିଯାତି ଏୱଂ ସତ୍ତଭଙ୍ଗସ୍ସ ୱିଯ ସେସଭଙ୍ଗାନମ୍ପି ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱାତି ସତ୍ତଭଙ୍ଗୱାଦସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଏତ୍ଥ ଚ, ‘‘ଇସ୍ସରୋ ନିଚ୍ଚୋ, ଅଞ୍ଞେ ସତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱାଦା ସତ୍ତେକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା; ସେଯ୍ୟଥାପି ଇସ୍ସରୱାଦାଦଯୋ। ‘‘ପରମାଣୱୋ ନିଚ୍ଚା ଧୁୱା, ଦ୍ୱିଅଣୁକାଦଯୋ ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱାଦା ସଙ୍ଖାରେକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା; ସେଯ୍ୟଥାପି କଣାଦୱାଦାଦଯୋ। ନନୁ ଚ ‘‘ଏକଚ୍ଚେ ଧମ୍ମା ସସ୍ସତା, ଏକଚ୍ଚେ ଅସସ୍ସତା’’ତି; ଏତସ୍ମିଂ ୱାଦେ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅସସ୍ସତତାସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଯଥାସଭାୱାୱବୋଧୋ ଏୱ, ତଯିଦଂ କଥଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନନ୍ତି, କୋ ଏୱମାହ – ‘‘ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅସସ୍ସତଭାୱସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି? ଅସସ୍ସତେସୁଯେୱ ପନ କେସଞ୍ଚି ଧମ୍ମାନଂ ସସ୍ସତଭାୱାଭିନିୱେସୋ ଇଧ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ; ତେନ ପନ ଏକୱାରେ ପୱତ୍ତମାନେନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅସସ୍ସତଭାୱାୱବୋଧୋ ୱିଦୂସିତୋ ସଂସଟ୍ଠଭାୱତୋ; ୱିସସଂସଟ୍ଠୋ ୱିଯ ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ସକିଚ୍ଚକାରଣାସମତ୍ଥତାଯ ସମ୍ମାଦସ୍ସନପକ୍ଖେ ଠପେତବ୍ବତଂ ନାରହତି। ଅଥ ୱା ଅସସ୍ସତଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିତାପି ଚକ୍ଖୁଆଦଯୋ ସମାରୋପିତଜୀୱସଭାୱା ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ତଦୱବୋଧସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଭାୱୋ ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୯) – ‘‘ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ୱା...ପେ... କାଯୋତି ୱା ଅଯଂ ମେ ଅତ୍ତା’’ତିଆଦି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅସଙ୍ଖତାଯ ସଙ୍ଖତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ୱସେନ ଯଥାକ୍କମଂ ଏକଚ୍ଚେ ଧମ୍ମା ସସ୍ସତା; ଏକଚ୍ଚେ ଅସସ୍ସତାତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦୋପି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଏୱଂପକାରା ଚୋଦନା ଅନୋକାସା ହୋତି ଅୱିପରୀତଧମ୍ମସଭାୱସମ୍ପଟିପତ୍ତିଭାୱତୋ।

ନ ମରତୀତି ଅମରା। କା ସା? ‘‘ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୬୨) ନଯେନ ପରିଯନ୍ତରହିତା ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି ଚ ୱାଚା ଚ, ଅମରାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱାଚାଯ ୱିୱିଧୋ ଖେପୋତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପୋ। ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପୋ। ଅଥ ୱା ଅମରାତି ଏକା ମଚ୍ଛଜାତି, ସା ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନନିମ୍ମୁଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଉଦକେ ସନ୍ଧାୱମାନା ଗାହଂ ନ ଗଚ୍ଛତି; ଏୱମେୱଂ ଅଯମ୍ପି ୱାଦୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସନ୍ଧାୱତି, ଗାହଂ ନାଗଚ୍ଛତୀତି ଅମରାୱିକ୍ଖେପୋ, ସୋ ଏୱ ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକୋ। ସ୍ୱାଯଂ ୱାଦୋ ମୁସାୱାଦଅନୁଯୋଗଛନ୍ଦରାଗମୋହହେତୁକତାଯ ଚତୁଧା ପୱତ୍ତୋତି ଆହ – ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକା ୱୁତ୍ତା’’ତି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୬୫-୬୬) ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକୋ କୁସଲାଦିକେ ଧମ୍ମେ ପରଲୋକତ୍ତିକାଦୀନି ଚ ଯଥାଭୂତଂ ଅନୱବୁଜ୍ଝମାନୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିକ୍ଖେପନମତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ କଥଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକଭାୱୋ। ନ ହି ଅୱତ୍ତୁକାମସ୍ସ ୱିଯ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପକରଣମତ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକତା ଯୁତ୍ତାତି? ନ ହେୱଂ ପୁଚ୍ଛାୱିକ୍ଖେପକରଣମତ୍ତେନ ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକତା ଇଚ୍ଛିତା, ଅଥ ଖୋ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସେନ। ସସ୍ସତୱସେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିଟ୍ଠୋଯେୱ ହି ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିତାଯ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ପରଲୋକତ୍ତିକାଦୀନି ଚ, ଯାଥାୱତୋ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଅତ୍ତନା ଅୱିଞ୍ଞାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ମୁସାୱାଦାଦିଭଯେନ ଚ ୱିକ୍ଖେପଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି। ତଥା ହିସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ପୁଞ୍ଞପାପାନଂ, ତବ୍ବିପାକାନଞ୍ଚ ଅନୱବୋଧେନ, ଅସଦ୍ଦହନେନ ଚ, ‘‘ତବ୍ବିସଯାଯ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିକ୍ଖେପକରଣଂଯେୱ ଯୁତ୍ତଂ ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚା’’ତି, ଖନ୍ତିଂ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିସୁଂଯେୱେକା ଏସା ଦିଟ୍ଠି ସତ୍ତଭଙ୍ଗଦିଟ୍ଠି ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଥା ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପରିଯନ୍ତରହିତା ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି ଚେୱ ୱାଚା ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୧)। କଥଂ ପନସ୍ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ? ଉଚ୍ଛେଦୱସେନ ଅନଭିନିୱେସତୋ। ‘‘ନତ୍ଥି କୋଚି ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତୱେଦୀ ୱିୱାଦବହୁଲତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ; ‘ଏୱମେୱ’ନ୍ତି ପନ ସଦ୍ଦନ୍ତରେନ ଧମ୍ମେ ନିଜ୍ଝାନନା ଅନାଦିକାଲିକା ଲୋକେ’’ତି ଗାହୱସେନ ସସ୍ସତଲେସୋପେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତିଯେୱ।

ଅମତି ଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ସଭାୱୋ ଓସାନନ୍ତି ଅନ୍ତୋ, ମରିୟାଦୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅନ୍ତୱା। ତେନାହ ''ସପରିୟନ୍ତୋ''ତି। ଅୱଡ୍ଢିତକସିଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତୀତି ୟୋଜନା। ଦୁତିୟୱାଦୋ ''ଅନନ୍ତୱା ଲୋକୋ''ତି ୱାଦୋ। ତତିୟୱାଦୋ ''ଅନ୍ତୱା ଚ ଅନନ୍ତୱା ଚା''ତି ୱାଦୋ। ଚତୁତ୍ଥୱାଦୋ ''ନେୱନ୍ତୱା ନାନନ୍ତୱା''ତି ୱାଦୋ। ଏତେ ଏୱ ଚତ୍ତାରୋ ୱାଦିନୋ ସନ୍ଧାୟ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୫୩) – ''ଅନ୍ତାନନ୍ତିକା ଅନ୍ତାନନ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି ଚତୂହି ୱତ୍ଥୂହୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୧।୫୩) ୟୁତ୍ତଂ ତାୱ ପୁରିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱାଦୀନଂ ଅନ୍ତତ୍ତଞ୍ଚ ଅନନ୍ତତ୍ତଞ୍ଚ ଅନ୍ତାନନ୍ତତ୍ତଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତଂ। ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପନ ତଦୁଭୟପଟିସେଧୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା କଥମନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତନ୍ତି? ତଦୁଭୟପଟିସେଧୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା ଏୱ। ୟସ୍ମା ପଟିସେଧୱାଦୋପି ଅନ୍ତାନନ୍ତୱିସୟୋ ଏୱ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଅପରେ ଆହୁ – ''ୟଥା ତତିୟୱାଦେ ସମ୍ଭେଦୱସେନ ଏତସ୍ସେୱ ଅନ୍ତୱନ୍ତତା ଅନନ୍ତତା ଚ ସମ୍ଭୱତି, ଏୱଂ ତକ୍କୀୱାଦେପି କାଲଭେଦୱସେନ ଉଭୟସମ୍ଭୱତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିସେଧେନ ଉଭୟଞ୍ଞେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। କଥଂ? ଅନ୍ତୱନ୍ତତାପଟିସେଧେନ ହି ଅନନ୍ତତା ୱୁଚ୍ଚତି, ଅନନ୍ତତାପଟିସେଧେନ ଚ ଅନ୍ତୱନ୍ତତା, ଅନ୍ତାନନ୍ତାନଞ୍ଚ ତତିୟୱାଦଭାୱୋ କାଲଭେଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ୟସ୍ମା ଅୟଂ ଲୋକସଞ୍ଞିତୋ ଅତ୍ତା ଝାୟୀହି ଅଧିଗତୱିସେସେହି ଅନନ୍ତୋ କଦାଚି ସକ୍ଖି ଦିଟ୍ଠୋ ଅନୁସୁୟ୍ୟତି; ତସ୍ମା ନେୱନ୍ତୱା। ୟସ୍ମା ପନ ତେହି ଏୱ କଦାଚି ଅନ୍ତୱା ସକ୍ଖି ଦିଟ୍ଠୋ ଅନୁସୁୟ୍ୟତି, ତସ୍ମା ନ ପନ ଅନନ୍ତୱା''ତି। ୟଥା ଚ ଅନୁସ୍ସୁତିତକ୍କୀୱସେନ, ଏୱଂ ଜାତିସ୍ସରତକ୍କିଆଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଅୟଞ୍ହି ତକ୍କିକୋ ଅୱଡ୍ଢିତଭାୱପୁବ୍ବକତ୍ତା ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାନଂ ୱଡ୍ଢିତଭାୱସ୍ସ ୱଡ୍ଢିତକାଲୱସେନ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିତାୟ ଅନୁସ୍ସୱାଦିମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା – ''ନେୱନ୍ତୱା''ତି ପଟିକ୍ଖିପତି, ଅୱଡ୍ଢିତକାଲୱସେନ ପନ ''ନାନନ୍ତୋ''ତି। ନ ପନ ଅନ୍ତୱନ୍ତତାନନ୍ତତାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମଭାୱେନ ୟଥା ତଂ ''ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ''ତି, ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ଏତଂ ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ୱିକ୍ଖେପପକ୍ଖଂୟେୱ ଭଜେୟ୍ୟ ଚତୁତ୍ଥୱାଦୋ। ନ ହି ଅନ୍ତୱନ୍ତତାନନ୍ତତାତଦୁଭୟୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପକାରୋ ଅତ୍ଥି, ତକ୍କୀୱାଦୀ ଚ ୟୁତ୍ତିମଗ୍ଗକୋ, କାଲଭେଦୱସେନ ଚ ତଦୁଭୟମ୍ପି ଏକସ୍ମିଂ ନ ନ ୟୁଜ୍ଜତୀତି। ଅନନ୍ତରଚତୁକ୍କନ୍ତି ଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀତି ଆଗତସଞ୍ଞୀଚତୁକ୍କଂ।

ଏକନ୍ତସୁଖୀତି ଏକନ୍ତେନେୱ ସୁଖୀ। ତଂ ପନସ୍ସ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖେନ ଅୱୋମିସ୍ସଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ନିରନ୍ତରସୁଖୀ''ତି। ଏକନ୍ତସୁଖମେୱାତି ଇଦଂ ସୁଖବହୁଲତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତୀତାସୁ ସତ୍ତସୁ ଜାତୀସୂତି ଇଦଂ ତତୋ ପରଂ ଜାତିସ୍ସରଞାଣେନ ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତାଦିସମେୱାତି ସୁଖସମଙ୍ଗିମେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ। ''ଏୱଂ ସୁଖସମଙ୍ଗୀ''ତି ତଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ ଜାତିସ୍ସରସ୍ସ ଅତୀତଜାତିୟମ୍ପି ଇଧ ୱିୟ ଦୁକ୍ଖଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ତଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ।

ସଙ୍ଖେସମ୍ପୀତି ଲାଭୀନଂ ତକ୍କୀନମ୍ପି। ତଥାତି ଇମିନା ''ସଙ୍ଖେସମ୍ପୀ''ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଆକଡ୍ଢତି। କାମାୱଚରଂ ନାମ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ଅନୁଳାରଂ ଅୱିଭୂତନ୍ତି ଆହ ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନା''ତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ କାରଣଭୂତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ତେନ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ। ମଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସାତି ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତସ୍ସ ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନାବହୁଲସ୍ସ। ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତଟ୍ଠାନମେୱ ଅତ୍ତନୋ ମଜ୍ଝତ୍ତତାପତ୍ତମେୱ ଭୂତପୁବ୍ବଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ। ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକାତି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦିନୋ ୱୁତ୍ତା। ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ହି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୱାଦୋ ସସ୍ସତୱାଦସମୁଦିଟ୍ଠୋତି କତ୍ୱା ''ଦ୍ୱେ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୮।ଦିଟ୍ଠୁଦ୍ଧାରନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ପଦୁଦ୍ଧରଣଂ। ପଚ୍ଚତ୍ତଂୟେୱ ଞାଣନ୍ତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟଂ ଅତ୍ତନିୟେୱ ଞାଣଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ପଚ୍ଚକ୍ଖଞାଣ''ନ୍ତି। ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ୱିୟ ଦୋସାପଗମେନ ଉପକ୍କିଲେସୱିଗମେନ ଞାଣସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଆହ ''ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ନିରୁପକ୍କିଲେସ''ନ୍ତି। କିଲେସନ୍ଧକାରୱିଗମତୋ ସପ୍ପଭାସମୁଜ୍ଜଲମେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ପରିୟୋଦାତନ୍ତି ପଭସ୍ସର''ନ୍ତି ବାହିରସମୟସ୍ମିମ୍ପି ହୋନ୍ତି ଝାନସ୍ସ ସମିଜ୍ଝନତୋ। ମୟମିଦଂ ଜାନାମାତି ''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଚ ମିଚ୍ଛାଗାହୱସେନ ଅଞ୍ଞାଣଭାଗମେୱ ପରିବ୍ରୂହେତ୍ୱା ତତୋ ଏୱ ୟଥାଗହିତଂ ଗାହଂ ସନ୍ଧାୟ – ''ମୟମିଦଂ ଅତ୍ଥଂ ତତ୍ଥ ଜାନାମା''ତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ମିଚ୍ଛାଗାହେ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଞାଣକୋଟ୍ଠାସଂ ଓତାରେନ୍ତିୟେୱ ଅନୁପ୍ପୱେସେନ୍ତିୟେୱ। ନ ତଂ ଞାଣଂ, ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ ନାମେତଂ, କିଂ ପନ ତଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ ନାମ? ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତିଆଦିନା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ତଦପି…ପେ… ଅତ୍ଥୋ''ତି। ୟଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିୟା ଉପନିସ୍ସୟଭୂତଂ ଞାଣଂ, ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ – ''ଜାନନମତ୍ତଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଞାଣଭାଗମତ୍ତମେୱା''ତି। ଞାଣମ୍ପି ହି ଦିଟ୍ଠିୟା ଉପନିସ୍ସୟୋ ହୋତିୟେୱ ଲାଭିନୋ ଇତରସ୍ସ ଚ ତଥା ତଥା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସତୋ। ଅନୁପାତିୱତ୍ତନତୋ ଅନତିକ୍କମନତୋ। ଅସାଧାରଣତୋ ନ ଉପାତିୱତ୍ତନ୍ତି ଏତେନାତି ଅନୁପାତିୱତ୍ତନଂ, ତତୋ। ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟତୋତି ଉପାଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ଏତେନ ଫଲୂପଚାରେନେୱ ଉପାଦାନମାହ। ୟଦି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଆଗତା ସବ୍ବାପି ଦିଟ୍ଠିୟୋ ଇଧ କଥିତା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତେନ ଏକସଦିସନ୍ତି ଆହ – ''ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ପନା''ତିଆଦି। ''ଅଞ୍ଞତ୍ର ରୂପଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱେଦନା ସକ୍କାୟଂୟେୱ ଅନୁପରିଧାୱନ୍ତୀ''ତି ୱଚନତୋ ଇଧ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି ଆଗତା। ବ୍ରହ୍ମଜାଲଂ କଥିତମେୱ ହୋତି ତତ୍ଥ ଆଗତାନଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୟାପି ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଇଧାଗତତ୍ତା। ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସୋ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସପୁବ୍ବକୋ, ''ଅତ୍ତା ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛେଦୋ''ତି ପୱତ୍ତନତୋ।

୩୦।ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି…ପେ… ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି କଥଂ ପନାୟମତ୍ଥୋ ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚୋ''ତିଆଦିପାଳିୟା ଦସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି? ଅପ୍ପହୀନସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ

ପුବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତଦିଟ୍ଠିଉପାଦିଯନଜୋତନତୋ। ପରିଚ୍ଚାଗେନାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିରୋଧା ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ନ ପରିହୀନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ଭୱତି, ତତିଯଜ୍ଝାନା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ପନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଚ ତତିଯଂ ପଟିଲୋମନଯେନ ସମ୍ଭୱତି। ତେନାହ ''ଅଯଂପନେତ୍ଥା''ତିଆଦି। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ''ପୱିୱେକା ପୀତି ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଇଦଂ, ''ନିରାମିସସୁଖସ୍ସନିରୋଧା''ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ ୱୁଟ୍ଠାନନିରୋଧୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ହୀନଜ୍ଝାନପରିଯାଦାନକଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ନୀୱରଣସହଗତଦୋମନସ୍ସମାହ। ତଞ୍ହି ଝାନପରିଯାଦାନକରଂ। କମ୍ପନୀଯଭାୱୋତି ସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ତୋ ୱିଯ ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଭାୱେ କମ୍ପକମ୍ମଭାୱୋ। ସୋମନସ୍ସୱିଧୁରତ୍ତା ଦୋମନସ୍ସଂ ୱିଯାତି ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପୱିୱେକା ପୀତୀ''ତି ପୁନ ୱୁତ୍ତା ପୀତି ଝାନଦ୍ୱଯପୀତି। ଯଂ ଠାନଂ ଛାଯା ଜହତୀତି ଯଂ ପଦେସଂ ଆତପେନ ଅଭିଭୁଯ୍ଯମାନଂ ଛାଯା ଜହତି। ତତ୍ଥ ଆତପେ ଛାଯାତି ପଦେସେନ ଆତପସଞ୍ଜିତାନଂ ଭୂତସଙ୍ଘତାନଂ ପହାନଟ୍ଠାନମାହ। ତେନାହ ''ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ''ତିଆଦି।

୩୧।ନିରାମିସଂ ସୁଖନ୍ତି ତତିଯଜ୍ଝାନସୁଖଂ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତକାମାମିସତ୍ତା।

୩୨।ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱେଦନଂ, ନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନଂ।

୩୩।ନିଗ୍ଗହଣୋତି ମମଂକାରଭାୱେନ କିଞ୍ଚିପି ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସପ୍ପାଯନ୍ତି ନିବ୍ବାନାଧିଗମସ୍ସ, ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ୱା ଅୱିଲୋମୱସେନ ଏକନ୍ତିକୁପାଯତାଯ ସପ୍ପାଯଂ। ତେନାହ ''ଉପକାରଭୂତ''ନ୍ତି। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ। ଏତନ୍ତି ଏତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସମଥଭାୱନାଯ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିକନ୍ତିଯା ଅସୁକ୍ଖାପିତତ୍ତା କଥଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଉପକାରପଟିପଦା ନାମ ଜାତଂ? ନ ଜାଯତେ ୱାତ୍ଥଧିପ୍ପାଯୋ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ପୁବ୍ବନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଆଦିକେ ସବ୍ବସ୍ମିଂ। ଅଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନାତି ତଣ୍ହାଗାହେନ ଅଗ୍ଗହଣୱସେନ। ଯତ୍ଥ ହି ତଣ୍ହାଗାହୋ ୱିମୋଚିତୋ, ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିମାନଗ୍ଗାହା ସୁକ୍ଖା ୱିଯ ହୋନ୍ତି ତଦେକଟ୍ଠଭାୱତୋ। ତାଦିସସ୍ସ ନିବ୍ବାନଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଏୱ ଆସନ୍ନେ, ନ ଦୂରେ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଉପକାରପଟିପଦା ନାମ ଜାତ''ନ୍ତି। ତାଦିସସ୍ସ ଚ ସନ୍ତୋହମସ୍ମୀତିଆଦିକା ସମନୁପସ୍ସନା ଅଧିମାନପକ୍ଖେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ – ''ଅଭିୱଦତୀତି ଅଭିମାନେନ ଉପୱଦତୀ''ତି। ଇଦମେୱ ଉପାଦିଯତୀତି ନିଯମାଭାୱତୋ ''ଅଟ୍ଠାରସୱିଧମ୍ପୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନେ ସତି ସେସୌପାଦାନସମ୍ଭୱୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋତି ତଦେୱ ଉଦ୍ଧଟଂ।

ସେ ଆଯତନେ ୱେଦିତବ୍ବେତି ନିରୋଧସ୍ସ କାରଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆଯତନାନନ୍ତି ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ। ପଟିକ୍ଖେପେନ ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ୱେନେଯ୍ଯଜ୍ଝାସଯୱସେନ।

ନଗାଧତୀତି ନ ପତିଟ୍ଠାତି। ଅତୋତି ଅସ୍ମା ନିବ୍ବାନା। ସରାତି ତଣ୍ହା। ସଙ୍ଖାରପଟିକ୍ଖେପେନାତି ସଙ୍ଖାରେକଦେସଭୂତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ପଟିକ୍ଖେପେନ।

ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବଂ। ତତୋ ଏୱ ଅନିଦସ୍ସନଂ ଅଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରଂ। ଅନନ୍ତନ୍ତି ଅନ୍ତରହିତଂ, ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବତୋ ପଭନ୍ତି କିଲେସନ୍ଧକାରାଭାୱତୋ ଚ ସମନ୍ତତୋ ପଭସ୍ସରଂ। ''ସବ୍ବତୋ ପପ''ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ସବ୍ବତୋ ପତତିତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତ୍ତାରୀସକମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେହି ତିତ୍ଥେହି ଓତରିତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତବ୍ବଂ ଅମତସରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନୁପାଦା କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅନୁପାଦାୱିମୋକ୍ଖୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ଅନୁପାଦା ୱିମୁଚ୍ଚତି ଏତେନାତି ଅନୁପାଦାୱିମୋକ୍ଖୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ। ଅନୁପାଦାୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକତାଯ ପନ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଅନୁପାଦାୱିମୋକ୍ଖୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ପଞ୍ଚତ୍ତଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। କିନ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪।ଭୱୋତି ପରିତ୍ତୋ। ଅଭୱୋତି ମହନ୍ତୋ। ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ଅ-କାରୋ, ''ସଂୱରାସଂୱରୋ, ଫଲାଫଲ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ତସ୍ମା ଭୱାଭୱହେତୂତି ଖୁଦ୍ଦକସ୍ସ ମହନ୍ତସ୍ସ ୱା ଭୱସ୍ସ ହେତୁ, ତଂ ପଚ୍ଚାସୀସମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ''ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ସୁଖଂ ୱେଦିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦି।

୩୫। ଲୋକୁତ୍ତରବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱିୱାଦୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ – ''ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାୱ କଥିତା''ତି। ଲୋକିଯାପି ହି ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାଧିଗମସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ଯାୱ ଅଞ୍ଞେହି ଲୋକିଯଧମ୍ମେହି ଅଭିୱିସିଟ୍ଠୋତି କତ୍ୱା, ''ଇମେସୁ

ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୂ’’ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ନାନଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥତୋ ଭେଦୋ ହୋତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ସମଧିଗତତ୍ତା। ନ ହି କାଯାଦଯୋ ଭାୱେତଙ୍କା, ସତିଯେୱ ପନ ଭାୱେତଙ୍କାତି। ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ନାନଂ ଭେଦଂ। ଇମିନାପି କାରଣେନାତି ଇମାଯପି ଯୁତ୍ତିଯା। ଇଦାନି ତଂ ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ – ‘‘ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ଯଞ୍ଜନଞ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ସମାନେତ୍ୱାତି ସୁତ୍ତନ୍ତରତୋ ସମାନେତ୍ୱା, ସୁତ୍ତନ୍ତରପଦେହି ଚ ସମାନେତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞଥାତି ଅଞ୍ଞତୋ, ଭୂତତୋ ଅପଗତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମିଚ୍ଛା ରୋପିତଭାୱୋତି ଅଯାଥାୱତୋ ଠପିତଭାୱୋ। ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ଯଞ୍ଜନଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାପନକାରଣମେୱାତି ଅୱିପରୀତତ୍ଥସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ବୁଜ୍ଝନହେତୁତାଯ।

୩୭। ଇଧ ଧମ୍ମୱିନଯଟ୍ଠାନେ ସତିଯେୱ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଗହିତା, ଅତ୍ଥତୋ ସମେତି ନାମ ଯାଥାୱତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱତୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ନାନଉନ୍ତି ତଂ ଲିଙ୍ଗଭେଦେନ ୱଚନଭେଦେନ ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନୋତି ୱା ସତିପଟ୍ଠାନାତି ୱା ମିଚ୍ଛା ରୋପେଥା’’ତି ଆହ। ଅପ୍ପମତ୍ତକନ୍ତି ଅଣୁମତ୍ତଂ ସଲ୍ଲହୁକଂ, ନ ଗରୁତରଂ ଅଧନିତଂ କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବେ ଧନିତଂ ଘୋସୱନ୍ତଂ କତ୍ୱା ରୋପିତେ ୱୁତ୍ତଦୋସାଭାୱତୋତି ତେନାହ – ‘‘ନିବ୍ବୁତିଂ ପତ୍ତୁଂ ସକ୍କା ହୋତୀ’’ତି।

ବ୍ଯଞ୍ଜନସ୍ସ ମିଚ୍ଛାରୋପନଂ ନ ୱିସେସନ୍ତରାଯକରଂ ହୋତୀତି ଞାପନତ୍ଥଂ, ଚତୁସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ପଞ୍ହଂ କଥେତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବୁତୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଖୋ ପନା’’ତି।

୩୮ ।ଅଥ ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ୱିୱାଦୋ କସ୍ମା ଜାତୋ? ଯାୱତା ନେସଂ ୱଚନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଚେୱ ସମେତି ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଞ୍ଞାଯ ୱିୱାଦୋତି କିଞ୍ଚାପି ସମେତି ଅତ୍ଥତୋ ଚେୱ ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ଚ, ସଞ୍ଞା ପନ ନେସଂ ଅୱିସୁଦ୍ଧା, ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ୱସେନ ୱିୱାଦୋ ଜାତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅହଂ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱଦାମି, ଅଯଂ ସତିପଟ୍ଠାନୋତି ୱଦତୀତି ଏୱଂ ତେସଂ ଞାଣଂ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ, ‘‘ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଇମିନା ଅତିଦିସତି।

୩୯ ।ନ ଚୋଦନତ୍ଥାଯ ୱେଗାଯିତବ୍ବନ୍ତି ସୀଘଂ ସୀଘଂ ନ ଚୋଦନା କାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏକଚ୍ଚୋ କୋଧନଭାୱେନ ଏୱଂ ପଟିପ୍ଫରି, ତସ୍ମା। ଅନାଦାନଦିଟ୍ଠୀତି ଆଦିଯିତ୍ୱା ଅନଭିନିୱିସନତୋ ଅନାଦାନଦିଟ୍ଠୀ ଅଦଳ୍ହଗ୍ଗାହୀ। ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯାତି ଗିଲିତ୍ୱା ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ।

ଉପଘାତୋତି ଚିତ୍ତପ୍ପଘାତୋ ଫରସୁପଘାତୋ ୱିଯ। ୱଣଘଟ୍ଟିତସ୍ସ ୱିଯାତି ୱଣେ ଘଟ୍ଟିତସ୍ସ ୱିଯ ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତି ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତି। ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱତ୍ୱାପି ୱିସଜ୍ଜେତୀତି ସୁପ୍ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୀ ଏୱଂ ପଗେୱ ଚୋଦିତମତ୍ତେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି ଚେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । କଥନୱସେନ ଚ କାଯଚିତ୍ତକିଲମଥୋ। ଏୱରୂପୋତି ସହସା ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତେନ ଚୋଦକସ୍ସ ୱିହେସାୱାଦୋ ହୁତ୍ୱାପି ଅକ୍କୋଧନାଦିସଭାୱୋ।

ଉପେକ୍ଖାତି ସକେନ କମ୍ମେନ ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସତୀତି ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖଣା। ଉପେକ୍ଖଂ ଅତିମଞ୍ଞତି ନାମ ତସ୍ସ ଅନାଚାରସ୍ସ ଅନଜ୍ଝୁପେକ୍ଖଣତୋ।

୪୦ ।ୱଚନସଞ୍ଚାରୋତି ପେସୁଞ୍ଞୱସେନ ଅଞ୍ଞଥାୱଚନୁପସଂହାରୋ। ଦିଟ୍ଠିପଳାସୋତି ଯୁଗଗ୍ଗାହୱସେନ ଲଦ୍ଧି। ସା ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନାରାଧନିଯଭାୱୋ ସତ୍ଥୁଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନାରାଧକଭାୱୋ। କଲହୋତି ଅଧିକରଣୁପ୍ପାଦୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିଗ୍ଗହୋ ଭଣ୍ଡନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ।

ଯେନ କାରଣେନାତି ଯେନ ଧମ୍ମେନ ସତ୍ଥୁସାସନେନ। ତମେୱ ହି ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି – ‘‘ଧମ୍ମୋତି ସାରଣୀଯଧମ୍ମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ’’ତି। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସ ଚାନୁଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ। ଧମ୍ମୋତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତସ୍ସ ତଥା ପୱତ୍ତଂ ବ୍ଯାକରଣଂ ଯଥା ୱିୱାଦାପନ୍ନା ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସଞ୍ଞତ୍ତିକରଣ’’ନ୍ତି। ତଦେୱ ବ୍ଯାକରଣଂ ଅନୁଧମ୍ମୋତି ଭିକ୍ଖୁନା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅନୁପୱତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ। ତେନାହ – ‘‘ତଦେୱ ବ୍ଯାକରୋତି ନାମା’’ତି। କୋଚୀତି ଯୋ କୋଚି। ସହଧମ୍ମିକୋ ସକାରଣୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ ଅଯଂ କିଂ ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞୋ’’ତି। ଅସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିପନ୍ନଭିକ୍ଖୁନୋ, ତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତି ନ କେନଚି ଗରହଣୀଯା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

କିନ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ସାମଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧ ।ଦ୍ୱେଧିକଜାତାତି ଜାତଦ୍ୱେଧିକା ସଞ୍ଜାତଭେଦା। ଦ୍ୱେଜ୍ଝଜାତାତି ଦୁୱିଧଭାୱଂ ପତ୍ତା। ଭଣ୍ଡନ୍ତି ପରିଭାସନ୍ତି ଏତେନାତି ଭଣ୍ଡନଂ, ୱିରୁଦ୍ଧଚିତ୍ତତା। ତନ୍ତି ଭଣ୍ଡନଂ। ଧମ୍ମୱିନଯନ୍ତି ପାୱଚନଂ। ୱିତୁଜନ୍ତା ମୁଖସତ୍ତୀହି। ସହିତଂ ମେତି ମଯ୍ହଂ ୱଚନଂ ସହିତଂ ସିଲିଟ୍ଠଂ ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧଂ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତଂ। ତେନାହ

''ଅତ୍ଥସଂହିତ''ନ୍ତି। ଅଧିଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଆଚିଣ୍ଣଂ। ୱିପରାୱତ୍ତନ୍ତି ୱିରୋଧଦସ୍ସନୱସେନ ପରାୱତ୍ତିତଂ, ପରାୱତ୍ତଂ ଦୂସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ''ଚିରକାଲୱସେନ...ପେ... ନିୱତ୍ତ''ନ୍ତି। ପରିଯେସମାନୋ ଚର, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସିକ୍ଖାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚେ ସକ୍କୋସି, ଇଦାନିମେୱ ମଯା ୱେଠିତଦୋସଂ ନିବ୍ବେଠେହି। ମରଣମେୱାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଘାତୱସେନ ମରଣମେୱ।

ନାଟପୁତ୍ତସ୍ସ ଇମେତି ନାଟପୁତ୍ତିଯା। ତେ ପନ ତସ୍ସ ସିସ୍ସାତି ଆହ ''ଅନ୍ତେୱାସିକେସୂ''ତି। ପୁରିମପଚ୍ଛିମୱିରୋଧଦସ୍ସନ... ପଟିନିୱତ୍ତନଂ ପଟିୱାନଂ, ତଂ ରୂପଂ ସଭାୱୋ ଏତେସନ୍ତି ପଟିୱାନରୂପା। ତେନାହ ''ନିୱତ୍ତନସଭାୱା''ତି। କଥନଂ ଅକ୍ଖାତଂ, ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍ଖାତନ୍ତି ଦୁରକ୍ଖାତଂ। ପୱେଦନଂ ତସ୍ସ ହେତୁଦାହରଣାନି ଆହରିତ୍ୱା ବୋଧନଂ। ନ ଉପସମାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଅନୁପସମସଂୱତ୍ତନଂ, ତଦେୱ ଅନୁପସମସଂୱତ୍ତନିକଂ, ତସ୍ମିଂ। ସମୁସ୍ସିତଂ ହୁତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠାହେତୁଭାୱତୋ ଥୂପଂ ପତିଟ୍ଠାତି ଆହ – ''ଭିନ୍ନଥୂପେତି ଭିନ୍ନପତିଟ୍ଠେ''ତି। ଥୂପୋତି ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଅଞ୍ଞଧମ୍ମେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ। ସୋ ନିଗଣ୍ଠସ୍ସ ସମଯେ କେହିଚି ଅଭିନ୍ନସମ୍ମତୋପି ଭିନ୍ନୋ ୱିନଟ୍ଠୋଯେୱ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱତୋତି ଭିନ୍ନଥୂପୋ। ସୋ ଏୱ ନିଯ୍ୟାନଭାୱୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମାନଂ ପଟିସରଣଂ, ତଂ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଅପ୍ପଟିସରଣୋ, ତସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନଥୂପେ ଅପ୍ପଟିସରଣେତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆଚରିଯପ୍ପମାଣନ୍ତି ଆଚରିଯମୁଟ୍ଠି ହୁତ୍ୱା ପମାଣଭୂତଂ। ନାନାନୀହାରେନାତି ନାନାକାରେନ। ''ୱିୱାଦୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ସତ୍ଥା ହି...ପେ... ଅୱିୱାଦକାରଣଂ କତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାଯୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ଭଗୱତା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପତିଟ୍ଠା ଚ ଅୱସ୍ସଯୋ ଚ, ''ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ଅଯଂ ୱିନଯୋ ଇଦଂ ସତ୍ଥୁସାସନ''ନ୍ତି ୱିନିଚ୍ଛଯନେ ମହାପଦେସା, ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣାନି ଚ, ଯସ୍ମା ତେସୁ ପତିଟ୍ଠାଯ ତେ ଅୱସ୍ସାଯ ଧମ୍ମୱିନଯଧରା ଚ ନିଚ୍ଛଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତମହାପଦେସତୋ ୱିନଯେ କେନଚି ପୁଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ହବ୍ୟାକରଣାନଂ ୱସେନ ସୁୱିନିଚ୍ଛିତରୂପୋ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମୱିନଯୋ ଇଧ ସତ୍ଥୁ କିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଆହ – ''ତେନେୱା''ତିଆଦି, ତସ୍ମା ଉଠଆରାଯ ଦେସନାଯ ଭାଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୪୨। ପଟିପୱିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ଆହରିତବ୍ବତୋ, ସଚ୍ଚଂ କାରିତବ୍ବତୋ ପାଭତଂ ମୂଲନ୍ତି ଆହ – ''କଥାପାଭତ''ନ୍ତି, ଧମ୍ମକଥାଯ ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେସଂ ୱସେନ ୱିୱାଦୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତେଯେୱ ଅଧମ୍ମୱାଦିନୋ, ତେସଂ ତାୱ ସୋ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତତୁ, ତତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ କଥନ୍ତି, ଚୋଦନା ପରମ୍ପରାଯ ସଂକିଲେସୱଡ୍ଢୁଭାୱତୋତି ପରିହାରୋ। ତେନାହ – ''କୋସମ୍ବକକ୍ଖନ୍ଧକେ ୱିଯା''ତିଆଦି।

୪୩।ଅଭିଞ୍ଞା ଦେସିତାତି ଅଭିୱିସିଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା ବୋଧିତା। ପତିସ୍ସଯମାନରୂପାତି ଅପଦିସ୍ସ ପତିସ୍ସଯମାନା ଗରୁକୱସେନ ନିସ୍ସଯମାନସଭାୱା। ତେନାହ – ''ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରନ୍ତୀ''ତି, ଗରୁତରଂ ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିୱାରେ ପଞ୍ଞତ୍ତାନୀତି, ''ଆଜୀୱହେତୁ ଆଜୀୱକାରଣା''ତି, ଏୱଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ପରିୱାରପାଠଇଯଂ (ପରି। ୩୩୬) ଆସଙ୍କରୱସେନ ଠପିତାନି। ''ଏୱଞ୍ଚ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ଉଦ୍ଦିସେଯ୍ୟା''ତି (ପାରା। ୩୯, ୪୨, ୪୩) ୱିଭଙ୍ଗପାଠୱସେନେୱ ହି ତାନି ଭଗୱତା ପଞ୍ଞତ୍ତାନି। ତାନି ଠପେତ୍ୱା ସେସାନି ସବ୍ବସିକ୍ଖାପଦାନି ଅଧିପାତିମୋକ୍ଖଂ ନାମାତି, ଇଦଂ ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତେସମ୍ପି ଅଧିପାତିମୋକ୍ଖଭାୱତୋ।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋତି ତସ୍ମିଂ ସୁପ୍ପଜହନାଯ ଅପ୍ପମତ୍ତକଭାୱେ ଅଯଂ ୱକ୍ଖମାନୋ। ତାନୀତି ପଣୀତଭୋଜନାନି। ଯୋ କୋଚୀତି ଭିକ୍ଖୁ ୱା ଭିକ୍ଖୁନୀ ୱା। ଦୁକ୍କଟୱତ୍ଥୁକନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦୁକ୍କଟାପତ୍ତିୱତ୍ଥୁକଂ। ତେନାତି ସୁପ୍ପଜହନଭାୱେନ ମୂଲାପତ୍ତିୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ଅଣୁମତ୍ତତାଯ।

ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗନ୍ତି ଲୋକିଯମଗ୍ଗଂ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗେ ନିସ୍ସାଯ ୱିୱାଦୁପ୍ପାଦୋ। ଓଭାସଞାଣନ୍ତି ଓଭାସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ପନ ସୋ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞିଭାୱେନ ମଗ୍ଗୋ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧୋତି ସୁତତ୍ତା, ''ପଟ୍ଠମମଗ୍ଗୋ ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ଅସନ୍ଦିଦ୍ଧଂ ଅପରିସଙ୍କିତଂ ପରିଚ୍ଛତ୍ତଂ କତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ଚେତିଯଂ ନ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ତସ୍ସ କତଂ ଥୂପଂ ୱଦତି। ନିନ୍ଦିଯେ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱେ ଠିତଂ ପାସଂସଂ ଅରିଯଭାୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ତଂ ମିଚ୍ଛାଲଦ୍ଧିଂ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ୱୋହରଣତୋ ସଗ୍ଗୋପି ମଗ୍ଗୋପି ୱାରିତୋଯେୱାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯୋ ନିନ୍ଦିଯଂ ପସଂସତି, ତଂ ୱା ନିନ୍ଦତି ଯୋ ପସଂସିଯୋ;

ୱିଚିନାତି ମୁଖେନ ସୋ କଲିଂ, କଲିନା ତେନ ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀ''ତି। (ସୁ। ନି। ୬୬୩; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୦-୧୮୧; ଅ। ନି। ୪।୩; ନେତ୍ତି। ୯୨);

''ଖଣେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥକମ୍ମଟ୍ଠାନକଥଂ ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସାମୀ''ତି ହି ଇମିନା ତତ୍ଥ କୋହଞ୍ଞମ୍ପି ଦିସ୍ସତି; ଇତରେସୁ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। "ଅଥ ତେ ଭିକ୍ଖୂ"ତିଆଦି ସେସଂ ନାମ। "ଅମତଂ ତେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ଯେ କାଯଗତାସତିଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ"ତି (ଅ। ନି। ୧। ୬୦୦) ୱଚନଂ ଦୁଗ୍ଗହିତଂ ଗଣ୍ହେପେତ୍ୱା, "ଏତ୍ତାୱତା ୱୋ ଅମତଂ ପରିଭୁତ୍ତଂ ନାମ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ଆହ।

୪୪।ଏୱନ୍ତି ଆକାରଲକ୍ଖଣମେତଂ, ନ ଆକାରନିଯମନଂ। ତେନ ଇମିନାୱ କାରଣେନ ଚ ଯୋ ୱିୱାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗରୁସ୍ମିଂ ଗରୂତି ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଗରୁୱିସଯତ୍ତା ତଂସହଚରିତତ୍ତା ଗରୁ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଗାରୱଂ, ଗରୁକରଣଂ, ତଂ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଅଗାରୱୋ। ତେନାହ "ଗାରୱୱିରହିତୋ"ତି। ଗରୁସ୍ସ ଗାରୱୱସେନ ପତିସ୍ସଯନଂ ପତିସ୍ସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ନୀଚୱୁତ୍ତିତା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅପ୍ପତିସ୍ସୋତି ଆହ – "ଅପ୍ପତିସ୍ସୋ ଅନୀଚୱୁତ୍ତୀ"ତି। ଏତ୍ଥ ଯଥାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ଥରି ଅଗାରୱୋ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ଏତ୍ଥ ପନା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଉପଟ୍ଠାନଂ ନ ଯାତୀତିଆଦି ସମୁଦାଯକିତ୍ତନଅନୱସେସଦସ୍ସନଂ, ଅୱଯୱତୋ ପନ ଅଗାରୱସିଦ୍ଧି ଯଥା ତଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ସିକ୍ଖାପଦସମାଦାନଂ ତବ୍ବିସେସୋ ଭେଦୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ସଙ୍ଘଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଆଦରୱସେନ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସଙ୍ଘେ କତୋଯେୱ ହୋତି ସଙ୍ଘପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ତସ୍ସ, ଯଥା ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ଏକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପଟିଗ୍ଗହିତଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତି। ଅପରିପୂରଯମାନୋୱ ସିକ୍ଖାଯ ଅଗାରୱୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – "ସିକ୍ଖାଯ ନ ପରିପୂରକାରୀ"ତି (ମ। ନି। ୨।୧୩୫)। ଅତ୍ତନୋ ପରିସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିୱାଦମୂଲଂ ୱିସେସତୋ ଅତ୍ତନା ୱୂପସମେତବ୍ବତୋ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଅନତ୍ଥାୱହତୋ "ଅଜ୍ଝତ୍ତ"ନ୍ତେ୍ୱୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ବହିଦ୍ଧାତି ଏତ୍ଥାପି।

୪୬।ଛଠାନାନୀତି ଛମୂଲାନି। ଯଥା ସମନୱସେନ ସମଥାନଂ ୱିୱାଦାଦୀସୁ ଅଧିକତ୍ତଭାୱୋ, ଏୱଂ ୱିୱାଦାଦୀନଂ ତେହି ଅଧିକତ୍ତବ୍ବତାପୀତି ଆହ – "ୱୂପସମନତ୍ଥାଯ…ପେ… ଅଧିକରଣାନୀ"ତି। ତେନ ଅଧିକରଣସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମତ୍ଥତଂ ଆହ। ସମଥା ୱା ସମନୱସେନ ଅଧିକରୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅଧିକରଣାନି, ୱିୱାଦାଦଯୋ।

ୱିୱାଦୋ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତୋୱ ହୁତ୍ୱା ପରତୋ କକ୍ଖଳଅତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନତୋ ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିୱାଦାନୁସାରେନ ମୂଲକଂ ୱିଯ ଅନୁବନ୍ଧରୋଗୋ ତମେୱ ତଦଞ୍ଞଂ ୱା ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୋ ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ପତ୍ୱା ଉପରି ୱଡ୍ଢତି ନାମ, ଅନୁୱାଦାପତ୍ତିକିଚ୍ଚାଧିକରଣଂ ପତ୍ୱା ୱିୱାଦସ୍ସ ଚ ୱଡ୍ଢନଂ ପାକଟମେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଚତ୍ତାରି ଅଧିକରଣାନି ପତ୍ୱା ଉପରି ୱଡ୍ଢନ୍ତୋ ସୋ ୱିୱାଦୋ"ତି। ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୩।୩୩୧) ଉଟ୍ଠିତାନଂ ଉଟ୍ଠିତାନଂ। ସମଥତ୍ଥନ୍ତି ସମନତ୍ଥଂ।

ଅଟ୍ଠାରସହି ୱତ୍ଥୂହୀତି ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ ଯଥା "ଯଦି ମେ ବ୍ୟାଧୀ ଦାହେଯ୍ୟୁଂ। ଦାତବ୍ବମିଦମୋସଧ"ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୩୯-୪୨; କଙ୍ଖା। ଅଭି। ଟୀ। ଅଧିକରଣସମଥୱଣ୍ଣନା), ତସ୍ମା ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ୱିୱଦନ୍ତା, "ଅଟ୍ଠାରସହି ୱତ୍ଥୂହି ୱିୱଦନ୍ତୀ"ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଉପୱଦନାତି ଅକ୍କୋସୋ। ଚୋଦନାତି ଅନୁଯୋଗୋ।

ଅଧିକରଣସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାୱ ୱିନଯନତୋ ସମ୍ମୁଖାୱିନଯୋ। ସନ୍ନିପତିତପରିସାଯ ଧମ୍ମୱାଦୀନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟତାଯ ଯେଭୁଯ୍ୟସିକକମ୍ମସ୍ସ କରଣଂ ଯେଭୁଯ୍ୟସିକା। କାରକସଙ୍ଘସ୍ସ ସାମଗ୍ଗିୱସେନ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ, ନ ଯଥା ତଥା କାରକପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସମ୍ମୁଖତାମତ୍ତଂ। ଭୂତତାତି ତଚ୍ଛତା। ସଚ୍ଚପରିଯାଯୋ ହି ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ "ଧମ୍ମୱାଦୀ"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୯) ୱିଯ। ୱିନେତି ଏତେନାତି ୱିନଯୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅଧିକରଣସ୍ସ ୱୂପସମାଯ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୱିଧି, ତସ୍ସ ୱିନଯସ୍ସ ସମ୍ମୁଖତା ୱିନଯସମ୍ମୁଖତା। ୱିୱାଦୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ଅତ୍ଥପଚ୍ଚତ୍ଥିକା, ତେସଂ ଅତ୍ଥପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ। ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତା ପରିହାଯତି ସମ୍ମତପୁଗ୍ଗଲେହେୱ ୱୂପସମନତୋ।

ନନ୍ତି ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ। "ନ ଛନ୍ଦାଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀ"ତିଆଦିନା (ପରି। ୩୮୩) ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ। ଗୁଳ୍ହକାଦୀସୁ ଅଲଜ୍ଜୁସ୍ସନ୍ନାଯ ପରିସାଯ ଗୁଳ୍ହକୋ ସଲାକଗ୍ଗାହୋ କାତବ୍ବୋ; ଲଜ୍ଜୁସ୍ସନ୍ନାଯ ୱିୱଟକୋ, ବାଲୁସ୍ସନ୍ନାଯ ସକଣ୍ଣଜପ୍ପକୋ। ଯସ୍ସା କିରିଯାଯ ଧମ୍ମୱାଦିନୋ ବହୁତରା, ସା ଯେଭୁଯ୍ୟସିକାତି ଆହ – "ଧମ୍ମୱାଦୀନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟତାଯା"ତିଆଦି।

ଏୱଂ ୱିନିଚ୍ଛିତନ୍ତି ଆପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ରୋପନୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛିତଂ, ପଟିକମ୍ମଂ ପନ ଆପତ୍ତାଧିକରଣସମଥେ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ନ ସମଣସାରୁପ୍ପଂ ଅସ୍ସାମଣକଂ, ସମଣେହି ଅକାତବ୍ବଂ, ତସ୍ମିଂ। ଅଜ୍ଝାଚାରେ ୱୀତିକ୍କମେସତି। ପଟିଚରତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତସ୍ସ। ପାପୁସ୍ସନ୍ନତାଯ ପାପିଯୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ କାତବ୍ବକମ୍ମଂ ତସ୍ସପାପିଯସିକଂ।

ସମ୍ମୁଖାୱିନଯେନେୱ ୱୂପସମୋ ନତ୍ଥି ପଟିଞ୍ଞାଯ, ତଥାରୂପାଯ ଖନ୍ତିଯା ୱା ୱିନା ଅୱୂପସମନତୋ । ଏତ୍ତାତି ଆପତ୍ତିଦେସନାଯଂ। ପଟିଞ୍ଞାତେ

ଆପନ୍ନଭାୱାଦିକେ କରଣକିରିୟା, ‘‘ଆୟତିଂ ସଂୱରେୟ୍ୟାସୀ’’ତି, ପରିୱାସଦାନାଦିୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ପଟିଞ୍ଞାତକରଣଂ।

ୟଥାନୁରୂପନ୍ତି ‘‘ଦ୍ୱୀହି ଚତୂହି ତିହି ଏକେନା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୟଥାନୁରୂପଂ। ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ, ଏତସ୍ମିଂ ୱା ସମଥୱିଚାରେ। ୱିନିଚ୍ଛୟନୟୋତି ୱିନିଚ୍ଛୟେ ନୟମତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରୋ ପନା’’ତିଆଦି।

୪୭।ସଙ୍ଖେପତୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ସମଥକ୍ଖନ୍ଧକେ ୱିୟ ୱିତ୍ଥାରତୋ। ତଥାତି ଇମିନା ‘‘ଧମ୍ମା’’ତି ପଦଂ ଆକଡ୍ଢତି, ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ଏୱମାଦିନା ଇମିନା ପକାରେନାତି ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ଏକନ୍ତାନୱଜ୍ଜଭାୱତୋ ନହି ଅଧମ୍ମଭାୱୋ, ଭଗୱତୋ ଦେସିତାକାରଂ ହାପେତ୍ୱା ୱତ୍ୱେତ୍ୱା ୱା କଥନଂ ୟଥାଧମ୍ମଂ ଅକତନ୍ତି କତ୍ୱା ଅଧମ୍ମଭାୱୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ତୟୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦି।

ନିୟ୍ୟାନିକନ୍ତି ସପାଟିହୀରଂ ଅପ୍ପଟିୱାନଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ତଥେୱାତି ଇମିନା ‘‘ଏୱଂ ଅମ୍ହାକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଆକଡ୍ଢତି। ଭୂତେନ…ପେ… କାତବ୍ବକମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋ ନାମ ୟଥାଧମ୍ମଂ କରଣତୋ, ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟତୋ ଇତୋ ପରଂ ଅଧମ୍ମୋ। ଅୟଂ ୱିନୟୋ ନାମ ରାଗାଦୀନଂ ସଂୱରଣତୋ ପହାନତୋ ପଟିସଙ୍ଖାନତୋ ଚ। ଅୟଂ ଅୱିନୟୋ ନାମ ରାଗାଦୀନଂ ଅୱିନୟନତୋ। ଅୟଂ ୱିନୟୋ ନାମ ୟଥାୱିନୟକରଣତୋ, ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଇତରୋ ଅୱିନୟୋ। ୱତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତିଆଦିନା ଏୱ ସବ୍ବେସଂ ୱିନୟକମ୍ମାନଂ ଅକୁପ୍ପତାତି ଆହ – ‘‘ୱତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତି…ପେ… ଅୟଂ ୱିନୟୋ ନାମା’’ତି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅୱିନୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ୱତ୍ଥୁୱିପତ୍ତୀ’’ତିଆଦି।

ସଞ୍ଞାପଟିପତ୍ତିୟା ନୟନଟ୍ଠେନ ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଏୱ ନେତ୍ତି, ତତୋ ଏୱ ସତ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ରଜ୍ଜୁ ଅସିଥିଲପୱତ୍ତିହେତୁତାୟ ଧମ୍ମରଜ୍ଜୂତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟାୟେନ ତାୱ ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ଧମ୍ମୋତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା। ସା ଏୱ ୱା ହୋତୁ ଧମ୍ମନେତ୍ତି, ୟୋ ଇଧ ଇମିସ୍ସା ୱଣ୍ଣନାୟ, ‘‘ଛତ୍ତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ଧମ୍ମେନ ଚ ୱିନୟେନ ଚ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଏୱ ୱା ଧମ୍ମନେତ୍ତି ହୋତୂତି ଆନେତ୍ୱା ୟୋଜନା। ତାୟ ଧମ୍ମନେତ୍ତିୟା ସମେତି ତାୟ ୟଥାୱୁତ୍ତାୟ ଧମ୍ମନେତ୍ତିୟା ସଂସନ୍ଦତି, ଏକଲକ୍ଖଣମେୱ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱିୱାଦୱତ୍ଥୁଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ଚେ ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି, ଅଧମ୍ମୋ ଚେ ‘‘ଅଧମ୍ମୋ’’ତି, ୱିନୟୋ ଚେ ‘‘ୱିନୟୋ’’ତି, ଅୱିନୟୋ ଚେ ‘‘ଅୱିନୟୋ’’ତି ନିଚ୍ଛିନନ୍ତେନ ଏକଜ୍ଝାନଂ ୱିୱାଦାଧିକରଣମେୱ ଦସ୍ସିତଂ ତସ୍ସ ୱୂପସମଧମ୍ମାନଂ ଅପରିୟୋସାପିତତ୍ତା।

୪୮।ତଂ ପନେତନ୍ତି ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ପଚ୍ଚାମସତି। ୱାରେ ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ପଡ଼େପି। ଦ୍ୱୀହୀତି ୟସ୍ମିଂ ଆୱାସେ ୱିୱାଦାଧିକରଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତତ୍ଥ ୱାସୀହି ଦ୍ୱୀହିପି ଭିକ୍ଖୂହି ଅତିରେକତରା।

୪୯।ଖନ୍ଧସାମନ୍ତନ୍ତି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧଭାୱେନ ସମୀପଂ। ଆପତ୍ତିସାମନ୍ତଂ ନାମ ପୁବ୍ବଭାଗା ଆପଜ୍ଜିତବ୍ବଆପତ୍ତି। ମେଥୁନରାଗୱସେନ କାୟସଂସଗ୍ଗେ ଦୁକ୍କଟସ୍ସ ୱତ୍ଥୁତି ଆହ – ‘‘ପଠମପାରାଜିକସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଦୁକ୍କଟ’’ନ୍ତି। ସେସାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପାରାଜିକାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଥୁଲ୍ଲଚ୍ଚୟମେୱ।

୫୦।ପରିକ୍କମିତ୍ୱା ଉପକ୍କମିତ୍ୱା। ଆପତ୍ତାଧିକରଣଂ ଦସ୍ସିତଂ ତତ୍ଥେୱ ୱିସେସତୋ ପଟିଞ୍ଞାୟ କାରେତବ୍ବତାୟ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା।

୫୨।କମ୍ମସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଦସ୍ସିତଂ ନ ସମଥୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନନୁ ଚାୟଂ ସମଥାଧିକାରୋତି? ସଚ୍ଚଂ, ସମଥସ୍ସ ପନ କାରଣେ ଦସ୍ସିତେ ସମଥୋ ଦସ୍ସିତୋୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱରୂପସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୩।ଇଦଂ କମ୍ମନ୍ତି ‘‘ଇଦଂ ଅମ୍ହାକଂ ଭଣ୍ଡନଜାତାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତକମ୍ମଂ। ତିଣୱତ୍ଥାରକସଦିସତ୍ତାତି ତଂସଦିସତାୟ ତବ୍ବୋହାରୋତି ଦସ୍ସେତି ୟଥା – ‘‘ଏସ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ’’ତି। ଆକାରମତ୍ତମେୱ ତିଣୱତ୍ଥାରକକମ୍ମଂ ନାମ, ନ ପନ ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ କରଣୱିଧାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଖନ୍ଧକେ’’ତିଆଦି। ଗିହୀନଂ ହୀନେନ ଖୁଂସନୱମ୍ଭନଂ ୟଥା ‘‘ତିଲସଂଗୁଳିକା ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଧମ୍ମିକପଟିସ୍ସୱେସୁ ୱିସଂୱାଦନୱସେନ ଆପନ୍ନା ଆପତ୍ତି। ଅସ୍ସାତି କିଚ୍ଚାଧିକରଣସ୍ସ। ସମ୍ମୁଖାୱିନୟେନେୱ ୱୂପସମୋ ସଙ୍ଘସମ୍ମୁଖତାଦିନାୱ ୱୂପସମନତୋ।

୫୪। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟୱଚନତୋ କୋସମ୍ବିୟସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୪୯୨) ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି କଥିତା, ଇଧ ପନ ‘‘ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାପକମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପତା ମହନ୍ତତା ସାୱଜ୍ଜଭାୱସ୍ସ ମୁଦୁତିକ୍ଖଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଅଣୁନ୍ତି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ। ଥୂଲନ୍ତି ମହାସାୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ସାମଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ସୁନକ୍ଖତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୫। ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ଞାତମରିୟାଦାୟ ପଜାନନତୋ ଅଞ୍ଞା, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା। ତସ୍ସ ଫଲଭାୱତୋ ଅଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞା, ତଂସହଗତା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୟୋ ଚ ‘‘ଅଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞାତି ଅରହତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଚତୂହି ପଦେହି କଥିତା, ‘‘ପରିଚିଣ୍ଣୋ ମେ ଭଗୱା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ନ ଏକପଦେନେୱ। ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିଗତୋ ମୟା’’ତି ମଞ୍ଞନାମତ୍ତଂ ଅଧିମାନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ’’ତିଆଦିମାହ।

୫୬।ଇଦଂ ଠାନନ୍ତି ଇଦଂ ଓଭାସାଦିସମ୍ମୁତିହେତୁଭୂତଂ ଉଳାରତରଂ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣଂ। ଉଳାରତରଭାୱେନ ହି ତଂ ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞାୟ ପଚ୍ଚୟୋ ହୁତ୍ୱା ୟାଥାୱତୋ ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେୟ୍ୟତାୟ ୱିପସ୍ସକଂ ୱିସଂୱାଦେତି। ତେନାହ ‘‘ଅୱିଭୂତଂ ଅନ୍ଧକାର’’ନ୍ତି। ଇମଂ ପଞ୍ହନ୍ତି ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ଲୋକୁତ୍ତରପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଅତ୍ତନା ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ଅତ୍ଥଂ। ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି କେୱଲଂ ପିଟକସମ୍ପାଦନୱସେନେୱ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଅଜାନିତ୍ୱା’’ତି। ୱିସେୱମାନାତି କିଲେସୱିସେ ଅୱମାନେନ୍ତା, ସାସନସ୍ସ ୱା ଅନୁପକାରୱିରୂପପଚ୍ଚୟେ ସେୱମାନା। ଏୱମସ୍ସାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ତେସଂ କରଣହେତୁ ଅସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ। ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ ଅଦେସେତୁକାମତା ହୋତି। ତନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ। ଏତନ୍ତି ‘‘ତସ୍ସପି ହୋତି ଅଞ୍ଞଥତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୮। କିଲେସେହି ଆମସୀୟତୀତି ଆମିସଂ, ଲୋକେପରିୟାପନ୍ନଂ ଆମିସନ୍ତି ଇଧ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଅଧିପ୍ପେତାତି ତେସୁ ୱଟ୍ଟାମିସଭାୱେପି ଲଭିତେ କାମାମିସଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋତି ଆହ – ‘‘ୱଟ୍ଟାମିସକାମାମିସଲୋକାମିସଭୂତେସୂ’’ତି। କାମଗୁଣା ହି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ୱଡ୍ଢନତୋ ୱଟ୍ଟାମିସଂ, କାମେତବ୍ବତୋ କାମତଣ୍ହାୟ ଆମସିତବ୍ବତୋ କାମାମିସଂ, ୟେଭୁୟ୍ୟତୋ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଆମିସଭାୱତୋ ଲୋକାମିସଂ। କାମଗୁଣସଭାଗାତି କାମଗୁଣାନୁଲୋମା କାମଗୁଣପଟିସଂୟୁତ୍ତା। ଆନେଞ୍ଜସମାପତ୍ତିପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟାତି କିଲେସିଞ୍ଜନରହିତତାୟ ଇଧ ଆନେଞ୍ଜାତି ଅଧିପ୍ପେତାହି ହେଟ୍ଠିମାହି ଅରୂପସମାପତ୍ତୀହି ପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟ। ଏୱରୂପୋତି ଲୋକାମିସଭୂତେସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ତନ୍ନିନ୍ନୋ ତଗ୍ଗରୁକୋ ତପ୍ପବ୍ଭାରୋ। ଏତ୍ତାୱତାତି ଏୱଂ ସତ୍ତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଦସ୍ସନେନ ତେସଂ ପୱତ୍ତିତାସୟେନ ଚ। ସୀସଂ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ହୋତୀତି ଲାଭାସାୟ ସୀସଂ ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି। ଉଦରଂ ଫଲିତନ୍ତି ଅତିବହୁଭଣ୍ଡଂ ପକ୍ଖିପିୟମାନଂ ପସିବ୍ବକଂ ୱିୟ ଲଦ୍ଧବ୍ବସ୍ସ ଅତିପହୂତଭାୱେନ ଉଦରଂ ଫୀତଂ ହୋତି।

୫୯। ୟଥା ପୁରିମା ଦ୍ୱେ ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସେହି ଅନିଞ୍ଜନତୋ ‘‘ଅନିଞ୍ଜା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଇତରାପି। ତଂ ପୱୁତ୍ତନ୍ତି ଲୋକାମିସସଂୟୋଜନଂ ୱିଗତଂ।

୬୦।ନିଘଂସନ୍ତି ‘‘ଏତ୍ତକୋ ଅୟ’’ନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସିଲେସେନାତି ଚମ୍ମକାରସିଲେସାଦିସିଲେସେନ, ୱଜିରଲେପସିଲେସେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତଂ ଭିନ୍ନନ୍ତି ଆନେଞ୍ଜସଂୟୋଜନଂ ଭିନ୍ନଂ ୱିଧମିତଂ ସମତିକ୍କନ୍ତଂ ତାସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଅପେକ୍ଖାଭାୱତୋ। ଅଜ୍ଝାସୟେନ ଅସମ୍ବନ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦ୍ୱେଧାଭିନ୍ନା ସେଲା ୱିୟ ହୋତୀ’’ତି। ତେନାହ – ‘‘ତଂ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

୬୧।ୱନ୍ତନ୍ତି ଛଡ୍ଡିତଂ, ୱିସ୍ସଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୨।ଉପରିସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋତି ଏତ୍ଥ ଉପରିସମାପତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ଅରହତୋ ଚ ମଗ୍ଗାଧିଗମେନେୱ ଅନାଗାମିଫଲସମାପତ୍ତି, ସେକ୍ଖାନଂ ୱିସୟା ହେଟ୍ଠିମା ଫଲସମାପତ୍ତିୟୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା। ଲୋକିୟା ପନ ନିକନ୍ତିପ୍ପହାନେନ ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠାତି ଆହ – ‘‘ହେଟ୍ଠା…ପେ… ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

୬୩। ‘‘ପଞ୍ଚ ଖୋ ଇମେ, ସୁନକ୍ଖତ୍ତ, କାମଗୁଣା’’ତିଆଦିନା ଆରଦ୍ଧଦେସନା, ‘‘ସମ୍ମା ନିବ୍ବାନାଧିମୁତ୍ତୋ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ଅରହତ୍ତକିତ୍ତନେନ ନିଟ୍ଠାପିତାତି ତତୋ ପରଂ, ‘‘ଠାନଂ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦିକା ଦେସନା, ‘‘ପାଟିୟେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ହେଟ୍ଠା ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୟଥା ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋତି ୟୋଜନା, ଏୱଂ ୱା ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସାତି ୟୋଜେତବ୍ବା। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୟଥା ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଅଧିମାନିକୋ ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ସମାନୟୋଗକ୍ଖମୋ ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞିତାୟ ଭେଦାଭାୱତୋ, ଏୱଂ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଖୀଣାସୱୋ ସମାନୟୋଗକ୍ଖମୋ ଖୀଣାସୱଭାୱେନ ୱିସେସାଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ସମାପତ୍ତିଲାଭିମ୍ହି କଥିତେ ଇତରୋପି କଥିତୋୱ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଅଧିମାନିକସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚ। ତେନେୱାହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ତାୱା’’ତିଆଦି।

ଯଦଗ୍ଗେନାତି ଯେନ ଭାଗେନ। ଯଦିପି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯାରମ୍ମଣଂ କିଲେସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି ତେସଂ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ସନ୍ତୱିହାରପରିପନ୍ଥୋ ପନ ସିଯା ୱିସଭାଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଖୀଣାସୱସ୍ସପି ଅସପ୍ପାଯମେୱା’’ତି। ତେନାହ – ‘‘ୱିସଂ ନାମ…ପେ… ୱିସମେୱା’’ତି। ଏତେନ ‘‘ଯଥା ୱିସଜାନନଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ୱିକାରୁପ୍ପାଦନତୋ ପନ ତଂ ପରିହରିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ପରିଞ୍ଞାତମ୍ପି ୱତ୍ଥୁ ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱେନ ଏକରୂପମେୱାତି ତଂ ପରିହରିତବ୍ବମେୱା’’ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି। ନ ହି ଅସଂୱୁତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ ଅସାରୁପ୍ପଭାୱତୋ। ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତେନେୱାତି ସଭାଗାରମ୍ମଣସ୍ସ ଆଲୋକନାଦୀସୁ ଯୁତ୍ତେନେୱ ଭୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୬୪। ଯତ୍ଥ ସଯଂ ନିପତତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିପ୍ପସନ୍ନୱସେନ ରୁପ୍ପନତୋ, ୱିସସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲଭାୱତୋ ଚ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତୋ ୱିସଦୋସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରୁପ୍ପତୀତି କତ୍ତଦାଦିମୁଚ୍ଛାପାଦନେନ ୱିକାରଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଅନୁଦ୍ଧଂସେଯ୍ୟାତି ୱିବାଧେଯ୍ୟ। ରାଗୋ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ କୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଓକାସଂ ଅଦେନ୍ତୋ ତଂ ୱିବାଧତି; ତଥାଭୂତୋ ସଦ୍ଧାସିନେହସ୍ସ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭିୱୁଡ୍ଢିଯା ୱମନେନ ଚ ତଂ ୱିସୋସେତି ମିଲାପେତି। ତେନାହ ‘‘ସୋସେଯ୍ୟ ମିଲାପେଯ୍ୟା’’ତି। ସଗହଣସେସନ୍ତି ଗହେତବ୍ବୱିସଂ ସାୱସେସଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଅଲଂ ନ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଅନଲଂ। ସୂକପରିଯାଯୋ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତୋ ସୁକ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ – ‘‘ୱୀହିସୁକାଦି ଚ ସୂକ’’ନ୍ତି।

ସୌପାଦାନସଲ୍ଲୁଦ୍ଧାରୋୱିଯ ଅପ୍ପହୀନୋ ଅୱିଜ୍ଜାୱିସଦୋସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ମହାନତ୍ଥୁପ୍ପାଦନତୋ। ଅସପ୍ପାଯ…ପେ… ଅସଂୱୁତକାଲୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅପରିହରଣଭାୱତୋ। ମରଣଂ ୱିଯ ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତନଂ ଅଧିସୀଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆଯୁନୋ ଅପେତତ୍ତା। ମରଣମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱିଯ ଆପତ୍ତିଯା ଆପଜ୍ଜନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଆଯୁନୋ ଉପପୀଳନକଭାୱତୋ। ଇମିନାୱ ନଯେନ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନୁପାଦିସେସସଲ୍ଲୁଦ୍ଧାରୋ ୱିଯ ପହୀନୋ ଅୱିଜ୍ଜାୱିସଦୋସୋ; ସପ୍ପାଯ…ପେ… ସୁସଂୱୁତକାଲୋ, ତଦୁଭଯେନ ୱଣେ ପୁଥୁତ୍ତଂ ନ ଗତେ ମରଣାଭାୱୋ ୱିଯ ସିକ୍ଖାଯ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖାନଂ, ମରଣମତ୍ତଦୁକ୍ଖାଭାୱୋ ୱିଯ ଅଜ୍ଝତରାଯ ସଂକିଲିଟ୍ଠାଯ ଆପତ୍ତିଯା ଅନାପଜ୍ଜନନ୍ତି ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୫।ସତିଯାତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ‘‘ଅରିଯାଯା’’ତି ନ ୱିସେସିତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସତି ପଞ୍ଞାଗତିକା’’ତିଆଦି। ପଞ୍ଞା ଚେତ୍ଥ ଲୋକିଯା ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଆହ – ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧାଯ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯା’’ତି।

ଖୀଣାସୱସ୍ସ ବଲନ୍ତି ଉଠଆରତମେସୁ ଦିବ୍ବସଦିସେସୁପି ଆରମ୍ମଣେସୁ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅନୁପନମନହେତୁଭୂତଂ ସୁସଂୱୁତକାରିସଙ୍ଖାତଂ ଖୀଣାସୱବଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ସଂୱୁତକାରୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଉକ୍କଂସଗତସତିୱେପୁଲ୍ଲତ୍ତା ଯଥା ଅସଂୱରସ୍ସ ଅସଂୱରୋ ହୋତି, ଏୱଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନ ଚକ୍ଖାଦିଦ୍ୱାରାନି ସଂୱରିତ୍ୱା ଦସ୍ସନାଦିକିଚ୍ଚକାରୀ। ଏୱଂ ଜାନିତ୍ୱାତି ‘‘ଉପଧି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା। ଉପଧୀଯତି ଦୁକ୍ଖଂ ଏତେହୀତି ଉପଧୀ, କିଲେସାତି ଆହ – ‘‘କିଲେସୁପଧିପହାନା ନିରୁପଧୀ’’ତି। ତତୋ ଏୱ ଉପାଦୀଯତି ଦୁକ୍ଖଂ ଏତେହୀତି କିଲେସା ‘‘ଉପାଦାନା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ନିରୁପାଦାନୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଉପଧୀ ସମ୍ମଦେୱ ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉପଧିସଙ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଉପଧୀନଂ ସଙ୍ଖଯଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ’’ତି। ଆରମ୍ମଣତୋତି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣାଯ ଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତୋ। କାମୁପଧିସ୍ମିଂ କାଯଂ ଉପସଂହରିସ୍ସତୀତି ‘‘କାମେସେୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ତତ୍ଥ କାଯଂ ଉପନାମେସ୍ସତି; କାଯୂପସଂହାରୋ ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ, ତଥା ଚିତ୍ତଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେସ୍ସତୀତି ଏତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ସୁନକ୍ଖତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ଆନେଞ୍ଜସପ୍ପାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୬। ଖଣପଭଙ୍ଗୁତାଯ ନ ନିଚ୍ଚା ନ ଧୁୱାତି ଅନିଚ୍ଚା। ତତୋ ଏୱ ପଣ୍ଡିତେହି ନ ଇଚ୍ଚା ନ ଉପଗନ୍ତବ୍ବାତିପି ଅନିଚ୍ଚା। ସୋ ଚାଯଂ ଅନିଚ୍ଚତ୍ଥୋ ଉଦଯୱଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଆହ; ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିନସ୍ସନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଚତା ୱତ୍ତମାନା ଚ ତୁଚ୍ଛାଦିତା ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି କାମାନଂ ସାଧାରଣୋତି ଆହ – ‘‘ୱତ୍ଥୁକାମାପି କିଲେସକାମାପୀ’’ତି। ରିତ୍ତା ୱିୱିତ୍ତା, ତେସଂ ନିଚ୍ଚସାରାଦୀନଂ ଅତ୍ତନି ଅଭାୱତୋ ତେହି ୱିସୁଂଭୂତା। ଯଥା ପନ ସବ୍ବସୋ ସଭାୱରହିତମାକାସଂ ‘‘ତୁଚ୍ଛଂ ରିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଏୱମେତେ। ଏତେ ପନ କେୱଲଂ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ଏୱ ତୁଚ୍ଛା ରିତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ‘‘ନ ହି ତୁଚ୍ଛମୁଟ୍ଠି ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇଦଂ ଲୋକସମଞ୍ଞାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଲୋକସମଞ୍ଞା ଲୋକିଯକଥା ନ ଲଙ୍ଘିତବ୍ବା।

ମୁସାତି ଇତ୍ତରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତାଯ ନ ଦିସ୍ସତୀତି ଆହ ‘‘ମୁସାତି ନାସନକା’’ତି। ୱିସଂୱାଦନଟ୍ଠେନ ୱା ମୁସା। ଏତେ ହି ଅସୁଭାଦିସଭାୱାପି ବାଲାନଂ

ସୁଭାଦିଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ସୁଭାଦିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ସତ୍ତେ ୱିସଂୱାଦେନ୍ତି। ନସ୍ସନସଭାୱାତି ଖଣଭଙ୍ଗତ୍ତା ଇତ୍ତରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନତାଯ ଦିସ୍ସମାନା ୱିଯପି ହୁତ୍ୱା ଅପଞ୍ଞାଯନକପକତିକା। ତେନାହ "ଖେଡ଼ଂ ୱିଯା"ତିଆଦି। ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ "ଜାତିଧମ୍ମାନ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୯୮) ୱିଯ ପକତିପରିଯାଯୋ, ତଥା ସଭାୱସଦ୍ଦୋ ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମୋସଧମ୍ମାତି ମୋସନପକତିକା, କୁସଲଭଣ୍ଡହରଣସଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମାଯାକତନ୍ତି ମାଯାଯ କତଂ ଉଦକାଦିମଣିଆଦିଆକାରେନ ମାଯାୱିନା ଉପଟ୍ଠାପିତଂ; ମାଯାକତଂ ୱିଯ ମାଯାକତଂ ଅଞ୍ଞସଭାୱା ହୁତ୍ୱା ଅତଥା ଉପଟ୍ଠହନତୋ। ତେନାହ "ଯଥା"ତିଆଦି। ଚକ୍ଖୁପଥେ ଏୱ କତୱିଜ୍ଜାଯ, ନ ତତୋ ପରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ – "ଦସ୍ସନୂପଚାରେ ଠିତସ୍ସେୱ ତଥା ପଞ୍ଞାଯତୀ"ତି। ତଯିଦଂ ସମ୍ବରୱିଜ୍ଜାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ତାୱକାଲିକଭାୱେନ କାମାନଂ ମାଯାକତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତୋ ଅଞ୍ଞେନପି ପକାରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା ଚା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିଟ୍ଠାଦିସଭାୱାନଂ କାମାନଂ ନିଟ୍ଠାଦିସଭାୱଦସ୍ସନଂ ୱିପଲ୍ଲାସସହଗତତାଯ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ବାଲାନଂ ଲାପନତୋତି ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକାନଂ ଅନ୍ଧବାଲାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱିପଲ୍ଲାସହେତୁତୋ। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଠତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ୱା ୱସେନ ଭଗୱତା ଭାସିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – "ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା କାମାତି ମାନୁସକା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା"ତି । ତତୋ ଏୱ ଚ "ସମ୍ପରାଯିକାତି ତେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମା ପଚ୍ଚକ୍ଖସଭାୱା ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଏତାସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା। ସମ୍ପରାଯିକେ କାମେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା ସମ୍ପରାଯିକା। ତେ ସମେଚ୍ଚ ଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ଆଣାତି ଧେଯ୍ୟଂ, ଆଣାପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ମାରସ୍ସ ଧେଯ୍ୟନ୍ତି ମାରଧେଯ୍ୟଂ ତସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯପୱତ୍ତନତ୍ତା। ତେନାହ "ଯେହୀ"ତିଆଦି। ଗହିତନ୍ତି ୱିସଯୱିସଯୀଭାୱେନ ଗହିତଂ, ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଚ ଗହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଗହଣଂ ନାମ "ଇଦଂ ମଯ୍ହ"ନ୍ତି ଅଭିୱିଭାଗେନ ପରିଗ୍ଗହକରଣଂ; ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପନ ଗହଣଂ ଭାଗସୋ ଆରମ୍ମଣାନୁଭୱନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଉଭଯସ୍ସପି ପନ ତଣ୍ହାରାଗୱସେନ ଗହଣଂ ସନ୍ଧାଯ, "ଉଭଯମେତଂ ଗହିତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମାରୋତି କିଲେସମାରୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ କିଲେସମାରୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋପି ତେ ଅତ୍ତନୋ ୱସଂ ୱତ୍ତେତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଧମ୍ମମୁଖେନ ପୁଗ୍ଗଲଗ୍ଗହଣଂ ସନ୍ଧାଯ।

ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସା ହି ପୁଗ୍ଗଲା କାମାଧିମୁତ୍ତା ମାରସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯୱତ୍ତନଟ୍ଠାନତାଯ "ମାରଧେଯ୍ୟ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ତଥା ମାରସ୍ସ ନିୱାପଗୋଚରପରିଯାଯେହିପି ତେ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, "ଯଥା ଚୋଢଅସ୍ସା"ତିଆଦିମାହ। ନିୱପତୀତି ନିୱାପୋ, ସୋ ଏୱ ବୀଜନ୍ତି ନିୱାପବୀଜଂ। ତେତି କାମଗୁଣା। ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ପଦେସେ।

ମନସି ଭୱାତି ମାନସାତି ଆହ "ଚିତ୍ତସମ୍ଭୂତା"ତି। ତେ ପନ ଅଭିଜ୍ଜାଦଯୋ ପାଠଇଯଂ ଆଗତା। ଏୱଞ୍ହି ଲୋହିତସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ପୁବ୍ବୋ ୱିଯ ଅନୁରୋଧୂପନିସ୍ସଯୋ ୱିରୋଧୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, "ମମାଯିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମି"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତେଧାତି ଏତ୍ଥ ଇଧାତି ନିପାତମତ୍ତଂ "ଇଧାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭୁତ୍ତାୱୀ ଅସ୍ସ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୦) ୱିଯ। କାମଲୋକନ୍ତି କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଂ ସଙ୍ଖାରଲୋକଂ, ଯତ୍ଥ ୱା ଲୋକେ କାମଗୁଣୱନ୍ତଂ ଲୋକଂ। ଚିତ୍ତେନ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ଝାନାରମ୍ମଣଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଭାୱନାଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ପରିତ୍ତଂ ନାମ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଅସମତ୍ଥତ୍ତା କିଲେସେହି ପରିତୋ ଖଣ୍ଡିତଂ ୱିଯ ହୋତି। ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପେନାତି ପରିତ୍ତଭାୱପଟିକ୍ଖେପେନ। ପମାଣନ୍ତିପି କାମାୱଚରମେୱ ପାପକାନଂ ପମାଣକରଣଧମ୍ମାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଅପ୍ପଜହନତୋ। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଅପ୍ପମାଣଂ ନାମ ମହଗ୍ଗତନ୍ତି ଆହ – "ରୂପାୱଚରଂ ଅରୂପାୱଚର"ନ୍ତି। ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହାନେନ ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନମ୍ପି ସୁଭାୱିତଂ ନାମ ନ ହୋତି, ପଗେୱ ପରିତ୍ତଜ୍ଝାନନ୍ତି ଆହ – "ସୁଭାୱିତନ୍ତି…ପେ… ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସେୱେତଂ ନାମ"ନ୍ତି। ଏତସ୍ସ ୱସେନାତି "ସୁଭାୱିତ"ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ୱସେନ।

ତମେୱ ପଟିପଦନ୍ତି ତମେୱ ଅଭିଜ୍ଜାଦିପହାନାୱହଂ ଝାନପଟିପଦଂ। ଅରହତ୍ତେ ତସ୍ସ ଉପାଯଭୂତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ତସ୍ସ ଉପାଯଭୂତେ ଉପଚାରେ ୱା ସତି ଚିତ୍ତଂ ପସନ୍ନମେୱ ହୋତୀତି ଆହ – "ଅରହତ୍ତଂ ୱା…ପେ… ଉପଚାରଂ ୱା"ତି। ଅଧିମୋକ୍ଖସମ୍ପସାଦୋତି "ଅଜ୍ଜେୱ ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ"ତି ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନତ୍ତା; "ଅଜ୍ଜେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମୀ"ତି ୱା ଉପଚାରସମାଧିନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାହିତତ୍ତା ଅଧିମୁଚ୍ଚନଭୂତୋ ସମ୍ପସାଦୋ। ପଟିଲାଭସମ୍ପସାଦୋତି ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱା ଅଧିଗମସଙ୍ଖାତୋ ସମ୍ପସାଦୋ। ପଟିଲାଭୋପି ହି କିଲେସକାଲୁସିଯାଭିଭୱନତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୁପ୍ପସନ୍ନଭାୱାୱହତ୍ତା "ସମ୍ପସାଦୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଚ୍ଚଯାତି ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ଅଭିଜ୍ଜାଦଯୋ। ସବ୍ବଥାତି ସମୁଦଯତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନୱତୋ ନିସ୍ସରଣତୋତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ। ଆସାତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ ଆସୀସନା। ତେନାହ – "ଆସା ସନ୍ତିଟ୍ଠତି, ଅଧିମୋକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତୀ"ତି।

ପାଦକନ୍ତି ପଦଟ୍ଠାନଂ। କିଲେସା ସନ୍ନିସୀଦନ୍ତୀତି ନୀୱରଣସହଗତା ଏୱ କିଲେସା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱୂପସମନ୍ତି। ସତୀତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନାୱହା ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି। ସଙ୍ଖାରଗତନ୍ତି ଭାୱନାଯ ସମତାଯ ପୱତ୍ତମାନତ୍ତା, ଇମେ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦଯୋ ଏକରସା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି,

ଭାୱନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନଂ ସଙ୍ଖାରଗତଂ ୱିଭୂତଂ ପାକଟଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋତି ଭାୱନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଲେପପିଣ୍ଡେତି ସିଲେସପିଣ୍ଡେ ଲଗ୍ଗମାନୋ ୱିଯ ଅପ୍ପିତୋ ୱିଯ ହୋତି। ଉପଚାରେନ ସମାଧିଯତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନେନ ସମାଧିଯତି। ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ ଦୁୱିଧୋପି ଅଧିମୁଚ୍ଚନାକାରୋ ଅଧିମୋକ୍ଖସମ୍ପସାଦୋ ନାମ। ତସ୍ମିଂ ସମ୍ପସାଦେ ସତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣେ, ଉପଚାରଜ୍ଝାନେ ୱା ଅଧିମୋକ୍ଖସମ୍ପସାଦେ ସତି। ଯୋ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ୱା ପଟିଲଭତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ୱା, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ହୋତିଯେୱ, ଅଯଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପଟିଲାଭସମ୍ପସାଦୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇଧାମିପ୍ପେତମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ , ''ଇଧ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପସ୍ସନା ହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଯାତି ଅରହତ୍ତପଞ୍ଞାଯ। ଅଧିମୁଚ୍ଚନସ୍ସାତି ସଦ୍ଦହନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପଜ୍ଜନସ୍ସ। ଉପଚାରନ୍ତି ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ। ଆନେଞ୍ଜସମାପତ୍ତିଯା ଅଧିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ଯୋଜନା।

ଏତରହି ୱାତି ଇଦାନିମେୱ। ଆନେଞ୍ଜଂ ୱାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ୱା। ସମାପଜ୍ଜତୀତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ଇଦଂ ହୀତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ଅରହତ୍ତସଚ୍ଛିକିରିଯା ନାମ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନା ହୋତି, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଏୱ ତଦତ୍ଥଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଅଥ ୱା''ତି ୱିକପ୍ପନ୍ତରମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥା ନାମ ପାସାଦସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ ସମାନୀତଦବ୍ବସମ୍ଭାରାୱଯୱେ ଅପ୍ପହୋନ୍ତେ କୂଟାଗାରଂ କାତୁଂ ନ ପହୋନ୍ତିଯେୱ, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ତଂ ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋ ଆନେଞ୍ଜଂ ୱା ସମାପଜ୍ଜତୀ''ତି ଆହ। ଚତୁସଚ୍ଚଂୱା ସଚ୍ଛିକରୋତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗାଧିଗମନୱସେନ ଆନେଞ୍ଜଂ ୱା ସମାପଜ୍ଜତି ଉଭଯସ୍ସପି ହେତୁପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ''ପଞ୍ଞାଯ ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚତି, ଆନେଞ୍ଜଂ ୱା ସମାପଜ୍ଜତୀ''ତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ୱିସେସାଧିଗମେ ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଯୋଜନାନଯୋ। ଏୱଂ ହୋତୀତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ଚିତ୍ତାଭିନୀହାରୋ ହୋତି। କିଚ୍ଚନ୍ତି ପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚଂ। ତତୋତି ଅରହତ୍ତାଧିଗମନତୋ। ଓସକ୍କିତମାନସୋତି ସଂକୁଚିତଚିତ୍ତୋ। ଅନ୍ତରା ନ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅସମାହିତଭୂମିଯଂ ନ ତିଟ୍ଠତି। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଯଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଥା ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ୱନମହିଂସଂ ଗହେତୁଂ ଉସ୍ସାହୱତୋ ଓସକ୍କନ୍ତସ୍ସ ସସଗୋଧାଦିଗ୍ଗହଣେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ଇମସ୍ସପି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରହତ୍ତଂ ଗହେତୁଂ ଉସ୍ସାହୱତୋ ତତୋ ଓସକ୍କିତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି। ଏସେୱ ନଯୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଉପମଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯୋଜନାଯଂ ଚତୁସଚ୍ଚସଚ୍ଛିକିରିଯାଯୋଜନାଯଞ୍ଚ ଅତିଦିସତି।

ହେତୁଅତ୍ଥଜୋତନୋ ଯନ୍ତି ନିପାତୋ, କରଣେ ୱା ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଯେନ କାରଣେନା''ତି। ତସ୍ସ ସଂୱତ୍ତନଂ ଅରହତି, ତଂ ୱା ପଯୋଜନଂ ଏତସ୍ସାତି ତଂସଂୱତ୍ତନିକଂ। ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଆନେଞ୍ଜସଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଆନେଞ୍ଜୂପଗଂ। ଯଥା କୁସଲଂ ଆନେଞ୍ଜସଭାୱଂ, ଏୱଂ ତଂ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଆନେଞ୍ଜସଭାୱଂ ଉପଗତଂ ଅସ୍ସ ଭୱେଯ୍ୟ। ତେନାହ – ''କାଦିସମେୱ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। କେଚୀତି ଅଭଯଗିରିୱାସିନୋ। କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ତଂ କୁସଲଂ ୱିଯ ୱଦନ୍ତି। ତନ୍ନାମକମେୱାତି କୁସଲଂ ୱିଯ ଆନେଞ୍ଜନାମକମେୱ ସିଯା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମୱିକପ୍ପେ ''ଆନେଞ୍ଜୂପଗ''ନ୍ତି ତଂସଦିସତା ୱୁତ୍ତା, ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ତତୋ ଏୱ ତଂସମଞ୍ଞତା। ସୋ ପନାଯମତ୍ଥୋତି ଆନେଞ୍ଜସଦିସତାଯ ୱିପାକକାଲେପି ତଂନାମକମେୱ ଅସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନଯେନାତି ଇମିନା ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଏତ୍ଥ ହି ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରହେତୁୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ ''ଆନେଞ୍ଜୂପଗଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଂନାମକମେୱ କତ୍ୱା ଦୀପିତଂ। ଅରହତ୍ତସ୍ସାପୀତି ଅପିସଦ୍ଦେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଭାୱନାଯପି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଭାୱନାଯପୀତି ଅତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମାଧିୱସେନ ଓସକ୍କନା କଥିତାତି ''ୱିପୁଲେନ ମହଗ୍ଗତେନ ଚେତସା ୱିହରେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ସମଥନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେସନା କଥିତା।

୬୭।ଅଯଞ୍ହି ଭିକ୍ଖୂତି ଯଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଯଂ ଦୁତିଯାନେଞ୍ଜସପ୍ପାଯଦେସନାଯ ଭିକ୍ଖୁ ୱୁତ୍ତୋ। ପଞ୍ଞୱନ୍ତତରୋତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ସମ୍ମସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ହି ''ଯେ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା କାମା''ତିଆଦିନା ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନେୱ ରୂପମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ କତୋ, ଇମସ୍ସ ପନ ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ସକଲରୂପଧମ୍ମୱସେନ। ଭଗୱା ହି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କାରଣବଲାନୁରୂପମେୱ ପଠମଂ ଭାୱନାଭିନିୱେସଂ ଦସ୍ସେତି; ସୋ ପଚ୍ଛା ଞାଣେ ୱିପୁଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଅନୱସେସତୋ ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ରୂପପଟିବାହନେନାତି ରୂପୱିରାଗଭାୱନାଯ ସବ୍ବସୋ ସମତିକ୍କମେନ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ତତିଯାନେଞ୍ଜାଦୀସୁ।

ପଞ୍ଞୱନ୍ତତରୋତି ପଞ୍ଞୁତ୍ତରୋ। ତିଣ୍ଣମ୍ପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଏକତୋ କତ୍ୱାତି କାମଗୁଣା ସବ୍ବରୂପଧମ୍ମା କାମସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ତିଧା ୱୁତ୍ତେ ସମ୍ମସନୂପଗଧମ୍ମେ ଏକତୋ କତ୍ୱା, ''ସବ୍ବମେତଂ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା, ସମ୍ମସତି ଯଥା – ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୮; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୬; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪, ୭, ୮; ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୦, ୧୧; ପଟି। ମ। ୨।୩୦)। ତେନାହ – ''ଉଭଯମେତଂ ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦି। କାମରୂପସଞ୍ଞାୱସେନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଭେଦତୋ ଅଟ୍ଠ ଏକେକକୋଟ୍ଠାସାତି ଏୱଂ କତଂ ଉଭଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକ...ପେ... ୱସେନ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉଭଯନ୍ତି

ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନାୱସେନ ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତି, ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାୱସେନ ‘‘ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ଅଭିନନ୍ଦିତୁଂ। ଏସେୱ ନୟୋତି ଇମିନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ଅଭିନନ୍ଦିତୁଂ ଅଜ୍ଝୋସାୟ ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଠାତୁନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। କାମପଟିବାହନେନାତି ଇଦଂ ଆଗମନପଟିପଦାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପପଟିବାହନଂ ହିସ୍ସ ଆସନ୍ନଂ, ତତୋପି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମତିକ୍କମୋ, ତଂସମତିକ୍କମେନ ସହେୱ ସବ୍ବେ ତା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଓସକ୍କନା କଥିତା ‘‘ଉଭୟମେତଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ।

୬୮। ଇଧ ଅତ୍ତନୋ ଚାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗନିରୋଧେନ, ସମାପଜ୍ଜନକ୍ଖଣେ ପନ ଅନୁପ୍ପାଦନେନପି। ତେନାହ ‘‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ପତ୍ୱା’’ତି। ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନାତି ଉଛଆରତରଭାୱେନ ଝାନସମାପତ୍ତିୟା ଅତିତ୍ତିକରଭାୱେନ। ତମେୱ ପଟିପଦନ୍ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଭାୱନମାହ। ସମାଧିୱସେନ ଓସକ୍କନା କଥିତା ତତିୟାରୁପ୍ପକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଯତ୍ଥେତା’’ତିଆଦିନା।

ଇଧ ଅତ୍ତନୋତି ଦ୍ୱିକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାମନସିକାରସଙ୍ଖାତଂ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପଟିପଦନ୍ତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ସତି ସମଥଭାୱନାୟଂ ସୁଞ୍ଞତାମନସିକାରସ୍ସ ଇଧ ସାତିସୟତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଦୁତିୟାକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନେ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଓସକ୍କନା କଥିତା’’ତି।

୭୦। ତତିୟାକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନେ ଅତ୍ତନୋତି ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାମନସିକାରସଙ୍ଖାତଂ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଧିକାରେ। କ୍ୱଚୀତି କତ୍ଥଚି ଠାନେ, କାଲେ, ଧମ୍ମେ ୱା। ଅଥ ୱା କ୍ୱଚୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ବହିଦ୍ଧା ୱା। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତାନନ୍ତି ସକତ୍ତାନଂ। ‘‘ଅୟଂ ଖୋ, ଭୋ ବ୍ରହ୍ମା…ପେ… ୱସୀ ପିତା ଭୂତଭବ୍ୟାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୪୨) ପରପରିକପ୍ପିତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନଭୂତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କସ୍ସଚୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପରସ୍ସାତି ‘‘ପରା ପଜା’’ତି ‘‘ପରୋ ପୁରିସୋ’’ତି ଚ ଏୱଂ ଗହିତସ୍ସ। ନ ଚ ମମ କ୍ୱଚନୀତି ଏତ୍ଥ ମମ-ସଦ୍ଦୋ ଅଟ୍ଠାନପୟୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ମମସଦ୍ଦଂ ତାୱ ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ପରସ୍ସ ଚାତି ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ, ‘‘ପରୋ ପୁରିସୋ ନାମ ଅତ୍ଥି ମମତ୍ଥାୟ ସଜିତୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ ମୟ୍ହଂ ସବ୍ବଂ ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି ଏୱଂ ଏକଚ୍ଚଦିଟ୍ଠିଗତିକପରିକପ୍ପିତୱସେନ ପରଂ ଅତ୍ତାନଂ, ତଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ କିଞ୍ଚନଭୂତଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ନ ଚ କ୍ୱଚନୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ ନାହଂ କ୍ୱଚନୀତି ସକଅତ୍ତନୋ ଅଭାୱଂ ପସ୍ସତି। ନ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିନ୍ତି ସକଅତ୍ତନୋ ଏୱ କସ୍ସଚି ଅନତ୍ତନିୟତଂ ପସ୍ସତି। ନ ଚ, ମମାତି ଏତଂ ଦ୍ୱୟଂ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ, ଅତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଚେକଂ। ‘‘ନ ଚ କ୍ୱଚନି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀ’’ତି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅଭାୱଂ ପସ୍ସତି, ‘‘ତସ୍ସ ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ମମ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚନତା ନ ଚତ୍ଥୀ’’ତି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ତନିୟତଂ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଚ ଖନ୍ଧାନଂ ଅତ୍ତତ୍ତନିୟସୁଞ୍ଞତା ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜତା ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାପରିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ଦିଟ୍ଠା ହୋତି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପଟିପଦନ୍ତି ଇଧାପି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନକମ୍ମଟ୍ଠାନମେୱ ୱଦତି। ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ଓସକ୍କନା କଥିତା ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାଦସ୍ସନୱିସେସଭାୱତୋ, ତପ୍ପଧାନତ୍ତା ଚସ୍ସ ମନସିକାରସ୍ସ।

ଇଧ ଅତ୍ତନୋତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନକମ୍ମଟ୍ଠାନମାହ। ସବ୍ବସଞ୍ଞାତି ରୂପସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା ହେଟ୍ଠିମା ତିସ୍ସୋ ଅରୂପସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ସବ୍ବସଞ୍ଞା ଅନୱସେସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା’’ତି ପନ ୱିସେସିତତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ଆଗତା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସଞ୍ଞାଦୟୋ ଅପି ସଞ୍ଞାତି ଅପରେ। ତନ୍ତି ସମ୍ମୁତିମତ୍ତଂ କାମସଞ୍ଞାପଟିବାହନୱସେନେୱ ତେସଂ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଦିନିରୋଧସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧତ୍ତା। ସମାଧିୱସେନ ଓସକ୍କନା କଥିତା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଭାୱନାୟ ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱତୋ।

୭୧।ପୁବ୍ବେ ପଞ୍ଚୱିଧଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟନ୍ତି ପୁରିମକମ୍ମଭୱସ୍ମିଂ ମୋହୋ ଅୱିଜ୍ଜା ଆୟୂହନା ସଙ୍ଖାରା ନିକନ୍ତିତଣ୍ହା ଉପଗମନଂ ଉପାଦାନଂ ଚେତନା ଭୱୋତି ଏୱମାଗତୋ ସପରିକ୍ଖାରୋ କମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧୋ। ନ ଆୟୂହିତଂ ଅସ୍ସାତି ନ ଚେତିତଂ ପକପ୍ପିତଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ଏତରହି ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣନାମରୂପସଳାୟତନଫସ୍ସୱେଦନାସଙ୍ଖାତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ୱିପାକପ୍ପବନ୍ଧୋ ନପ୍ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ କାରଣସ୍ସ ଅନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା। ସଚେ ଆୟୂହିତଂ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯଦି ଚେତିତଂ ପକପ୍ପିତଂ ନ ସିୟା। ଯଂ ଅତ୍ଥୀତି ଯଂ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନକଂ। ତେନାହ ‘‘ଭୂତ’’ନ୍ତି। ତଞ୍ହି ପଚ୍ଚୟନିବ୍ବତ୍ତତାୟ ‘‘ଭୂତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପଜହାମୀତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ତତୋ ଏୱ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନୱସେନ ପଜହାମି ପରିଚ୍ଚଜାମି।

ପରିନିବ୍ବାୟୀତି ସହ ପରିକପ୍ପନେନ ଅତୀତତ୍ଥେତି ଆହ ‘‘ପରିନିବ୍ବାୟେୟ୍ୟା’’ତି। ପରିନିବ୍ବାୟେୟ୍ୟ ନୁ ଖୋତି ୱା ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ନ କିଞ୍ଚି କଥିତନ୍ତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିୟା ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱେନ ଞାଣୁତ୍ତରସ୍ସେୱ ୱିସୟଭାୱତୋ ସରୂପତୋ ନ କିଞ୍ଚି କଥିତଂ, ନୟେନ ପନସ୍ସ ୱିସେସଂ ଞାପେତୁକାମତ୍ତା। ଭଗୱତୋ କିର ଏତଦହୋସି – ‘‘ଇମିସ୍ସଂଯେୱ ପରିସତି ନିସିନ୍ନୋ ଆନନ୍ଦୋ ଅନୁସନ୍ଧିକୁସଲତାୟ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଇମିନା ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିନା ତମତ୍ଥଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଓସକ୍କନାୟ ଚ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଭିନ୍ନରସଦେସନା ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି ପୁଚ୍ଛିତା। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଅସତି ଅନୁସନ୍ଧିଭେଦଭିନ୍ନେସା ଦେସନା,

ନ ଚ ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣା ଭିନ୍ନରସଦେସନାତି। ୱିପସ୍ସନାନିସ୍ସିତନ୍ତି ତନ୍ନିସ୍ସିତଂ। ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଉପାଦିୟତି ଏତେନାତି ଚ ଉପାଦାନଂ। ନ ପରିନିବ୍ବାୟତି ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଅପ୍ପଜହନତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଧମ୍ମାପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପହାତବ୍ବା, ପଗେୱ ଅଧମ୍ମା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୦)। ଉପାଦାନସେଟ୍ଠନ୍ତି ଇଦଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଭୱସ୍ସ ସବ୍ବଭୱଗ୍ଗତାଦସ୍ସନପରଂ, ନ ପନ ଅରିୟଭୱଗ୍ଗସ୍ସ ଉପାଦାନସେଟ୍ଠତାପଟିସେଧପରଂ।

୭୩।ନିସ୍ସାୟାତି ଭୱପରିୟାପନ୍ନଂ ନାମ ଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାୟ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନଂ ନାମ ନିସ୍ସାୟ ଓଘନିତ୍ଥରଣା ଭଗୱତା ଅକ୍ଖାତା; ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟମେତଂ, ଅହୋ ଅବ୍ଭୁତମେତନ୍ତି।

ନୱସୁପି ଠାନେସୁ ସମଥୟାନିକସ୍ସେୱ ୱସେନ ଦେସନାୟ ଆଗତତ୍ତା, ଇଧ ଚ କସ୍ସଚିପି ପାଦକଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅରିୟସାୱକୋତି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଅରିୟସାୱକୋ’’ତି। ନୱନ୍ନମ୍ପି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ସମ୍ମସତୀତି ଇଦଂ ଝାନଧମ୍ମେପି ଅନୁସ୍ସୱଲଦ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ମସନଂ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ; ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରଗତଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୱସେସତୋ ପରିଗ୍ଗହଣଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୟାୱତା ସକ୍କାୟୋ’’ତି।

ଏତଂଅମତନ୍ତି ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିୟା ଏତଂ ଅରହତ୍ତଂ ଅମତରସଂ। ତେନାହ – ‘‘ଏତଂ ଅମତଂ ସନ୍ତଂ, ଏତଂ ପଣୀତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଅନୁପାଦାୟ କିଞ୍ଚିପି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତାପି ଅନୁପାଦା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନିବ୍ବାନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ୱୁଚ୍ଚତି।

ତିଣ୍ଣଂଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ଅଭିନିୱେସଭେଦେନ ତିୱିଧାନଂ। ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଓସକ୍କନାୟ ଅଭାୱେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମୋଧାନେତ୍ୱାତି ସମ୍ମଦେୱ ଓଦହିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅସଙ୍କରତୋ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା। ସୁକଥିତଂ ନାମ ହୋତି କଥେତବ୍ବସ୍ସ ଅନୱସେସେତ୍ୱା କଥିତତ୍ତା।

ଆନେଞ୍ଜସପ୍ପାୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ଗଣକମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୪। ୟଥା ହେଟ୍ଠିମସୋପାନଫଲକଂ ଓରୋହନ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ନାମ ହୋତି, ଏୱଂ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ ପଠମଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୟାୱ ପଚ୍ଛିମସୋପାନକଳେୱରାତି ୟାୱ ପଠମସୋପାନଫଲକା’’ତି। ୱତ୍ଥୁଂ ସୋଧେତ୍ୱାତି ୱତ୍ଥୁୱିଜ୍ଜାଚରିୟେନ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା ପାସାଦୱତ୍ଥୁନୋ ସୋଧନୱିଧିଂ କତ୍ୱା। ଏତ୍ଥାତି ପାସାଦକରଣେ। ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲଗ୍ଗସ୍ସ ଅଂସୁକୋଟିୱେଧକୋ ୱାଲୱେଧି ନାମ। ଠାନସମ୍ପାଦନନ୍ତି ୱେସାଖମଣ୍ଡଲାଦୀନଂ ସମ୍ପାଦନଂ। ମୁଟ୍ଠିକରଣାଦୀହୀତି ଉସୁମୁଟ୍ଠିକରଣଜିୟାଗାହଜିୟାୱିଜ୍ଝାଦୀହି। ଏୱଂ ଗଣାପେମାତି ଏକଂ ନାମ ଏକମେୱ, ଦ୍ୱେ ଦୁକା ଚତ୍ତାରି, ତୀଣି ତିକାନି ନୱ, ଚତ୍ତାରି ଚତୁକ୍କାନି ସୋଳସାତିଆଦିନା ଏୱଂ ଗଣନଂ ସିକ୍ଖାପେମ।

୭୫।କେରାଟିକା ହୋନ୍ତୀତି ସମୟସ୍ସ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠକରଣମାୟାସାଠେୟ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତି। ତଂ ଦମନଂ ଜୀୱିତହେତୁପି ନାତିକ୍କମତି, ଅୟମସ୍ସ ଜାତିଦୋସାଭାୱୋ।

୭୬।ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାହି ସମଙ୍ଗିଭାୱତ୍ଥାୟାତି ସତତୱିହାରିଭାୱସାଧନେହି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେହି ସମନ୍ନାଗମତ୍ଥାୟ। ନନୁ ଚ ଖୀଣାସୱା ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ଚ, କଥଂ ତସ୍ସ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ପୟୋଗସାଧନୀୟଂ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦ୍ୱେ ହୀ’’ତିଆଦି। ସତତୱିହାରୀତି ସତତଂ ସମାପତ୍ତିୱିହାରିବହୁଲା, ତସ୍ମା ତେ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ନୋସତତୱିହାରିନୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ଅପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅନାଚିଣ୍ଣଭାୱତୋ।

ତଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋତି ‘‘ସାମଣେରସ୍ସ ସେନାସନଂ ନତ୍ଥି, ଅରଞ୍ଞଞ୍ଚ ସୀହାଦୀହି ସପରିସ୍ସୟଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ତସ୍ସ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ତଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ। ଏୱରୂପୋତି ଏଦିସୋ ୟଥାୱୁତ୍ତସାମଣେରସଦିସୋ ଖୀଣାସୱୋ। ଇମେ ଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆଗତେ ସୀଲାଦିଧମ୍ମେ। ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱାୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲତାଦିଆୱଜ୍ଜନହେତୁ ଏୱ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି।

୭୮।‘‘ୟେମେ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ୱଚନସ୍ସ ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ତଥାଗତେ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱନ୍ତି ‘‘ୟେମେ, ଭୋ ଗୋତମା’’ତିଆଦିଆକାରେହି ୱତ୍ତୁମାରଦ୍ଧୋ।

ଅଜ୍ଝଧମ୍ମେସୂତି ଅପୁରାତନଧମ୍ମେସୁ। ତକ୍କନମତ୍ତାନି ହି ତେହି କପ୍ପେତ୍ୱା ସୟଂପଟିଭାନଂ ୱିରଚିତାନି। ପୁରାତନତାୟ ପରିପୁଣ୍ଣତାୟ ଏକନ୍ତନିୟ୍ୟାନିକତାୟ ଚ ପରମୋ ଉତ୍ତମୋ। ତେନାହ – ‘‘ତେସୁ…ପେ… ଉତ୍ତମୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଗଣକମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ଗୋପକମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୯। କମ୍ମଂଯେୱ କମ୍ମନ୍ତୋ, ସୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି କମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନଂ ‘‘କମ୍ମନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘କମ୍ମନ୍ତଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ତେହି ଧମ୍ମେହୀତି ବୁଦ୍ଧଗୁଣେହି। ତେ ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପ୍ପମୁଖାତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଧମ୍ମେହୀ’’ତି। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ଅନୱସେସଂ, ଏତ୍ତକୋ ଗୁଣାନଂ ପକାରଭେଦୋ, ତେସୁ କିଞ୍ଚିପି ପକାରଂ ଅନୱସେସେତ୍ୱା। ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେହି ସବ୍ବନ୍ତି ଯତ୍ତକା ଗୁଣଭାଗା, ତେହି ସବ୍ବେହି ଅନୱସେସଂ ନିସ୍ସେସମେୱ କତ୍ୱା। ଯୋପି ଅହୋସୀତି ଯୋପି କୋସମ୍ବିୱାସୀନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ କୋସମ୍ବିୟଂ କଲହୋ ଅହୋସି। ସୋପି ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଟ୍ଠାନେଯେୱ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତୋ ୱୂପସମିତୋ। ପରିନିବ୍ବୁତକାଲେ ପନସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତକାଲେ ପନ। ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ଭିକ୍ଖୂ ସମଗ୍ଗା ଜାତା, କଥଞ୍ଚ ସଂୱେଗୋ ଜାତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସାତିସୟଂ ଅଭିଣ୍ହଞ୍ଚ ଉପସମପ୍ପତ୍ତିୟା ଅତିୱିୟ ଉପସନ୍ତୁପସନ୍ତା। ଅନୁସଂଯାୟମାନୋତି ଅନୁ ଅନୁ ସମ୍ପଦେୱ ଜାନନ୍ତୋ ୱିଚାରେନ୍ତୋ ୱୋସାସମାନୋ। ‘‘ଅନୁସଞ୍ଞାୟମାନୋ’’ତି ୱା ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ୟ-କାରସ୍ସ ଞ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଅନୁୱିଚରମାନୋ’’ତି।

୮୦।ହେଟ୍ଠିମପୁଚ୍ଛମେୱାତି ଗୋପକମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେନ ପୁଚ୍ଛିତପୁଚ୍ଛମେୱ। ସୋ ହି ‘‘ତେହି ଧମ୍ମେହୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଅତ୍ଥି କୋଚି ତୁମ୍ହାକଂ ସାସନସ୍ସ ସାରଭୂତୋ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅୟଞ୍ଚ ତମେୱ ‘‘ପଟିସରଣୋ’’ତି ପରିୟାୟେନ ପୁଚ୍ଛି। ଅପ୍ପଟିସରଣେତି ୟଂ ତୁମ୍ହେ ଭିକ୍ଖୁଂ ପଟିବୋଧେୟ୍ୟାଥ, ତାଦିସସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅପ୍ପଟିସରଣେ। ତଥାଗତେନ ପୱେଦିତୋ ଧମ୍ମୋ ପଟିସରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଧମ୍ମପଟିସରଣା। ତେନାହ ‘‘ଧମ୍ମୋ ଅୱସ୍ସୟୋ’’ତି।

୮୧।ଆଗଚ୍ଛତୀତି ୱାଚୁଗ୍ଗତଭାୱେନ ଆଗଚ୍ଛତି। ୱତ୍ତନ୍ତୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତେ ଗରୁଗରୁତରଲହୁଲହୁତରାଦିଭେଦେ ଅଜ୍ଝାଚାରେ ଆପତ୍ତିସମଞ୍ଞାତି ଆହ – ‘‘ଆପତ୍ତି…ପେ… ଆଣାତିକ୍କମନମେୱା’’ତି। ଯଥାଧମ୍ମନ୍ତି ଧମ୍ମାନୁରୂପଂ। ଯଥାସିଟ୍ଠନ୍ତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ। ଧମ୍ମୋ ନୋତି ଏତ୍ଥ ନୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣେ ‘‘ନ ନୋ ସମଂ ଅତ୍ଥି ତଥାଗତେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ। ପା। ୬।୩; ସୁ। ନି। ୨୨୬) ୱିୟ। ତେନେୱାହ ‘‘ଧମ୍ମୋୱ କାରେତୀ’’ତି।

୮୩। ‘‘ଯଥା ତଂ ତୁମ୍ହାଦିସେହି ରକ୍ଖକେହି ଗୋପକେହୀ’’ତି ଏୱଂ ପସନ୍ନୱେସେନ ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସାପେତୁକାମୋ । ଅରିୟୂପୱାଦପାପଂ ଖମାପନେ ସତି ଅନ୍ତରାୟାୟ ନ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଇଙ୍ଘେତଂ କୁସଲ’’ନ୍ତି। ଗୋନଙ୍ଗଲମକ୍କଟୋତି ଗୋନଙ୍ଗୁଟ୍ଠମକ୍କଟୋ।

୮୪। ଅୟଂ ଉକ୍କଂସାପେତୁଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ଯଥାରଦ୍ଧମତ୍ଥଂ ୱିସଂୱାଦେତି ଅୱଣ୍ଣିତମ୍ପି ୱଣ୍ଣିତଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତୋ; ଇମସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପେନ ଇମିନା ଦାତବ୍ବପିଣ୍ଡପାତସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟୋ ମା ହୋତୂତି ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ଖୋ ପନ ସକ୍କାତି ଯୋଜନା। ଇଦନ୍ତି ‘‘ନ ଖୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିଦେସନଂ। ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କରିତ୍ୱାତି ନିବ୍ବାନନ୍ତୋଗଧଂ କତ୍ୱା, ଅନ୍ତରଂ ୱା ତସ୍ସ ନିଜ୍ଝାନସ୍ସ କାରଣଂ କତ୍ୱା। କାମରାଗୱସେନ ହି ତଂ ନିଜ୍ଝାନଂ ହୋତୀତି। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତପଦେସେ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଜ୍ଝାନନ୍ତି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟୋ ମା ହୋତୂତି ଏୱଂ କତ୍ୱାପି ରୂପାୱଚରସ୍ସ ମଗ୍ଗଝାନସ୍ସ ଫଲଝାନସ୍ସାତି ସବ୍ବସ୍ସପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଜ୍ଝାନଂ ନାମ କଥିତଂ।

ଯଂ ନୋ ମୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ତଂ ନୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ନୋତି ଅମ୍ହାକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉସୂୟତି ରାଜକିଚ୍ଚପସୁତତାଧୀନତାୟ ଏକଜ୍ଝାଭିନିୱେସଭାୱତୋ । ମନ୍ଦପଞ୍ଞତାୟ ୱସ୍ସକାରଗତୈସ୍ସାଭିଭୂତଚିତ୍ତତାୟ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଅନୁପଧାରେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଏକଦେସମେୱ କଥେସୀ’’ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଗୋପକମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ମହାପୁଣ୍ଣମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୫।ତସ୍ମିଂଅହୂତି ତସ୍ମିଂ ଅହନୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ’’ତି। ଅନସନେନାତି ସବ୍ବସୋ ଆହାରସ୍ସ ଅଭୁଞ୍ଜନେନ ସାସନିକସୀଲେନ ବାହିରକଅନସନେନ ଉପେତା ହୁତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଖୀରପାନମଧୁସାୟନାଦିୱିଧିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଉପେଚ୍ଚ ୱସିତବ୍ବତୋ ଉପୋସଥୋ,

ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ। ଉପେତେନ ସମନ୍ନାଗତେନ ହୁତ୍ୱା ୱସିତବ୍ବତୋ ସନ୍ତାନେ ୱାସେତବ୍ବତୋ ଉପୋସଥୋ, ସୀଲଂ। ଅନସନାଦିଧମ୍ମାଦିଂ ୱା ଉପେଚ୍ଚ ୱସନଂ ଉପୱାସୋ ଉପୋସଥୋ। ତଥାରୂପେ ହତ୍ଥିଜାତିୱିସେସେ ଉପୋସଥୋତି ସମଞ୍ଞାମତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ''ଉପୋସଥୋ ନାମ ନାଗରାଜାତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି। ୱୁତ୍ତନଯେନ ଉପୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉପୋସଥୋ, ଦିୱସୋ। ସୋ ପନେସ ଉପୋସଥୋ। ମାସପୁଣ୍ଣତାଯାତି ମାସସ୍ସ ପୂରିତଭାୱେନ। ସମ୍ପୁଣ୍ଣାତି ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣା। ତାଯ ହି ରତ୍ତିଯା ୱସେନ ମାସୋ ଅନୱସେସତୋ ପୁଣ୍ଣୋ ହୋତି। ମାସଦ୍ଧମାସାଦିଭେଦଂ କାଲଂ ମାତି ମିନନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଚ ''ମା''ଇତି ଚନ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥାତି ଏତିସ୍ସା ରତ୍ତିଯା। ପୁଣ୍ଣୋ ପରିପୁଣ୍ଣକଲୋ ଜାତୋତି ପୁଣ୍ଣମା। ତଞ୍ଚ ଚନ୍ଦପାରିପୂରିଯା ମାସପାରିପୂରିଯା ଏୱମାହ। ଏତେନ ତସ୍ସ ଉପୋସଥଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଦିସ୍ସତି ଫଲଂ ସନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଦେସୋ, ହେତୂତି ଆହ ''ଦେସନ୍ତି କାରଣ''ନ୍ତି। ସଙ୍କଂ କଥେନ୍ତି ସଙ୍କଂ ଅତ୍ତନା ପରିଗ୍ଗହିତପ୍ପକାରଂ କଥେନ୍ତି। କଥେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ଅୱିସଯତ୍ତା। ପାସାଦପରିୱେଣେତି ପାସାଦସ୍ସ ପୁରତୋ ୱିୱଟଙ୍ଗଣେ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ସେଖସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୨) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

୮୬।ଇମେ ନୁ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ନୂତି ସଂସଯଜୋତନୋତି ଆହ – ''ୱିମତିପୁଚ୍ଛା ୱିଯ କଥିତା''ତି। ଜାନନ୍ତେନାତିଆଦି ପୁଚ୍ଛାୱତ୍ତଦସ୍ସନପରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ପୁଚ୍ଛକସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ଅତ୍ତନୋ ଅଜାନନଭାୱଦୀପନପରଂ। ଜାନାତି ହି ଭଗୱା। ଅଜାନନ୍ତେନ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତୋ। ଯଥାଭୂତସଭାୱଂ ଜାନନ୍ତୋ ୱିଯ ପୁଚ୍ଛତି କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା। ତେନାହ – ''ଥେରୋ ଏୱରୂପଂ ୱଚନଂ କିଂ କରିସ୍ସତୀ''ତି କାରଣସ୍ସ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଛନ୍ଦମୂଲକାତି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦମୂଲକା। ତଣ୍ହା ହି ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ। କୁସଲସଞ୍ଞୋ ୱା ଥିରୱିସଦନିପୁଣସଞ୍ଞୋ ୱା, କୁସଲସଙ୍ଖାରୋ ୱା ତିଖିଣଥିରୱିସଦସଙ୍ଖାରୋ ୱା; ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱିପୁଲୋଦାରୱିଞ୍ଞାଣୋ ୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ''ସଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ''ତି ଇମିନା ଅତିଦିସତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନାଗତକାଲୱସେନେୱ ଦେସନା ଆଗତାତି ଆହ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି।

ଖନ୍ଧାନଂ ଖନ୍ଧପଣ୍ଣତ୍ତୀତି ଖନ୍ଧସଦ୍ଦାଭିଧେଯ୍ୟାନଂ ରୁପ୍ପନାନୁଭୱନସଞ୍ଜାନନାଭିସଙ୍ଖରୱିଜାନନସଭାୱାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ''ଖନ୍ଧୋ''ତି ଅଯଂ ସମଞ୍ଞା। କିତ୍ତକେନାତି କିଂପରିମାଣେନ ଅତ୍ଥେନ, ରାସଟ୍ଠଭାଗଟ୍ଠାଦୀସୁ କୀଦିସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ହେତୁହେତୂତି ହେତୁପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ହେତୁ। ଯୋ ହି ଲୋଭାଦୀନଂ ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ମୂଲଟ୍ଠେନୁପକାରକଭାୱୋ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ହେତୁଟ୍ଠୋ; ସୋ ପଥୱୀଆଦୀସୁପି ପଚ୍ଚଯଭାୱମତ୍ତେନ ହେତୁପରିଯାଯଦସ୍ସନତୋ ଦୁତିଯେନ ହେତୁ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ ''ହେତୁହେତୂ''ତି। ଅୱିଜ୍ଜା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ସାଧାରଣପଚ୍ଚଯତ୍ତା ସାଧାରଣହେତୁ, ''ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମସମାଦାନାନଂ ଠାନସୋ ହେତୁସୋ ୱିପାକ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିପାକନିଯାମକତ୍ତା କମ୍ମଂ ତସ୍ସ ପଧାନକାରଣନ୍ତି ଆହ – ''କୁସଲାକୁସଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଦାନେ ଉତ୍ତମହେତୂ''ତି। ''ମହାଭୂତା ହେତୂ''ତି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ''ମହାଭୂତା ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଇମିନାପି ୱୁତ୍ତୋତି ହେତୁସଦ୍ଦପଚ୍ଚଯସଦ୍ଦାନଂ ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ ହେତୁ ପଚ୍ଚଯହେତୁ, ଯୋ ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ହେତୁ, ସୋ ଏୱ ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନାଯ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ – ''ଇଧ ପଚ୍ଚଯହେତୁ ଅଧିପ୍ପେତୋ''ତି। ଯଦଗ୍ଗେନ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଯ ଠିତିଯା ଚ ପଚ୍ଚଯୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ତସ୍ସ ଭାୱତୋ ସମଞ୍ଞାତୋ ପଞ୍ଞାପନାଯପି ସୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି। ପାଠଇଯଂ ଅୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତତ୍ଥ ପଥୱୀଧାତୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପନାଯାତି ସହେତୁଅହେତୁକନ୍ତିଆଦିଆକାରେହି ବୋଧନାଯ । ତଂ ପନ ସବ୍ବୋଧନଂ ଞାଣେନ ଦସ୍ସନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯା''ତି।

ଫସ୍ସୋତି ଫସ୍ସସମଙ୍ଗୀଭାୱୋ। ସୋ ଚେତ୍ଥ ସକିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତି। ନିବ୍ବତ୍ତୋ ହି ଫସ୍ସୋ ତଥାରୂପାଯ ୱେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି। ଏତଦତ୍ଥମେୱେତ୍ଥ ଭଗୱତା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା ଦେସନା କତା, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତକାଲୱସେନ ଦ୍ୱିକାଲିକୋ ଫସ୍ସସଦ୍ଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଫସ୍ସେ ସତି ୱେଦେତି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥେୱ ହି ୱେଦନାଯ ଏୱଂ ସଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରାନମ୍ପି ଫସ୍ସୋ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ତସ୍ମିଂ ଅସତି ଅଭାୱତୋ। ଚେତନାଗ୍ଗହଣେନ ଆଯୂହନାନୁରୂପତାଯ ତପ୍ପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମା ଗହିତା। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଭାଜନୀଯେ (ୱିଭ। ୨୧, ୨୨) ଚ ''ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା''ତିଆଦିନା ଚେତନାୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ଆଦିଭୂତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନାମରୂପପଚ୍ଚଯତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ତାୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକସ୍ସ ସଭାୱକସ୍ସ ରୂପପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଉପରିମପରିଚ୍ଛେଦେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ସମତିଂସତୋ ଉପରି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ରୂପାନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଇଦାନି ପୱତ୍ତିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନାମରୂପପଚ୍ଚଯଂ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ, କସ୍ମା ତଯୋ ଏୱ ଖନ୍ଧା ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱୁତ୍ତାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯଥା ପନ ୱିଞ୍ଞାଣସହିତୋ ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ଏୱଂ

ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪; ମ। ନି। ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୪, ୪୫; ୨। ୪।୬୦) ଫସ୍ସୋ ୱିଯ ନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ଯଥା ନାମରୂପପଚ୍ଚଯାପି ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି। ତସ୍ମା ଇମଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନାମରୂପସ୍ସେୱ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯତା ୱୁତ୍ତା, ନ ଫସ୍ସସ୍ସ।

୮୭। ଯାୱ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାୱ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ପରିଯନ୍ତୋ ନତ୍ଥେୱାତି ଅପ୍ପହୀନସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିକୋ ୱଟ୍ଟେ ପରିବ୍ଭମତୀତି ଆହ – ‘‘କଥଂ ପନ, ଭନ୍ତେତି ୱଟ୍ଟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ’’ତି। ଯଥା ଚ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଜୋତନା ୱଟ୍ଟପୁଚ୍ଛା, ଏୱଂ ତବ୍ଭେଦନଜୋତନା ୱିୱଟ୍ଟପୁଚ୍ଛାତି ଆହ – ‘‘ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି ନ ହୋତୀତି ୱିୱଟ୍ଟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ’’ତି।

୮୮।ଅଯଂରୂପେ ଅସ୍ସାଦୋତି ଯାଥାୱତୋ ଦସ୍ସନଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୋ, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାପନ୍ନଞ୍ଚ ରୂପନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଇମିନା ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋ ଚେୱ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଞ୍ଚ କଥିତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଯଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱୋ ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱୋ, ସୋ ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚନ୍ତି ସମୁଦଯପ୍ପହାନେନ ଆଦୀନୱସମତିକ୍କମୋତି ଆଦୀନୱଗ୍ଗହଣେନ ସିଦ୍ଧମତ୍ଥମାହ – ‘‘ପହାନପଟିୱେଧୋ ଚେୱ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଞ୍ଚା’’ତି। ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସରଣଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଇମିନା ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଟିୱେଧୋ ଚେୱ ନିରୋଧସଚ୍ଚଞ୍ଚା’’ତି। ଇମେସୁ ତୀସୁ ଠାନେସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ତୀସୁ ଅଭିସମଯଟ୍ଠାନେସୁ। ଯେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଧମ୍ମାତି ଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗସଞ୍ଞିତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ, ସତ୍ତ ୱା ଧମ୍ମା। ଭାୱନାପଟିୱେଧୋ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ସେସପଦେସୁପୀତି, ‘‘ଅଯଂ ୱେଦନାଯ ଅସ୍ସାଦୋ’’ତିଆଦିପଦେସୁପି।

୮୯।ଇମସ୍ମିନ୍ତି ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ସକଅତ୍ତଭାୱୋ ଗହିତୋ, ତଦେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତା ଖନ୍ଧାତି ତପ୍ପଟିଯୋଗିତାଯ, ‘‘ବହିଦ୍ଧାତି ପରସ୍ସ ସୱିଞ୍ଞାଣକେ କାଯେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବନିମିତ୍ତେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ରୂପନିମିତ୍ତାଦୀସୁପି । ତାନି ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧାନିପି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧାନିପି ତଂସଭାୱାନୀତି ଆହ ‘‘ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି। ୱିଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣେନେୱେତ୍ଥ ୱେଦନାଦଯୋପି ଗହିତା ଅୱିନାଭାୱତୋତି, ‘‘ସୱିଞ୍ଞାଣକେ କାଯେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କାଯୋ’’ତି ୱା ଖନ୍ଧସମୂହୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୯୦।ଅନୱନି ଠଦ୍ଧାତି ଅତ୍ତରହିତେ ଅନତ୍ତସଭାୱେ ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସେ ଠତ୍ୱା ତଂ ଆଧାରଂ କତ୍ୱା କତାନି କମ୍ମାନି। କତରସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନି ଠତ୍ୱାତି କୀଦିସେ ଅତ୍ତନି ନିସ୍ସଯୱିପାକଂ ଦସ୍ସନ୍ତି ୱିପଚ୍ଚିସ୍ସନ୍ତି। ଏତେନ କାରକୱେଦକରହିତତ୍ତା ଅତ୍ତପକ୍ଖକମ୍ମକାନି ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଖଣିକତ୍ତା ଚ କତନାସଅକତବ୍ଭାଗମଦୋସୋ ଚ ଆପଜ୍ଜତୀତି।

ତତ୍ରାଯଂ (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୭୪; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୫) ଚୋଦନାସୋଧନାୱିଧି – ପାଣାତିପାତୱସେନ ତାୱ କମ୍ମପଥସମ୍ବନ୍ଧୱିଭାୱନା, ଖଣେ ଖଣେ ହି ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ କୋ ହନ୍ତି, କୋ ୱା ହଞ୍ଞତି, ଯଦି ଚିତ୍ତଚେତସିକସନ୍ତାନୋ, ସୋ ଅରୂପତ୍ତା ନ ଛେଦନଭେଦନାଦିୱସେନ ୱିକୋପନସମତ୍ଥୋ, ନପି ୱିକୋପନୀଯୋ। ଅଥ ରୂପସନ୍ତାନୋ, ସୋ ଅଚେତନତ୍ତା କଟ୍ଠକଲିଙ୍ଗରୂପମୋତି ନ ତତ୍ଥ ଛେଦନାଦିନା ପାଣାତିପାତାପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତି ଯଥା ମତସରୀରେ। ପଯୋଗୋପି ପାଣାତିପାତସ୍ସ ପହରଣପ୍ପହାରାଦିକୋ ଅତୀତେସୁ ୱା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଭୱେଯ୍ଯ, ଅନାଗତେସୁ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱା, ତତ୍ଥ ନ ତାୱ ଅତୀତାନାଗତେସୁ ସମ୍ଭୱତି ତେସଂ ଅଭାୱତୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକତ୍ତା ସରସେନେୱ ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱତାଯ ୱିନାସାଭିମୁଖେସୁ ନିପ୍ପଯୋଜନୋ ପଯୋଗୋ ସିଯା, ୱିନାସସ୍ସ ଚ କାରଣରହିତତ୍ତା ନ ପହରଣପ୍ପହାରାଦିପ୍ପଯୋଗହେତୁକଂ ମରଣଂ, ନିରୀହକତାଯ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ କସ୍ସ ସୋ ପଯୋଗୋ? ଖଣିକତ୍ତା ୱଧାଧିପ୍ପାଯସମକାଲଭିଜ୍ଜନକସ୍ସ କିରିଯାପରିଯୋସାନକାଲାନୱଟ୍ଠାନତୋ କସ୍ସ ପାଣାତିପାତକମ୍ମବଦ୍ଧୋତି?

ୱୁଚ୍ଚତେଯଥାୱୁତ୍ତୱଧକଚେତନାସହିତୋ ସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋ ସତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ହନ୍ତି। ତେନ ପୱତ୍ତିତୱଧପ୍ପଯୋଗନିମିତ୍ତଂ ଅପଗତୌସ୍ମାୱିଞ୍ଞାଣଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ମତୱୋହାରପୱତ୍ତିନିବନ୍ଧନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୱପ୍ପଯୋଗକରଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମସମୂହୋ ହଞ୍ଞତି, କେୱଲୋ ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକସନ୍ତାନୋ। ୱଧପ୍ପଯୋଗାୱିସଯଭାୱେପି ତସ୍ସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ରୂପସନ୍ତାନାଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ରୂପସନ୍ତାନେ ପରେନ ପଯୋଜିତଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦକପଯୋଗୱସେନ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିତୱିବନ୍ଧକୱିସଦିସରୂପୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିଗତେ ୱିଚ୍ଛେଦୋ ହୋତୀତି ନ ପାଣାତିପାତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ; ନାପି ଅହେତୁକୋ ପାଣାତିପାତୋ, ନ ଚ ପଯୋଗୋ ନିପ୍ପଯୋଜନୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ କତପ୍ପଯୋଗୱସେନ ତଦନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହସ୍ସ ସଙ୍ଖାରକଲାପସ୍ସ ତଥା ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଖଣିକାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକମରଣସ୍ସ ଇଧ ମରଣଭାୱେନ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା ସନ୍ତତିମରଣସ୍ସ ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ସହେତୁକଭାୱତୋ ନ ଅହେତୁକଂ ମରଣଂ ; ନ ଚ କତ୍ତୁରହିତୋ ପାଣାତିପାତପ୍ପଯୋଗୋ ନିରୀହକେସୁପି ସଙ୍ଖାରେସୁ ସନ୍ନିହିତତାମତ୍ତେନ ଉପକାରକେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଫଲୁପ୍ପାଦନେ ନିଯତେସୁ କାରଣେସୁ କତ୍ତୁୱୋହାରସିଦ୍ଧିତୋ ଯଥା – ‘‘ପଦୀପୋ

ପକାସେତି, ନିସାକରୋ ଚନ୍ଦିମା’’ତି। ନ ଚ କେୱଲସ୍ସ ୱଚାଧିପ୍ପାଯସହଭୁନୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକକଲାପସ୍ସ ପାଣାତିପାତୋ ଇଚ୍ଛିତୋ ସନ୍ତାନୱସେନ ଅୱଟ୍ଠିତସ୍ସେୱ ପଟିଜାନନତୋ; ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାନଞ୍ହି ପଦୀପାଦୀନଂ ଅତ୍ଥକିରିଯସିଦ୍ଧି ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥେୱ ପାଣାତିପାତେନ କମ୍ମୁନା ବନ୍ଧୋ; ତତୋ ଏୱ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ପାଣାତିପାତଚେତନା ପୱତ୍ତା; ତତ୍ଥେୱ ସନ୍ତାନେ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେନ ଭୱନ୍ତରେ ନିରଯାଦୀସୁ ତସ୍ସା ଫଲପ୍ପୱତ୍ତୀତି ନତ୍ଥେୱ କତୱିନାସୋ ଅକତବ୍ଭାଗମୋ ଚ। ଇମିନା ନଯେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ଯଥାରହଂ କମ୍ମପଥସମ୍ବନ୍ଧୱିଭାୱନା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ସବ୍ବୋ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋ ତଣ୍ହାୱସଗତସ୍ସେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ୟେନା’’ତି। ତେସୁ ତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ମଯା ଦେସିଯମାନଦସ୍ସନଧମ୍ମେସୁ। ପକତିକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଗହେତ୍ୱା ପରିହରିଯମାନକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ଅଞ୍ଞଂ ନୱକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଭଗୱତୋ ଦେସନାନୁସାରେନ ଗହିତଂ ଅଞ୍ଞଂ ନୱଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମହାପୁଣ୍ଣମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ଚୂଳପୁଣ୍ଣମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୧।ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂତୁଣ୍ହୀଭୂତନ୍ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଯଂ ଯଂ ଦିସ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଅନୁସଦ୍ଦୋପି ବ୍ୟାପନିଚ୍ଛାଯମେୱାତି ଅନୁ ଅନୁ ୱିଲୋକେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ତତୋ ତତୋ ୱିଲୋକେତ୍ୱା’’ତି। ଅସନ୍ତୋ ନୀଚୋ ପୁରିସୋତି ଅସପ୍ପୁରିସୋତି ଆହ – ‘‘ପାପପୁରିସୋ ଲାମକପୁରିସୋ’’ତି। ସୋତି ଅସପ୍ପୁରିସୋ। ତନ୍ତି ଅସପ୍ପୁରିସଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱତୋ ଅଜାନନତୋ। ପାପଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାଦିଲାମକଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋ। ଅସପ୍ପୁରିସେ ଭତ୍ତି ଏତସ୍ସାତି ଅସପ୍ପୁରିସଭତ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ଅସପ୍ପୁରିସସେୱନୋ’’ତି। ଅସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମୋ ଅସପ୍ପୁରିସୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତେସଂ ଚିନ୍ତନସୀଲୋତି ଅସପ୍ପୁରିସଚିନ୍ତୀ। ତେନାହ ‘‘ଅସପ୍ପୁରିସଚିନ୍ତାଯ ଚିନ୍ତକୋ’’ତି, ଦୁଚ୍ଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସପ୍ପୁରିସମନ୍ତନନ୍ତି ଅସାଧୁଜନୱିଚାରଂ ଅସପ୍ପୁରିସୱୀମଂସଂ। ଅସପ୍ପୁରିସୱାଚନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଦୁବ୍ଭାସିତଂ। ଅସପ୍ପୁରିସକମ୍ମଂ ନାମ ତିୱିଧମ୍ପି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଅସପ୍ପୁରିସଦିଟ୍ଠି ନାମ ୱିସେସତୋ ଦସୱତ୍ଥୁକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅସପ୍ପୁରିସଦାନଂ ନାମ ଅସକ୍କଚ୍ଚଦାନାଦି। ସବ୍ବୋପାଯମତ୍ଥୋ ପାଠଇତୋ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଯତି।

‘‘ପାଣଂ ହନିସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିକା ଚେତନା କାମଂ ପରବ୍ୟାବାଧାଯପି ହୋତିଯେୱ, ଯଥା ପନ ସା ଅତ୍ତନୋ ବଲୱତରଦୁକ୍ଖାଯ ହୋତି, ତଥା ନ ପରସ୍ସାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ଚିନ୍ତେତି’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଥା ଅସୁକୋ ଅସୁକନ୍ତିଆଦୀହି ପାପକୋ ପାପୱିପାକେକଦେସଂ ବଲୱଂ ଗରୁତରଂ ୱା ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତୋପି ଯଥା ପରୋ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ନ ତଥା ସଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ପରବ୍ୟାବାଧାଯା’’ତି। ଗହେତ୍ୱାତି ପାପକିରିଯାଯ ସହାଯଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା।

ଅସକ୍କଚ୍ଚନ୍ତି ଅନାଦରଂ କତ୍ୱା। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅସକ୍କରଣଂ ଅପ୍ପସନ୍ନାକାରୋ, ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସକ୍କରଣଂ ଅଗରୁକରଣନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ନ ସକ୍କରୋତି ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଚିତ୍ତୀକତ୍ୱାତି ନ ଚିତ୍ତେ କତ୍ୱା, ନ ପୂଜେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୂଜେନ୍ତୋ ହି ପୂଜେତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଚିତ୍ତେ ଠପେତି, ତତୋ ନ ବହି କରୋତି। ଚିତ୍ତଂ ୱା ଅଚ୍ଛରିଯଂ କତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତି ଚିତ୍ତୀକରଣଂ, ସମ୍ଭାୱନକିରିଯା। ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅଚିତ୍ତୀକରଣଂ, ଅସମ୍ଭାୱନକିରିଯା। ଅପୱିଦ୍ଧନ୍ତି ଉଚ୍ଛିଟ୍ଠାଦିଛଡ୍ଡନୀଯଧମ୍ମଂ ୱିଯ ଅୱଖିତ୍ତକଂ। ତେନାହ – ‘‘ଛଡ୍ଡେତୁକାମୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି। ରୋଗଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋୱିଯାତି ରୋଗିକସରୀରଂ ଓଦନାଦୀହି ପମଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱମ୍ମିକେ ରୋଗଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ। ଅଦ୍ଧା ଇମସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ଫଲଂ ମମେୱ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଏୱଂ ଯସ୍ସ ତଥା ଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ଥି, ସୋ ଆଗମନଦିଟ୍ଠିକୋ, ଅଯଂ ପନ ନ ତାଦିସୋତି ଆହ ‘‘ଅନାଗମନଦିଟ୍ଠିକୋ’’ତି। ତେନାହ – ‘‘ନୋ ଫଲପାଟିକଙ୍ଖୀ ହୁତ୍ୱା ଦେତୀ’’ତି।

କାମଞ୍ଚାଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମାଦୀହି ପାପଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେହି ପନ ସବ୍ବେହିପି ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ନିରଯେ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନାତି କଣ୍ହପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିପରିଯାଯେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ସଦେୱକଂ ଲୋକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧) ଦେୱସଦ୍ଦୋ ଛକାମାୱଚରଦେୱେସୁ, ଏୱମିଧାତି ଆହ ‘‘ଛକାମାୱଚରଦେୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା କାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଚେ? ଇଧ ଦାନଫଲସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା କାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ , ତତ୍ଥାପି ଛକାମାୱଚରଗ୍ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଦେୱମହତ୍ତତାଦିୱଚନତୋ। ତିଣ୍ଣଂ କୁଲାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀତି ଖତ୍ତିଯମହସାଲାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ କୁଲାନଂ ସମ୍ପତ୍ତି, ନ କେୱଲଂ କୁଲସମ୍ପଦା ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତା, ଅଥ ଖୋ ତତ୍ଥ ଆଯୁୱଣ୍ଣଯସଭୋଗୈସ୍ସରିଯାଦିସମ୍ପଦାପି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଉଠଆରସ୍ସ ଦାନମଯପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ ତେସମ୍ପି ସମିଜ୍ଝନତୋ। ସୁଦ୍ଧୱଟ୍ଟୱସେନେୱ କଥିତଂ ସୁକ୍କପକ୍ଖେପି ସବ୍ବସୋ ୱିୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠତ୍ତା। ସବ୍ବାଦଯୋ ହି ଲୋକିଯକୁସଲସମ୍ଭାରା ଏୱେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତାତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ତୃଢଅପୁଣ୍ତମସୁଉୱଣ୍ତନାଯ ଲୀନହ୍ବପ୍ବକାସନା ସମଉ।।

ନିଟ୍ଟିତା ଚ ଦେୱଦହୱଗ୍ଣୱଣ୍ତନା।।

୨। ଅନୁପଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅନୁପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୩।ଇଦ୍ଧିମାତିଗୁଣୋ ପାକଟୋ ପରତୋଘୋସେନ ୱିନା ପାସାଦକମ୍ପନଦେୱଚାରିକାଦୀହି ସଯମେୱ ପକାସଭାୱତୋ; ଧୁତୱାଦାଦିଗୁଣାନମ୍ପି ତଥାଭାୱେ ଏତେନେୱ ନଯେନ ତେସଂ ଗୁଣାନଂ ପାକଟଯୋଗତୋ ଚ ପରେସଂ ନିଚ୍ଛିତଭାୱତୋ ଚ। ପଞ୍ଞୱତୋ ଗୁଣାତି ପଞ୍ଞାପଭେଦପଭାୱିତେ ଗୁଣୱିସେସେ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ତେ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପରେସଂ ଅୱିସଯା। ତେନାହ – ‘‘ନ ସକ୍କା ଅକଥିତା ଜାନିତୁ’’ନ୍ତି। ୱିସଭାଗା ସଭାଗା ନାମ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ, ତେ ପନ ଅପ୍ପହୀନରାଗଦୋସତାଯ ପରସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗୁଣଂ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅୱଣ୍ଣମେୱ ଘୋସେନ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ୱିସଭାଗ…ପେ… କଥେନ୍ତୀ’’ତି।

ୟା ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ସମୁଦଯତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନୱତୋ ୟଥାଭୂତଂ ପଜାନନା, ଅଯଂ ଧାତୁକୁସଲତା। ଆଯତନକୁସଲତାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଦୀସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ କୋସଲ୍ଲଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲତା। ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଠାନଂ କାରଣଂ, ଇଦଂ ଅଟ୍ଠାନଂ ଅକାରଣନ୍ତି ଏୱଂ ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋ, ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠାନତୋ ୟଥାଭୂତଂ ପଜାନନା, ଅଯଂ ଠାନାଟ୍ଠାନକୁସଲତା। ଯୋ ପନ ଇମେସୁ ଧାତୁଆଦୀସୁ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ନିସ୍ସଙ୍ଗଗତିଯା ପଣ୍ଡାତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଞାଣେନ ଇତୋ ଗତୋ ପୱତ୍ତୋ, ଅଯଂ ପଣ୍ଡିତୋ ନାମାତି ଆହ – ‘‘ଇମେହି ଚତୂହି କାରଣେହି ପଣ୍ଡିତୋ’’ତି। ମହନ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ମହତୀ ପଞ୍ଞା ଏତସ୍ସାତି ମହାପଞ୍ଞୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି ଆହ – ‘‘ମହାପଞ୍ଞାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ନାନତ୍ତନ୍ତି ୟାହି ମହାପଞ୍ଞାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଥେରୋ ‘‘ମହାପଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦିନା କିତ୍ତୀଯତି, ତାସଂ ମହାପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଇଦଂ ନାନତ୍ତଂ ଅଯଂ ୱେମତ୍ତତା। ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୩।୨୧୬; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୧୧୦; ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୫୮୪) ୱିସେସତୋ ଅରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ମହତ୍ତଂ ନାମ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ତଦସ୍ସ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ମହନ୍ତେସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହେତୁମହନ୍ତତାଯ ପଚ୍ଚଯମହନ୍ତତାଯ ନିସ୍ସଯମହନ୍ତତାଯ ପଭେଦମହନ୍ତତାଯ କିଚ୍ଚମହନ୍ତତାଯ ଫଲମହନ୍ତତାଯ ଆନିସଂସମହନ୍ତତାଯ ଚ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହେତୂ ଅଲୋଭାଦଯୋ, ପଚ୍ଚଯା ହିରୋତ୍ତପ୍ପସଦ୍ଧାସତିୱୀରିଯାଦଯୋ। ନିସ୍ସଯା ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିନିଯତତା ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ପୁରିସୱିସେସା। ପଭେଦୋ ଚାରିତ୍ତାଦିୱିଭାଗୋ। କିଚ୍ଚଂ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ୱିଧମନଂ। ଫଲଂ ସଗ୍ଗସମ୍ପଦା ନିବ୍ବାନସମ୍ପଦା ଚ। ଆନିସଂସୋ ପିଯମନାପତାଦି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୯) ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୪ ଆଦଯୋ) ଚ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ମହନ୍ତତା ୟଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା, ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ପନ ମହନ୍ତଭାୱୋ ମହାୱିସଯତାଯ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଠାନାଟ୍ଠାନାନଂ ମହାୱିସଯତା ବହୁଧାତୁକସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୩।୧୨୪ ଆଦଯୋ) ସଯମେୱ ଆଗମିସ୍ସତି। ୱିହାରସମାପତ୍ତୀନଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ନିଦ୍ଧାରିତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ସକଲସାସନସଙ୍ଗହଣତୋ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୧୮୯ ଆଦଯୋ) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୯ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନ। ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ (ୱିଭ। ୩୫୫ ଆଦଯୋ) ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଦୀସୁ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୫ ଆଦଯୋ) ଚ ଆଗତନଯେନ। ସାମଞ୍ଞଫଲାନଂ ମହତୋ ହିତସ୍ସ ମହତୋ ସୁଖସ୍ସ ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ମହତୋ ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଭାୱତୋ ସନ୍ତପଣୀତନିପୁଣଅତକ୍କାୱଚରପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯଭାୱତୋ ଚ। ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ମହାସମ୍ଭାରତୋ ମହାୱିସଯତୋ ମହାକିଚ୍ଚତୋ ମହାନୁଭାୱତୋ ମହାନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ ଚ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିମହତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ମହନ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ପୁଥୁପଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ନାନାଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି, ‘‘ଅଯଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ…ପେ… ଅଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମା’’ତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତେସୁପି ‘‘ଏକୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକାଦସୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଏକୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତି ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକୱିଧାଦିୱସେନ ଅତୀତାଦିଭେଦୱସେନପି ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତଥା ‘‘ଇଦଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ନାମ…ପେ… ଇଦଂ ଧମ୍ମାଯତନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ଦସାଯତନା କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମକା’’ତି ଏୱଂ ଆଯତନନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ନାନାଧାତୂସୂତି "ଅୟଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମ...ପେ... ଅୟଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୋଳସ ଧାତୁୟୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମକା"ତି ଏୱଂ ନାନାଧାତୂସୁ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତୟିଦଂ ଉପାଦିଣ୍ଣକଧାତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଉପାଦିଣ୍ଣକଧାତୂସୁୟେୱ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଏକଦେସତୋୱ, ନୋ ନିପ୍ପଦେସତୋ, ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକଧାତୂନଂ ପନ ନାନାକରଣଂ ନ ଜାନନ୍ତିୟେୱ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ପନ, "ଇମାୟ ନାମ ଧାତୁୟା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ ହୋତି, ଇମସ୍ସ କଣ୍ହୋ, ଇମସ୍ସ ବହଲତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ତନୁତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ, ଇମସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲଂ ପୀତଂ ଲୋହିତଂ ଓଦାତଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ, ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ମହନ୍ତଂ ଦୀଘଂ ୱଟ୍ଟଂ ସୁସଣ୍ଠାନଂ ମଟ୍ଠଂ ଫରୁସଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ମଧୁରଂ ତିତ୍ତକଂ ଅମ୍ବିଲଂ କଟୁକଂ କସାୱଂ, କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ ଅତିଖିଣୋ ଉଜୁକୋ କୁଟିଲୋ ଲୋହିତୋ ଓଦାତୋ ହୋତୀ"ତି ଧାତୁନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ଅତ୍ଥେସୂତି ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ। ନାନାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେସୂତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ସନ୍ତାନଭେଦତୋ ଚ ନାନପ୍ପଭେଦେସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ। ଅୱିଜ୍ଜାଦିଅଙ୍ଗାନଞ୍ହି ପଚ୍ଚେକଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଞ୍ଞିତାତି। ତେନାହ – ସଙ୍ଖାରପିଟକେ "ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚୟା ଦ୍ୱାଦସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦା"ତି। ନାନାସୁଞ୍ଞତମନୁପଲବ୍ଭେସୂତି ନାନାସଭାୱେସୁ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ସୁଞ୍ଞସଭାୱେସୁ, ତତୋ ଏୱ ଇତ୍ଥିପୁରିସଅତ୍ତଅତ୍ତନିୟାଦିୱସେନ ଅନୁପଲବ୍ଭେସୁ ସଭାୱେସୁ। ମ-କାରୋ ହେତ୍ଥ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ନାନାଅତ୍ଥେସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସୟେସୁ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାଦିନାନାଅତ୍ଥେସୁ। ଧମ୍ମେସୂତି ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସୟେସୁ ପଚ୍ଚୟାଦିନାନାଧମ୍ମେସୁ। ନିରୁତ୍ତୀସୂତି ତେସଂୟେୱ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ନିଦ୍ଧାରଣୱଚନସଙ୍ଖାତାସୁ ନାନାନିରୁତ୍ତୀସୁ। ପଟିଭାନେସୂତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ୱିସୟଭୂତେସୁ, "ଇମାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀ"ତି (ୱିଭ. ୭୨୫-୭୪୫) ତଥା ତଥା ପଟିଭାନତୋ ପଟିଭାନାନୀତି ଲଦ୍ଧନାମେସୁ ଞାଣେସୁ। ପୁଥୁ ନାନାସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେସୂତିଆଦୀସୁ ସୀଲସ୍ସ ପୁଥୁତ୍ତଂ ନାନତ୍ତଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଇତରେସଂ ପନ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ପାକଟମେୱ। ୟଂ ପନ ଅଭିନ୍ନଂ ଏକମେୱ ନିବ୍ବାନଂ, ତତ୍ଥ ଉପଚାରୱସେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – "ପୁଥୁ ନାନାଜନସାଧାରଣେ ଧମ୍ମେ ସମତିକ୍କମ୍ମା"ତି। ତେନସ୍ସ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିପରିୟାୟେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ପରିଦୀପିତଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ୱିସୟୱସେନ ପଞ୍ଞାୟ ମହତ୍ତଂ ପୁଥୁତ୍ତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ହାସଭାୱଂ, ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ଜୱନଭାୱଂ, କିଚ୍ଚୱସେନ ତିକ୍ଖାଦିଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ, "କତମା ହାସପଞ୍ଞା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହାସବହୁଲୋତି ପୀତିବହୁଲୋ। ସେସପଦାନି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନି। ସୀଲଂ ପରିପୂରେତୀତି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଉଦଗ୍ଗୁଦଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା ପୀତିସହଗତାୟ ପଞ୍ଞାୟ। ପୀତିସୋମନସ୍ସସହଗତା ହି ପଞ୍ଞା ଅଭିରତିୱସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁଲ୍ଲା ୱିକସିତା ୱିୟ ପୱତ୍ତତି; ନ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲଂ ଠପେତ୍ୱା ହାସନୀୟଂ ପରଂ ତିୱିଧମ୍ପି ସୀଲଂ ପରିପୂରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୁନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧମାହ। ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ରୂପଂଅନିଚ୍ଚତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ସୀଘଂ ୱେଗେନ ପୱତ୍ତିୟା ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱେନ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା ଇନ୍ଦେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠୱଜିରଂ ୱିୟ ଲକ୍ଖଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀ ଅଦନ୍ଧାୟନ୍ତୀ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ୱେଗସା ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ସା ଜୱନପଞ୍ଞା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବଲୱୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ରୂପ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖୟଟ୍ଠେନାତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଭିଜ୍ଜନତୋ ଖୟସଭାୱତ୍ତା। ଭୟଟ୍ଠେନାତି ଭୟାନକଭାୱତୋ। ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ତସାରୱିରହତୋ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ଚ। ତୁଲୟିତ୍ୱାତି ତୁଲାଭୂତାୟ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ତୁଲେତ୍ୱା। ତୀରୟିତ୍ୱାତି ତାୟ ଏୱ ତୀରଣଭୂତାୟ ତୀରେତ୍ୱା। ୱିଭାୱୟିତ୍ୱାତି ୟାଥାୱତୋ ପକାସେତ୍ୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା। ରୂପନିରୋଧେତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରୱସେନ। ଇଦାନି ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ପୁନ "ରୂପ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱସେନାତି କେଚି।

ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଭାୱୋ ନାମ ସୱିସେସଂ ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି, "ଖିପ୍ପଂ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦତୀତି ତିକ୍ଖପଞ୍ଞା"ତି ୱତ୍ୱା ତେ ପନ କିଲେସେ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, "ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ହି ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି, ପଟିପଦା ଚସ୍ସ ନ ଚଲତୀତି ଆହ – "ଏକସ୍ମିଂ ଆସନେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା ଅଧିଗତା ହୋନ୍ତୀ"ତିଆଦି।

"ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖୟଧମ୍ମା ୱୟଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା"ତି ୟାଥାୱତୋ ଦସ୍ସନେନ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି କାରଣମୁଖେନ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁଉବ୍ବେଗବହୁଲୋ ହୋତୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତସଂୱେଗୋ। ଉତ୍ତାସବହୁଲୋତି ଞାଣୁତ୍ରାସୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ବହୁସୋ ଉତ୍ରସ୍ତମାନସୋ। ତେନ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନମାହ। ଉକ୍କଣ୍ଠନବହୁଲୋତି ପନ ଇମିନା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନଂ ଆହ – ଅରତିବହୁଲୋତିଆଦିନା ତସ୍ସା ଏୱ

ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ବହିମୁଖୋତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରତୋ ବହିଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଞ୍ଞାଣମୁଖୋ, ତଥା ୱା ପୱତ୍ତିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖୋ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ନିବ୍ବେଧୋ, ସୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥି, ନିବ୍ବିଜ୍ଝତୀତି ୱା ନିବ୍ବେଧା, ସାୱ ପଞ୍ଞା ନିବ୍ବେଧିକା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ପଜ୍ଜତି ଏତେନ ୱିପସ୍ସନାଦିକୋତି ପଦଂ, ସମାପତ୍ତି, ତସ୍ମା ଅନୁପଦନ୍ତି ଅନୁସମାପତ୍ତିୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦଂ ୱା ସମ୍ମସନୁପଗା ଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ତେନାହ "ସମାପତ୍ତିୱସେନ ୱା"ତି । ଝାନଙ୍ଗୱସେନ ୱାତି ଝାନଙ୍ଗୱସେନାତି ଚ ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ କମତ୍ଥୋ ଇଧ ପଦସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଅନୁପଦଂ ଅନୁକ୍କମେନାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ "ଅନୁପଟିପାଟିୟା"ତି। ଧମ୍ମୱିପସ୍ସନନ୍ତି ତଂତଂସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିୟାପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ। ୱିପସ୍ସତୀତି ସମାପତ୍ତିୟୋ ଝାନମୁଖେନ ତେ ତେ ଧମ୍ମେ ୟାଥାୱତୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା, "ଇତିପି ଦୁକ୍ଖା"ତିଆଦିନା ସମ୍ମସତି। ଅଦ୍ଧମାସେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଉକ୍କଂସଗତସ୍ସ ସାୱକାନଂ ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେନ ପୱତ୍ତିୟମାନତ୍ତା, ସାୱକପାରମୀଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ତଥା ପଟିପାଦେତବ୍ବତ୍ତା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଯଦିପି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ; ଧମ୍ମସେନାପତି ପନ ତତୋ ଚିରେନ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ୟସ୍ମା ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋପି ମହାପଞ୍ଞୋୱ, ତସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋୱ ମହାପଞ୍ଞତରୋତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ, "ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମସନଂ ଚରତି ଏତ୍ଥାତି ସମ୍ମସନଚାରୋ, ୱିପସ୍ସନାଭୂମି, ତଂ ସମ୍ମସନଚାରଂ। ଏକଦେସମେୱାତି ସକଅତ୍ତଭାୱେ ସଙ୍ଖାରେ ଅନୱସେସତୋ ପରିଗ୍ଗହେତୁଞ୍ଚ ସମ୍ମସିତୁଞ୍ଚ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିନୀହାରସମୁଦାଗତଞ୍ଞାଣବଲାନୁରୂପଂ ଏକଦେସମେୱ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ। ନନୁ ଚ "ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନଭିଜାନଂ ଅପରିଜାନଂ ଅୱିରାଜୟଂ ଅପ୍ପଜହଂ ଅଭବ୍ବୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟାୟା"ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୨୬) ୱଚନତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମେନ ସବ୍ବଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ପରିଜାନିତବ୍ବମେୱ? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସମ୍ମସନୁପଗଧମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସସନ୍ତାନଗତେ ସବ୍ବଧମ୍ମେ , ପରସନ୍ତାନଗତେ ଚ ତେସଂ ସନ୍ତାନୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧାଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ସମ୍ମସନଂ, ଅୟଂ ସାୱକାନଂ ସମ୍ମସନଚାରୋ। ଥେରୋ ପନ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମେପି ସନ୍ତାନୱିଭାଗେନ କେଚି କେଚି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସମ୍ମସି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଞାଣେନ ଫୁଟ୍ଠମତ୍ତଂ କତ୍ୱା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ୟଟ୍ଠିକୋଟିୟା ଉପ୍ପୀଠେନ୍ତୋ ୱିୟ ଏକଦେସମେୱ ସମ୍ମସନ୍ତୋ"ତି। ତତ୍ଥ ଞାଣେନ ନାମ ୟାୱତା ନେୟ୍ୟଂ ପୱତ୍ତିତବ୍ବଂ, ତଥା ଅପୱତ୍ତନତୋ "ୟଟ୍ଠିକୋଟିୟା ଉପ୍ପୀଠେନ୍ତୋ ୱିୟା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୟ ଅଭାୱତୋ "ଏକଦେସମେୱ ସମ୍ମସନ୍ତୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମ୍ମସନଚାରୋ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତା, ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧା ଚ ସଙ୍ଖାରାତି ୱଦନ୍ତି, କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୂତି ଅପରେ। ତଥା ହି ଅଦ୍ଧତ୍ତୟୱସେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନୟଂ ଓସରିତ୍ୱା ଛତ୍ତିଂସକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସସନ୍ତାନଗତେହି ସଦ୍ଧିଂ ମଜ୍ଝିମଦେସୱାସିସତ୍ତସନ୍ତାନଗତା ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧା ଚ ସମ୍ମସନଚାରୋତି ୱଦନ୍ତି, ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିସତ୍ତସନ୍ତାନଗତାତି କେଚି। ଧମ୍ମସେନାପତିନୋପି ୟଥାୱୁତ୍ତସାୱକାନଂ ୱିପସ୍ସନାଭୂମିୟେୱ ସମ୍ମସନଚାରୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଥେରୋ ସାତିସୟଂ ନିରୱସେସଂ ଅନୁପଦଧମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ସାୱକାନଂ ସମ୍ମସନଚାରଂ ନିପ୍ପଦେସଂ ସମ୍ମସୀ"ତି।

ତତ୍ଥ "ସାୱକାନଂ ୱିପସ୍ସନାଭୂମୀ"ତି ଏତ୍ଥ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ଲୋକିୟାଭିଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତା ପକତିସାୱକା ଅଗ୍ଗସାୱକା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ଛସୁ ଜନେସୁ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକାନଂ ଝାନାଭିଞ୍ଞାହି ଅନଧିଗତପଞ୍ଞାନେପୁଞ୍ଞତ୍ତା ଅନ୍ଧାନଂ ୱିୟ ଇଚ୍ଛିତପଦେସୋକ୍କମନଂ ୱିପସ୍ସନାକାଲେ ଇଚ୍ଛିକିଚ୍ଛିତଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା ନତ୍ଥି। ତେ ୟଥାପରିଗ୍ଗହିତଧମ୍ମମତ୍ତେୟେୱ ଠତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି। ଲୋକିୟାଭିଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତା ପନ ପକତିସାୱକା ୟେନ ମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭନ୍ତି; ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱିତ୍ଥାରିକଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି ୱିପୁଲଞ୍ଞାଣତ୍ତା। ମହାସାୱକା ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ତତୋ ସାତିସୟଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱିତ୍ଥାରିକଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗସାୱକେସୁ ଦୁତିୟୋ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିୟା ସମାଧାନସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା ୱିପସ୍ସନଂ ତତୋପି ୱିତ୍ଥାରିକଂ କରୋତି। ପଠମୋ ପନ ତତୋ ମହାପଞ୍ଞତାୟ ସାୱକେହି ଅସାଧାରଣଂ ୱିତ୍ଥାରିକଂ କରୋତି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ତେହିପି ମହାଭିନୀହାରତାୟ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପଂ ତତୋପି ୱିତ୍ଥାରିକୱିପସ୍ସନଂ କରୋନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧାନଂ, ସମ୍ମଦେୱ, ପରିପୂରିତପଞ୍ଞାପାରମିପଭାୱିତ-ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଧିଗମନସ୍ସ ଅନୁରୂପାୟାତି। ୟଥା ନାମ କତୱାଲୱେଧପରିଚୟେନ ସରଭଙ୍ଗସଦିସେନ ଧନୁଗ୍ଗହେନ ଖିତ୍ତୋ ସରୋ ଅନ୍ତରା ରୁକ୍ଖଲତାଦୀସୁ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଲକ୍ଖଣେୟେୱ ପତତି; ନ ସଜ୍ଜତି ନ ୱିରଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ଅନ୍ତରା ଅସଜ୍ଜମାନା ଅୱିରଜ୍ଝମାନା ୱିପସ୍ସନା ସମ୍ମସନୀୟଧମ୍ମେସୁ ୟାଥାୱତୋ ନାନାନୟେହି ପୱତ୍ତତି। ୟଂ ମହାଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦୋ ଗଣତୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ।

ଏତେସୁ ଚ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକାନଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ ଖଜ୍ଜୋତପଭାସଦିସୋ, ଅଭିଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତପକତିସାୱକାନଂ ଦୀପପଭାସଦିସୋ, ମହାସାୱକାନଂ ଓକ୍କାପଭାସଦିସୋ, ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଓସଧିତାରକାପଭାସଦିସୋ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଚନ୍ଦପଭାସଦିସୋ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ରସ୍ମିସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତସରଦସୂରିୟମଣ୍ଡଲସଦିସୋ ଉପଟ୍ଠାସି। ତଥା ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକାନଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ ଅନ୍ଧାନଂ ୟଟ୍ଠିକୋଟିୟା ଗମନସଦିସୋ,

ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତପକତିସାୱକାନଂ ଦଣ୍ଡକସେତୁଗମନସଦିସୋ, ମହାସାୱକାନଂ ଜଙ୍ଘସେତୁଗମନସଦିସୋ, ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ସକଟସେତୁଗମନସଦିସୋ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାଜଙ୍ଘମଗ୍ଗଗମନସଦିସୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାସକଟମଗ୍ଗଗମନସଦିସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ କିର ପତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁସ୍ସୱଲଦ୍ଧୋଯମତ୍ଥୋତି ଦୀପେତୁଂ ୱୁତ୍ତୋ। ପତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାସି ଅତ୍ତନୋ ୱିପସ୍ସନାଚାରସ୍ସ ମହାୱିସଯତ୍ତା ତିକ୍ଖୱିସଦସୂରଭାୱସ୍ସ ଚ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣେନ। କଥଂ ପନାଯଂ ମହାଥେରୋ ଦନ୍ଧଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣନ୍ତୋ ସୀଘଂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତତୋ ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ତାନଂ ସାତିସଯଂ କତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାସୀତି ଆହ – ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି। ମହାଜଟନ୍ତି ମହାଜାଲସାଖଂ ଅତିୱିଯ ସିବ୍ବିତଜାଲଂ। ଯଟ୍ଠିଂ ପନ ସାରଂ ୱା ଉଜୁଂ ୱା ନ ଲଭତି ୱେଣୁଗ୍ଗହଣେ ଅନୁଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ୱେଣୁସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ଏୱଂସମ୍ପଦନ୍ତି ଯଥା ତେସୁ ପୁରିସେସୁ ଏକୋ ୱେଠଉଗ୍ଗହଣେ ଅନୁଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ୱେଠଉଯଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି, ଏକୋ ଉଚ୍ଛିନିତ୍ୱା, ଏୱଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିକଂ। ପଧାନନ୍ତି ଭାୱନାନୁଯୁଞ୍ଜନଂ।

ସତ୍ତସଟ୍ଠିଞାଣାନୀତି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୭୩ ମାତିକା) ଆଗତେସୁ ତେସତ୍ତତିଯା ଞାଣେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି ସୁତମଯଞାଣାଦୀନି ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣପରିଯୋସାନାନି ସତ୍ତସଟ୍ଠି ଞାଣାନି। ତାନି ହି ସାୱକେହି ପୱିଚିତବ୍ବାନି, ନ ଇତରାନି। ସୋଳସୱିଧଂ ପଞ୍ଞନ୍ତି (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୩୭୯; ସଂ। ନି। ଟୀ। ୩।୫।୩୭୯) ମହାପଞ୍ଞାଦିକା, ନୱାନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତିପଞ୍ଞାତି ଇଦଂ ସୋଳସୱିଧଂ ପଞ୍ଞଂ।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ସା ଇଦଂ ହୋତୀତି ଇଦଂ ଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବସମ୍ମସନଂ ହୋତି। ୱିପସ୍ସନାକୋଟ୍ଠାସନ୍ତି ୱିତକ୍କାଦିସମ୍ମସିତବ୍ବଧମ୍ମୱିଭାଗେନ ୱିଭତ୍ତୱିପସ୍ସନାଭାଗଂ।

୯୪।ପଠମେ ଝାନେତି ଉପସିଲେସେ ଭୁମ୍ମଂ, ତସ୍ମା ଯେ ପଠମେ ଝାନେ ଧମ୍ମାତି ଯେ ପଠମଜ୍ଝାନସଂସଟ୍ଠା ଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯନ୍ତି ଚ ସମାପତ୍ତିସହଗତେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ସମାପତ୍ତିସମଞ୍ଞଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱୱତ୍ଥିତାତି କତୱୱତ୍ଥନା ନିଚ୍ଛିତା। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାତି ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ସଲକ୍ଖଣତୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଞାତା। ଓଲୋକେନ୍ତୋତି ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ଅଭିନିରୋପନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରୋପନଂ। ଅନୁମଜ୍ଜନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁୱିଚାରଣଂ। ଫରଣଂ ପଣୀତରୂପେହି କାଯସ୍ସ ବ୍ୟାପନଂ, ୱିପ୍ଫାରିକଭାୱୋ ୱା। ସାତନ୍ତି ସାତମଧୁରତା। ଅଧିକ୍ଖେପୋ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ସମାଧାନଂ। ଫୁସନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନାକାରେନ ୱିଯ ପୱତ୍ତି। ୱେଦଯିତଂ ଆରମ୍ମଣାନୁଭୱନଂ। ସଞ୍ଜାନନଂ ନୀଲାଦିୱସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ। ଚେତଯିତଂ ଚେତସୋ ବ୍ୟାପାରୋ। ୱିଜାନନଂ ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧି। କତ୍ତୁକମ୍ୟତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକତା। ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ, ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ୱା ଅଧିମୋକ୍ଖୋ। କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପଗ୍ଗାହୋ, ଅଧିଗ୍ଗହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରମ୍ମଣଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠାନଂ, ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ। ସମପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସେସୁ ସାରଥି ୱିଯ ସକିଚ୍ଚପସୁତେସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ମଜ୍ଝତ୍ତତା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅନୁନଯନଂ ସଂଚରଣଂ ଅନୁନଯୋ। ସଭାୱତୋତି ଯଥାଭୂତସଭାୱତୋ। ସୋଳସନ୍ନଂ ଏୱ ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମାନଂ ଗହଣଂ ତେସଂଯେୱ ଥେରେନ ୱୱତ୍ଥାପିତଭାୱତୋ, ତେ ଏୱସ୍ସ ତଦା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ, ନ ଇତରେତି ୱଦନ୍ତି। ୱୀରିଯସତିଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞା; ସତିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଏକନ୍ତାନୱଜ୍ଜଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦଯୋ ଛ ଯୁଗଳଆ; ଅଲୋଭାଦୋସା ଚ ସଙ୍ଗହିତା ଝାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଥେରେନ ଚ ଧମ୍ମା ୱୱତ୍ଥାନସାମଞ୍ଞତୋ ଆରଦ୍ଧା। ତେ ନ ଉପଟ୍ଠହିଂସୂତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଅପରେ।

ୱିଦିତା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଉପ୍ପାଦେପି ନେସଂ ୱେଦନାନଂ ପଜାନନଂ ହୋତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତଂ ଜାନାତୀତି ତଂଞାଣୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ତଂଞାଣତା, ଞାଣସ୍ସ ଅତ୍ତସଂୱେଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂସମାନଯୋଗକ୍ଖମାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା। ଞାଣବହୁତାତି ଞାଣସ୍ସ ବହୁଭାୱୋ, ଏକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଅନେକଞାଣତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ, ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ ଆରମ୍ମଣକରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଅସମ୍ମୋହାୱବୋଧୋ ଚ ଇଦିସସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ନତ୍ଥି। ଏକେକମେୱ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଏକସ୍ସେୱ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ନ ଚ ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନି, କପ୍ପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଯେ ମରୂ;

ନ ତ୍ୱେୱ ତେପି ଜୀୱନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସଂଯୁତା’’ତି। (ମହାନି। ୧୦, ୩୯) ଚ,

‘‘ନତ୍ଥି ଚିତ୍ତେ ଯୁଗା ଗହୀ’’ତି ଚ –

ଓଡ୍ଢାରମ୍ମଣାନଂ ପରିଗ୍ଗହିତତାଯାତି ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣେ ଯେ ଝାନଧମ୍ମା ପଓତ୍ତନ୍ତି, ତେସଂ ଓଡ୍ଢାରମ୍ମଣାନଂ ପଗେଓ ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗହିତତ୍ତା। ଯଥା ନାମ ମିଗସୂକରାଦୀନଂ ଆସଯେପରିଗ୍ଗହିତେ ତତ୍ର ଠିତା ମିଗା ୱା ସୂକରା ୱା ତତୋ ଉଟ୍ଠାନତୋପି ଆଗମନତୋପି ନେସାଦସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ। ତେନାହ "ଥେରେନ ହୀ"ତିଆଦି। ତେନାତି ଓଡ୍ଢାରମ୍ମଣାନଂ ପରିଗ୍ଗହିତଭାୱେନ। ଅସ୍ସାତି ଥେରସ୍ସ। ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଝାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଉପ୍ପାଦଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତିଆଦିନା ଉପ୍ପାଦାଦୀସୁ ଯଂ ଯଦେୱ ଆରବ୍ଭ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଚସ୍ସ ପାକଟଭାୱୋ ଦୀପିତୋ। ନ ହି ଆୱଜ୍ଜନେନ ୱିନା ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜମାନା ହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦଯଂ ପସ୍ସତି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ, "ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତୀ"ତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣସମଙ୍ଗିଭାୱଦସ୍ସନତୋ। ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱବୋଧକୋ ହି ଅଉଲାଭୋ ଧମ୍ମାନଂ ଉଦଯୋ। ହୁତ୍ୱାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ପଟିୱେନ୍ତୀତି ପଟି ଖଣେ ଖଣେ ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ୱଯଂ ପସ୍ସତି, "ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେନ୍ତୀ"ତି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣସମଙ୍ଗିଭାୱଦସ୍ସନତୋ। ୱିଦ୍ଧଂସଭାୱବୋଧକୋ ହି ଧମ୍ମାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତୋ ୱଯୋ।

ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଉପଯୋ ରାଗୱସେନ ଉପଗମନନ୍ତି ଅନୁପଯୋ, ଅନନୁରୋଧୋ। ହୁତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ଯୋଜନା। ତଥା ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଅପାଯୋ ପଟିଘୱସେନ ଅପଗମନନ୍ତି ଅନପାଯୋ, ଅୱିରୋଧୋ। "ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା"ତି ତସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଅଭିନିୱେସାଭାୱତୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯେହି ଅନିସ୍ସିତୋ। ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧୋତି ଅନୁପଯାନିସ୍ସିତଭାୱତୋ ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିବନ୍ଧୱସେନ ଛନ୍ଦରାଗେନ ନ ପଟିବଦ୍ଧୋ ନ ୱିବନ୍ଧିତୋ। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ତତୋ ଏୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିୱସେନ କାମରାଗତୋ ୱିମୁତ୍ତୋ। ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନେୱ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେହି ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ।

କିଲେସମରିଯାଦା ତେନ କତା ଭୱେଯ୍ୟାତି ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତେ ସୋଳସସ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତମାନଂ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଚେ ରାଗାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ; ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଯା କିଲେସମରିଯାଦା ତେନ ଚିତ୍ତେନ, ଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିନା ୱା କତା ଭୱେଯ୍ୟ। ତେସୂତି ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ଅସ୍ସାତି ଥେରସ୍ସ। ଏକୋପୀତି ରାଗାଦୀସୁ ଏକୋପୀତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ୱୁତ୍ତାକାରେନ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଅନାପାଥଗମନେ ସତି ୱିପସ୍ସନା ନ ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନିରନ୍ତରପ୍ପୱତ୍ତାତି ଆରମ୍ମଣମରିଯାଦା ଭୱେଯ୍ୟ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତପଚ୍ଚନୀକତ୍ତାତି ୱିପସ୍ସନାଯ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ପଗେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା ଇଦାନିପି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତବ୍ବା କିଲେସା ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇତୋତି ପଠମଜ୍ଝାନତୋ। ଅନନ୍ତରୋତି ଉପରିମୋ ଝାନାଦିୱିସେସୋ। ତସ୍ସ ପଜାନନସ୍ସାତି, "ଅତ୍ଥି ଉତ୍ତରି ନିସ୍ସରଣ"ନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତଜାନନସ୍ସ। ବହୁଲୀକରଣେନାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦନେନ।

ସମ୍ପସାଦନଟ୍ଠେନାତି କିଲେସକାଲୁସିଯାପଗମନେନ, ତସ୍ସ ୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱିଗମେନ ୱା ଚେତସୋ ସମ୍ପଦେୱ ପାସାଦିକଭାୱେନ।

ୱୀରିଯଂ ସତି ଉପେକ୍ଖାତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ପାରିସୁଦ୍ଧିଉପେକ୍ଖା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୱେଦନାତି ଏତ୍ଥ ଝାନୁପେକ୍ଖାତି, "ସୁଖଟ୍ଠାନେ ୱେଦନୁପେକ୍ଖାୱା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖଟ୍ଠାନେତି ଚ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ସୁଖସ୍ସ ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ। ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତାତି ସମଧୁରଚେତଯିତଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେ ୱିସଟୱିହତଭାୱତୋ ଯୋ ସୋ ଚେତସୋ ଆଭୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସାମଞ୍ଞଫଲାଦୀସୁ ସତିଯା ପାରିସୁଦ୍ଧି, ସା ଥନ ଅତ୍ଥତୋ ସତିୱିନିମୁତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ଆହ "ପରିସୁଦ୍ଧାସତିଯେୱା"ତି। ପାରିସୁଦ୍ଧିଉପେକ୍ଖା, ନ ଝାନୁପେକ୍ଖାଦଯୋ।

୯୫। ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ସତିଯା ନ କଦାଚିପି ଞାଣୱିରହୋ ଅତ୍ଥୀତି ଆହ – "ଞାଣେନ ସମ୍ପଜାନୋ ହୁତ୍ୱା"ତି। ତଥା ହି ତତିଯଜ୍ଝାନେ, "ସତିମା ସୁଖୱିହାରୀ"ତି ଏତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି । ନ ସାୱକାନଂ ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା ହୋତି ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ୱିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ। ତେନାହ – "କଲାପୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱମାହା"ତି।

୯୬।ପଞ୍ଞାଯଚସ୍ସଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନସମକାଲଂ ଖୀଯମାନା ଆସୱା, "ଦିସ୍ୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ"ତି ୱୁତ୍ତା। ସମାନକାଲେପି ହି ଏଦିସୋ ସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ ଦିସ୍ସତି –

"ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ"ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୫; ୨।୪। ୬୦; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭)।

"ନିହନ୍ତ୍ୱା ତିମିରଂ ସବ୍ବଂ, ଉଗ୍ଗତେଜୋ ସମୁଗ୍ଗତୋ;

ୱେରୋଚନୋ ରସ୍ମିମାଲୀ, ଲୋକଚକ୍ଖୁପଭଙ୍କରୋ"ତି। (ପଟ୍ଠା। ଅନୁଟୀ। ୧।୨୫-୩୪; ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୫୮୦) ଚ –

ଏୱମାଦୀସୁ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ୱା ଅଯଂ ଦିସ୍ୱାସଦ୍ଦୋ ଅସମାନକତ୍ତୁକୋ ଯଥା – ''ଘତଂ ପିୱିତ୍ୱା ବଲଂ ହୋତି, ସୀହଂ ଦିସ୍ୱା ଭଯଂ ହୋତୀ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୮୦୨)। ଦସ୍ସନହେତୁକୋ ହି ଆସୱାନଂ ପରିକ୍ଖଯୋ ପରିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାୱନାଭିସମଯେ ସତି ପହାନାଭିସମଯସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଆହରିତ୍ୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ଝାନଧମ୍ମେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଭାୱେତି। ଏୱଂ ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଯଥା ଥେରୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୱାରୋ ଇଧ ଗହିତୋ''ତି। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ। ଦୀଘନଖସୁତ୍ତଦେସନାଯ (ମ। ନି। ୨।୨୦୫-୨୦୬) ହି ଥେରୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ। ତଦା ଚ ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତି ୱଚନଅୱସରୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୱାରୋ ଇଧ ଗହିତୋ''ତି। ଯଦି ଏୱଂ – ''ସବ୍ବସୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ''ତି ଇଦଂ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଥେରେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ପଣ୍ଡିତଗୁଣେ ଅନୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେତୁଂ। ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନଂ ପନ ଥେରସ୍ସ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣଂ। ତେନାହ ''ନିରୋଧଂ ପନ...ପେ... ୱଦନ୍ତୀ''ତି। ତେନ ଫଲସମାପତ୍ତିମ୍ପି ଅନ୍ତରା ସମାପଜ୍ଜତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେତି।

ୱୋମିସ୍ସଂ ୱିୱରିତୁଂ ''ତତ୍ଥସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ''ତି ଆଭୋଗେନ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଆହରିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ସୀସଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ସ ଆଭୋଗୱସେନ ନିରୋଧସ୍ସ ୱାରୋ ଆଗଚ୍ଛତି। ଫଲସମାପତ୍ତି ଗୂଳ୍ହୋ ହୋତି, ''ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ''ତି ଆଭୋଗସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଫଲସମାପତ୍ତି ସୀସଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତେନ ଆଭୋଗପଟିବଦ୍ଧମେତେସଂ ଆଗମନନ୍ତି ଦୀପିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ଥେରା ପନାତିଆଦି ଅଟ୍ଠକଥାରୂଳ୍ହମେୱ ତଂ ୱଚନଂ। ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯନ୍ତି ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନକାଲେ। ତିସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଧମ୍ମେତି ଉତୁକମ୍ମାହାରୱସେନ ତିସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଧମ୍ମେ।

୯୭।ଚିଣ୍ଣୱସିତନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖଦୂରିଭାୱେନ ସୁଭାୱିତୱସୀଭାୱଂ। ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପତ୍ତୋତି ଉକ୍କଂସପରିନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପତ୍ତୋ। ଉରେ ୱାଯାମଜନିତାଯ ଓରସୋ। ପଭାୱିତନ୍ତି ଉପ୍ପାଦିତଂ। ଧମ୍ମେନାତି ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମେନ। ତସ୍ସ ହି ଅଧିଗମେନ ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାତୋ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି କତ୍ୱା, ''ଧମ୍ମଜୋ ଧମ୍ମନିମ୍ମିତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଧମ୍ମଦାଯସ୍ସାତି ନୱୱିଧସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଦାଯସ୍ସ। ଆଦିଯନତୋତି ଗଣ୍ହନତୋ, ସସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଅନୁପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ଛବ୍ବିସୋଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮।ଖୀଣାଜାତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଜାତିକ୍ଖଯଂ ପଟିଜାନନ୍ତେନ ଅରହତ୍ତଂ ବ୍ଯାକତଂ ହୋତି ଅରହତୋ ତଦଭାୱତୋ। ତଥା ୱୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସୋ ମେ ପରିଯୋସିତୋତି ପଟିଜାନନ୍ତେନପି। କତଂ କରଣୀଯନ୍ତି ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ସୋଳସୱିଧସ୍ସପି କିଚ୍ଚସ୍ସ ଅତ୍ତନା ନିଟ୍ଠାପିତଭାୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତେନପି। ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱଂ, ଆଯତିଂ ୱା ପରିଞ୍ଞାଦିକରଣୀଯାଭାୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତେନପୀତି ଆହ – ''ଏକେନପି ପଦେନ ଅଞ୍ଞା ବ୍ଯାକତାୱ ହୋତୀ''ତି। ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ବଦ୍ଧଂ ପନ ସୁବଦ୍ଧଂ ୱିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଅଞ୍ଞାବ୍ଯାକରଣଂ ଚତୂହି ପଦେହି ଆଗତଂ, ତସ୍ମା ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ଚେତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚେତନାଯ ଦିଟ୍ଠୱାଦିତା ନାମ ଅରିଯୱୋହାରୋ। ସଭାୱୋତି ପକତିଅତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ, ''ଜାତିଧମ୍ମା ଜରାଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୭୪-୨୭୫) ୱିଯ ତସ୍ମା, ଅନୁଧମ୍ମୋତି ଅରିଯଭାୱଂ ଅନୁଗତା ପକତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରମପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଅରିଯା ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ଅନାୱିକରୋନ୍ତାପି ସାସନସ୍ସ ନିଯ୍ଯାନିକଭାୱପୱେଦନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଞ୍ଚ ତାଦିସାନଂ ପରିନିବ୍ବାନସମଯେଯେୱ ଆୱିକରୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ – ''ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ...ପେ... କାତବ୍ବୋ''ତି।

୯୯।ଦୁବ୍ବଲନ୍ତି ଫେଗ୍ଗୁ ୱିଯ ସୁଭେଜ୍ଜନୀଯଂ ବଲୱିରହିତଂ, ଅସାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିରାଗୁତନ୍ତି ପଲୁଜ୍ଜନସଭାୱଂ। ୱିଗଚ୍ଛନସଭାୱନ୍ତି ୱିନାସଗମନସଭାୱଂ। ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖୱିପରିଣାମତ୍ତା ଅସ୍ସାସଲେସସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ ଅସ୍ସାସୱିରହିତଂ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ସମନ୍ନାଗମନୱସେନ ଚ ଯଥାରହଂ ଉପେନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଉପଯା, ''ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଉପାଦିଯନ୍ତି ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଉପାଦାନା। ଅଧିତିଟ୍ଠତି ଚେତସୋ ଅଭିନନ୍ଦନଭୂତାତି ଚେତସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ତାହୀତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି। ତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ଅଭିନିୱିସତୀତି ଅଭିରତିୱସେନ ନିୱିସତି, ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ସକ୍କାଯଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସତି ''ଏତଂ ମମଂ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଅଜ୍ଝୋସାଯ ତିଟ୍ଠତି ଏତାହି ଅଭିନିୱେସାହି, ତଥା ସକ୍କାଯଧମ୍ମେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁସେତି ଏତାହୀତି ଅନୁସଯା, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ରାଗାଦଯୋ ଅନୁସେନ୍ତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତଂସହଗତଧମ୍ମା ତତ୍ଥ ଅନୁସେନ୍ତୀତି ପରିଯାଯେନ,

''ତଂ ଅନୁସେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଖୟା ୱିରାଗାତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ''ଖୟେନ ୱିରାଗେନା''ତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱିରାଗେନାତି ଚ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦି ଅତ୍ଥୋ । ତେନ ''ନିରୋଧେନା''ତି ଏୱମାଦିକଂ ଗହିତଂ ହୋତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନେୱ ଉପୟାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦସ୍ସେୱ ବୋଧନତୋ।

୧୦୦। ପତିଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥ ସେସଭୂତତ୍ତୟଂ ଉପାଦାରୂପଞ୍ଚାତି ପତିଟ୍ଠାନା, ନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଧାତୁଚାତି ପତିଟ୍ଠାନଧାତୁ। ନ୍ହାନୀୟଚୁଣ୍ଣଂ ବାହିରୌଦକଂ ୱିୟ ସେସଭୂତତ୍ତୟଂ ଆବନ୍ଧତୀତି ଆବନ୍ଧନଂ। ପଚନୀୟଭତ୍ତଂ ବାହିରତେଜୋ ୱିୟ ସେସଭୂତତ୍ତୟଂ ପରିପାଚେତୀତି ପରିପାଚନଂ। ବାହିରୱାତୋ ୱିୟ ସେସଭୂତତ୍ତୟଂ ୱିତ୍ଥମ୍ଭେତୀତି ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ। ଧାତୁସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଧାତୂତି ଅସମ୍ଫୁସିତଭାୱୋ ତେସଂ ୱିପରିମଟ୍ଠତାଭାୱତୋ। ୱିଜାନନଂ ଆରମ୍ମଣୂପଲଦ୍ଧି। ଅହଂ ଅତ୍ତାତି ଅହଂ, ''ରୂପଧମ୍ମୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଅତ୍ତକୋଟ୍ଠାସେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ନ ଉପଗମିଂ ନ ଗଣ୍ହିଂ। ନିସ୍ସିତନିସ୍ସିତାପି ନିସ୍ସିତା ଏୱ ନାମାତି ଆହ ''ପଥୱୀଧାତୁନିସ୍ସିତାୱା''ତି। ଅତ୍ତନା ୱା ପନ ତନ୍ନିସ୍ସିତାତି ''ଏକେନ ପରିୟାୟେନା''ତି। ଉପାଦାରୂପମ୍ପି କାମଂ ନିସ୍ସିତମ୍ପି ହୋତି। ତଥାପି ତଂ ନିସ୍ସିତଂ ହୋତିୟେୱାତି ତଂ ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ପରିଚ୍ଛେଦକରତ୍ତା ପରିଚ୍ଛେଦାକାସସ୍ସ ''ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଚ ତଥା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସବ୍ବମ୍ପି ଭୂତୁପାଦାରୂପଂ ଆକାସଧାତୁନିସ୍ସିତଂ ନାମ। ତଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତିୟା ଉପାଦାରୂପଂ ୱିୟ ଭୂତରୂପାନି, ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ୱିୟ ଚ ୱତ୍ଥୁରୂପାନି, ''ତଂନିସ୍ସିତରୂପୱତ୍ଥୁକା ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା''ତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ଆକାସଧାତୁନିସ୍ସିତଚକ୍ଖାଦିରୂପଧମ୍ମୱତ୍ଥୁକା ୱେଦନାଦୟୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ଆକାସଧାତୁନିସ୍ସିତା ନାମାତି ଇମମତ୍ଥଂ ତଥା-ସଦ୍ଦେନ ଉପସଂହରତି। ଇଧାପୀତି ଆକାସଧାତୁନିସ୍ସିତପଦେପି, ନ ପଥୱୀଧାତୁନିସ୍ସିତପଦାଦୀସୁ ଏୱ। ରୂପାରୂପନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ରୂପାରୂପଂ ଗହିତମେୱ ହୋତି, ଅଗ୍ଗହିତଂ ନତ୍ଥି। ସହଜାତା…ପେ… ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଇଦଂ ନିପ୍ପରିୟାୟସିଦ୍ଧଂ ନିସ୍ସୟତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ପରିୟାୟସିଦ୍ଧେ ନିସ୍ସୟତ୍ତେ ଗୟ୍ହମାନେ – ''ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋତି ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୧) ୱଚନତୋ ସବ୍ବଂ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଂ, ''ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତଥା ଅନନ୍ତରୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁପଚ୍ଚୟା ପୱତ୍ତନତୋ, ''ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

୧୦୧। ରୁପ୍ପତି ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦୟଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ରୂପନ୍ତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଗତେ ରୂପାୟତନେ ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ ଲବ୍ଭତି, ନ ଆପାଥମନାଗତେ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଭାୱୋ ପନ ଆପାଥମନାଗତେପି ତସ୍ମିଂ ଲବ୍ଭତେୱ ତଂସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ। ରୂପାୟତନଂ ଦ୍ୱିଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା। ଥେରୋ ପନ ଆପାଥଂ ଅନାଗତସ୍ସାପି ରୂପାୟତନସ୍ସ ରୂପଭାୱଂ ନ ସକ୍କା ପଟିକ୍ଖିପିତୁନ୍ତି ଦ୍ୱିଧାକରଣଂ ନାନୁଜାନନ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋୱାଦଂ ନିଦସ୍ସେତି, ''ଉପରି ଛନ୍ଦୋୱାଦେ କିନ୍ତି କରିସ୍ସଥା''ତି। ତତ୍ଥ ହି ''ଚକ୍ଖୁଂ, ଆୱୁସୋ ଛନ୍ନ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ''ତି (ମ। ନି। ୩।୩୯୧) ଆଗତଂ, ନ ଚେତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗତମେୱ ରୂପାୟତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତବ୍ବପଦେନ ଗହିତଂ, ନ ଆପାଥଂ ଅନାଗତନ୍ତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ଅୱିସେସେନେୱ ରୂପାୟତନେନ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗାହାଭାୱସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା। ତେନାହ ''ନ ୟିଦଂ ଲବ୍ଭତୀ''ତି। ରୂପମେୱାତି ରୂପାୟତନମେୱ। ୟଦି ଏୱଂ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୂ''ତି ପଦଂ କଥଂ ନେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତା ପନା''ତିଆଦି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବେସୂତି ୟେନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ତେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବେସୁ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋତି ତସ୍ସନସଭାୱୋ ଛନ୍ଦୋ, ନ କତ୍ତୁକମ୍ୟତା ଛନ୍ଦୋୟେୱାତି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋ। ରଜ୍ଜନୱସେନାତି ୱତ୍ଥଂ ୱିୟ ରଙ୍ଗଜାତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁରଞ୍ଜନୱସେନ। ଅଭିନନ୍ଦନୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିରମିତ୍ୱା ନନ୍ଦନୱସେନ। ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହା ହି ନନ୍ଦୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଣ୍ହାୟନୱସେନ ତଣ୍ହା।

୧୦୨।ଅହଙ୍କାରୋତି ''ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୨୧, ୧୨୩୯; ୱିଭ। ୮୩୨, ୮୬୬; ସଂ। ନି। ୪।୧୦୮; ମହାନି। ୨୧, ୧୭୮) ଅହଂକରଣଂ। ୟେନ ହି ମମଂ କରୋତି, ଏତଂ ମମଙ୍କାରୋ। ସ୍ୱେୱାତି ''ଅହଙ୍କାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତମାନୋ। ଏୱଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ସବ୍ବାସୁ ଲୋକିୟାଭିଞ୍ଞାସୁ ୱୁଚ୍ଚମାନାସୁ ହେଟ୍ଠା ୱିଜ୍ଜାଦ୍ୱୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ, ''ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ? ଇତରୋ ଇଧ ସବ୍ବୱାରେସୁପି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମପୁଚ୍ଛା ଅଧିକତା ତସ୍ମା ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ''ତିଆଦିନା ତତିୟା ୱିଜ୍ଜା କଥିତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଭିକ୍ଖୁ ଲୋକିୟଧମ୍ମଂ ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତିଆଦିମାହ। ଏକୱିସ୍ସଜ୍ଜିତସୁତ୍ତଂ ନାମେତଂ ତତିୟୱିଜ୍ଜାୟ ଏୱ ଆଗତତ୍ତା। ଅରିୟଧମ୍ମୱସେନପିସ୍ସ ସମଞ୍ଞା ଅତ୍ଥେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଛବ୍ବିସୋଧନନ୍ତିପିସ୍ସ ନାମ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଏତ୍ଥ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସୁଦ୍ଧାତି ତସ୍ସା ଚୋଦନାୟ ସୋଧନୱସେନ ୱିସୋଧିତା। ଏକମେୱ କତ୍ୱାତି ଏକୱାରୱସେନେୱ ପାଠଇଯଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଆଗତତ୍ତା ଏକମେୱ କୋଟ୍ଠାସଂ କତ୍ୱା। ୟଦି ଏୱଂ କଥଂ ୱା ଛବ୍ବିସୋଧନତାତି ଆହ – ''ଚତୂହି ଆହାରେହି ସଦ୍ଧି''ନ୍ତି କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ଗହେତବ୍ବାତି? କେଚି ତାୱ ଆହୁ – ''ସାଧୂତି ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା ଉତ୍ତରି ପଞ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ''ତି ହେଟ୍ଠା ଆଗତେନ ନୟେନ ଆହାରୱାରୋ ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋତି। ''ବହିଦ୍ଧା ସବ୍ବନିମିତ୍ତେସୂ''ତି ଏତ୍ଥ ଆହାରାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଆହାରା ଅତ୍ଥତୋ ଆଗତା ଏୱାତି ଅଞ୍ଞେ। ଅପରେ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ , ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ ଫସ୍ସାହାରୋ, ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରଗ୍ଗହଣେନ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ସରୂପତୋପି ଗହିତୋତି ୱଦନ୍ତି।

''ଛଵିସୋଧନ''ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସମଞ୍ଞାୟ ଅନ୍ୱତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆୟତିମ୍ପି ତାଦିସେନ ବ୍ୟାକରଣେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଟିପତ୍ତିମ୍ପି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ''ଇମେ ପନା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ୱିନୟନିଦ୍ଦେସପରିୟାୟେନାତି ୱିନୟନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତେନ କାରଣେନ। ୱିନୟେ ୱା ଆଗତନିଦ୍ଦେସାନୁକ୍କମେନ।

ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅଧିଗମୋ, ଝାନାଦିଅଧିଗମପୁଚ୍ଛା। ତେନାହ – ''ଝାନୱିମୋକ୍ଖାଦୀସୂ''ତିଆଦି। ଉପାୟପୁଚ୍ଛାତି ଅଧିଗମୋପାୟପୁଚ୍ଛା। କିନ୍ତୀତି କେନ ପକାରେନ ୱିଧିନାତି ଅତ୍ଥୋ।

କତମେସଂ ତ୍ୱଂ ଧମ୍ମାନଂ ଲାଭୀତି ଇଦଂ ପନ ପୁବ୍ବେ ''କିଂ ତେ ଅଧିଗତ''ନ୍ତି ଅନିଦ୍ଧାରିତଭେଦା ଝାନାଦିୱିସେସା ପୁଚ୍ଛିତାତି ଇଦାନି ତେସଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ଆକାରେହି ଅଧିଗମବ୍ୟାକରଣଂ ସୋଧେତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା। ଏତ୍ତାୱତାୱାତି ଏତ୍ତକେନ ବ୍ୟାକରଣମତ୍ତେନେୱ ନ ସକ୍କାରୋ କାତବ୍ବୋ। ବ୍ୟାକରଣଞ୍ହି ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅୟାଥାୱତୋପି ହୋତି, ଯଥା ନାମ ଜାତରୂପପତିରୂପଂ ଜାତରୂପଂ ୱିୟ ଖାୟତୀତି ଜାତରୂପଂ ନିଘଂସନତାପନଛେଦନେହି ସୋଧେତବ୍ବଂ ଏୱମେୱଂ ଇମେସୁ ଇଦାନେୱ ୱୁତ୍ତେସୁ ଛସୁ ଠାନେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସୋଧନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତବ୍ବୋ ୱିମୋକ୍ଖାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମାଧି-ସମାପତ୍ତି-ଞାଣଦସ୍ସନ-ମଗ୍ଗଭାୱନା-ଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟା ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ପାକଟୋ ହୋତି ଅଧିଗତୱିସେସସ୍ସ ସତିସମ୍ମୋସାଭାୱତୋ। ସେସପୁଚ୍ଛାସୁପି ''ପାକଟୋ ହୋତୀ''ତି ପଦେ ଏସେୱ ନୟୋ। ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାକୁସଲାତି ସଜ୍ଝାୟମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ନିପୁଣା। ଯାୟ ପଟିପଦାୟ ଯସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ସା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପତ୍ତି ଆଗମନପଟିପଦା। ସୋଧେତବ୍ବାତି ସୁଦ୍ଧା ଉଦାହୁ ଅସୁଦ୍ଧାତି ୱିଚାରଣୱସେନ ସୋଧେତବ୍ବା। ନ ସୁଜ୍ଝତୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପମାଦପଟିପତ୍ତିଭାୱତୋ। ଅପନେତବ୍ବୋ ଅତ୍ତନୋ ପଟିଞ୍ଞାୟ। ''ସୁଜ୍ଝତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ସୁଜ୍ଝନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଦୀଘରତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞାୟତୀତି ଏତ୍ଥ ''ଯଦୀ''ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯଦି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତାୟ ପଟିପଦାୟ ଯଦି ପଞ୍ଞାୟତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଖୀଣାସୱପଟିପତ୍ତିସଦିସା ପଟିପଦା ହୋତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସତ୍ତା।

ନଦିୟା ସମୁଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦନଟ୍ଠାନଂ ନଦୀମୁଖଦ୍ୱାରଂ। ମଦ୍ଦମାନୋତି ବଦରସାଳଅୱଂ ସରସଂ ପତ୍ତେ ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ମଦ୍ଦମାନୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଛଵିସୋଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୫।ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମନ୍ତି ସପ୍ପୁରିସଭାୱକରଂ ଧମ୍ମଂ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ସପ୍ପୁରିସାନଂ ପୱେଣିକୋ ଧମ୍ମୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଆହ – ''ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଧମ୍ମ''ନ୍ତି, ଏସ ନୟୋ ଅସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ଏୱଂ ପଧାନଂ ଅନୁଟ୍ଠାତବ୍ବଞ୍ଚ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୟଥାନୁପୁବ୍ବିୟା ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ''କତମୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିମାହ। ତଥା ପନ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଉଦାହରଣପୁବ୍ବକଂ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଯଥା ନାମା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବପରିଚ୍ଚାଗପୁବ୍ବକଂ ଗହେତବ୍ବଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ଞାୟପଟିପତ୍ତି, ତସ୍ମା ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମା ସମ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ଦୀପେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ଅୟଥାନୁପୁବ୍ବିୟା ନିଦ୍ଧାରୀୟତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ''ଅସେୱନା ଚ ବାଲାନଂ, ପଣ୍ଡିତାନଞ୍ଚ ସେୱନା''ତି। ଏତଦେୱ ହି କୁଲଦ୍ୱୟଂ ''ଉଚ୍ଚକୁଲ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ନିପ୍ପରିୟାୟତୋ। ତଥାହି ଅନ୍ତିମଭୱିକା ବୋଧିସତ୍ତା ତତ୍ଥେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ସୋତି ସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଅନ୍ତରଂ କରିତ୍ୱାତି ତଂ କାରଣଂ କତ୍ୱା। ପଟିପଦା ହି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପୂଜାୟ କାରଣଂ, ନ ଉଚ୍ଚକୁଲୀନତା। ମହାକୁଲାତି ୱିପୁଲକୁଲା ଉପାଦିତୋଦିତକୁଲସମ୍ପତ୍ତିକାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୬।ଯସସଦ୍ଦୋ ପରିୱାରୱାଚକୋ। ଯସସ୍ସୀତି ଚ ସାତିସୟପରିୱାରୱନ୍ତତା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ପରିୱାରସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି। ଆଧିପତେୟ୍ୟାଭାୱତୋ ପରେସଂ ଉପରିନତ୍ତି ଏତେସଂ ଈସୋ ଈସନଂ ଇସ୍ସରିୟନ୍ତି ଅକ୍ଖାତବ୍ବାତି ଅପ୍ପେସକ୍ଖା। ତେନାହ ''ଅପ୍ପପରିୱାରା''ତି। ଅଭାୱତ୍ଥୋ ହି ଇଧ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ।

୧୦୭।ନୱେୱ ଧୁତଙ୍ଗାନି ଆଗତାନୀତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ଉକ୍କଟ୍ଠପଂସୁକୂଲିକସ୍ସ ତେଚୀୱରିକତା ସୁକରା। ଏୱଂ ଉକ୍କଟ୍ଠପିଣ୍ଡପାତିକସ୍ସ ସପଦାନଚାରିକତା ସୁକରା। ଏକାସନିକସ୍ସ ଚ ପତ୍ତପିଣ୍ଡିକଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକତା ସୁକରା ଏୱାତି – ''ପଂସୁକୂଲିକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିୱଚନେନେୱ ପାଠଇୟା ଅନାଗତାନମ୍ପି ଆଗତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ପରିହରଣସୁକରତାୟ ତେସମ୍ପି ସମାଦାନସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ ''ତେରସ ହୋନ୍ତୀ''ତି।

୧୦୮। କାମତଣ୍ହାଦିକାୟ ତାୟ ତଣ୍ହାୟ ନିବତ୍ତାତି ତମ୍ମୟା, ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପକତିଭାୱୂପଗମନେନ ତେସଂ ଭାୱୋ ତମ୍ମୟତା, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅତମ୍ମୟତା, ନିତ୍ତଣ୍ହତା। ତଂଯେୱ କାରଣଂ କତ୍ୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନେପି ତଣ୍ହାପହାନଂଯେୱ କାରଣଂ କତ୍ୱା। ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଅତମ୍ମୟତାପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତେ ତଣ୍ହାୟ ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା। ନ ମଞ୍ଞତୀତି ମଞ୍ଞନାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଓକାସେ କାମଭୱାଦିକେ କେନଚି ୱତ୍ଥୁନା ହତ୍ଥିଅସ୍ସଖେତ୍ତୱତ୍ଥାଦିନା ପଚ୍ଚତୀୱରୱିହାରପରିୱେଣାଦିନା ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନ ମଞ୍ଞତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୯।ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ଅଞ୍ଞଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ସେୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦି। ସତ୍ତହି ପଦେହୀତି ସତ୍ତହି ୱାକ୍ୟେହି। ପଜ୍ଜତି ଏତେନ ୟଥାଧିପ୍ପେତୋ ଅତ୍ଥୋତି ପଦଂ, ୱାକ୍ୟଂ। ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଓକାସକରଣଂ ଧମ୍ମଦାୟାଦେ (ମ। ନି। ୧।୩୧) ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୧୩। ଦିଟ୍ଠିୟେୱ ପଚ୍ଚୟୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତାୟ ଦିଟ୍ଠିପଟିଲାଭୋ। ସଞ୍ଞାପଟିଲାଭେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟୋ…ପେ… ନ ଗହିତା କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତାନଂ ତେସଂ ମନୋସମାଚାରଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା। ୟଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଦିଟ୍ଠି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱାରେ ନ ଗହିତାତି? କାମଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ଅୱୟୱିଭାୱୋ ଲବ୍ଭତି, ତଥାପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ କମ୍ମପଥକୋଟ୍ଠାସୋ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ।

୧୧୫।କାମସଞ୍ଞାଦୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୟଥା ବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାସଞ୍ଞା ସଙ୍ଗହିତା, ଏୱଂ ଅନଭିଜ୍ଝାଅବ୍ୟାପାଦଅୱିହିଂସାସଞ୍ଞା ସଙ୍ଗହିତା ପଠମେନ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅନଭିଜ୍ଝାସହଗତାୟ ସଞ୍ଞାୟା’’ତିଆଦିପାଠସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା।

୧୧୭। ତି କାମଭୱାଦୀନଂ ଅପରିୟୋସାନାୟ ପରିୟୋସାନଂ ଇଚ୍ଛତୋପି ତାଦିସସ୍ସ ଭୱାନଂ ଅପରିୟୋସାନମେୱ ହୋତି । ଚତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ହୀ’’ତିଆଦି। ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ୱଡ୍ଢନ୍ତୀତି ତେସଂ ପହାନାୟ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ତତୋ ଏୱ କୁସଲା ଧମ୍ମା ପରିହାୟନ୍ତି। ତେନସ୍ସ କିଲେସଦୁକ୍ଖେନ ୱିପାକଦୁକ୍ଖେନ ଚ ସଦୁକ୍ଖମେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଓରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନାନି ପହାୟ ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନାରହୋ ଅନାଗାମୀ କଥଂ…ପେ… ଅଭିୱଡ୍ଢନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅନାଗାମୀପୀ’’ତିଆଦି। ସଦୁକ୍ଖମେୱ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତି, ୟାୟ ଲବ୍ଭମାନଅକୁସଲାଭିୱୁଦ୍ଧିଂ କୁସଲପରିହାନିଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଅନାଗାମିନୋପି ସବ୍ୟାବଜ୍ଝଅତ୍ତଭାୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ୟଥାଲବ୍ଭମାନଂ ଅକୁସଲପରିହାନିଂ କୁସଲାଭିୱୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସପି ଅନ୍ତିମଭୱିକସ୍ସ ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝଅତ୍ତଭାୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନୋପୀ’’ତିଆଦି। ଅକୁସଲମେୱ ହାୟତି,ନ କୁସଲଂ ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧିପକ୍ଖେ ଠିତତ୍ତା। ତତ୍ଥାପି ୱିପସ୍ସନମେୱ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେତି, ନ ୱଟ୍ଟଗବ୍ଭଂ ଅନ୍ତିମଭୱିକତାୟ ୱିୱଟ୍ଟୂପନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅଜ୍ଝାସୟସ୍ସ, ଞାଣସ୍ସ ଚ ପାକଗମନତୋ।

୧୧୯।ଏକଚ୍ଚସ୍ସାତି ସାମିୱଚନଂ ‘‘ଅଭିନନ୍ଦତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚତ୍ତୱସେନ ପରିଣାମେତବ୍ବଂ, ତଥା ‘‘ନିନ୍ଦତୀ’’ତିଆଦୀସୁପି। ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଭଗୱତୋ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତା ତାୱ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତସୁଖତୋ ପରିବାହିରା ହୋନ୍ତୁ ଜାନନ୍ତାନମ୍ପି ସବ୍ବେସଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟ ହୋତୀତି ଅନେକଂସିକତଂ ଚୋଦେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟ ହୋତିୟେୱାତି, ‘‘ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା’’ତିଆଦିନା ଅନେକଂସିକତଂ ପରିହରତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ବହୁଧାତୁକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୪।ଭୟନ୍ତି (ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୧) ଚିତ୍ତସଂସପ୍ପତାତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ’’ତି। ଉପଦ୍ଦୱୋତି ଅନ୍ତରାୟୋ। ତସ୍ସ ପନ ୱିକ୍ଖେପକାରଣତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନେକଗ୍ଗତାକାରୋ’’ତି। ଉପସଗ୍ଗୋତି ଉପସଜ୍ଜନଂ। ତତୋ ଅପ୍ପତୀକାରୱିଘାତାପତ୍ତି ୟସ୍ମା ପତୀକାରାଭାୱେନ ୱିହଞ୍ଞମାନସ୍ସ କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥସ୍ସ ଓସୀଦନକାରଣଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଗ୍ଗନାକାରୋ’’ତି। ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ଆଗନ୍ତୁଂ ୟଥାୱୁତ୍ତେ ଦିୱସେ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ। ବହି ଅନିକ୍ଖମନତ୍ଥାୟ ଦ୍ୱାରେ ଅଗ୍ଗିଂ ଦତ୍ୱା।

ନଳଏହୀତି ନଳଅଚ୍ଛନ୍ନସଙ୍ଖେପେନ ଉପରି ଛାଦେତ୍ୱା ତେହିୟେୱ ଦାରୁକଚ୍ଛଦନନିୟାମେନ ପରିତୋପି ଛାଦିତା। ଏସେୱ ନୟୋତି ଇମିନା ତିଣେହି

ଛନ୍ନତଂ, ସେସସମ୍ଭାରାନଂ ରୁକ୍ଖମୟତଞ୍ଚ ଅତିଦିସତି। ୱିଧୱାପୁତ୍ତେତି ଅଦନ୍ତଭାୱୋପଲକ୍ଖଣଂ। ତେ ହି ନିପ୍ପିତିକା ଅୱିନୀତା ଅସଂୟତା ଅକିଚ୍ଚକାରିନୋ ହୋନ୍ତି।

ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ଅପାପେତ୍ୱାୱ ନିଟ୍ଠାପିତାତି କସ୍ମା ଭଗୱା ଏୱମକାସୀତି? ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାକୋସଲ୍ଲଦୀପନତ୍ଥମେୱ, ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନାନଂ ସନ୍ନିପତିତଭିକ୍ଖୂନଂ ଦେସନାୟ ଜାନନତ୍ଥଞ୍ଚ। ତେ କିର ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତା ଅନ୍ଧକାରଂ ପୱିଟ୍ଠା ୱିୟ ଠିତା। ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତ୍ୱ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି।

୧୨୫।ରୂପପରିଗ୍ଗହୋୱ କଥିତୋ, ନ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତତୋ ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ସବ୍ବାପୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଅଡ୍ଢେକାଦସ ଧାତୁୟୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଅଦ୍ଧଟ୍ଠମା ଧାତୁୟୋ ୟଥାରହଂ ୱେଦନାଦୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧା ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ। ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ। ନିରୋଧପଜାନନାତି ପଞ୍ଞାସୀସେନ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚମାହ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପମୁଖୋ ହି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପାପେତ୍ୱା କଥିତଂ ହୋତି ସମ୍ମସନସ୍ସ ଭୂମିୟା ନିପ୍ଫତ୍ତିୟା ଚ କଥିତତ୍ତା। ଜାନାତି ପସ୍ସତୀତି ଇମିନା ଞାଣଦସ୍ସନଂ କଥିତଂ ତଂ ପନ ଲୋକିୟଂ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଦୁୱିଧନ୍ତି ତଦୁଭୟମ୍ପି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି।

ଏତ୍ତାୱତାପି ଖୋତି ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେନ ଅଞ୍ଞେନ ପରିୟାୟେନ ସତ୍ଥା ଧାତୁକୋସଲ୍ଲଂ ଦେସେତୁକାମୋତି ଥେରୋ , ‘‘ସିୟା ପନ, ଭନ୍ତେ’’ତି ପୁଚ୍ଛତୀତି ଭଗୱା ପଥୱୀଧାତୁଆଦିୱସେନପି ଧାତୁକୋସଲ୍ଲଂ ୱିଭାୱେତି। ତତ୍ଥ ପଥୱୀଧାତୁଆଦିସଦ୍ଦେନ ଦେସନାକାରଣଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ, ‘‘ପଥୱୀଧାତୁ…ପେ… ୱୁତ୍ତା’’ତି ଆହ। ତାପି ହି ଆଦିତୋ ଛ ଧାତୁୟୋ। ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁତୋନୀହରିତ୍ୱା ପୂରେତବ୍ବା’’ତି ୱତ୍ୱା କଥଂ ରୂପଧାତୁୟୋ ନୀହରୀୟନ୍ତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ତଂ ନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଆରମ୍ମଣଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୁପଥୱୀଧାତୁ ଆଦିୱସେନ ଦେସନାରୁଳ୍ହମେୱ, କାୟଧାତୁ ପନ ନୀହରିତବ୍ବାତି ଏକଂସମେୱ ନୀହରଣୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥା’’ତି ଆହ। ପୁରିମପଚ୍ଛିମୱସେନ ମନୋଧାତୂତି ପଚ୍ଛିମଭାଗୱସେନ କିରିୟାମନୋଧାତୁ ଗହେତବ୍ବା ତସ୍ସାନୁରୂପଭାୱତୋ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ମନୋଧାତୁ ନାମାୟଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଅସଂସଟ୍ଠା, ୱିସୁଂୟେୱ ଚେସା ଧାତୂତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ଅଟ୍ଠାରସଧାତୁଦେସନାୟ, ଚିତ୍ତୱିଭତ୍ତିନିଦ୍ଦେସେ ଛୱିଞ୍ଞାଣକାୟଦେସନାୟଂ ପନ ସା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣକାୟସଙ୍ଗହିତାୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୫୧୭) ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ପୁରିମପଚ୍ଛିମୱସେନାତି ପୁରେଚରାନୁଚରୱସେନ। ମନୋଧାତୂତି ୱିପାକମନୋଧାତୁ ଗହେତବ୍ବା ପୁରେଚରଣତୋ, ପରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକିରିୟାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଅନନ୍ତରଂ ମନୋଧାତୁୟା, କିରିୟାମନୋଧାତୁୟା ଅନନ୍ତରଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଚ।

ଧମ୍ମାନଂ ୟାୱଦେୱ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱୱିଭାୱନତ୍ଥାୟ ସବ୍ବୁ ଧାତୁଦେସନାତି ଅଞ୍ଞେସୁ ସଭାୱଧାରଣାଦିଅତ୍ଥେସୁ ଲବ୍ଭମାନେସୁପି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ପଧାନୋତି ଆହ – ‘‘ଏସନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥା’’ତି। ସପ୍ପଟିପକ୍ଖୱସେନାତି ସପ୍ପଟିଭାଗୱସେନ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖେନ ସପ୍ପଟିଭାଗଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖେନ, ଏୱଂ ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସାତି। ୟଥା ସୁଖାଦୀନଂୟେୱ ସମୁଦାଚାରୋ ୱିଭୂତୋ, ନ ଉପେକ୍ଖାୟ, ଏୱଂ ରାଗାଦୀନଂୟେୱ ସମୁଦାଚାରୋ ୱିଭୂତୋ, ନ ମୋହସ୍ସ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱିଭୂତଭାୱେନା’’ତି। କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପରିଗ୍ଗହିତାୱ ହୋତି ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ସେସାସୁ ସୋମନସ୍ସଧାତୁଆଦୀସୁ, ପରିଗ୍ଗହିତାୱ ହୋତି ଅୱିନାଭାୱତୋ ଏୱ। ନ ହି ସୋମନସ୍ସାଦୟୋ ମନୋଧାତୁୟା ୱିନା ୱତ୍ତନ୍ତି। ଉପେକ୍ଖାଧାତୁତୋ ନୀହରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୟୋ ଚତସ୍ସୋ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ ତାସଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଭୂତା ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୟୋ ଚାତି ଅଟ୍ଠ ରୂପଧାତୁୟୋ, ମନୋଧାତୁ, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଏୱ ଧମ୍ମଧାତୂତି ଏୱଂ ପନ୍ନରସ ଧାତୁୟୋ ଉପେକ୍ଖାଧାତୁତୋ ନୀହରିତବ୍ବା। ସୋମନସ୍ସଧାତୁଆଦୟୋ ପନ ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ ଧମ୍ମଧାତୁଅନ୍ତୋଗଧା , ଏୱଂ ସୁଖଧାତୁତୋ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତସ୍ସା ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଭୂତାନଂ କାୟଧାତୁଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧାତୂନଞ୍ଚ ନୀହରଣା ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନୟାତି, ‘‘ଉପେକ୍ଖାଧାତୁତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ପୂରେତବ୍ବା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

କାମୱିତକ୍କାଦୟୋ ଇଧ କାମଧାତୁଆଦିପରିୟାୟେନ ୱୁତ୍ତାତି ‘‘କାମଧାତୁଆଦୀନଂ ଦ୍ୱେଧାୱିତକ୍କେ କାମୱିତକ୍କାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘କାମୱିତକ୍କୋତି କାମପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ, ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋତି ବ୍ୟାପାଦପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ, ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋତି ୱିହିଂସାପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ, ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ, ସୋ ୟାୱ ପଠମଜ୍ଝାନା ୱଟ୍ଟତି। ଅବ୍ୟାପାଦପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ଅବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ସୋ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ପଠମଜ୍ଝାନା ୱଟ୍ଟତି। ଅୱିହିଂସାପଟିସଂୟୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ଅୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ, ସୋ କରୁଣାୟ ପୁବ୍ବଭାଗତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ପଠମଜ୍ଝାନା ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ପନତ୍ଥୋ ଅଭିଧମ୍ମେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଆଗତୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଅଭିଧମ୍ମେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଧାତୁତୋ ନୀହରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ କାମଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ରୂପଧାତୁଆଦୟୋ ଛ, ତଂୱିସୟା ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ, ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୟୋ ପଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠାରସ। ନେକ୍ଖମ୍ମଧାତୁଆଦୟୋ ପନ ଧମ୍ମଧାତୁଅନ୍ତୋଗଧା

ଏୱ।

କାମତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭୂତା ଧମ୍ମା କାମଧାତୂତି ଆହ – ''ପଞ୍ଚ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧା କାମଧାତୂ''ତି। ତଥା ରୂପତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭୂତା ଧମ୍ମା ରୂପଧାତୁ, ଅରୂପତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭୂତା ଧମ୍ମା ଅରୂପଧାତୂତି ଆହ – ''ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧା''ତିଆଦି। କାମତଣ୍ହା କାମୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ଏୱଂ ରୂପାରୂପତଣ୍ହା ରୂପାରୂପଂ। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତା ଯତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତି, ତେ କାମାୱଚରାଦଯୋତି ଏୱଂ କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ କାମତଣ୍ହାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଦିନା ନଯେନାତି ଏତେନ ''ଉପରିତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ଏତ୍ଥାୱଚରା''ତିଆଦିପାଠଇଂ (ୱିଭ। ୧୦୨୦) ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ଥାୱଚରାତି ଅୱୀଚିପରନିମ୍ମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋକାସାଯ କାମତଣ୍ହାଯ ୱିସଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତଦୋକାସତା ଚ ତଣ୍ହାଯ ତନ୍ନିନ୍ନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପରିପୁଣ୍ଣଅଟ୍ଠାରସଧାତୁକତ୍ତା କାମାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ''କାମଧାତୁତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ପୂରେତବ୍ବା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଧମ୍ମଧାତୁ ଏକଦେସମତ୍ତମେୱ ହି ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମାତି।

ସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ସହିତା ହୁତ୍ୱା। ଯତ୍ତକଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ କାରଣଂ, ତତ୍ଥ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନେ ସମାଗତା ୱିଯ ହୋତି ୱେକଲ୍ଲେ ତଦନିବ୍ବତ୍ତନତୋ। ସଙ୍ଖତଧାତୁତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ପୂରେତବ୍ବା ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ଧମ୍ମଧାତୁଏକଦେସଭାୱତୋ।

୧୨୬। ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନା ମଯଂ ଅତ୍ତାତି ଗହଣଂ ଗମିସ୍ସାମାତି ଇମିନା ୱିଯ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତା, ତେସୁ ଭୱା ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି। ତତୋ ବହିଭୂତାନି ବାହିରାନି। ଆଯତନକଥା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥା ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୧୦, ୫୭୦, ୫୭୧) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତା।

୧୨୭। ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଠାନଂ ଅଟ୍ଠାନଂ (ଅ। ନି। ଟୀ। ୧।୧।୨୬୮; ୱିଭ। ମୂଲଟୀ। ୮୦୯), ନତ୍ଥି ଠାନନ୍ତି ୱା ଅଟ୍ଠାନଂ। ଅନୱକାସୋତି ଏତ୍ଥ ଏସେୱ ନଯୋ। ତଦତ୍ଥନିଗମନମେୱ ହି ''ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଚନନ୍ତି। ତେନାହ ''ଉଭଯେନପୀ''ତିଆଦି। ଯନ୍ତି କାରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ହେତୁଅତ୍ଥୋ ଚ କାରଣତ୍ଥୋତି ଆହ – ''ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନା''ତି। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି। କୁତୋ ପନାଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି? ଲିଙ୍ଗତୋ। ଲିଙ୍ଗଞ୍ହେତଂ, ଯଦିଦଂ ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗମନପଟିକ୍ଖେପୋ। ଚତୁଭୂମକେସୂତି ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଭୂମକସଙ୍ଖାରାନଂ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ୱିସଯଭାୱୂପଗମନତୋ ୱୁତ୍ତଂ; ନ ପନ ତେ ଆରବ୍ଭ ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗମନସବ୍ଭାୱତୋ। ୱକ୍ଖତି ଚ ''ଚତୁତ୍ଥଭୂମକସଙ୍ଖାରା ପନା''ତିଆଦିନା। ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରାନଂ ସପ୍ପଦେସତ୍ତା ନିପ୍ପଦେସସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ''ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକୁତ୍ତରସଙ୍ଖାରାନଂ ପନ ନିୱତ୍ତନେ କାରଣଂ ସଯମେୱ ୱକ୍ଖତି। ଏତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥି ସେତୁଘାତତ୍ତା। ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତାତି ସଂକିଲେସୱିଧମନତେଜସ୍ସ ଅଧିକଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତେ ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନ ଦୁଦ୍ଦସା। ଅକୁସଲାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋନ୍ତୀତି ଇଦଂ ପକରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ସତ୍ତାନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ତେ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋନ୍ତି।

ଅସୁଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ ଚ ଇଧ ସୁଖତୋ ଉପଗମନସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଏକନ୍ତ…ପେ… ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ପଧାନଦିଟ୍ଠିମାହ । ଦିଟ୍ଠିଯା ନିଚ୍ଚାନସ୍ସ ଅୱିସଯଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ''କସିଣାଦିପଣ୍ଣତ୍ତିସଙ୍ଗହତ୍ଥ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିଚ୍ଛେଦୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜଗହଣଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଯେସଂ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଉପଗମନଂ ଭୱତି ତେସଂଯେୱ ୱସେନ କାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସବ୍ବୱାରେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ସବ୍ବୱାରେସୂତି ନିଚ୍ଚାଦିସବ୍ବୱାରେସୁ। ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ହୀତି ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଯଂ ଯଂ ସଙ୍ଖାରଂ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଉପଗଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ ତଂ ଗାହଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନିୱେଠେତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ତସ୍ମା ଯତ୍ଥ ଗାହୋ ତତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାତି ଚତୁତ୍ଥଭୂମକସଙ୍ଖାରା ଇଧ ସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେନ ନ ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୮। ପୁତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧେନ ମାତାପିତୁସମଞ୍ଞା, ଦତ୍ତକିତ୍ତିମାଦିୱସେନପି ପୁତ୍ତୱୋହାରୋ ଲୋକେ ଦିସ୍ସତି, ସୋ ଚ ଖୋ ପରିଯାଯତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯସିଦ୍ଧଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଜନିକା ୱ ମାତା ଜନକୋ ପିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ମନୁସ୍ସଭୂତୋୱ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅଟ୍ଠାନମେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ମାତୁଆଦୀନଂଯେୱ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନେ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଅଭବ୍ବଭାୱଦସ୍ସନତୋ ତଦଞ୍ଞଂ ଅରିଯସାୱକୋ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱାତି ମଞ୍ଞମାନୋ ୱଦତି – ''କିଂ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ଯା''ତି ? ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ପାଣଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ଯ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଚନତୋ, ''ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ସଚେପି ହୀ''ତିଆଦି। ବଲଦୀପନତ୍ଥନ୍ତି ସଦ୍ଧାଦିବଲସମନ୍ନାଗମଦୀପନତ୍ଥଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗେନାଗତସଦ୍ଧାଦିବଲୱସେନ ହି ଅରିଯସାୱକୋ ତାଦିସଂ ସାୱଜ୍ଜଂ ନ କରୋତି।

ପଞ୍ଚହି କାରଣେହୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ତନିପ୍ଫାଦକାନି ତେସଂ ପୁବ୍ବଭାଗିଯାନି ଚ କାରଣାନି କାରଣଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ସବ୍ବେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସହଯୋଗକ୍ଖମତୋ। ଆକାରେହୀତି କାରଣେହି। ଅନୁସ୍ସାୱନେନାତି ଅନୁରୂପଂ ସାୱନେନ। ଭେଦସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ଯଥା ଭେଦୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଭିନ୍ଦିତବ୍ବାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନସ୍ସ ସାୱନେନ ୱିଞ୍ଞାପନେନ। ତେନାହ ''ନନୁ ତୁମ୍ହେ''ତିଆଦି। କଣ୍ଣମୂଲେ ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱାତି ଏତେନ ''ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଭେଦକରୱତ୍ଥୁଦୀପନଂ ୱୋହାରୋ, ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ନିଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ରହସ୍ସୱସେନ ୱିଞ୍ଞାପନଂ ଅନୁସ୍ସାୱନ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

କମ୍ମମେୱ ଉଦ୍ଦେସୋ ୱା ପମାଣନ୍ତି ତେହି ସଙ୍ଘଭେଦସିଦ୍ଧିତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରେ ପନ ତେସଂ ପୁବ୍ବଭାଗଭୂତା। ତେନାହ ''ୱୋହାରା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥାତି ୱୋହାରେ। ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ଅନନ୍ତରେ ନିଯୁତ୍ତାନି ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନେନ ଅନନ୍ତରକରଣସୀଲାନି, ଅନନ୍ତରପ୍ପଯୋଜନାନି ଚାତି ଆନନ୍ତରିଯାନି, ତାନି ଏୱ ''ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନି।

କମ୍ମତୋତି ''ଏୱଂ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଅନନ୍ତରିଯକମ୍ମସଦିସ''ନ୍ତି ଏୱଂ କମ୍ମୱିଭାଗତୋ। ଦ୍ୱାରତୋତି କାଯାଦିଦ୍ୱାରତୋ। କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯତୋତି ''ଇଦଂ କପ୍ପଟ୍ଠିତିକୱିପାକଂ, ଇଦଂ ନ କପ୍ପଟ୍ଠିତିକୱିପାକ''ନ୍ତି ଏୱଂ କପ୍ପଟ୍ଠିତିଯୱିଭାଗତୋ। ପାକାତି ''ଇଦମେତ୍ଥ ୱିପଚ୍ଚତି, ଇଦଂ ନ ୱିପଚ୍ଚତୀ''ତି ୱିପଚ୍ଚନୱିଭାଗତୋ। ସାଧାରଣାଦୀହୀତି ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ସାଧାରଣାସାଧାରଣତୋ, ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱେଦନାଦିୱିଭାଗତୋ ଚ।

ଯସ୍ମା ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଠିତସ୍ସେୱ ଚ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ତିକ୍ଖୱିସଦସୂରଭାୱାପତ୍ତି, ଯଥା ତଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ବୋଧିତ୍ତଯନିବ୍ବତ୍ତିଯଂ, ଏୱଂ ମନୁସ୍ସଭାୱେ ଠିତସ୍ସେୱ ଅକୁସଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ତିକ୍ଖୱିସଦସୂରଭାୱାପତ୍ତୀତି ଆହ ''ମନୁସ୍ସଭୂତସ୍ସେୱା''ତି। ପାକତିକମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଚ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସପ୍ପତ୍ତି ୱିମାନୱତ୍ଥୁଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୩) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ୱୁତ୍ତୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ସମାନଜାତିଯସ୍ସ ୱିକୋପନେ କମ୍ମଂ ଗରୁତରଂ, ନ ତଥା ୱିଜାତିଯସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ମନୁସ୍ସଭୂତଂ ମାତରଂ ୱା ପିତରଂ ୱା''ତି। ଲିଙ୍ଗେ ପରିୱତ୍ତେ ଚ ସୋ ଏୱ ଏକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତୋ ଭୱଙ୍ଗପ୍ପବନ୍ଧୋ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପ୍ପବନ୍ଧୋ ଚ, ନ ଅଞ୍ଞୋତି ଆହ ''ଅପି ପରିୱତ୍ତଲିଙ୍ଗ''ନ୍ତି। ଅରହନ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତସ୍ସ ୱିପାକନ୍ତିଆଦି କମ୍ମସ୍ସ ଆନନ୍ତରିଯଭାୱସମତ୍ଥନଂ, ଚତୁକୋଟିକଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତି। ତତ୍ଥ ପଠମା କୋଟି ଦସ୍ସିତା, ଇତରାସୁ ୱିସଙ୍କେତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଯୋ ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦିପି ତତ୍ଥ ୱିସଙ୍କେତୋ, କମ୍ମଂ ପନ ଗରୁତରଂ ଆନନ୍ତରିଯସଦିସଂ ଭାଯିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ''ଆନନ୍ତରିଯଂ ଆହଚ୍ଚେୱ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି। ଅଯଂ ପଞ୍ହୋତି ଞାପନିଚ୍ଛାନିବ୍ବତ୍ତା କଥା।

ଆନନ୍ତରିଯଂ ଫୁସତି ମରଣାଧିପ୍ପାଯେନେୱ ଆନନ୍ତରିଯୱତ୍ଥୁନୋ ୱିକୋପିତତ୍ତା। ଆନନ୍ତରିଯଂ ନ ଫୁସତି ଆନନ୍ତରିଯୱତ୍ଥୁଅଭାୱତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ହି ପୁରିମଂ ଅଭିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ୱଧକଚିତ୍ତଂ ପନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ଆନନ୍ତରିଯନାନନ୍ତରିଯଭାୱେ ପମାଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଙ୍ଗାମଚତୁକ୍କଂ ସମ୍ପତ୍ତୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ତେନେୱାତି ତେନେୱ ପଯୋଗେନ। ଅରହନ୍ତଘାତୋ ହୋତିଯେୱ ଅରହତୋ ମାରିତତ୍ତା। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ଦିନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଯସ୍ମା ଯଥା ୱଧକଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣମ୍ପି ପବନ୍ଧୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ନ ଏୱଂ ଚାଗଚେତନା, ସା ହି ଚଜିତବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚଜନମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଅଞ୍ଞସନ୍ତକଭାୱକରଣଞ୍ଚ ତସ୍ସ ଚଜନଂ, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ତଂ ସନ୍ତକଂ କତଂ। ତସ୍ସେୱ ଦିନ୍ନଂ ହୋତୀତି।

ଲୋହିତଂ ସମୋ ସରତୀତି ଅଭିଘାତେନ ପକୁପ୍ପମାନଂ ସଞ୍ଚିତଂ ହୋତି। ମହନ୍ତତରନ୍ତି ଗରୁତରଂ। ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନେ ୱିଯାତି ସତ୍ଥୁରୂପକାଯପଟିଜଗ୍ଗନେ ୱିଯ।

ଅସନ୍ନିପତିତେତି ଇଦଂ ସାମଗ୍ଗିଯଦୀପନଂ। ଭେଦୋ ଚ ହୋତୀତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଭେଦୋ ହୋତି। ୱଟ୍ଟତୀତି ସଞ୍ଞାଯାତି ଈଦିସକରଣଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଭେଦାଯ ନ ହୋତୀତି ସଞ୍ଞାଯ। ନୱତୋ ଊନପରିସାଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ତଥାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ତଥାତି ଇମିନା ''ନ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମନ୍ତି'' ଇମଂ ଆକଡ୍ଢତି, ନ ପନ ''ଭେଦୋ ହୋତୀ''ତି ଇଦଂ। ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ହି ନୱନ୍ନମେୱ ୱସେନ ସଙ୍ଘଭେଦୋ। ଧମ୍ମୱାଦିନୋ ଅନୱଜ୍ଜା ଯଥାଧମ୍ମଂ ଅୱଟ୍ଠାନତୋ। ସଙ୍ଘଭେଦସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ସଙ୍ଘରାଜି।

କାଯଦ୍ୱାରମେୱ ପୂରେନ୍ତି କାଯକମ୍ମଭାୱେନେୱ ଲକ୍ଖିତବ୍ବତୋ।

''ସଣ୍ଠହନ୍ତେ ହି...ପେ... ମୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଇଦଂ କପ୍ପଟ୍ଠକଥାଯ ନ ସମେତି। ତଥା ହି କପ୍ପଟ୍ଠକଥାଯଂ (କଥା। ଅଟ୍ଠ। ୬୫୪-୬୫୭) ୱୁତ୍ତଂ – ''ଆପାଯିକୋତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଯଂ ସୋ ଏକଂ କପ୍ପଂ ଅସୀତିଭାଗେ କତ୍ୱା ତତୋ ଏକଭାଗମତ୍ତଂ କାଲଂ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ତଂ ଆଯୁକପ୍ପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। କପ୍ପୱିନାସେଯେୱାତି ପନ ଆଯୁକପ୍ପୱିନାସେଯେୱାତି ଅତ୍ଥେ ସତି ନତ୍ଥି ୱିରୋଧୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଣ୍ଠହନ୍ତେତି ଇଦମ୍ପି ''ସ୍ୱେୱୱିନସ୍ସିସ୍ସତୀ''ତି ୱିଯ

ଅଭୂତପରିକପ୍ପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଦିୱସମେୱ ନିରଯେ ପଚ୍ଚତି ତତୋ ପରଂ କପ୍ପାଭାୱେ ଆଯୁକପ୍ପସ୍ସପି ଅଭାୱତୋତି ଅୱିରୋଧତୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସେସାନୀତି ସଙ୍ଘଭେଦତୋ ଅଞ୍ଞାନି ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି।

ଅହୋସିକମ୍ମଂ…ପେ… ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ସତି କଥଂ ନେସଂ ଆନନ୍ତରିଯତା ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ୱିପାକଦାନାଭାୱତୋ। ଅଥ ସତି ଫଲଦାନେ ଚୁତିଅନନ୍ତରୋ ଏୱ ଏତେସଂ ଫଲକାଲୋ, ନ ଅଞ୍ଞୋତି ଫଲକାଲନିଯମେନ ନିଯତତା ନିଚ୍ଛିତା, ନ ଫଲଦାନନିଯମେନ, ଏୱମ୍ପି ନିଯତଫଲକାଲାନଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାନଞ୍ଚ ନିଯତତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ତସ୍ମା ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରୱିକଲତାଦୀହି ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ୱିପାକଧମ୍ମତା ୱିଯ ବଲୱତା ଆନନ୍ତରିଯେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଅୱିପଚ୍ଚମାନାନମ୍ପି ଆନନ୍ତରିଯାନଂ ଫଲଦାନେ ନିଯତସଭାୱା ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନ ଫଲଦାନନିଯମେନେୱ ନିଯତତା ଆନନ୍ତରିଯତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ଆନନ୍ତରିଯସଭାୱା ତତୋ ଏୱ ନିଯତସଭାୱା ଚ ତେସଂ ପୱତ୍ତୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବଲୱତୋ ଆନନ୍ତରିଯସ୍ସ ଅଭାୱେ ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ଏକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ।

ନନୁ ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିପାକଦାଯକେ ଅସତି ଚୁତିଅନନ୍ତରମେକନ୍ତେନ ଫଲଦାନତୋ ନିଯତସଭାୱା ଅନନ୍ତରିଯସଭାୱା ଚ ପୱତ୍ତି ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି। ଅସମାନଜାତିକେନ ଚେତୋପଣିଧିୱସେନ ଉପଘାତକେନ ଚ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବୱିପାକତ୍ତା ଅନନ୍ତରେ ଏକନ୍ତଫଲଦାଯକତ୍ତାଭାୱା। ନ ପନ ଆନନ୍ତରିଯକାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱିଯ ଅସମାନଜାତିକଂ ଫଲନିୱତ୍ତକଂ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବାନନ୍ତରିଯାନଂ ଅୱୀଚିଫଲତ୍ତା। ନ ଚ ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛତୋ ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିଯ ଉପରୂପପତ୍ତିଜନକକମ୍ମଫଲଂ ଆନନ୍ତରିଯଫଲଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଚେତୋପଣିଧି ଅତ୍ଥି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେୱ ଅୱୀଚିପାତନତୋ, ନ ଚ ଆନନ୍ତରିଯୋପଘାତକଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତେସଂଯେୱ ଅନନ୍ତରେ ଏକନ୍ତୱିପାକଜନକସଭାୱା ପୱତ୍ତୀତି। ଅନେକାନି ଚ ଆନନ୍ତରିଯାନି କତାନି ଏକନ୍ତେନେୱ ୱିପାକେ ନିଯତସଭାୱତ୍ତା ଉପରତାୱିପଚ୍ଚନସଭାୱାସଙ୍କତ୍ତା ନିଚ୍ଛିତାନି ସଭାୱତୋ ନିଯତାନେୱ। ତେସୁ ପନ ସମାନସଭାୱେସୁ ଏକେନ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଇତରାନି ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ତେନେୱ କତତ୍ତା ନ ଦୁତିଯଂ ତତିଯଂ ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ କରୋନ୍ତି। ନ ସମତ୍ଥତାୱିଘାତତ୍ତାତି ନତ୍ଥି ତେସଂ ଆନନ୍ତରିଯକତା ନିୱତ୍ତି; ଗରୁତରଭାୱୋ ପନ ତେସୁ ଲବ୍ଭତେୱାତି ସଙ୍ଘଭେଦସ୍ସ ସିଯା ଗରୁତରଭାୱୋତି, ''ଯେନ…ପେ… ୱିପଚ୍ଚତୀ''ତି ଆହ। ଏକସ୍ସ ପନ ଅଞ୍ଞାନି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାନି ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତୀତି ୱଚନେନ ଇତରେସଂ ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯିତା ଅନୁଞ୍ଞାତା ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ନୋ ୱା ତଥା ସୀଲୱତୀତି ଯଥା ପିତା ସୀଲୱା, ତଥା ସୀଲୱତୀ ନୋ ୱା ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ସଚେ ମାତା ସୀଲୱତୀ, ମାତୁଘାତୋ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱିପଚ୍ଚତୀତି ଯୋଜନା।

ପକତତ୍ତୋତି ଅନୁକ୍ଖିତ୍ତୋ। ସମାନସଂୱାସକୋତି ଅପାରାଜିକୋ। ସମାନସୀମାଯନ୍ତି ଏକସୀମାଯଂ।

ସତ୍ଥୁକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋତି ଯଂ ସତ୍ଥାରା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅନୁସାସନାଦି, ତଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ। ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରଂ।

୧୨୯। ଅଭିଜାତିଆଦିସୁ (ଅ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୧.୧.୨୬୭) ପକପ୍ପନେନ ଦେୱତୂପସଙ୍କମନାଦିନା ଜାତଚକ୍କୱାଳେନ ସମାନଯୋଗକ୍ଖେମଂ ଦସସହସ୍ସପରିମାଣଂ ଠାନଂ ଜାତିଖେତ୍ତଂ, ସରସେନେୱ ଆଣାପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଆଣାଖେତ୍ତଂ, ୱିସଯଭୂତଂ ଠାନଂ ୱିସଯଖେତ୍ତଂ। ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୂତି ଇମାଯ ଲୋକଧାତୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ଇମଂ ଲୋକଧାତୁଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତା ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ। ତତ୍ତକାନଂଯେୱ ଜାତିଖେତ୍ତଭାୱୋ ଧମ୍ମତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ପରିଗ୍ଗହୱସେନା''ତି କେଚି। ''ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ତତ୍ତକଂ ଏୱ ଜାତିଖେତ୍ତଂ ତନ୍ନିୱାସୀନଂଯେୱ ଚ ଦେୱତାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ''ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓକ୍କମନକାଲାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଏୱ ଗହଣଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ମହାଭିନୀହାରାଦିକାଲେପି ତସ୍ସ ପକମ୍ପନସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତୋ। ଆଣାଖେତ୍ତଂ ନାମ ଯଂ ଏକଜ୍ଝଂ ସଂୱଟ୍ଟତି ଚ ୱିୱଟ୍ଟତି ଚ। ଆଣା ୱତ୍ତତି ଆଣାଯ ତନ୍ନିୱାସୀନଂ ଦେୱତାନଂ ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେନ, ତଞ୍ଚ ଖୋ କେୱଲଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆନୁଭାୱେନେୱ, ନ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ, ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ପନ ''ଯାୱତା ୱା ପନ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯା''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୮୧) ୱଚନତୋ ତତୋ ପରମ୍ପି ଆଣା ପୱତ୍ତେଯ୍ଯ।

ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପନ ଅତ୍ଥୀତି, ''ନ ମେ ଆଚରିଯୋ ଅତ୍ଥି, ସଦିସୋ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିଂ (ମ॰ ନି॰ ୧.୨୮୫; ୨.୩୪୧; ମହାୱ॰ ୧୧; କଥା॰ ୪୦୫; ମି॰ ପ॰ ୪.୫.୧୧) ଇମିସ୍ସଂ ଲୋକଧାତୁଯଂ ଠତ୍ୱା ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା, ''କିଂ ପନାୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତ, ଅତ୍ଥେତରହି ଅଞ୍ଞେ ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା ଭଗୱତା ସମସମା ସମ୍ବୋଧିଯନ୍ତି, ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ନୋତି ୱଦେଯ୍ଯ''ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩.୧୬୧), ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା''ତି ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ (ଦୀ॰ ନି॰ ୩.୧୬୧; ମି॰ ପ॰ ୫.୧.୧)

ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଚ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଭୂତଂ ଇମଂ ଲୋକଧାତୁଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକତୋତି ସହ, ଏକସ୍ମିଂ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପନ କାଲୋ କଥଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଚରିମଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦିମାହ। ନିସିନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ପଟିଲୋମକ୍କମେନ ୱଦତି। ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଏତ୍ଥନ୍ତରେତି ଚରିମଭୱେ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଏତେସଂ ଅନ୍ତରେ।

ଅଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ନିୱାରିତା, ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତୀଣି ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରଧାନେନ ହି ସାସନସ୍ସ ଓସକ୍କିତତ୍ତା ଅପରସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଲଦ୍ଧୋକାସା ହୋତି। ପଟିପଦାତି ପଟିୱେଧାୱହା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା। ''ପରିଯତ୍ତି ପମାଣ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ବୋଧିସତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଯଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ ତଯିଦଂ ହୀନଂ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମଂ ନିଦସ୍ସେତି।

ମାତିକାଯ ଅନ୍ତରହିତାଯାତି, ''ଯୋ ପନ ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ସିକ୍ଖାପଦପାଠଇ ମାତିକା, ତାଯ ଅନ୍ତରହିତାଯ ନିଦାନୁଦ୍ଦେସସଙ୍ଖାତେ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସେ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯୁପସମ୍ପଦାକମ୍ମେସୁ ଚ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ପାତିମୋକ୍ଖେ ଧରନ୍ତେଯେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଉପସମ୍ପଦା ଚ, ଏୱଂ ସତି ତଦୁଭଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖେ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ତଦୁଭଯାଭାୱେ ପାତିମୋକ୍ଖାଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ତଯିଦଂ ତଯଂ ସାସନସ୍ସ ଠିତିହେତୂତି ଆହ – ''ପାତିମୋକ୍ଖପବ୍ବଜ୍ଜାଉପସମ୍ପଦାସୁ ଠିତାସୁ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ୱା ଉପସମ୍ପଦାଧୀନଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ, ଉପସମ୍ପଦା ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜାଧୀନା, ତସ୍ମା ପାତିମୋକ୍ଖେ ସିଦ୍ଧେ, ସିଦ୍ଧାସୁ ପବ୍ବଜ୍ଜାଉପସମ୍ପଦାସୁ ଚ ସାସନଂ ତିଟ୍ଠତି। ପଚ୍ଛିମପଟିୱେଧତୋ ହି ପରଂ ପଟିୱେଧସାସନଂ, ପଚ୍ଛିମସୀଲତୋ ଚ ପରଂ ପଟିପତ୍ତିସାସନଂ ୱିନଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି। ଓସକ୍କିତଂ ନାମାତି ପଚ୍ଛିମକପଟିୱେଧସୀଲଭେଦଦ୍ୱଯଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ୱିନଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେନ କାମଂ ''ସାସନଟ୍ଠିତିଯା ପରିଯତ୍ତି ପମାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପରିଯତ୍ତି ପନ ପଟିପତ୍ତିହେତୁକାତି ପଟିପତ୍ତିଯା ଅସତି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ତସ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରଧାନଂ ସାସନୋସକ୍କନସ୍ସ ୱିସେସକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଯିଦଂ ସାସନୋସକ୍କନଂ ଧାତୁପରିନିବ୍ବାନୋସାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତୀଣି ପରିନିବ୍ବାନାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କାରୁଞ୍ଞନ୍ତି ପରିଦେୱନକାରୁଞ୍ଞଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଦୀପନ୍ତରେସୁ ଦେୱନାଗବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ ଚ ୱିପ୍ପକିରିତ୍ୱା ଠିତାନଂ ଧାତୂନଂ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ଏକଜ୍ଝଂ ସନ୍ନିପତନଂ, ରସ୍ମିୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ତତ୍ଥ ତେଜୋଧାତୁଯା ଉଟ୍ଠାନଂ, ଏକଜାଲୀଭାୱୋ ଚାତି ସବ୍ବମେତଂ ସବ୍ବ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତାତି ଦ୍ୱୀସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ତାଭାୱଦୋସତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧା ନାମ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ ଏକସଦିସାତି ତେସଂ ଦେସନାପି ଏକରସା ଏୱାତି ଆହ – ''ଦେସନାଯ ଚ ୱିସେସାଭାୱତୋ''ତି। ଏତେନପି ଅନଚ୍ଛରିଯତ୍ତମେୱ ସାଧେତି। ୱିୱାଦଭାୱତୋତି ଏତେନ ୱିୱାଦାଭାୱତ୍ଥଂ ଦ୍ୱେ ଏକତୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ତତ୍ଥାତି ମିଲିନ୍ଦପଞ୍ହେ। ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଂ ଧାରେତୀତି ଏକବୁଦ୍ଧଧାରଣୀ। ଏତେନ ଏୱଂ ସଭାୱା ଏତେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ଯେନ ଦୁତିଯବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଧାରେତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ଅଯଂ ଲୋକଧାତୂତି ଦସ୍ସେତି। ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନିପ୍ଫନ୍ନାନଞ୍ହି ଗୁଣଧମ୍ମାନଂ ଭାରିଯୋ ୱିସେସୋ ନ ସକ୍କା ଧାରେତୁନ୍ତି, ''ନ ଧାରେୟ୍ୟା''ତି ୱତ୍ୱା ତମେୱ ଅଧାରଣଂ ପରିଯାଯନ୍ତରେନପି ପକାସେନ୍ତୋ ''ଚଲେୟ୍ୟା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚଲେୟ୍ୟାତି ପରିପ୍ଫନ୍ଦେୟ୍ୟ। କମ୍ପେୟ୍ୟାତି ପୱେଧେୟ୍ୟ। ନମେୟ୍ୟାତି ଏକପସ୍ସେନ ନମେୟ୍ୟ। ଓନମେୟ୍ୟାତି ଓସୀଦେୟ୍ୟ। ୱିନମେୟ୍ୟାତି ୱିୱିଧଂ ଇତୋଚିତୋ ଚ ନମେୟ୍ୟ। ୱିକିରେୟ୍ୟାତି ୱାତେନ ଥୁସମୁଟ୍ଠି ୱିଯ ୱିପ୍ପକିରେୟ୍ୟ। ୱିଧମେୟ୍ୟାତି ୱିନସ୍ସେୟ୍ୟ। ୱିଦ୍ଧଂସେୟ୍ୟାତି ସବ୍ବସୋ ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ଭୱେୟ୍ୟ। ତଥାଭୂତା ଚ କତ୍ଥଚି ନ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ଆହ ''ନ ଠାନମୁପଗଚ୍ଛେୟ୍ୟା''ତି।

ଇଦାନି ତତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଯଥା, ମହାରାଜା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସମୁପାଦିକାତି ସମଂ ଉଦ୍ଧଂ ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତୀତି ସମୁପାଦିକା, ଉଦକସ୍ସ ଉପରି ସମଂ ଗାମିନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଣ୍ଣେନାତି ସଣ୍ଠାନେନ। ପମାଣେନାତି ଆରୋହେନ । କିସଥୂଲେନାତି କିସଥୂଲଭାୱେନ, ପରିଣାହେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛାଦେନ୍ତନ୍ତି ରୋଚେନ୍ତଂ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତଂ। ତନ୍ଦୀକତୋତି ତେନ ଭୋଜନେନ ତନ୍ଦୀଭୂତୋ। ଅନୋନମିତଦଣ୍ଡଜାତୋତି ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଭୋଜନେନ ଓନମିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାଯ ଅନୋନମିତଦଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଜାତୋ। ସକିଂ ଭୁତ୍ତୋ ୱମେୟ୍ୟାତି ଏକମ୍ପି ଆଲୋପଂ ଅଜ୍ଝୋହରିତ୍ୱା ୱମେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତିଧମ୍ମଭାରେନ ପଥୱୀ ଚଲତୀତି ଧମ୍ମେନ ନାମ ପଥୱୀ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ସା କିଂ ତେନେୱ ଚଲତି ୱିନସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପୁଚ୍ଛତି। ପୁନ ଥେରୋ

‘‘ରତନଂ ନାମ ଲୋକେ କୁଟୁମ୍ବଂ ସନ୍ଧାରେନ୍ତଂ ଅଭିମତଞ୍ଚ ଲୋକେନ ଅତ୍ତନୋ ଗରୁସଭାୱତାଯ ସକଟଭଙ୍ଗସ୍ସ କାରଣଂ ଅତିଭାରଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠଂ। ଏୱଂଧମ୍ମୋ ଚ ହିତସୁଖୱିସେସେହି ତଂସମଙ୍ଗିନଂ ଧାରେନ୍ତୋ ଅଭିମତୋ ଚ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଗମ୍ଭୀରପ୍ପମେଯ୍ୟଭାୱେନ ଗରୁସଭାୱତ୍ତା ଅତିଭାରଭୂତୋ ପଥୱୀଚଲନସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଇଧ, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ସକଟା’’ତିଆଦିମାହ। ଏତେନେୱ ତଥାଗତସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓକ୍କମନାଦିକାଲେ ପଥୱୀକମ୍ପନକାରଣଂ ସଂୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକସକଟତୋ ରତନନ୍ତି ଏକସ୍ମା, ଏକସ୍ସ ୱା ସକଟସ୍ସ ରତନଂ, ତସ୍ମା ସକଟତୋ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓସାରିତନ୍ତି ଉଚ୍ଚାରିତଂ, ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଗ୍ଗୋତି ସବ୍ବସତ୍ତେହି ଅଗ୍ଗୋ।

ସଭାୱପକତୀତି ସଭାୱଭୂତା ଅକିତ୍ତିମା ପକତି। କାରଣମହନ୍ତତାଯାତି ମହନ୍ତେହି ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ପାରମିତାସଙ୍ଖାତେହି କାରଣେହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଥୱିଆଦୀନି ମହନ୍ତାନି ୱତ୍ଥୂନି, ମହନ୍ତା ଚ ସବ୍ବଭାୱାଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏକେକା ଏୱ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋପି ମହନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଏକୋୱ, କୋ ଚ ତସ୍ସ ୱିସଯୋ? ବୁଦ୍ଧଭୂମି, ଯାୱତକଂ ୱା ଞେଯ୍ୟଂ। ଏୱଂ ‘‘ଆକାସୋ ୱିଯ ଅନନ୍ତୱିସଯୋ ଭଗୱା ଏକୋୱ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ପରଚକ୍କୱାଳେସୁ ଦୁତିଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଇମିନାୱପଦେନାତି ‘‘ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା’’ତି ଇମିନା ଏୱ ପଦେନ। ଦସଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଗହିତାନି ଜାତିଖେତ୍ତତ୍ତା। ଏକଚକ୍କୱାଳେନେୱାତି ଇମିନା ଏକଚକ୍କୱାଳେନେୱ। ଯଥା – ‘‘ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଚକ୍କୱାଳେ ଜମ୍ବୁଦୀପେଯେୱ, ତତ୍ରାପି ମଜ୍ଝିମପଦେସେ ଏୱାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି; ଏୱଂ ‘‘ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା’’ତି ଜାତିଖେତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତେପି ଇମିନାୱ ଚକ୍କୱାଳେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

ୱିୱାଦୂପଚ୍ଛେଦତୋତି ୱିୱାଦୂପଚ୍ଛେଦକାରଣା। ଦ୍ୱୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଯୋ ୱିୱାଦୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦୋଯେୱେତ୍ଥ ୱିୱାଦୁପଚ୍ଛେଦୋ। ଏକସ୍ମିଂ ଦୀପେତିଆଦିନା ଦୀପନ୍ତରେପି ଏକଜ୍ଝଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ପଗେୱ ଏକଦୀପେତି ଦସ୍ସେତି। ସୋ ପରିହାଯେଥାତି ଚକ୍କୱାଳସ୍ସ ପଦେସେ ଏୱ ୱତ୍ତିତବ୍ବତ୍ତା ପରିହାଯେଯ୍ୟ।

୧୩୦ ।ମନୁସ୍ସତ୍ତନ୍ତି ମନୁସ୍ସଭାୱୋ ତସ୍ସେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଆଦୀନଂ ଯୋଗ୍ଯଭାୱତୋ। ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ପୁରିସଭାୱୋ। ହେତୂତି ମନୋୱଚୀପଣିଧାନପୁବ୍ବିକା ହେତୁସମ୍ପଦା। ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନନ୍ତି ସତ୍ଥୁସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ। ପବ୍ବଜ୍ଜାତି କମ୍ମକିରିଯୱାଦୀସୁ ତାପସେସୁ, ଭିକ୍ଖୂସୁ ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜା। ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତୀତି ଅଭିଞ୍ଞାଦିଗୁଣସମ୍ପଦା। ଅଧିକାରୋତି ବୁଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଧିକୋ ସକ୍କାରୋ। ଛନ୍ଦତାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସାତିସଯୋ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନାତି ଏତେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାଯୋଗେନ। ଅଭିନୀହାରୋତି କାଯପଣିଧାନଂ। ସମିଜ୍ଝତୀତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯା ଚରିଯାପିଟକୱଣ୍ଣନାଯ (ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥା) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସବ୍ବାକାରପରିପୂରମେୱାତି ପରିପୁଣ୍ଣଲକ୍ଖଣତାଯ ସବ୍ବସ୍ସବାଦୀହି ସବ୍ବାକାରେହି ସମ୍ପନ୍ନମେୱ। ନ ହି ଇତ୍ଥିଯା କୋସୋହିତୱତ୍ଥଗୁଯ୍ହତା ସମ୍ଭୱତି, ଦୁତିଯପକତି ଚ ନାମ ପଠମପକତିତୋ ନିହୀନା ଏୱ। ତେନେୱାହ ଅନନ୍ତରୱାରେ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦି।

ଇଧ ପୁରିସସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ପୁରିସଭୂତସ୍ସ ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ। ତେନ ଅସତିପି ପୁରିସଲିଙ୍ଗେ ପୁରିସାକାରା ବ୍ରହ୍ମାନୋ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଂଯେୱ ହି ପୁରିସାକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଯଂ ପୁରିସୋ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଂ କରେଯ୍ୟା’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ସମାନେପୀ’’ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ ଇତ୍ଥିଯୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ବ୍ରହ୍ମତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି।

୧୩୧ ।କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସାତିଆଦିପାଠଇଯା କମ୍ମନିଯାମୋ ନାମ କଥିତୋ। ସମଙ୍ଗନଂ ସମଙ୍ଗୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସମଙ୍ଗୀ, ସମନ୍ନାଗତୋ। ସମଙ୍ଗନସୀଲୋ ୱା ସମଙ୍ଗୀ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ଆଯୂହନସମଙ୍ଗିତା, ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାୱସେନ ଚେତନାସମଙ୍ଗିତା। ଚେତନାସନ୍ତତିୱସେନ ୱା ଆଯୂହନସମଙ୍ଗିତା, ତଂତଂଚେତନାଖଣୱସେନ ଚେତନାସମଙ୍ଗିତା। କତୂପଚିତସ୍ସ ଅୱିପକ୍କୱିପାକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ କମ୍ମସମଙ୍ଗିତା, କମ୍ମେ ପନ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଆରଦ୍ଧେ ୱିପାକପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ୱିପାକସମଙ୍ଗିତା। କମ୍ମାଦୀନଂ ଉପଟ୍ଠାନକାଲୱସେନ ଉପଟ୍ଠାନସମଙ୍ଗିତା। କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେତି କୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଚ ସମୀହନକ୍ଖଣେ। ତଥାତି ଇମିନା କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମପଦଂ ଆକଡ୍ଢତି। ଯଥା କତଂ କମ୍ମଂ ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ତଥା କତଂ ଉପଚିତଂ। ୱିପାକାରହନ୍ତି ଦୁତିଯଭୱାଦୀସୁ ୱିପଚ୍ଚନାରହଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଉପପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଯୋଜନା। ଚଲତୀତି ପରିୱତ୍ତତି। ଏକେନ ହି କମ୍ମୁନା ତଜ୍ଜେ ନିମିତ୍ତେ ଉପଟ୍ଠାପିତେ ପଚ୍ଚଯୱିସେସୱସେନ ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ କମ୍ମୁନା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ

ପରିୱତ୍ତନଂ।

ସୁନଖଜୀୱିକୋତି ସୁନଖେହି ଜୀୱନସୀଲୋ। ତଲସଞ୍ଚରଣପୂଜନ୍ତି ଭୂମିତଲସ୍ସ ପୁପ୍ଫେହି ସନ୍ତରଣପୂଜଂ। ଆଯୂହନଚେତନାକମ୍ମସମଙ୍ଗିତାୱସେନାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସ୍ସ ଅପରାପରଂ ଆଯୂହନେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଯ ତସ୍ସେୱ ପକପ୍ପନେ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞାଣେନ ଅଖେପିତତ୍ତା ଯଥୂପଚିତକମ୍ମୁନା ଚ ସମଙ୍ଗିଭାୱସ୍ସ ୱସେନ।

୧୩୨।ଏୱଂ ସସ୍ସିରିକନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଅନେକଧାତୁୱିଭଜନାଦିନା ନାନାନଯୱିଚିତ୍ତତାଯ ପରମନିପୁଣଗମ୍ଭୀରତାଯ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ଚ ସସୋଭଂ କତ୍ୱା।

ନଂ ଧାରେହୀତି ଏତ୍ଥ ନନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଧାତୁଆଦିୱସେନ ପରିୱତ୍ତୀଯନ୍ତି ଅତ୍ଥା ଏତେହୀତି ପରିୱଟ୍ଟା, ଦେସନାଭେଦା। ଚତ୍ତାରୋ ପରିୱଟ୍ଟା ଏତସ୍ସ, ଏତସ୍ମିଂ ୱାତି ଚତୁପରିୱଟ୍ଟୋ, ଧମ୍ମପରିଯାଯୋ। ଧମ୍ମୋ ଚ ସୋ ପରିଯତ୍ତିଭାୱତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ଆଦାସୋତି ଧମ୍ମାଦାସୋ। ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଯଥାଧମ୍ମାନଂ ଆଦାସୋତିପି ଧମ୍ମାଦାସୋ। ଯଥା ହି ଆଦାସେନ ସତ୍ତାନଂ ମୁଖେ ମଲଦୋସହରଣଂ, ଏୱଂ ଇମିନାପି ସୁତ୍ତେନ ଯୋଗୀନଂ ମୁଖେ ମଲଦୋସହରଣଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ କିଲେସେ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ସମଥାଧିଗମେନ ଯୋଗିନୋ ଜଯପ୍ପତ୍ତା; ତସ୍ମା ଅମତପୁରପ୍ପୱେସନେ ଉଗ୍ଘୋସନମହାଭେରିତାଯ ଚ ଅମତଦୁନ୍ଦୁଭି। ଇଧ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁତ୍ତରୋ ସଙ୍ଗାମୱିଜଯୋତି ଅନୁତ୍ତରଭାୱତୋ କିଲେସସଙ୍ଗାମୱିଜଯୋ, ''ୱିଜେତି ଏତେନା''ତି କତ୍ୱା। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ବହୁଧାତୁକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ଇସିଗିଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୩। ସମଞ୍ଞାଯତି ଏତାଯାତି ସମଞ୍ଞା, ନାମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମଯଂ ନାମାତି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି ଏତାଯ, ତଥାପଞ୍ଞାପନମତ୍ତନ୍ତି ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତି, ନାମମେୱ। ତେନାହ ''ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ''ନ୍ତି। ସେସେସୁପୀତି ''ପଣ୍ଡୱସ୍ସ ପବ୍ବତସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ ତୀସୁ ୱାରେସୁପି।

ସମୁଟ୍ଠାନଂ ତାୱ ସୁତ୍ତସ୍ସ କଥେତ୍ୱା ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ କାତୁଂ ''ତଦା କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପଞ୍ଚତେହି ଅତ୍ଥୋତି ନ ଭଗୱତୋ ପଞ୍ଚତେହି କଥିତେହି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି। ଇସିଗିଲିଭାୱୋତି ଇସିଗିଲିନାମତା। ଇତୀତି ଇମିନା କାରଣେନ, ଇମଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଅପେକ୍ଖନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚେତିଯଗବ୍ଭେତି ଚେତିଯଘରେ ଚେତିଯସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ଯମକମହାଦ୍ୱାରନ୍ତି ଯମକକୱାଟଯୁତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଦ୍ୱାରଂ। ଦ୍ୱେଧା କତ୍ୱାତି ପବ୍ବତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ମଣ୍ଡପସଙ୍ଖେପେନ ଲେଣଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଦ୍ୱେଧା କତ୍ୱା ତଦା ତେ ତତ୍ଥ ୱସିଂସୁ।

ୱସିତକାଲଞ୍ଚ କଥେନ୍ତୋ ତେସଂ ମାତୁଯା ଯାୱ ତତିଯଭୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସମୁଦାଗମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଅତୀତେ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ଥେସୀତି ତସ୍ସା କିର ଖେତ୍ତକୁଟିଯା ୱୀହଯୋ ଭଜ୍ଜନ୍ତିଯା ତତ୍ଥ ମହାକରଞ୍ଜପୁପ୍ଫପ୍ପମାଣା ମହନ୍ତା ମନୋହରା ପଞ୍ଚସତମତ୍ତା ଲାଜା ଜାଯିଂସୁ। ସା ତା ଗହେତ୍ୱା ମହନ୍ତେ ପଦୁମିନିପତ୍ତେ ଠପେସି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଏକୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ତସ୍ସା ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ଅୱିଦୂରେ ଖେତ୍ତପାଠଇଯା ଗଚ୍ଛତି। ସା ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସା ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ମହନ୍ତଂ ଏକଂ ପଦୁମଂ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲାଜେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ''ଇମସ୍ସ, ଭନ୍ତେ, ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ଆନୁଭାୱସମ୍ପନ୍ନେ ପଞ୍ଚସତପୁତ୍ତେ ଲଭେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ପଞ୍ଚ ପୁତ୍ତସତାନି ପତ୍ଥେସି। ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେତି ଯଦା ସା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେସି; ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ପଞ୍ଚସତା ମିଗଲୁଦ୍ଦକା ସମ୍ଭତସମ୍ଭାରା ପରିପକ୍କପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣା ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମଧୁରମଂସଂ ଦତ୍ୱା, ''ଏତିସ୍ସା ପୁତ୍ତା ଭୱେଯ୍ଯାମା''ତି ପତ୍ଥଯିଂସୁ। ଅତୀତାସୁ ଅନେକଜାତୀସୁ ତସ୍ସା ପୁତ୍ତଭାୱେନ ଆଗତତ୍ତା ତଥା ତେସଂ ଅହୋସୀତି ୱଦନ୍ତି। ପାଦୁଦ୍ଧାରେତି ପାଦୁଦ୍ଧାରେ ପାଦୁଦ୍ଧାରେ। ପାଦୁଦ୍ଧାରସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ନିକ୍ଖିପନଂ ଆହ।

ଗବ୍ଭମଲଂ ନିସ୍ସାଯାତି ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଗବ୍ଭମଲଂ ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ସଂସେଦଜଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତା । ଓପପାତିକଭାୱେନାତି କେଚି। ଖଯୱଯଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା। ୱିପସ୍ସନାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାପୁବ୍ବିକା ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନପୁବ୍ବିକା ଚ, ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣେ ଦିଟ୍ଠେ, ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା''ତି ସେସଲକ୍ଖଣାନି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନେୱ ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯିଂସୂତି ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯାନି କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚେକବୋଧିପାରମିତାଯ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକତ୍ତା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସଯମେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣଂ ଅଧିଗଚ୍ଛିଂସୁ। ସବ୍ବେପି ତେ ତଂଯେୱ ଗାଥଂ ଅଭାସିଂସୂତି ଆହ – ''ଅଯଂ ତେସଂ ବ୍ଯାକରଣଗାଥା ଅହୋସୀ''ତି।

ସରୋରୁହନ୍ତି ସରସି ଜାତଂ। ପଦୁମପଲାସପତ୍ତଜନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକମହନ୍ତେହି କମଲଦଲେହି ସହଜାତଂ। ଖୁଦ୍ଦକମହନ୍ତକମଲଦଲସଙ୍ଖାତାନି ୱା ପଦୁମପଲାସପତ୍ତାନି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ପଦୁମପଲାସପତ୍ତଂ, ପଦୁମଗଚ୍ଛଂ। ତତ୍ଥ ଜାତନ୍ତି ପଦୁମପଲାସପତ୍ତଜଂ। ସୁପୁପ୍ଫିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ପୁପ୍ଫିତଂ ସମ୍ମା ୱିକସିତଂ। ଭମରଗଣାନୁଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଭମରଗଣେହି ଅନୁକୁଲଞ୍ଚେୱ ଅନୁପରିବ୍ଭମିତଞ୍ଚ। ଅନିଚ୍ଚତାଯୁପଗତନ୍ତି ଖଣେ ଖଣେ ୱଣ୍ଣଭେଦାଦିୱସେନ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଉପଗତଂ। ୱିଦିତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା। ଏକୋ ଚରେତି ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ମାଦିସୋ ହୋତୁକାମୋ ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି।

୧୩୫। ସତିସାରସୀଲସାରାଦିସମନ୍ନାଗମନେନ ସତ୍ତେସୁ ସାରଭୂତା। ସବ୍ବସୋ ୱଚ୍ଛଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱିଗତତ୍ତା ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖା। ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତଣ୍ହତାଯ ନିତ୍ତଣ୍ହା। ମାନଚ୍ଛିଦୋତି ଥୁତିୱଚନଂ।

ଏତେସଂ ଏକନାମକାଯେୱାତି ଏତେସଂ ଆଗତାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତା ଅଞ୍ଞେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସମାନନାମକା ଏୱ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟୀକରଣତ୍ଥଂ "ଇମେସୁ ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅୱତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚେକଂ ସରୂପତୋ ଅୱତ୍ୱା। ଅଞ୍ଞେ ଚାତି ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଆହ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇସିଗିଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ମହାଚତ୍ତାରୀସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୬। ଦୋସେହି ଆରକାତି ଅରିଯଂ। ତେନାହ "ନିଦ୍ଦୋସ"ନ୍ତି। ସା ପନ ନିଦ୍ଦୋସତା ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱେନ ସୱିସେସାତି ଆହ "ଲୋକୁତ୍ତର"ନ୍ତି। ସମ୍ମା ସୁନ୍ଦରୋ ପସତ୍ଥୋ ନିଯ୍ୟାନିକୋ ସମାଧି ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଆହ – "ସମ୍ମାସମାଧିନ୍ତି ମଗ୍ଗସମାଧି"ନ୍ତି। ଉପନିସୀଦତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଉପନିସଂ, କାରଣନ୍ତି ଆହ – "ସୌପନିସନ୍ତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯ"ନ୍ତି। ପରିକରୋତି ପରିୱାରେତୀତି ପରିକ୍ଖାରୋତି ଆହ – "ସପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ସପରିୱାର"ନ୍ତି।

ପରିୱାରିତାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପରିୱାରନ୍ତେହି ୱିଯ ଉପଗତା। ପୁରେଚାରିକାତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଭାୱନା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ପୁରସ୍ସରା। ତେନାହ – "ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଚା"ତି। ଇଦାନି ତାନି କିଚ୍ଚତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପରିୱୀମଂସଗ୍ଗହଣଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ୱୀମଂସାଧିପତେଯ୍ୟେନ ପୱତ୍ତିଯା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନସ୍ସ ମଗ୍ଗସମାଧିସ୍ସ ନାନାଖଣିକଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ୱୀମଂସନପରିଯୋସାନେତି ତଥାପୱତ୍ତଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଓସାନେ। ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ୱଟ୍ଟଂ ସମୁଗ୍ଘାଟଯମାନାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅନୁସଯିତଂ କିଲେସୱଟ୍ଟଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ୱୂପସମଯମାନାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ୱୂପସମଯମାନାତି ୱା ତତୋ ଏୱ ଅୱସିଟ୍ଠମ୍ପି ୱଟ୍ଟଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣୱସେନ ୱୂପସମେନ୍ତି। ତେନେୱାହ – "ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ"ତି। ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଦୁୱିଧାପୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ଦୁୱିଧାପି। ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା।

ଲକ୍ଖଣେ ପଟିୱିଜ୍ଝମାନେ ଲକ୍ଖଣିକୋ ଧମ୍ମୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଆହ – "ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ…ପେ… ଆରମ୍ମଣତୋ ପଜାନାତୀ"ତି। ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯମ୍ପି ଏସେୱ ନଯୋ। କିଚ୍ଚତୋତି ଭାୱନାକିଚ୍ଚତୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯଂ ତଦଧିଗତଅସମ୍ମୋହତାଯ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଜାନାତି। କିଚ୍ଚତୋତି ପଟିୱେଧକିଚ୍ଚତୋ। ତଂ ପନ ସବ୍ବଥା ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନମେୱାତି ଆହ "ଅସମ୍ମୋହତୋ"ତି। ଏୱଂ ପଜାନନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଯାଥାୱତୋ ଅୱବୋଧୋ। ଅସ୍ସାତି ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ।

ଦ୍ୱାଯନ୍ତି -କାରୋ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ "ଦ୍ୱଯଂ ୱଦାମୀ"ତି। ଦ୍ୱେ ଅୱଯୱା ଏତସ୍ସାତି ଦ୍ୱଯଂ। ତେନାହ "ଦୁୱିଧକୋଟ୍ଠାସଂ ୱଦାମୀ"ତି। ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଏକୋ ଭାଗୋ ସୋ ଏୱ ପୁଞ୍ଞଭାଗିକୋ , କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ "ପୁଞ୍ଞଭାଗିଯା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସାତି ଖନ୍ଧପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ।

ଅମତଦ୍ୱାରନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗଂ। ପଞ୍ଞପେତୀତି ନିଯ୍ୟାନାଦିପକାରତୋ ପଞ୍ଞପେତି। ତେନାହ "ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀ"ତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେତି ଅମତଦ୍ୱାରପଞ୍ଞାପନେ ଅତ୍ଥେ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱପ୍ପତ୍ତା। ମଗ୍ଗଭାୱେନ ନିଯ୍ୟାନଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସାଧାରଣତ୍ତା ସମୁଦାଯସ୍ସ ଚ ଅୱଯୱୋ ଅଙ୍ଗନ୍ତି କତ୍ୱା ସେସଧମ୍ମେ ଅଙ୍ଗିକଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ

ଅଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ଆହ। ସୋ ଭିକ୍ଖୂତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ଜାନନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ପଜହନତ୍ଥାୟାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହନାୟ। ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟାତି ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଅଧିଗମାୟ। କୁସଲୱାୟାମୋତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତୋୱ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତୋ ୱାୟାମୋ। ସରତୀତି ସତୋ, ତଂ ପନସ୍ସ ସରଣଂ ସତିସମଙ୍ଗିତାୟାତି ଆହ ‘‘ସତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୟଥାଭୂତା ସମ୍ମାୱାୟାମସତିୟୋ ସହଜାତା ଚ ପୁରେଜାତା ଚ ହୁତ୍ୱା ପରିୱାରେନ୍ତି, ‘‘ଇତିୟିମେ ତୟୋ ଧମ୍ମା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଅନୁପରିଧାୱନ୍ତି ଅନୁପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ପନ ୱଚନତୋ, ‘‘ଏତ୍ଥ ହୀ’’ତିଆଦିନା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଏୱ ସେସଧମ୍ମାନଂ ୟଥାରହଂ ସହଚରଣଭାୱେନ ପରିୱାରଣଂ ୟୋଜିତଂ। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱାନଂ ଗହଣଂ ଇତରେସଂ ପରିୱାରଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା । ନ ହି ସକ୍କା ତେ ଏୱ ପରିୱାରେ ପରିୱାରୱନ୍ତେ ଚ କତ୍ୱା ୱତ୍ତୁଂ ସଙ୍କରତୋ ସମ୍ମୋହଜନନତୋ ଚ। ତୟୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱାୟାମସତିୟୋ ସହଜାତପରିୱାରାୱ ହୋନ୍ତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣିକାନଂ ତେସଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଖଣୱିରତୀନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ।

୧୩୭।ତକ୍କନୱସେନ ଲୋକସିଦ୍ଧେନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଏୱଞ୍ଚେୱଞ୍ଚ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱିୱିଧଂ ତକ୍କନଂ କୂପେ ୱିୟ ଉଦକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଆକଡ୍ଢନଂ ୱିତକ୍କନଂ ୱିତକ୍କୋ। ସଙ୍କପ୍ପନୱସେନାତି ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା କପ୍ପନୱସେନ। ତକ୍କନଂ କପ୍ପନନ୍ତି ଚ ଅତଂସହଜାତାନମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏକଗ୍ଗୋତି ଇମିନା ସମାଧିନା ଲଦ୍ଧୁପକାରସ୍ସେୱ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଅପ୍ପନାପରିୟାୟୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ୱିସେସେନ ୱା ଅପ୍ପନା ୱିତକ୍କସ୍ସ ୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଭିରୋପେତି, ୱିତକ୍କେ ଅସତି କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିତକ୍କେ ପନା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ତନୋୟେୱ ଧମ୍ମତାୟ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଭିରୁହତୀତି, ଏତେନ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ଗହଣଂ ନାମ ସଭାୱସିଦ୍ଧଂ, ନ ଧମ୍ମନ୍ତରମପେକ୍ଖତି, ୱିତକ୍କୋ ପନ ପୱତ୍ତମାନୋ ଆରମ୍ମଣାଭିନିରୋପନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ସଭାୱୱିତକ୍କଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦତୋ ସୱିତକ୍କଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣୱିସେସୋ ୱିତକ୍କେନ ଜାତୋତି କତ୍ୱା ୱିତକ୍କୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋତି ପାକଟୋୟମତ୍ଥୋ। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି – ୟଥା କୋଚି ରାଜୱଲ୍ଲଭଂ, ତଂସମ୍ବନ୍ଧୀନଂ ମିତ୍ତଂ ୱା ନିସ୍ସାୟ ରାଜଗେହଂ ଆରୋହତି ଅନୁପୱିସତି, ଏୱଂ ୱିତକ୍କଂ ନିସ୍ସାୟ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତି ୱିତକ୍କସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିନିରୋପନସଭାୱତ୍ତା, ଅଞ୍ଞେସଂ ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅୱିତକ୍କସଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନା’’ତି (ଧ। ସ। ୭)।

ୟଦି ଏୱଂ କଥଂ ଅୱିତକ୍କଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତୀତି? ୱିତକ୍କବଲେନେୱ। ୟଥା ହି ସୋ ପୁରିସୋ ପରିଚୟେନ ତେନ ୱିନାପି ନିରାସଙ୍କୋ ରାଜଗେହଂ ପୱିସତି, ଏୱଂ ପରିଚୟେନ ୱିତକ୍କେନ ୱିନାପି ଅୱିତକ୍କଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତି। ପରିଚୟେନାତି ଚ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତୱିତକ୍କଭାୱନାସଙ୍ଖାତେନ ପରିଚୟେନ। ୱିତକ୍କସ୍ସ ହି ସନ୍ତାନେ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିରୁହନଂ ଚିରପରିଚିତଂ; ତେନ ତଂ କଦାଚି ୱିତକ୍କେନ ୱିନାପି ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତତେୱ; ୟଥା ଞାଣସହଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମସନୱସେନ ଚିରପରିଚିତଂ କଦାଚି ଞାଣରହିତମ୍ପି ସମ୍ମସନୱସେନ ପୱତ୍ତତି; ୟଥା ୱା କିଲେସସହିତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ କିଲେସରହିତମ୍ପି ପରିଚୟେନ କିଲେସୱାସନାୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ୱାଚଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ୱଚୀଘୋସୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିସେସପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକିୟୱିତକ୍କୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚିତ୍ତସହଗତୋ ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନନତୋ। ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋତ୍ୱେୱ ପନସ୍ସ ନାମଂ ହୋତି ରୁଳ୍ହିତୋ, ତଂସମତ୍ଥତାନିରୋଧତୋ ୱା ସମ୍ଭୱତୋ ପନ ସଙ୍ଖାରୋତି। ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଂ ପରିୱାରେନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତିୱିଧେ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପେ କଦାଚି କତମଂ ପରିୱାରେନ୍ତୀତି? ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ଏତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି ନାନାସମନ୍ନାହାରହେତୁକତ୍ତା, ପୁବ୍ବଭାଗେୟେୱ ଚ ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି ତିୱିଧସ୍ସପି ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ସାତିସୟଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି କିଚ୍ଚକରଣତୋ। ଏସ ନୟୋ ସମ୍ମାୱାଚାଦୀସୁପି।

୧୩୮। ୱିରମତି ଏତାୟାତି ୱେରମଣୀ ୱିରତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ମୁସାୱାଦତୋ ୱିରମଣସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ଚେତନାପି ୱେରସ୍ସ ମଣନତୋ ୱିନାସନତୋ ୱିରତିପୀତି ଆହ – ‘‘ୱିରତିପି ଚେତନାପି ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ଆରକା ରମତୀତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେହି ଦୂରତୋ ସମୁସ୍ସାରେତି। ୱିନା ତେହି ରମତୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ତେହି ୱିନା ଭୱତି। ତତୋ ତତୋତି ଦିଟ୍ଠେ ଅଦିଟ୍ଠୱାଦାଦିତୋ ମୁସାୱାଦା। ୱିସେସତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତ୍ତା ପଟିନିୱତ୍ତା ହୁତ୍ୱା।

୧୪୦।ତିୱିଧେନ କୁହନୱତ୍ଥୁନାତି ପଚ୍ଚୟପଟିସେୱନ-ସାମନ୍ତଜପ୍ପନ-ଇରିୟାପଥପୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତେନ ପାପିଚ୍ଛତା ନିବ୍ବତ୍ତେନ ତିୱିଧେନ କୁହନୱତ୍ଥୁନା। ଏତାୟ କୁହନାୟ କରଣଭୂତାୟ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ନିମିତ୍ତଂ ସୀଲଂ ଏତେସନ୍ତି ୟୋଜନା। ଅତ୍ତୱିସୟଲାଭହେତୁ ଅକ୍କୋସନଖୁଂସନୱମ୍ଭନାଦିୱସେନ ପିସନଂ ଘଟ୍ଟନଂ ୱିହେଠନଂ ନିପ୍ପେସୋ। ଇତୋ ଲଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ, ତତୋ ଲଦ୍ଧଂ ପରସ୍ସ ଦତ୍ୱା ଏୱଂ ଲାଭେନ ଲାଭଂ ନିଜିଗୀଂସତୀତି ଲାଭେନ ଲାଭଂ ନିଜିଗୀଂସନା। ପାଠଇୟଂ ଆଗତୋ କୁହନାଦିୱସେନ ମିଚ୍ଛାଆଜୀୱୋ। କୋ ପନ ସୋତି ଆହ ‘‘ଆଜୀୱହେତୂ’’ତିଆଦି। ତାସଂୟେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ, ‘‘ଆଜୀୱୋ କୁପ୍ପମାନୋ କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଏୱ କୁପ୍ପତୀ’’ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୧୪୧। ସମ୍ମା ପସତ୍ଥା ସୋଭନା ନିୟ୍ୟାନିକା ଦିଟ୍ଠି ଏତସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ପୁଗ୍ଗଲୋ। ତସ୍ସ ପନ ଯସ୍ମା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସଚ୍ଚାଭିସମଯସ୍ସ ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଅୱସ୍ସଯୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯଂ ଠିତସ୍ସା''ତି। ପହୋତି ଭୱତି ତାଯ ସହେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତି। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ଯଥାୱତୋ ଜାନନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଞାଣନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ମଗ୍ଗସମାଧିମ୍ହି ଠିତେ ଏୱ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ – ''ମଗ୍ଗସମ୍ମାସମାଧିମ୍ହି… ପେ… ସମ୍ମାଞାଣଂ ପହୋତୀ''ତିଆଦି। ଇମିନା କିଂ ଦସ୍ସେତୀତି? ଯଥା ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯଂ ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେ ଠିତୋ, ''ସମ୍ମାଞାଣୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଚ ମଗ୍ଗଫଲସମ୍ମାସମାଧିପୱତ୍ତିଯା ପହୋତି ସମ୍ମାଞାଣସ୍ସ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଯା ପହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଫଲସମାଧି ତାୱ ପୱତ୍ତତୁ, ମଗ୍ଗସମାଧି ପନ କଥନ୍ତି? ତମ୍ପି ଅକୁପ୍ପଭାୱତାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତସମାଧିଭାୱତୋ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତତେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଫଲଙ୍ଗାନୀତି ଫଲଭୂତାନି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି, ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପହୋତୀ''ତିଆଦିନା ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ଠପେତ୍ୱା। ସମ୍ମାଞାଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ କତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ସମ୍ମାଞାଣଂ କତ୍ୱା। ଫଲଂ କାତୁନ୍ତି ଫଲଧମ୍ମସହଚରିତତାଯ ୱିପାକସଭାୱତାଯ ଚ ''ଫଲ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ସଲ୍ଲେଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୮୩) ''ଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଠପେତ୍ୱା ସେସଧମ୍ମା ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା''ତି।

୧୪୨।ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣାତି ନିଜ୍ଜୀରିତା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ୱିନାସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଫଲଂ କଥିତନ୍ତି ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ହୋତୀ''ତି ଇମିନା ୱାରେନ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ କଥିତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ନିଜ୍ଜୀରଣଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିଜ୍ଜୀରଣଂ ପନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନନ୍ତି କତ୍ୱା, ମଜ୍ଝିମଭାଣକା…ପେ… ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋତି ୱଦନ୍ତି। ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ। ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖେନ ଯଥାଦିଟ୍ଠାନଂ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ପାକଟକରଣଟ୍ଠେନ। ତଦଧିମୁତ୍ତଟ୍ଠେନାତି ତସ୍ମିଂ ଯଥାସଚ୍ଛିକତେ ନିବ୍ବାନେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଭାୱେନ।

କୁସଲପକ୍ଖାତି ଅନୱଜ୍ଜକୋଟ୍ଠାସା। ମହାୱିପାକଦାନେନାତି ମହତୋ ୱିପୁଲସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ସୁଖୱିପାକସ୍ସ ଚେୱ କାଯିକାଦିଦୁକ୍ଖୱିପାକସ୍ସ ଚ ଦାନେନ।

ଯଥା ମହାୱିପାକସ୍ସ ଦାନେନ ମହାଚତ୍ତାରୀସକଂ, ତଥା ବହୁତାଯପି ମହାଚତ୍ତାରୀସକୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ପନ ସୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯୋ କଥିତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବହୁଅତ୍ଥୋପି ହି ମହା-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି ''ମହାଜନୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୨।୬୫)। ଏତ୍ଥ ଚ ''ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱତ୍ଥୁଭେଦେନ ଦସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମା କଥିତା, ୱତ୍ଥୁଭେଦେନେୱ, ''ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଦସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମାତି ୱୀସତି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପହୋତୀ''ତିଆଦିନା ମଗ୍ଗୱସେନ ଦସ ସମ୍ମତ୍ତଧମ୍ମା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ପହୋତୀ''ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥତୋ ଦସ ମିଚ୍ଛତ୍ତଧମ୍ମାତି ୱୀସତି, ତଥା ଫଲୱସେନ ତେସୁ ଏୱଂ ୱୀସତି। କଥଂ ୱାରେପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଦସାତି ୱୀସତି? ଏୱମେତେ ଦ୍ୱେ ଚତ୍ତାରୀସକାନି ପୁରିମେନ ସଦ୍ଧିଂ ତଯୋ ଚତ୍ତାରୀସକା ୱିଭାୱିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୪୩। ପସଂସିଯସ୍ସ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଂ ନିନ୍ଦିଯଂ ପସଂସନ୍ତୋପି ଅତ୍ଥତୋ ପସଂସିଯଂ ନିନ୍ଦନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ପସଂସିଯସ୍ସ ଗୁଣପରିଧଂସନମୁଖେନେୱ ହି ନିନ୍ଦିଯସ୍ସ ପସଂସାଯ ପୱତ୍ତନତୋତି ଆହ – ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିନାମାଯଂ ସୋଭନାତି ୱଦନ୍ତୋପି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଗରହତି ନାମା''ତିଆଦି। ଏୱମାଦୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ''ନତ୍ଥି ହେତୁ ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାଯା''ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୧୬୮; ମ॰ ନି॰ ୨।୨୨୭) ଏୱମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି; ତସ୍ମା ଏୱଂୱାଦିନୋତି ଏୱଂ ହେତୁ ପଟିକ୍ଖେପୱାଦିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓକ୍କନ୍ତନିଯାମାତି ଓଗାଠହମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମା। ଏୱରୂପଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱାତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଚୂଳଅପୁଣ୍ଣମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏଦିସୋ ହି ''ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଅତେକିଚ୍ଛୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସଦିସୋ।

ଅତ୍ତନୋ ନିନ୍ଦାଭଯେନାତି ''ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ନାମେତେ ଗରହନ୍ତୀ''ଆଦିନା ଉପରି ପରେହି ୱତ୍ତବ୍ବନିନ୍ଦାଭଯେନ। ଘଟ୍ଟନଭଯେନାତି ତଥା ପରେସଂ ଆସାଦନାଭଯେନ। ସହଧମ୍ମେନ ପରେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି କାତବ୍ବନିଗ୍ଗହୋ ଉପାରମ୍ଭୋ, ଗରହତୋ ପରିୱାଦୋ ଉପାରମ୍ଭଭଯଂ, ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଉପୱାଦଭଯଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଉପୱାଦଭଯେନା''ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ମହାଚତ୍ତାରୀସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ଆନାପାନସ୍ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୪।ପୁବ୍ବେନାତି ନିସ୍ସକ୍କେ କରଣଵଚନଂ। ‘‘ଅପରଂ ୱିସେସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଓ୍ୱା ୱିସେସୱିସଯୋ ଚ ପୁବ୍ବସଦ୍ଦୋତି ଆହ – ‘‘ସୀଲପରିପୂରଣାଦିତୋ ପୁବ୍ବୱିସେସତୋ’’ତି।

୧୪୫।ଆରଦ୍ଧୋ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆରାଧିତୋ। ଯଦତ୍ଥାଯ ସାସନେ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ୱିସେସାପତ୍ତି ଚ, ତଦେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଂ ଝାନୱିପସ୍ସନାନିମିତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତସ୍ସା’’ତି। କୋମୁଦୀତି କୁମୁଦୱତୀ। ତଦା କିର କୁମୁଦାନି ସୁପୁପ୍ଫିତାନି ହୋନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘କୁମୁଦାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ କୋମୁଦୀ’’ତି। କୁମୁଦାନଂ ସମୂହୋ, କୁମୁଦାନି ଏୱ ୱା କୋମୁଦା, ତେ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି କୋମୁଦୀତି। ପୱାରଣସଙ୍ଗହନ୍ତି ମହାପୱାରଣଂ ଅକତ୍ୱା ଆଗମନୀଯସଙ୍ଗହଣଂ।

ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସାତି ଆରଭିତୱିପସ୍ସନସ୍ସ, ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସିସ୍ସ। ଭିକ୍ଖୂ ଇଧ ଓସରିସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତୱସ୍ସା ପୱାରିତପୱାରଣା ‘‘ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିସ୍ସାମ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେସ୍ସାମ, ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ୱିସେସଞ୍ଚ ପୱେଦିସ୍ସାମା’’ତି ଅଜ୍ଝାସଯେନ। ଇମେ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମେ ତରୁଣସମଥୱିପସ୍ସନା ଭିକ୍ଖୂ। ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ସେନାସନସପ୍ପାଯାଦିଅଲାଭେନ। ଅପଲିବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତଂ। ସେନାସନଂ ଗହେତୁଂ ନ ଲଭନ୍ତି ଅନ୍ତୋୱସ୍ସଭାୱତୋ। ଏକସ୍ସ ଦିନ୍ନୋପି ସବ୍ବେସଂ ଦିନ୍ନୋଯେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୁତସୁତଟ୍ଠାନେଯେୱ ଏକମାସଂ ୱସିତ୍ୱା ଓସରିଂସୁ।

୧୪୬।ଅଲନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ, ଓପାଯିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ‘‘ଅଲମେୱ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୭୨; ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪, ୧୨୮, ୧୩୪, ୧୪୩) ୱିଯ। ପୁଟବନ୍ଧଂ ପରିହରିତ୍ୱା ଅସିତଂ ପୁଟୋସଂ ଅ-କାରସ୍ସ ଓ-କାରଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ପାଥେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି।

୧୪୭।ୱିପସ୍ସନା କଥିତାତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାମୁଖେନେୱ ୱିପସ୍ସନାଭାୱନା କଥିତା। ନ ହି କେୱଲାଯ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ୱିପସ୍ସନାକିଚ୍ଚଂ ସମିଜ୍ଝତି। ବହୂ ଭିକ୍ଖୂ ତେ ଚ ୱିତ୍ଥାରରୁଚିକାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି।

୧୪୯।ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ। ‘‘ତସ୍ମା ତିହ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱେଦନାନୁପସ୍ସୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ପୀତିପଟିସଂୱେଦିତାଦିୱସେନେୱ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଯ ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ‘‘ସୁଖୱେଦନଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାମନସିକାରତାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସାଧୁକଂ ମନସିକାର’’ନ୍ତି। ସଞ୍ଞାନାମେନ ପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା ତେସଂ ପଯୋଗତ୍ତା। ମନସିକାରନାମେନ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ଭାୱନାଯ ପରିଚିତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ମନସିକାରନ୍ତି କତ୍ୱା। ୱିତକ୍କୱିଚାରେ ଠପେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରତ୍ତା ତେସଂ।

ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଯଦିପି ମନସିକାରପରିଯାପନ୍ନତାଯ ‘‘ମନସିକାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଭାୱୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ହିସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ସୁଖାଦୀନଂ ୱେଦନାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦନାୱ ୱେଦିଯତି, ୱେଦନାଯ ଏକନ୍ତଭାୱଦସ୍ସନେନ ତସ୍ସ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି ଏୱାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଏତସ୍ସ ଅନୁଯୋଗସ୍ସ।

ଦ୍ୱୀହାକାରେହୀତି ଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆରମ୍ମଣତୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଚା’’ତି ଆହ। ସପ୍ପୀତିକେ ଦ୍ୱେ ଝାନେତି ପୀତିସହଗତାନି ପଠମଦୁତିଯଜ୍ଝାନାନି ପଟିପାଟିଯା ସମାପଜ୍ଜତି। ସମାପତ୍ତିକ୍ଖଣେତି ସମାପଜ୍ଜନକ୍ଖଣେ। ଝାନପଟିଲାଭେନାତି ଝାନେନ ସମଙ୍ଗୀଭାୱେନ। ଆରମ୍ମଣତୋ ଆରମ୍ମଣମୁଖେନ ତଦାରମ୍ମଣଝାନପରିଯାପନ୍ନା ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପଟିସଂୱିଦିତତ୍ତା। ଯଥା ନାମ ସପ୍ପପରିଯେସନଂ ଚରନ୍ତେନ ତସ୍ସ ଆସଯେ ପଟିସଂୱିଦିତେ ସୋପି ପଟିସଂୱିଦିତୋୱ ହୋତି ମନ୍ତାଗଦବଲେନ ତସ୍ସ ଗହଣସ୍ସ ସୁକରତ୍ତା; ଏୱଂ ପୀତିଯା ଆସଯଭୂତେ ଆରମ୍ମଣେ ପଟିସଂୱିଦିତେ ସା ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ଏୱ ହୋତି ସଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ତସ୍ସା ଗହଣସ୍ସ ସୁକରତ୍ତା। ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ୱିସେସତୋ ଦସ୍ସନକ୍ଖଣେ। ଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧାତି ପୀତିଯା ସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ। ଯଞ୍ହି ପୀତିଯା ୱିସେସତୋ ସାମଞ୍ଞତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣଂ, ତସ୍ମିଂ ୱିଦିତେ ସା ଯାଥାୱତୋ ୱିଦିତା ହୋତି। ତେନାହ – ‘‘ଅସମ୍ମୋହତୋ ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତୀ’’ତି।

ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ପାଠଇଯା ୱିଭାୱେତୁଂ, ‘‘ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୀଘଂ ଅସ୍ସାସୱସେନାତି ଦୀଘସ୍ସ ଅସ୍ସାସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତସ୍ସ ୱସେନ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତଂ ଅୱିକ୍ଖେପଂ ପଜାନତୋତି ଝାନପରିଯାପନ୍ନଂ ଅୱିକ୍ଖେପୋତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପଜାନତୋ। ଯଥେୱ ହି ଆରମ୍ମଣମୁଖେନ ପୀତି ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି, ଏୱଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ଆରମ୍ମଣମୁଖେନ ପଟିସଂୱିଦିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ସତି ଉପଟ୍ଠିତା ହୋତୀତି ଦୀଘଂ ଅସ୍ସାସୱସେନ ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଉପଟ୍ଠିତେ ଆରମ୍ମଣମୁଖେନ ଝାନେପି ଉପଟ୍ଠିତା ଏୱ ନାମ ହୋତି। ତାଯ ସତିଯାତି ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠିତାଯ ତାଯ ସତିଯା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ତେନ ଞାଣେନ ସୁପ୍ପଟିୱିଦିତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣା ସା ପୀତି

ପଟିସଂୱିଦିତା ହୋତି। ଅୱସେସପଦାନିପୀତି ‘‘ଦୀଘଂ ପସ୍ସାସୱସେନା’’ତିଆଦିପଦାନିପି।

ଏୱଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଇତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନାପି ଯୋଗିନା ମନସିକାରେନ ପଟିଲଭିତବ୍ବତୋ ପଟିଲାଭୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ୱେଦନାସଞ୍ଞାତମନସିକାରପଟିଲାଭେନା’’ତି।

ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ ନିସ୍ସାଯ ପଟିଲଦ୍ଧପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କିଞ୍ଚାପି କରୋତି; ସତିଞ୍ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ଆରମ୍ମଣମୁଖେନ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ପଟିସଂୱିଦିତତ୍ତା ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସୀଯେୱ ନାମେସ ହୋତି। ଏୱଂ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାପି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି। ପଜହତି ଏତେନ, ସଯଂ ୱା ପଜହତୀତି ପହାନଂ, ଞାଣଂ। ଦୋମନସ୍ସୱସେନ ବ୍ୟାପାଦନୀୱରଣଂ ଦସ୍ସିତଂ ତଦେକଟ୍ଠଭାୱତୋ। ତସ୍ସାତି ନୀୱରଣପଚ୍ଚସ୍ସ। ପହାନକରଞାଣନ୍ତି ପଜହନଞାଣଂ। ୱିପସ୍ସନାପରମ୍ପରନ୍ତି ପଟିପାଟିଯା ୱିପସ୍ସନମାହ। ସମଥପଟିପନ୍ନନ୍ତି ମଜ୍ଝିମସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପନ୍ନଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି। ଏକତୋ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖୱିଗମେନ ଏକଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନଂ। ସହଜାତାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା ହୋତୀତି ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ବ୍ୟାପାରସ୍ସ ଅନାପଜ୍ଜିତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା, ‘‘ଯଦତ୍ଥି ଯଂ ଭୂତଂ ତଂ ପଜହତି ଉପେକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତୀ’’ତି, ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନା ପୱତ୍ତାତି ପଟିପନ୍ନା। କେୱଲଂ ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମେତି ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମେ ଏୱ ପହୀନେ ଦିସ୍ୱା, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ପଜହନଞାଣମ୍ପି ଯାଥାୱତୋ ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ଧମ୍ମାପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପହାତବ୍ବା, ପଗେୱ ଅଧମ୍ମା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧.୨୪୦)।

୧୫୦.ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନପୱିଚିନତୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦିପ୍ପକାରେହି ୱିଚିନତି ପସ୍ସତି। ନିରାମିସାତି କିଲେସାମିସରହିତା। କାଯିକଚେତସିକଦରଥପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯାତି କାଯଚିତ୍ତାନଂ ସାଧୁଭାୱୂପଗମନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା। ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ଏକସଭାୱେନ ପୱତ୍ତିଯା ସହଜାତଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନାଯ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତା ହୋତି।

ତସ୍ମିଂ କାଯେ ପୱତ୍ତା କାଯାରମ୍ମଣା ସତି, ପୁବ୍ବଭାଗିଯୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଚେତଂ ଓକ୍କମନଂ ଓଲିଯନଂ କୋସଜ୍ଜଂ, ତତୋ ଅତିୱତ୍ତନଂ ଅତିଧାୱନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ତଦୁଭଯୱିଧୁରା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଭୂତା ଅନୋସକ୍କନଅନତିୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତା ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରତା। ଇଦାନି ଯଥେୱ ହୀତିଆଦିନା ତମେୱ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତି। ତୁଦନଂ ୱା ପତୋଦେନ। ଆକଡ୍ଢନଂ ୱା ରସ୍ମିନା। ନତ୍ଥି ନ କାତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାତି ଏକେକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକା। ନାନାରସଲକ୍ଖଣାତି ନାନାକିଚ୍ଚା ଚେୱ ନାନାସଭାୱା ଚ।

୧୫୨.ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେୱ ସବ୍ବାସୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨୭) ଆନାପାନାରମ୍ମଣା ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତସତିଯୋ ଆରମ୍ମଣସୀସେନ ତଦାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା ଗହିତା, ତା ପନେକସନ୍ତାନେ ଲୋକିଯଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଲୋକିଯା, ତା ୱଡ୍ଢମାନା ଲୋକିଯଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ସତିପଟ୍ଠାନଂ ପରିପୂରେନ୍ତି। ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିଫଲନିବ୍ବାନନ୍ତି ୱିମୁତ୍ତୀନଂ ଫଲଭୂତଂ ତେହିଯେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ କିଲେସନିବ୍ବାନଂ, ଅମତମହାନିବ୍ବାନମେୱ ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତୀନଂ ଅଧିଗମେନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତାଯ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ପରିପୂରଣଞ୍ଚସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅମତସ୍ସାନୁଭୱନମେୱ। ଇଧ ସୁତ୍ତେ ଲୋକିଯାପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା କଥିତା ଲୋକୁତ୍ତରାପୀତି ଏତ୍ତକଂ ଗହେତ୍ୱା, ‘‘ଇତି ଲୋକିଯସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଲୋକିଯଂ କଥିତ’’ନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ କଥିତଂ। ଥେରୋତି ମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଏୱଂ ହୋତୀତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୋମିସ୍ସକନଯେନ ଆଗତସୁତ୍ତେ ଏୱଂ ଲୋକିଯଂ ଆଗତଂ, ଇଧ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଆଗତନ୍ତି କଥେତବ୍ବଂ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଉପରି ଆଗତନ୍ତି ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିଂ ପରିପୂରେନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଉପରି ଦେସନାଯଂ ଆଗତଂ; ତସ୍ମା ଲୋକିଯା ଏୱ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତି ପରିପୂରିକା କଥେତବ୍ବା ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ୱିଜ୍ଜାଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା, ତସ୍ମା ଥେରେନ ୱୁତ୍ତୋଯେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଆନାପାନସ୍ସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। କାଯଗତାସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୩-୪। ତପ୍ପଟିସରଣାନଂ କାମାୱଚରସତ୍ତାନଂ ପଟିସରଣଟ୍ଠେନ ଗେହା କାମଗୁଣା, ଗେହେ ସିତା ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିଯା ଅଲ୍ଲୀନାତି ଗେହସ୍ସିତା। ସରନ୍ତୀତି ୱେଗସା ପୱତ୍ତନ୍ତି। ୱେଗେନ ହି ପୱତ୍ତି ଧାୱତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସଙ୍କପ୍ପାତି ଯେ କେଚି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପା, ବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି କାମଗୁଣସିତା ଏୱାତି। ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତସ୍ମିଂଯେୱାତି ପରିଗ୍ଗହିତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଏୱ ୱତ୍ତନ୍ତି। ତଞ୍ହି ଧମ୍ମୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତାଯ ଭାୱନାଯ ଗୋଚରଭାୱତୋ ‘‘ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯେ ଗତା ପୱତ୍ତାତି କାଯଗତା, ତଂ କାଯଗତାସତିଂ। ସତିସୀସେନ ତଂସହଗତେ ଭାୱନାଧମ୍ମେ ୱଦତି

ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯାଦିକେ ତଂତଂକୋଟ୍ଠାସେ ସମଥୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସତିଯା ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା; ତଥାପରିଗ୍ଗହିତେ ୱା ତେ ଆରବ୍ଭ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରୱସେନ ପୱତ୍ତା କାଯାରମ୍ମଣା ସତୀ ସତିଭାୱେନ ୱତ୍ୱା ଏକଜ୍ଝଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କାଯପରିଗ୍ଗାହିକ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ସତିପଟ୍ଠାନେତି ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୮; ମ। ନି। ୧।୧୧୧), ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ କାଯାନୁପସ୍ସନା କଥିତା, ଚୁଣ୍ଣକଜାତାନି ଅଟ୍ଠିକାନି ପରିଯୋସାନଂ କତ୍ୱା କାଯାନୁପସ୍ସନା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଇଧ ପନ କେସାଦୀସୁ ୱଣ୍ଣକସିଣୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ୱସେନ ଉପରିଦେସନାଯ ୱଡ୍ଢିତତ୍ତା ଅଟ୍ଠାରସୱିଧେନ କାଯଗତାସତିଭାୱନା।

୧୫୬।ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋତି ଯୋ କାଯଗତାସତିଭାୱନାଯ ୱସୀଭୂତୋ, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତୀତି ସହଜାତ-ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ-ନିସ୍ସଯ-ସମ୍ପଯୁତ୍ତ-ଅତ୍ଥି-ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତି, ତାଯ ସହ ଏକୀଭାୱମିୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଜ୍ଜାଭାଗେ ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱିଜ୍ଜାସଭାଗତାଯ ତଦେକଦେସେ ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ତନ୍ତି। ତାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଫସ୍ସାଦଯୋ। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜାନଂ ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯତା ନ ସମ୍ଭୱତୀତି? ନୋ ନ ସମ୍ଭୱତି। ଯାଯ ହି ୱିଜ୍ଜାଯ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯତା, ସା ତଂନିମିତ୍ତାଯ ୱିଜ୍ଜାଯ ଉପଚରୀଯତୀତି। ଏକା ୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜା, ସେସା ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯାତି ଅଟ୍ଠସୁ ୱିଜ୍ଜାସୁ ଏକଂ ‘‘ୱିଜ୍ଜା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ଇତରା ତସ୍ସା ଭାଗତାଯ ‘‘ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତନସଭାୱାସୁ ଅଯମେୱ ୱିଜ୍ଜାତି ୱତ୍ତବ୍ବାତି ନିଯମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜାଭାଗୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯାପି ପୱତ୍ତତି ଏୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଆପୋଫରଣନ୍ତି ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତଭୂତେନ ଆପୋକସିଣେନ ସବ୍ବସୋ ମହାସମୁଦ୍ଦଫରଣଂ ଆପୋଫରଣଂ ନାମ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ ଫରଣନ୍ତି କତ୍ୱା, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଅତ୍ଥଂ ୱା ଆଲୋକଫରଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଫରଣନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଉଭଯସ୍ମିମ୍ପି ପକ୍ଖେ ସମୁଦ୍ଦଙ୍ଗମାନଂ କୁନ୍ନଦୀନଂ ସମୁଦ୍ଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତେସଂ ଚେତସା ଫୁଟତା ୱେଦିତବ୍ବା। କୁନ୍ନଦିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ କଞ୍ଚିମେୱ କାଲଂ ସନ୍ଦିତ୍ୱା ତାସଂ ଉଦକସ୍ସ ସମୁଦ୍ଦପରିଯାପନ୍ନଭାୱୂପଗମନତ୍ତା, ନ ବହି ମହାନଦିଯୋ ୱିଯ ପରିତ୍ତକାଲଟ୍ଠିତିକାତି।

ଓତାରନ୍ତି କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅୱସରଂ, ତଂ ପନ ୱିୱରଂ ଛିଦ୍ଦନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଓଲମ୍ବନଂ। ଯାୱ ପରିଯୋସାନାତି ମତ୍ତିକାପୁଞ୍ଜସ୍ସ ଯାୱ ପରିଯୋସାନା।

୧୫୮।ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିଅଭିଞ୍ଞାଯ। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବସ୍ସାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ କାତବ୍ବସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନୱିକୁବ୍ବନାଦିଧମ୍ମସ୍ସ। ଅଭିଞ୍ଞାୱ କାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସଚ୍ଛିକିରିଯାପେକ୍ଖାଯ, ଅଭିଞ୍ଞାକାରଣସ୍ସ ପନ ସିଦ୍ଧିଯା ପାକଟା’’ତି। ମରିଯାଦବଦ୍ଧାତି ଉଦକମାତିକାମୁଖେ କତା।

ଯୁତ୍ତଯାନଂ ୱିଯ କତାଯ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତେ କାଲେ ସୁଖେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା। ପତିଟ୍ଠାକତାଯାତି ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱଂ ପାପିତାଯ। ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତିତାଯାତି ଭାୱନାବହୁଲୀକାରେହି ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତିତାଯ। ପରିଚଯକତାଯାତି ଆସେୱନଦଳ୍ହତାଯ ସୁଚିରଂ ପରିଚଯାଯ। ସୁସମ୍ପଗ୍ଗହିତାଯାତି ସବ୍ବସୋ ଉକ୍କଂସଂ ପାପିତାଯ। ସୁସମାରଦ୍ଧାଯାତି ଅତିୱିଯ ସମ୍ମଦେୱ ନିବ୍ବତ୍ତିକତାଯ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

କାଯଗତାସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ସଙ୍ଖାରୁପପତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୦।ସଙ୍ଖାରୁପପତ୍ତିନ୍ତି ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧସଞ୍ଞିତାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ, ନିବ୍ବତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଅୱଧାରଣଂ ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି, ‘‘ସଙ୍ଖାରାନଂଯେୱ ଉପପତ୍ତି’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ନ ସତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଆହ। ତେନ ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଧମ୍ମୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଉପ୍ପତ୍ତିଜନକଧମ୍ମୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେନ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କାମେସୁ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେନପି ଉପପତ୍ତି ହୋତି, ସା ପନ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଗହିତାତି। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରେନ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତାପେକ୍ଖଣୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ, ଅୱୁତ୍ତାପେକ୍ଖାଯ ପନ ନ ଆଗତୋ ‘‘ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରେନା’’ତି। ଅଥ ୱା ଉପପତ୍ତି ଆଗତା, ଏୱଂ କିଚ୍ଚଂ ଆଗତଂ, ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ପନେତ୍ଥ ସରୂପେନ ଅନାଗତୋପି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କେଚି ପନ ‘‘ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରେନା’’ତି ପଠନ୍ତି। ଭୱୂପଗକ୍ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ସୁଗତିଭୱୂପଗାନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ।

୧୬୧।ଲୋକିକା ୱଟ୍ଟନ୍ତି କମ୍ମୱଟ୍ଟସ୍ସ ଗହଣତୋ। ଭୱୂପପତ୍ତିହେତୁଭୂତା ଓକପ୍ପନୀଯସଦ୍ଧା ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ତାଦିସଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନବାହୁସଚ୍ଚଂ ଆମିସପରିଚ୍ଚାଗୋ କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣଂ କମ୍ମଫଲଦିଟ୍ଠି ଚ ଇମେ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଠପେତୀତି ପଣିଦହନୱସେନ ଠପେତି। ପଣିଦହତୀତି ହି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ପତିଟ୍ଠାପେତୀତି ତତ୍ଥ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ଠପେତି। ସହପତ୍ଥନାଯାତି, ‘‘ଅହୋ ୱତାହଂ…ପେ… ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂ

ପଓତ୍ତପଞ୍ଚନାଯ ସହ। ସଦ୍ଧାଦଯୋତ୍ତାତି ଯଥାଓ୍ୱତ୍ତା ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଏଓ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଉପପତ୍ତିଯା ସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଖାରା, ତସ୍ମା ଏଓ ଅଞ୍ଞେହି ଓ୍ୱିସିଟ୍ଠଭଓ୍ୱୂପହରଣଟ୍ଠେନ ଓ୍ୱିହାରା ନାମାତି। ତସ୍ମିଂ ଠାନେତି ତସ୍ମିଂ ଉପପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ।

ପଞ୍ଚଧମ୍ମାଓ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପପତ୍ତିଂ ମଗ୍ଗତି ଗଓ୍ୱେସତି ଏତେନାତି ମଗ୍ଗୋ। ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାଯାତି ପଟିପଦା। ଚେତନା ପନେତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରତାଯ ସଦ୍ଧାଦିଗ୍ଗହଣେନେଓ ଗହିତା, ତସ୍ମା ଅଓଧାରଣଂ କତଂ। ଉପପତ୍ତିପକପ୍ପନଓସେନେଓ ପଓତ୍ତିଯା ପଞ୍ଚନାଗହଣେନେଓ ତସ୍ସା ଗହଣନ୍ତି କେଚି। ଚିତ୍ତକରଯୁତ୍ତଗତିନିଦ୍ଧତ୍ତନଧମ୍ମଓସେନ ଅଓଧାରଣସ୍ସ କତତ୍ତା। ଚେତନା ହି ନାମ କମ୍ମଂ, ତସ୍ସା ଉପପତ୍ତିନିଦ୍ଧତ୍ତନେ ଓତ୍ତଦ୍ଧମେଓ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସା ପନ କିଚ୍ଚକରଣା ସଦ୍ଧାଦଯୋ ପଞ୍ଚନା ଚାତି ଇମେ ଧମ୍ମା ସହକାରିନୋ ଭଓ୍ୱୂପପତ୍ତିଯା ନିଯାମକା ହୋନ୍ତୀତି ତତ୍ଥୂପପତ୍ତିଯା ପଓତ୍ତନ୍ତୀତି ତେସଂ ମଗ୍ଗାଦିଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି। ତେନ ସଦ୍ଧା ପଞ୍ଚନା ଚାତି ଉଭଯେ ଧମ୍ମା ସହିତା ହୁତ୍ୱା କମ୍ମଂ ଓ୍ୱିସେସେନ୍ତା ଗତିଂ ନିଯମେନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି, ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ ଅନିଯତଂ କେଓ୍ୱଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଓସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘କମ୍ମଂ କତ୍ୱା’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, କମ୍ମାଯୂହନତୋ ପନ ପଗେଓ ପଞ୍ଚନଂ ଠପେତୁମ୍ପି ଓଟ୍ଟତିଯେଓ୍ୱ। କମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ଚେତ୍ଥ ‘‘ତାପେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜତି, ଭୁତ୍ୱା ସଯତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଓ୍ୱିଯ ନ କାଲନିଯମୋ, କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଯଦା କଦାଚି ପଞ୍ଚନଂ କାତୁଂ ଓଟ୍ଟତୀତି ଚ ଇଦଂ ଚାରିତ୍ତଦସ୍ସନଂ ଓ୍ୱିଯ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ଭଓପଞ୍ଚନା ଯାଓ ମଗ୍ଗେନ ନ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତାଓ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଭିନଓକତୂପଚିତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେଓ୍ୱ। ପୁନ ତଥା ଓ୍ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ, ଯଥା ନିଯମେତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତା। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଯସ୍ସ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥି, ନ ପଞ୍ଚନା ତସ୍ସ ଗତି ଅନିବଦ୍ଧା’’ତି।

୧୬୫।ସଙ୍କସୋତ୍ତାତି ‘‘ଇଦଂ କାଠଅକଂ ସାମଂ ସେତଂ ହରିତଂ ମଣ୍ଡଲଂ ଅପରିମଣ୍ଡଲଂ ଚତୁରଂସଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ମହନ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସଙ୍କସୋଓ ପାକଟଂ ହୋତି।

୧୬୭।ସୁନ୍ଦରୋତି କାଠଅକାଦିଦୋସରହିତତାଯ ସୋଭନୋ। ଆକରସମ୍ପନ୍ନୋ ସମ୍ପନ୍ନଆକରୁପ୍ପତ୍ତିଯା। ଧୋଓ୍ୱନାଦୀହୀତି ଧୋଓ୍ୱନତାପନମଜ୍ଜନାଦୀହି।

୧୬୮। ଲୋକଧାତୂନଂ ସତସହସ୍ସଂ ଅତ୍ତନୋ ଓସେ ଓତ୍ତନତୋ ସତସହସ୍ସୋ। ତସ୍ସ ପନ ତତ୍ଥ ଓଭାସକରଣଂ ପାକଟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆଲୋକଫରଣବ୍ରହ୍ମା’’ତି। ଅଯମେଓ ନଯୋ ହେଟ୍ଠା ‘‘ସହସ୍ସୋ ବ୍ରହ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁପି। ନିକ୍ଖେନ କତନ୍ତି ନିକ୍ଖପରିମାଣେନ ଜମ୍ବୋନଦେନ କତଂ। ନିକ୍ଖଂ ପନ ଓ୍ୱୀସତିସୁଓଣ୍ଣନ୍ତି କେଚି। ପଞ୍ଚଓ୍ୱୀସତିସୁଓଣ୍ଣନ୍ତି ଅପରେ। ସୁଓଣ୍ଣଂ ନାମ ଚତୁଧରଣନ୍ତି ଓଦନ୍ତି। ଘଟ୍ଟନମଜ୍ଜନକ୍ଖମଂ ନ ହୋତି ପରିତ୍ତଭାଓତୋ। ଅତିରେକେନାତି ପଞ୍ଚସୁଓଣ୍ଣଅତିରେକେନ ନିକ୍ଖପ୍ପମାଣଂ ଅସମ୍ପତ୍ତେନ। ଓଣ୍ଣଓନ୍ତଂ ପନ ନ ହୋତି ଅଓ୍ୱିପୁଲତାଯ ଉଠଆରଂ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପଟ୍ଠାନତୋ। ଅଓଣ୍ଣଓନ୍ତତାଯ ଏଓ ଫରୁସଧାତୁକଂ ଖାଯତି। ତାସୂତି ତାସୁ ଭୂମୀସୁ, ଯତ୍ଥ ସାଖା ଓତ୍ଥିତ୍ୱା ଠିତା। ତେତି ସୁଓଣ୍ଣଙ୍କୁରା। ପଚିତ୍ୱାତି ତାପେତ୍ୱା। ସମ୍ପହଟ୍ଟନ୍ତି ସମୁଜ୍ଜଲୀକତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଧୋତଘଟ୍ଟିତପମଜ୍ଜିତ’’ନ୍ତି, ତମ୍ବମତ୍ତିକଲେପଂ କତ୍ୱା ଧୋତଞ୍ଚେଓ ପାସାଣାଦିନା ଘଟ୍ଟିତଞ୍ଚ ଏଠଅକଲୋମାଦିନା ପମଜ୍ଜିତଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତଦେଓ୍ୱାତି ଆଲୋକଂ ଓତ୍ଥେତ୍ୱା ଏତ୍ଥ ଆଲୋକଫରଣମେଓ୍ୱ। ଅଥ ଓ୍ୱା ଯଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଫରଣଂ, ଆଲୋକଫରଣମ୍ପି ଏତଦେଓ୍ୱ। ଯତ୍ତକଞ୍ହି ଠାନଂ ଯୋଗୀ କସିଣାଲୋକେନ ଫରତି; ତତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ଫୁସତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଫରଣେ ଦସ୍ସିତେ ଆଲୋକଫରଣଂ ଦସ୍ସିତମେଓ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍କତ୍ୱାତି ସଙ୍କସ୍ମିଂ ‘‘ଫରିତ୍ୱା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ। ଅଓ୍ୱିନାସେନ୍ତେନାତି ଅସମ୍ଭିନ୍ନେନ।

କସିଣଫରଣଂଓ୍ୱିଯାତି କସିଣୋଭାସେନ ଫରଣଂ ଓ୍ୱିଯ ଦିସ୍ସତି ଉପଟ୍ଠାତି, ମଣିପଭାଫରଣସ୍ସ ଓ୍ୱିଯ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଧାତୁଫରଣସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସରୀରପଭା ପନ ନିକ୍ଖପଭାସଦିସାତି, ‘‘ନିକ୍ଖୋପମେ ସରୀରଫରଣଂ ଓ୍ୱିଯ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପାଠଇପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଓଣ୍ଣନାଯ ନାମ ନିଚ୍ଛିତାଯ ଭଓ୍ୱିତବ୍ବଂ, ଅଓ୍ୱିନିଚ୍ଛିତାଯ ପନ ନତ୍ଥି ଓ୍ୱିଯାତି ଅକଥନଂ ନାମ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଅନାଚିଣ୍ଣନ୍ତି ତସ୍ସ ଓ୍ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଯଥା ହି ଓତ୍ତବ୍ବଂ, ତଥା ଅଓତ୍ୱା ‘‘ଓ୍ୱିଯା’’ତି ଓଚନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ବ୍ୟାମପ୍ପଭା ବ୍ୟାମପ୍ପଦେସେ ସବ୍ବକାଲଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି ଓ୍ୱିଯ ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସରୀରଫରଣଂ ସରୀରାଭାଯ ପତ୍ଥରଣଂ ସବ୍ବକାଲିକଂ। ଚତ୍ତାରିମାନି ଇତରାନି ଫରଣାନି ଅଓ୍ୱିନାସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମଭିନ୍ଦିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ। ଫରଣପଦସ୍ସେଓ ଓ୍ୱେଓଚନଂ ‘‘ଅଧିମୁଚ୍ଚନେନେଓ ଫରଣ’’ନ୍ତି। ପତ୍ଥରତୀତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଫରଣଓସେନ ପତ୍ଥରତି। ଜାନାତୀତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନଓସେନ ଜାନାତି।

୧୬୯।ଆଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସୁଭେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଆଭାତି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିକେ ଦେଓ୍ୱେ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ସାଧାରଣତୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ସୁଭାତି ତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିକେ। ତେନାହ – ‘‘ପାଟିଯେକ୍କା ଦେଓ୍ୱା ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦି। ସାଧାରଣତୋ କତାଯପି ପଞ୍ଚନାଯ ଝାନଙ୍ଗଂ ପରିତ୍ତଂ ଭାଓ୍ୱିତଞ୍ଚେ,

ପରିତ୍ତାଭେସୁ ଉପପତ୍ତି ହୋତି, ମଜ୍ଝିମଞ୍ଚେ, ଅପ୍ପମାଣାଭେସୁ, ପଣୀତଞ୍ଚେ, ଆଭସ୍ସରେସୁ ଉପପତ୍ତି ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୁଭାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ଆହ – ‘‘ୱେହପ୍ଫଲାଦିୱାରା ପାକଟାଯେୱା’’ତି।

କାମାୱଚରେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତତୂତିଆଦିନା ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନାନଂ କଥଂ ତଦଧିଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଆସଙ୍କତି। ଇତରୋ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅଜ୍ଝାନସଭାୱତ୍ତେପି ଝାନୱିପସ୍ସନାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ସପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଆୱହନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ସୀଲନ୍ତି ସମ୍ଭାରସୀଲଂ। ଅନାଗାମୀ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନୋ ସମାନୋ ସଚେ ସବ୍ବସୋ ଉପପତ୍ତିଯୋ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅରିଯଭୂମୀସୁ ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତତି ଯଥୂପଚିତଝାନକମ୍ମୁନାତି ଆହ – ‘‘ଅନାଗାମି…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତତୀ’’ତି। ଉପରିମଗ୍ଗନ୍ତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା। ଆସୱକ୍ଖଯନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଆସୱାନଂ ଖଯଂ ପହାନଂ ପାପୁଣାତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ସଙ୍ଖାରୁପପତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ଅନୁପଦୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ସୁଞ୍ଞତୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚୂଳସୁଞ୍ଞତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୬।କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂକତ୍ୱାତି ସମାପଜ୍ଜନ୍ତେହି ନାମ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ କାତବ୍ବୋ। ଥେରୋ ପନ ଭଗୱତୋ ୱତ୍ତକରଣତ୍ଥଂ କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କରୋତି, ‘‘ଏତ୍ତକେ କାଲେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ଇଦଂ ନାମ ଭଗୱତୋ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ସୋ ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାତି, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା’’ତି। ସୁଞ୍ଞତାଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱାତି ଏତେନ ଇତରେ, ‘‘ନ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମୀ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ୱାଦଂ ପଟିସେଧେତି। ସୁଞ୍ଞତୋତି ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ନିଚ୍ଚସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ସଙ୍ଖାରା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ସେଜ୍ଜାନଞ୍ହି ସୁଞ୍ଞତାପଟିୱେଧୋ ପାଦେସିକୋ ସୁଭସୁଖସଞ୍ଞାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା, ତସ୍ମା ସୋ ଥେରୋ ସୁଞ୍ଞତାକଥଂ ସୋତୁକାମୋ ଜାତୋ। ଧୁରେନ ଧୁରଂ ପହରନ୍ତେନ ୱିଯାତି ରଥଧୁରେନ ରଥଧୁରଂ ପହରନ୍ତେନ ୱିଯ କତ୍ୱା ଉଜୁକମେୱ ସୁଞ୍ଞତା…ପେ… ୱୁତ୍ତଂ ନ ସକ୍କାତି ଯୋଜନା। ଏକଂ ପଦନ୍ତି ଏକଂ ସୁଞ୍ଞତାପଦଂ।

ପୁବ୍ବେପାହନ୍ତିଆଦିନା ଭଗୱା ପଠମବୋଧିଯମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସୁଞ୍ଞତାୱିହାରବାହୁଲ୍ଲଂ ପକାସେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଠମବୋଧିଯମ୍ପୀ’’ତି ଆହ। ଏକୋତିଆଦି ଥେରସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତାକଥାଯ ଭାଜନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ସୋତୁନ୍ତି ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ମନସି କତ୍ୱା ସବ୍ବଚେତସା ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ସୋତୁମ୍ପି। ଉଗ୍ଗହେତୁମ୍ପିତି ଯଥାଭୂତଂ ଧମ୍ମଂ ଧାରଣପରିପୁଚ୍ଛାପରିଚଯୱସେନ ହଦଯେନ ଉଗ୍ଗହିତଂ ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନେ ପକ୍ଖିତ୍ତସୀହୱସା ୱିଯ ଅୱିନଟ୍ଠେ କାତୁମ୍ପି। କଥେତୁମ୍ପୀତି ୱିତ୍ଥାରେନ ପରେସଂ ଦସ୍ସେତୁମ୍ପି ସକ୍କା। ତତ୍ଥାତି ମିଗାରମାତୁପାସାଦେ। କଟ୍ଠରୂପପୋତ୍ଥକରୂପଚିତ୍ତରୂପୱସେନ କତାତି ଥମ୍ଭାଦୀସୁ ଉକ୍କିରିତ୍ୱା କତାନଂ କଟ୍ଠରୂପାନଂ, ନିଯ୍ୟୂହାଦୀସୁ ପଟିମାୱସେନ ରଚିତାନଂ ପୋତ୍ଥକରୂପାନଂ, ସିତ୍ତିପସ୍ସେ ଚିତ୍ତକମ୍ମୱସେନ ୱିରଚିତାନଂ ଚିତ୍ତରୂପାନଞ୍ଚ କତା ନିଟ୍ଠପିତା। ୱେସ୍ସୱଣମନ୍ଧାତାଦୀନନ୍ତି ପଟିମାରୂପେନ କତାନଂ ୱେସ୍ସୱଣମନ୍ଧାତୁସକ୍କାଦୀନଂ। ଚିତ୍ତକମ୍ମୱସେନାତି ଆରାମାଦିଚିତ୍ତକମ୍ମୱସେନ। ସଣ୍ଠିତମ୍ପୀତି ଅୱଯୱଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତମ୍ପି। ଜିଣ୍ଣପଟିସଙ୍ଖରଣତ୍ଥନ୍ତି ଜିଣ୍ଣାନଂ ନିଯ୍ୟୂହକୂଟାଗାରପାସାଦାୱଯୱାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତ୍ଥାଯ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ରହସ୍ସସଞ୍ଞାଣେନ ଠପିତଂ। ‘‘ପରିଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କିଚ୍ଚେ ୱିନିଯୁଞ୍ଜନୱସେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବସ୍ସ। ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ‘‘ଅଯଂ ମିଗାରମାତୁପାସାଦୋ ସୁଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦିକଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ନିଚ୍ଚନ୍ତି ସବ୍ବକାଲଂ ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଦିୱା ଚ। ଏକଭାୱଂ ଏକଂ ଅସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଏକତ୍ତଂ ଏକୋ ଅସୁଞ୍ଞତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗାମୋତି ପୱତ୍ତନୱସେନାତି ଗେହସନ୍ନିୱେସୱୀଥିଚଚ୍ଚରସିଙ୍ଘାଟକାଦିକେ ଉପାଦାଯ ଗାମୋତି ଲୋକୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ। କିଲେସୱସେନାତି ତତ୍ଥ ଅନୁନଯପଟିଘୱସେନ। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ‘‘ପୱତ୍ତୱସେନ ୱା କିଲେସୱସେନ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମନୁସ୍ସସଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ଗାମଗ୍ଗହଣେନ ଘରାଦିସଞ୍ଞା ସଙ୍ଗହିତା, ଏୱଂ ମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିସଞ୍ଞା ସଙ୍ଗହିତା। ଯସ୍ମା ରୁକ୍ଖାଦିକେ ପଟିଚ୍ଚ ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ପବ୍ବତୱନସଣ୍ଡାଦଯୋ ଅନ୍ତୋଗଧା, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ତଂ ୱିଭାଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଏକଂ ଅରଞ୍ଞଂଯେୱ ପଟିଚ୍ଚ ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞଂ ମନସି କରୋତି। ଓତରତୀତି ଅନୁପ୍ପୱିସତି। ଅଧିମୁଚ୍ଚତୀତି ନିଚ୍ଛିନୋତି। ପୱତ୍ତଦରଥାତି ତଥାରୂପାଯ ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ଅଭାୱତୋ ଓଳାରିକଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିସିଦ୍ଧା ଦରଥା। କିଲେସଦରଥାତି ଅନୁନଯପଟିଘସମ୍ଭୱା କିଲେସଦରଥା। ଦୁତିଯପଦେତି ‘‘ଯେ ଅସ୍ସୁ ଦରଥା ମନୁସ୍ସସଞ୍ଞଂ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ। ମନସିକାରସନ୍ତତାଯ, – ‘‘ନାଯଂ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ଓଳାରିକା, ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତୀ’’ତି ସଙ୍ଖାରଦସ୍ସନଦରଥାନଂ ସୁଖୁମତା ସଲ୍ଲହୁକତା ଚ ଚରିତତ୍ଥାତି ଆହ ‘‘ପୱତ୍ତଦରଥମତ୍ତା ଅତ୍ଥୀ’’ତି।

ଯଂ କିଲେସଦରଥଜାତଂ, ତଂ ଇମିସ୍ସା ଦରଥସଞ୍ଞାଯ ନ ହୋତୀତି ଯୋଜନା। ପୱତ୍ତଦରଥମତ୍ତଂ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ହୋତି, ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ ଅତ୍ଥି ଇଦନ୍ତି ପଜାନାତୀତି ଯୋଜନା। ସୁଞ୍ଞତା ନିବ୍ବତ୍ତୀତି ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ପୱତ୍ତି। ସୁଞ୍ଞତା ସହଚରିତଞ୍ହି ସୁଞ୍ଞଂ, ଇଧ ସୁଞ୍ଞତାତି ୱୁତ୍ତା।

୧୭୭।ଅସ୍ସାତି ଭଗୱତୋ ଏୱଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଅହୋସି। ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ‘‘ପରମାନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତଂ ଦେସେସ୍ସାମୀତି। ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ୱିସେସାନଧିଗମନତୋତି, ‘‘ଅରଞ୍ଞଂ ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ମନସିକାରେନ ଝାନାଦିୱିସେସସ୍ସ ଅଧିଗମାଭାୱତୋ, ‘‘ପଥୱୀ’’ତି ମନସିକାରେନ ୱିସେସାଧିଗମନତୋ। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଏୱଂ ୱପିତେ ସାଲିଆଦଯୋ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଧୁୱସେୱନନ୍ତି ନିଯତସେୱନଂ ପାରିହାରିଯକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ପଟିଚ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସମ୍ଭୂତ’’ନ୍ତି ୱଚନସେସୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଆହ ‘‘ପଟିଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂତ’’ନ୍ତି। ପଥୱିଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂତା ହି ସଞ୍ଞାତି।

ପଥୱୀକସିଣେସୋ ପଥୱୀସଞ୍ଞୀ ହୋତି, ନ ପକତିପଥୱିଯଂ। ତସ୍ମାତି ପଥୱୀକସିଣସ୍ମା। ତେହୀତି ଗଣ୍ଡାଦୀହି। ସୁଟ୍ଠୁ ୱିହତନ୍ତି ଯଥା ୱଲୀନଂ ଲେସୋପି ନ ହୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ମଦେୱ ଆକୋଟିତଂ। ନଦୀତଳାକାଦୀନଂ ତୀରପ୍ପଦେସୋ ଉଦକସ୍ସ ଆକରଟ୍ଠେନ କୂଲଂ, ଉନ୍ନତଭାୱତୋ ଉଗ୍ଗତଂ କୂଲଂ ୱିଯାତି ଉକ୍କୂଲଂ, ଭୂମିଯା ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନଂ। ୱିଗତଂ କୂଲନ୍ତି ୱିକ୍କୂଲଂ, ନୀଚଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ''ଉଚ୍ଚନୀଚ''ନ୍ତି। ଏକଂ ସଞ୍ଞନ୍ତି ଏକଂ ପଥୱୀତିସଞ୍ଞଂଯେୱ।

୧୮୨। ସତିପି ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତୱିରହେ ଯାଦିସାନଂ ନିମିତ୍ତାନଂ ଅଭାୱେନ ''ଅନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦିୱିରହିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁମହାଭୂତିକଂ ଚତୁମହାଭୂତନିସ୍ସିତଂ। ସଳାଯତନପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦିସଳାଯତନସହିତଂ।

୧୮୩।ୱିପସ୍ସନାଯ ପଟିୱିପସ୍ସନନ୍ତି ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ପୁନ ୱିପସ୍ସନଂ। ଇଧାତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତଯଥାଧିଗତମଗ୍ଗଫଲଂ ୱଦତୀତି ଆହ – ''ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଚେୱ ଅରିଯଫଲେ ଚା''ତି। ଉପାଦିସେସଦରଥଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ କିଲେସୁପଧିଯା ପହୀନାଯ ଖନ୍ଧୋପଧି ଅୱସିଟ୍ଠା, ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଦରଥା ଉପାଦିସେସଦରଥା, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯସ୍ମା ୱିସଯତୋ ଗାମସଞ୍ଞା ଓଳାରିକା, ମନୁସ୍ସସଞ୍ଞା ସୁଖୁମା, ତସ୍ମା ମନୁସ୍ସସଞ୍ଞାଯ ଗାମସଞ୍ଞଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ପନ ମନୁସ୍ସସଞ୍ଞାପି ସଭାଗୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହତୋ ଓଳାରିକା, ସଭାଗୱତ୍ଥୁତୋ ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞା ସୁଖୁମା, ତସ୍ମା ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ମନୁସ୍ସସଞ୍ଞଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ପଥୱୀସଞ୍ଞାଦିନିୱତ୍ତନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁ ଚ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅନୁପୁବ୍ବେନାତି ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିଯା। ନିଚ୍ଚସାରାଦୀନଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅୱତ୍ଥୁତାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସୁଞ୍ଞତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଞ୍ଞତା।

୧୮୪।ସୁଞ୍ଞତଫଲସମାପତ୍ତିନ୍ତି ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଫଲଭୂତତ୍ତା, ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାଯ ୱସେନ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ଚ ସୁଞ୍ଞତଫଲସମାପତ୍ତିନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଂ। ଯସ୍ମା ଅତୀତେ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଅହେସୁଂ, ଅନାଗତେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଇଦାନି ପନ ବୁଦ୍ଧସାସନସ୍ସ ଧରମାନତ୍ତା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ନ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣଂ ଅକତ୍ୱା, ''ଏତରହିପି ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକସଙ୍ଖାତା''ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଧରନ୍ତେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଭୱନ୍ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଚୂଳସୁଞ୍ଞତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ମହାସୁଞ୍ଞତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୫।ଛୱିୱଣ୍ଣେନସୋ କାଳୋ, ନ ନାମେନ। ପଲାଲସନ୍ଥାରୋତି ଆଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କୋଚ୍ଛଚିମିଲିକାକଟସାରାଦୀନଂ ଗହଣଂ। ଗଣଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ଗଣବନ୍ଧନୱସେନ ଭିକ୍ଖୂନଂ।

ଯଦି ସଂସଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ''ସମ୍ବହୁଲା ନୁ ଖୋ''ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି ଆହ ''ୱିତକ୍କପୁବ୍ବଭାଗା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱିତକ୍କୋ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଏତିସ୍ସାତି ୱିତକ୍କପୁବ୍ବଭାଗା, ପୁଚ୍ଛା। ସା ''ସମ୍ବହୁଲା ନୋ ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂୱିହରନ୍ତୀ''ତି ୱଚନଂ, ୱିତକ୍କୋ ପନ ''ସମ୍ବହୁଲା ନୁ ଖୋ ଇଧ ଭିକ୍ଖୂ ୱିହରନ୍ତୀ''ତି ଇମିନା ଆକାରେନ ତଦା ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚିତ୍ତସଙ୍କପ୍ପୋ, ତସ୍ସ ପରିୱିତକ୍କସ୍ସ ତବ୍ଭାୱଜୋତନୋଯଂ ନୁ-କାରୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ୱିତକ୍କପୁବ୍ବଭାଗେ ଚାଯଂ ନୁ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତୋ''ତି। କିଞ୍ଚାପି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦିସ୍ୱା, ''ସମ୍ବହୁଲା ନୋ ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ୱିହରନ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ ''ନ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁ ସୋଭତି ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୧୮୫) ଉପରିଦେସନାୱସେନ ମତ୍ଥକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଅୱିନିଚ୍ଛିତୋ ନାମ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ୱିସୁଂ ୱିନିଚ୍ଛିତୋ ଏୱ ହୋତି, ଦିସ୍ୱା ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱାୱ କଥାସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ତଥା ପୁଚ୍ଛତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଜାନନ୍ତାପି ତଥାଗତା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି (ପାରା। ୧୬)। ତେନାହ ''ଇତୋ କିରା''ତିଆଦି।

ଯଥା ନଦୀୱତିଣ୍ଣଂ ଉଦକଂ ଯଥାନିନ୍ନଂ ପକ୍କନ୍ଦତି, ଏୱଂ ସତ୍ତା ଧାତୁସୋ ସଂସନ୍ଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଗଣୱାସୋ ନଦୀୱତିଣ୍ଣୋଦକସଦିସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ନିରଯତିରଚ୍ଛାନଯୋନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁରୁୱିନ୍ଦାଦିଚ୍ଛନ୍ନୀଯଚୁଣ୍ଣାନି ସଣ୍ହସୁଖୁମଭାୱତୋ ନାଳିଯଂ ପକ୍ଖିତ୍ତାନି ନିରନ୍ତରାନେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଆହ – ''ଚୁଣ୍ଣଭରିତା ନାଳି ୱିଯା''ତି। ସତ୍ତପଣ୍ଣାସ କୁଲସତସହସ୍ସାନୀତି ସତ୍ତସତସହସ୍ସାଧିକାନି ପଞ୍ଞାସ କୁଲାନଂଯେୱ ସତସହସ୍ସାନି, ମନୁସ୍ସାନଂ ପନ ୱସେନ ସତ୍ତ କୋଟିଯୋ ତଦା ତତ୍ଥ ୱସିଂସୁ।

ତତୋ ଚିନ୍ତେସି, କଥଂ? କାମଞ୍ଚାଯଂ ଲୋକପକତି, ମଯ୍ହଂ ପନ ସାସନେ ଅଯୁତ୍ତୋୱ ସୋତି ଆହ – ''ମଯା''ତିଆଦି। ଧମ୍ମନ୍ତି ସଭାୱସିଦ୍ଧଂ। ସଂୱେଗୋତି ସହୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଞାଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ଖୋ ପନେତଂ ସକ୍କା ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାନଓୱାଦାନୁସାସନିଆଦିୱସେନ ସମାଗମସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା। ଗଣଭେଦନନ୍ତି

ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ୱିୱେଚନଂ।

୧୮୬।କତପରିଭଣ୍ଡନ୍ତି ପୁଦ୍ଧେ କତସଂୱିଧାନସ୍ସ ଚୀୱରସ୍ସ ୱୁତ୍ତାକାରେନ ପଟିସଙ୍ଖରଣଂ। ନୋତି ଅମ୍ହାକଂ। ଅନତ୍ତମନୋତି ଅନାରାଧିତଚିତ୍ତୋ।

ସକଗଣେନ ସହଭାୱତୋ ସଙ୍ଗଣିକାତି ଆହ ‘‘ସକପରିସସମୋଧାନ’’ନ୍ତି। ଗଣୋତି ପନ ଇଧ ଜନସମୂହୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନାନାଜନସମୋଧାନ’’ନ୍ତି। ସୋଭତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନତୋ। କାମତୋ ନିକ୍ଖମତୀତି ନିକ୍ଖମୋ, ଏୱଂ ନିକ୍ଖମୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖଂ। ଗଣସଙ୍ଗଣିକାକିଲେସସଙ୍ଗଣିକାହି ପୱିୱିତ୍ତି ପୱିୱେକୋ। ପୱିୱେକୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖଂ। ରାଗାଦୀନଂ ଉପସମାୱହଂ ସୁଖଂ ଉପସମସୁଖଂ। ମଗ୍ଗସମ୍ବୋଧାୱହଂ ସୁଖଂ ସମ୍ବୋଧିସୁଖଂ। ନିକାମେତବ୍ବସ୍ସ, ନିକାମଂ ୱା ଲାଭୀ ନିକାମଲାଭୀ। ନିଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖେନେୱ ଲଭତୀତି ଅଦୁକ୍ଖଲାଭୀ। କସିରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅପ୍ପକନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅକସିରଲାଭୀତି ୱିପୁଲଲାଭୀ’’ତି।

ସାମାଯିକନ୍ତି ସମଯେ କିଲେସୱିମୁଚ୍ଚନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱାତି ସାମାଯିକଂ ମ-କାରେ ଅ-କାରସ୍ସ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ – ‘‘ଅପ୍ପିତପ୍ପିତସମଯେ କିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। କନ୍ତନ୍ତି ଅଙ୍ଗସନ୍ତତାଯ ଆରମ୍ମଣସନ୍ତତାଯ ଚ କମନୀଯଂ ମନୋରମ୍ମଂ। ଅସାମାଯିକଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିମୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ତାୱତାତିଆଦିନା ସଙ୍ଗଣିକାରାମସ୍ସ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯିକଭାୱଂ ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ସହ ନିଦସ୍ସନେନ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସା ଦୁୱିଧା ଅନ୍ତରାଯିକତା ୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁକା, ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁକା ଚ।

ତେ ପଠମଂ ‘‘ସଙ୍ଗଣିକାରାମୋ’’ତିଆଦିନା ୱିଭାୱେତ୍ୱା ଇତରଂ ୱିଭାୱେତୁଂ, ‘‘ଇଦାନି ଦୋସୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଟ୍ଠିଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ନ୍ହାରୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଚମ୍ମଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ମଂସଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ରୂପନ୍ତେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୦୬) ୱିଯ ଇଧ ରୂପସଦ୍ଦୋ କରଜକାଯପରିଯାଯୋତି ‘‘ରୂପନ୍ତି ସରୀର’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ନାହଂ, ଆନନ୍ଦ…ପେ… ଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ? ନନୁ କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖଚିତ୍ତାନଂ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକାନମ୍ପି ଅସପ୍ପାଯୱଜ୍ଜନସପ୍ପାଯସେୱନୱସେନ କାଯସ୍ସ ପରିହରଣଂ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚଂ, ତଂ ପନ ଯୋ କଲ୍ଲସରୀରଂ ନିସ୍ସାଯ ଧମ୍ମସାଧନାଯ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁକାମୋ ହୋତି, ତସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସାଧନତାୱସେନ। ଧମ୍ମସାଧନଭାୱଞ୍ହି ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅସପ୍ପାଯଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସପ୍ପାଯୱସେନ ପୋସେତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ହୁତ୍ୱା ଅନୁଯୁଞ୍ଜନତୋ କାଯସ୍ସ ପରିହରଣଂ, ନ ସୋ କାଯେ ଅଭିରତୋ ନାମ ହୋତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯଉତ୍ତା ଅପେକ୍ଖାଯ ୱିନୋଦିତତ୍ତା ତାଦିସୋତି। ଉପାଲିଗହପତିନୋତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଦସବଲସାୱକତ୍ତୁପଗମନସଙ୍ଖାତେନା’’ତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୧୮୭। ମହାକରୁଣାୱସେନ ପରିୱୁତାଯ ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋପି ଏକନ୍ତୱିୱେକଜ୍ଝାସଯତ୍ତା ଏକକୋୱ। ଏତେନ ସତ୍ଥୁନୋ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ ପୱିୱେକତ୍ତେନ ୱିୱିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ରୂପାରୂପପଟିଭାଗନିମିତ୍ତେହି ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ରୂପାଦୀନଂ ସଙ୍ଖତନିମିତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିୱିଯ ସନ୍ତତରପଣୀତତମଭାୱେନ ୱିସେସତୋ ସିନୋତି ବନ୍ଧତୀତି ୱିସଯୋ, ସୋ ଏୱ ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ସୁଞ୍ଞତଫଲସମାପତ୍ତି’’ନ୍ତି। ଉପଧିୱିୱେକତାଯ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ଇଧ ୱିୱେକୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ – ‘‘ୱିୱେକନିନ୍ନେନା’’ତିଆଦି। ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା ଆସୱଟ୍ଠାନିଯାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ୱିଗତତ୍ତା ତେସଂ ୱସେନ ୱିଗତନ୍ତେନ, ଏୱଂଭୂତଂ ତେସଂ ବ୍ଯନ୍ତିଭାୱଂ ପତ୍ତନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ‘‘ବ୍ଯନ୍ତିଭୂତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଯ୍ୟୋଜନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ଉଯ୍ୟୋଜେତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ୱା ଉଯ୍ୟୋଜନିକଂ। ଯସ୍ମା ନ ସବ୍ବକଥା ଉଯ୍ୟୋଜନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଯ୍ୟୋଜନିକପଟିସଂଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ତେଲପାକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯାତି ଯଥା ତେଲପାକୋ ନାମ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୋ ନ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବୋ, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ସମାପତ୍ତିକାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଯଥା ହି କୁସଲୋ ୱେଜ୍ଜୋ ତେଲଂ ପଚନ୍ତୋ ତଂ ତଂ ତେଲକିଚ୍ଚଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯଦି ୱା ପଚ୍ଛିନ୍ନପାକୋ, ଯଦି ୱା ମଜ୍ଝିମପାକୋ, ଯଦି ୱା ଖରପାକୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ତସ୍ସ କାଲଂ ଉପଧାରେତ୍ୱା ପଚତି, ଏୱଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ଞାଣପରିପାକଂ ଉପଧାରେତ୍ୱା ତଂ ତଂ କାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ପରିସଂ ଉଯ୍ୟୋଜେନ୍ତୋ ଚ ୱିୱେକନିନ୍ନେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ଉଯ୍ୟୋଜେତି। ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନିପି ତଦଭିନୀହତମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ନିବ୍ବାନନିନ୍ନାନେୱ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସଙ୍ଖାରାନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପରିଞ୍ଞାତତାଯ ପଣୀତାନମ୍ପି ରୂପାଦୀନଂ ଆପାଥଗମନେ ପଗେୱ ଇତରେସଂ ପଟିକୂଲତାୱ ସୁପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି, ତସ୍ମା ଘମ୍ମାଭିତତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ସୀତଜଲଟ୍ଠାନନିନ୍ନତା ନିବ୍ବାନନିନ୍ନମେୱ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ଅତିୱିଯ ସନ୍ତପଣୀତଭାୱତୋ।

୧୮୮।ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱାତି ଇଧ ଝାନାରମ୍ମଣଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତମେୱା’’ତି। ଇଧ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ। ଅପଗୁଣପାଦକଜ୍ଝାନଞ୍ହି ଏତ୍ଥ ‘‘ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ୱିପସ୍ସନାୱିସେସସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ନିଜ୍ଜୀୱନିସ୍ସତ୍ତଟଂ, ଅନତ୍ତତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସମ୍ପଜାନଭାୱଜାନନେନାତି ଇଦାନି ମେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ନ ହୋତି, ଉପ୍ପଥମେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଜାନନେନ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଭଗୱତା ୱିପସ୍ସନାଯ ଏୱ ପାଦକେ ଝାନେ ଅୱତ୍ୱା ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଗହିତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅପ୍ପଗୁଣପାଦକଜ୍ଝାନତୋ’’ତିଆଦି। ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତି ସମ୍ମା ନ ସମାହିତତ୍ତା। ସୋ ପନ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମା ମୟ୍ହଂ ନିଜ୍ଜଟା ନିଗ୍ଗୁମ୍ବା ହୁତ୍ୱା ନ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ହନ୍ଦାହଂ ବହିଦ୍ଧାଧମ୍ମେ ମନସି କରେୟ୍ୟଂ ଏକଚ୍ଚେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉପଟ୍ଠିତେସୁ ଇତରେପି ଉପଟ୍ଠହେୟ୍ୟୁମେୱା’’ତି ପରସ୍ସ...ପେ... ମନସି କରୋତି। ପାଦକଜ୍ଝାନୱସେନ ୱିଯ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୱସେନପି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତିଯେୱାତି ଆହ – ‘‘ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯଂ ନୁ ଖୋ କଥନ୍ତି ଆନେଞ୍ଜଂ ମନସି କରୋତୀ’’ତି। ନ ମେ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ମୟ୍ହଂ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ନ ୱହତୀତି। ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱାତି ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଭୂତମେୱ ଝାନଂ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ମନସି କାତବ୍ବନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ତିକ୍ଖୱିସଦତାପାଦନାଯ। ଅୱହନ୍ତେ ନିପୁଣାଭାୱେନ ଛେଦନକିରିଯାଯ ଅପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତେ। ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ ତିକ୍ଖକମ୍ମକରଣଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱିହାରେନାତି ଆହ – ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ମନସିକାରୋ ୱହତୀ’’ତି।

୧୮୯।ସମ୍ପଜ୍ଜତି ମେତି ୱୀଥିପଟିପତ୍ତିଯା ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସୋଭାୱତୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ମେ କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଜାନନେନ। ଇରିଯାପଥଂ ଅହାପେତ୍ୱାତି ଯଥା ପରିସ୍ସମୋ ନାଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁରୂପଂ ତସ୍ସ କାଲଂ ନେତ୍ୱା ପମାଣମେୱ ପୱତ୍ତନେନ ଇରିଯାପଥଂ ଅହୋପେତ୍ୱା। ସବ୍ବୱାରେସୂତି ଠାନନିସଜ୍ଜାସଯନୱାରେସୁ। କଥାୱାରେସୁ ପନ ୱିସେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱଦନ୍ତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ, ‘‘ଇମିନା ୱିହାରେନା’’ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୯୦। କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ ଓଳାରିକକାମରାଗବ୍ୟାପାଦସଭାଗାତି ଆହ – ‘‘ୱିତକ୍କପହାନେନ ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗେ କଥେତ୍ୱା’’ତି। କାମଗୁଣେସୂତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣେତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବେପି ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣମେୱ। ସମୁଦାଚରତୀତି ସମୁଦାଚାରୋତି ଆହ ‘‘ସମୁଦାଚରଣତୋ’’ତି। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ପାଳିଯଂ ‘‘ଚେତସୋ’’ତି। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ ଏ-କାରସ୍ସ ଚ ଅକାରୋ କତୋତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଏତନ୍ତି।

୧୯୧।ଅନୁସଯୋତି ମାନାନୁସଯୋ ଭୱରାଗାନୁସଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋତି ତିୱିଧୋପି ଅନୁସଯୋ ପହୀଯତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି, ‘‘ତତୋ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଫଲଂ, ଫଲତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ପହୀନଭାୱଂ ଜାନାତି, ତସ୍ସ ଜାନନେନ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନଯେନ।

କୁସଲତୋ ଆଯାତୀତି ଆଯତୋ, ସୋ ଏତେସନ୍ତି କୁସଲାଯତିକା। ତେନାହ ‘‘କୁସଲତୋ ଆଗତା’’ତି। ତଂ ପନ ନେସଂ କୁସଲାଯତିକତ୍ତଂ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ହୋତି ସହଜାତୱସେନପୀତି ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ସେୟ୍ୟଥିଦ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ମା ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ କେଚି ଲୋକିଯା, କେଚି ଲୋକୁତ୍ତରା; ଅଥ କସ୍ମା ୱିସେସେନ ‘‘ଲୋକୁତ୍ତରା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଲୋକେ ଉତ୍ତରା ୱିସିଟ୍ଠା’’ତି। ତେନ ଲୋକିଯଧମ୍ମେସୁ ଉତ୍ତମଭାୱେନ ଝାନାଦଯୋ ଲୋକୁତ୍ତରା ୱୁତ୍ତା, ନ ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରଣତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତଂ ମାରସ୍ସ ଅୱିସଯୋ ଅକାମାୱଚରତ୍ତା, ପଗେୱ ତଂ ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଭୂତଂ ସୁୱିକ୍ଖାଲିତମଲନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି। ଏକୋ ଆନିସଂସୋ ଅତ୍ଥି ଭାୱନାନୁଯୋଗସ୍ସ ସପ୍ପାଯଧମ୍ମକଥାପଟିଲାଭୋ।

୧୯୨।ଏତଦତ୍ଥନ୍ତି କେୱଲସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ। ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯୱସେନାତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ? ନନୁ ସପ୍ପାଯୱସେନ ଦସକଥାୱତ୍ଥୂନି ଆଗତାନୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଅସପ୍ପାଯକଥାୱଜ୍ଜନପୁବ୍ବିକାଯ ସପ୍ପାଯ କଥାଯ ୱସେନ ଆଗତତ୍ତା ‘‘ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯୱସେନ ଆଗତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତପରିଯତ୍ତିୱସେନାତି ସରୂପେନ ତତ୍ଥ ଅନାଗତାନିପି ଦସକଥାୱତ୍ଥୂନି ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ‘‘ସୁତପରିଯତ୍ତିୱସେନ ଆଗତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିପୂରଣୱସେନ ସରୂପତୋ ଆଗତତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠତ୍ୱା କଥେତବ୍ବାନି। ଅତ୍ଥୋତି ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋ।

୧୯୩।ଅନୁଆୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନୁଅନୁ ଅଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ତନ୍ତି, ପଯିରୁପାସନାଦିୱସେନ ଅନୁକୂଲଯନ୍ତି। ମୁଚ୍ଛନତଣ୍ହନ୍ତି ପଚ୍ଚଯେସୁ ମୁଚ୍ଛନାକାରଂ। ତଣ୍ହାଯ ପତ୍ଥନା ନାମ ତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ପତ୍ଥେତି ପୱତ୍ତେତୀ’’ତି। କିଲେସୂପଦ୍ଦୱେନାତି କିଲେସସଙ୍ଖାତେନ ଉପଦ୍ଦୱେନ। କିଲେସା ହି ସତ୍ତାନଂ ମହାନତ୍ଥକରଣତୋ ‘‘ଉପଦ୍ଦୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନେନ କିଲେସୂପଦ୍ଦୱେନ ଅନ୍ତେୱାସିନୋ, ଉପଦ୍ଦୱୋ ଅନ୍ତେୱାସୂପଦ୍ଦୱୋ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଉପଦ୍ଦୱୋ ବ୍ରହ୍ମଚାରୁପଦ୍ଦୱୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ‘‘ସେସୁପଦ୍ଦୱେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଇମିନା ଅତିଦିସତି। ଗୁଣମରଣଂ କଥିତଂ, ନ ଜୀୱିତମରଣଂ।

ଅପ୍ପଲାଭାତି ଅପ୍ପମତ୍ତକଲାଭୀ ୱିସେସାନଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତବ୍ରହ୍ମଚାରୁପଦ୍ଦୱୋ ଦୁକ୍ଖୱିପାକତରୋ ଚେୱ କଟୁକୱିପାକତରୋ ଚାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଆଚରିଯନ୍ତେୱାସିକୂପଦ୍ଦୱୋ ହି ବାହିରକସମଯୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମଚାରୁପଦ୍ଦୱୋ ପନ ସାସନୱସେନ। ଦୁରକ୍ଖାତେ ହି ଧମ୍ମୱିନଯେ ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତି ନ ମହାସାୱଜ୍ଜା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ସିଥିଲୱାଯାମଭାୱତୋ; ସ୍ୱାକ୍ଖାତେ ପନ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତି ମହାସାୱଜ୍ଜା ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ

ବାହିରଭାୱକରଣତୋ। ତେନାହ ''ସାସନେ ପନା''ତିଆଦି।

୧୯୬।ତସ୍ମାତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବପରାପେକ୍ଖଂ ପୁରିମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ କାରଣଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସନନ୍ତି ଆହ ''ଯସ୍ମା''ତିଆଦି। ମିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମିତ୍ତୱା, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମିତ୍ତୱତା, ତାଯ। ମିତ୍ତୱସେନ ପଟିପଜ୍ଜନନ୍ତି ଆହ ''ମିତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯା''ତି। ସପତ୍ତୱତାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଦୁକ୍କଟଦୁବ୍ଭାସିତମତ୍ତମ୍ପୀତି ଇମିନା ପଗେୱ ଇତରଂ ୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ସାୱକେସୁ ହିତପରକ୍କମନଂ ଓୱାଦାନୁସାସନୀହି ପଟିପଜ୍ଜନନ୍ତି ଆହ – ''ତଥା ନ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ''ତି। ଆମକମତ୍ତନ୍ତି କୁଲାଲଭାଜନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନାହଂ ତୁମ୍ହେସୁ ତଥା ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି କୁମ୍ଭକାରୋ ୱିଯ ଆମକଭାଜନେସୁ ଅହଂ ତୁମ୍ହେସୁ କେୱଲଂ ଜାନାପେନ୍ତୋ ନ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମି। ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା। ଲୋକିଯଗୁଣାପି ଇଧ ସାରୋତ୍ୱେୱ ଅଧିପ୍ପେତା ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମହାସୁଞ୍ଞତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ଅଚ୍ଛରିଯଅବ୍ଭୁତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୭। ୱିଭତ୍ତିପତିରୂପକା ଚ ନିପାତା ହୋନ୍ତୀତି ଯଥାରହଂ ତଂତଂୱିଭତ୍ତିଅତ୍ଥଦୀପକା, ଇଧ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନୋ ଯତ୍ରସଦ୍ଦୋ, ହିସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ, ନାମସଦ୍ଦୋ ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ଥୋ, ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ପନ ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ଥନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତାଯ ''ଅଚ୍ଛରିଯତ୍ଥେ ନିପାତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଂସତୋ ପନେତଂ ପଦଦ୍ୱଯଂ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି, ''ଯତ୍ରାତି ନିପାତୱସେନ ଅନାଗତୱଚନ''ନ୍ତି। ପପଞ୍ଚସଦ୍ଦୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ। ଛିନ୍ନୱଟୁମେତି ଇମିନା ସଙ୍କିଲେସୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅକୁସଲକମ୍ମୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚ ଛିନ୍ନତ୍ତା ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚ ଉପରି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଆହ – ''ୱଟୁମନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମୱଟ୍ଟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ନିପାତୱସେନ ଯତ୍ରସଦ୍ଦଯୋଗେନ। ଅନାଗତୱଚନନ୍ତି ଇଦଂ ଅନାଗତୱଚନସଦିସତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅନାଗତତ୍ଥୱାଚୀ ହି ଅନାଗତୱଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ଅତୀତୋତି। ଅନୁସ୍ସରୀତି ଇଦଂ ଅନୁସ୍ସରିତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ନ ଅନୁସ୍ସରିସ୍ସତୀ''ତି ସଦ୍ଦପଯୋଗସ୍ସ ଅତୀତୱିସଯତ୍ତା। ଯଦା ପନ ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଯା କଥା ପୱତ୍ତିତା, ତତୋ ପଚ୍ଛାପି ଭଗୱତୋ ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ହୋତିଯେୱ।

ଖତ୍ତିଯଜଚ୍ଚାତିଆଦିକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାଯ ଖତ୍ତିଯଜାତିଯା ଉଦିତୋଦିତାଯ। ବ୍ରହ୍ମଜଚ୍ଚାତି ବ୍ରାହ୍ମଣଜଚ୍ଚା। ଏୱଂଗୋତ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୀଲେନାତି ପାରମିତାସମ୍ଭୂତେନ ବୁଦ୍ଧାୱେଣିକତ୍ତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଲୋକିଯେନ ଲୋକୁତ୍ତରେନ ଚ ସୀଲେନ। ଏୱଂସୀଲାତି ଅନୱସେସସୀଲାନଂ ୱିସୁଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକରଣେନ ଏୱଂସୀଲାତି ଅନୁସ୍ସରିସ୍ସତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁ। ଯଥା ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା, ଏୱଂ ସମାଧିପକ୍ଖା ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ସତିୱୀରିଯାଦଯୋତି ଆହ – ''ହେଟ୍ଠା ସମାଧିପକ୍ଖାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗହିତତ୍ତା ୱିହାରୋ ଗହିତୋୱା''ତି। ତସ୍ମା ସମାଧିପକ୍ଖଧମ୍ମୱିନିମୁତ୍ତୋ ଏୱ ଇଧ ୱିହାରୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଦଂ ହୀ''ତିଆଦି।

ଯଥା ୱା ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲସଙ୍ଗହିତା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା ସମାଧିପଞ୍ଞା ''ଏୱଂଧମ୍ମା ଏୱଂପଞ୍ଞା''ତି ପଦେହି ହେଟ୍ଠା ଗହିତାପି ଯଥାସକଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ ''ଏୱଂୱିମୁତ୍ତା''ତି ଏତ୍ଥ ପୁନ ଗହିତା, ତଥା ''ଏୱଂଧମ୍ମା''ତି ଏତ୍ଥ ଗହିତାପି ସମାଧିପକ୍ଖଧମ୍ମା ଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଆନେଞ୍ଜଅରିଯୱିହାରସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ, ''ଏୱଂୱିହାରୀ''ତି ଏତ୍ଥ ପୁନ ଗହିତାତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ। ଫଲଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିକାଲେପି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି ନ ତଂଆନୁଭାୱଜାତା, ଅଥ ଖୋ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତାତି ଆହ – ''ମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ କିଲେସାନଂ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା''ତି। ଯୋ ଯଂ ପଜହତି, ସୋ ପହାଯକୋ ପହାତବ୍ବତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ୱିସଂସଟ୍ଠଭାୱତୋତି ପହାନୱିଭାଗେନ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅପହାଯକସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ କଥଂ ୱିମୁତ୍ତତା? ୱିସଂସଟ୍ଠଭାୱତୋ ଏୱ। ତଞ୍ହି ପକତିଯାୱ ସବ୍ବସୋ କିଲେସେହି ୱିସଂସଟ୍ଠଂ ୱିନିସ୍ସଟଂ ସୁୱିଦୂରୱିଦୂରେ ଠିତଂ, ତସ୍ମାସ୍ସ ତତୋ ନିସ୍ସଟତ୍ତା ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତି ନିସ୍ସରଣପହାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତିଆଦି।

୧୯୯। ଇମେ ତଥାଗତସ୍ସ ଅଚ୍ଛରିଯଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମା, ନ ସାୱକୱିସଯା, ମମ ପନ ଦେସନା ତଯା ସୁତା ଏୱାତି ତେ ଥେରସ୍ସେୱ ଭାରଂ କରୋନ୍ତୋ, ''ତଂ ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ପଟିଭନ୍ତୂ''ତି ଆହ। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ଏତ୍ଥ କାଲଭେଦୱସେନ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ସମ୍ପଜାନଭାୱଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଗତିୱିଭାଗେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଦ୍ୱେ ସମ୍ପଜଞ୍ଞାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ – ଅଟ୍ଠ ୱରେ ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ୱରଂ ଦେୱତା ଦେତି, ପରସ୍ସ ଦୀଯମାନଞ୍ଚ ତଂ କଥଂ ପରସ୍ସ ସମିଜ୍ଝତୀତି? କମ୍ମବଲେନେୱ। ଯଦି ହି ତଂ କମ୍ମଂ କତୋକାସଂ ଯସ୍ସ ତଦପଦେସେନ ଫଲଂ ୱିପଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଦେୱତାଯ ତସ୍ସ ୱରଂ ଦିନ୍ନଂ, ଇତରେନ ଚ ଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱୋହାରୋ ହୋତୀତି। ଅପିଚ ପରସ୍ସ ପତ୍ଥିତୱରାନି ନାମ ୱିପଚ୍ଚମାନସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ପଯୋଗୱିସେସୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତାନି

ୱିପଚ୍ଚନେ ଏକନ୍ତିକାନିପି ଅପ୍ପେସକ୍ଖା ଦେୱତା – ‘‘ଅୟମସ୍ସ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତି, ନୋ’’ତି ନ ଜାନନ୍ତି, ସକ୍କୋ ପନ ପଞ୍ଞୱା ତାନି ଏକଚ୍ଚଂ ଜାନାତିୟେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସକ୍କେନ ପସୀଦିତ୍ୱା ଦିନ୍ନେ ଅଟ୍ଠ ୱରେ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ’’ତିଆଦି।

ପଠମଜୱନୱାରେତି ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବପଠମଜୱନୱାରେ। ସୋ ହି ପଟିସନ୍ଧିୟା ଆସନ୍ନଭାୱତୋ ଅୱିସଦୋ ହୋତି, ଦେୱଭାୱେ ନିକନ୍ତିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନ ଜାନାତି। ଅଞ୍ଞାହି ଦେୱତାହି ଅସାଧାରଣଜାନନଂ ହୋତି ଦୁତିୟଜୱନୱାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପୱତ୍ତନତୋ।

ଅଞ୍ଞେପି ଦେୱାତିଆଦିନା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନେୱ ଠିତଭାୱଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ୱିଭାୱେତି। ଆହାରୂପଚ୍ଛେଦେନ କାଲଙ୍କରୋନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରେସମ୍ପି ଦିବ୍ବଭୋଗେହି ମୁଚ୍ଛିତତଂ ଅଜ୍ଝାପନ୍ନାନଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତାନଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞାଭାୱୋ ହୋତିୟେୱ। କିଂ ତଥାରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଯଥାରୂପଂ ଉଳାରଂ ପଣୀତଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ତେ ଦେୱା ସଂମୁଚ୍ଛିତା ଆହାରୂପଚ୍ଛେଦମ୍ପି କରୋନ୍ତି, କିଂ ତଥାରୂପଂ ଉଳାରଂ ପଣୀତଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞାନୁଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି? ବୋଧିସତ୍ତୋ ହି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେ ସତ୍ତେ ଦସହି ୱିସେସେହି ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ପଗେୱ ତତ୍ଥ ଦେୱଭୂତୋ, ତଥାପି ‘‘ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ’’ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୨୦୦। ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେ ଦୀଘାୟୁକତା ନାମ ପଞ୍ଞାବଲେନ ହୋତି, ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚ ମହାପଞ୍ଞୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ତେନ ଦୀଘାୟୁକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ, ‘‘ସେସତ୍ତଭାୱେସୁ କିଂ ଯାୱତାୟୁକଂ ନ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଚୋଦେତି। ଇତରୋ ‘‘ଆମ ନ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା, ‘‘ଅଞ୍ଞଦା ହୀ’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ। ‘‘ଇଧ ନ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଧିମୁଚ୍ଚନୱସେନ କାଲକିରିୟା ଅଧିମୁତ୍ତିକାଲକିରିୟା। ପାରମିଧମ୍ମାନଞ୍ହି ଉକ୍କଂସପତ୍ତିୟା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତୀହି ସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିସେସିତତ୍ତା ଅତିସିନେହସ୍ସ ତନୁଭାୱେନ ସତ୍ତେସୁ ଚ ମହାକରୁଣାୟ ଉଳାରଭାୱେନ ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପତ୍ତିୟା ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅଧିପ୍ପାୟା ସମିଜ୍ଝନ୍ତି, ଚିତ୍ତେ ୱିୟ କମ୍ମେସୁ ଚ ତେସଂ ୱସିଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଯତ୍ଥୁପପନ୍ନାନଂ ପାରମିୟୋ ସମ୍ମଦେୱ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତି, ୱୁତ୍ତନୟେନ କାଲଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଥା ହି ଅୟଂ ମହାସତ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ କପ୍ପେ ନାନାଜାତୀସୁ ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅପ୍ପକମେୱ କାଲଂ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅୟଂ କାଲକିରିୟା ଅଞ୍ଞେସଂ ନ ହୋତୀ’’ତି। ସବ୍ବପାରମୀନଂ ପୂରିତତ୍ତାତି ଇମିନା ପୟୋଜନାଭାୱତୋ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ଅଧିମୁତ୍ତିକାଲକିରିୟା ନାମ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅପିଚ ଚରିମଭୱେ ଚତୁମହାନିଧିସମୁଟ୍ଠାନପୁବ୍ବିକାୟ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସଦିସାୟ ମହାସମ୍ପତ୍ତିୟା ନିବ୍ବତ୍ତି ୱିୟ ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ଅସଦିସଦାନାଦିୱସେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଲାଭୁପ୍ପତ୍ତି ୱିୟ ଚ ଇତୋ ପରଂ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଅନୁଭୱନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଯାୱତାୟୁକଟ୍ଠାନଂ ଉସ୍ସାହଜାତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ ୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଧମ୍ମତା।

ମନୁସ୍ସଗଣନାୱସେନ, ନ ଦେୱଗଣନାୱସେନ। ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନୀତି ଚୁତିୟା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି। ଅମିଲାୟିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଅମିଲାତଗ୍ଗହଣେନେୱ ତାସଂ ମାଲାନଂ ୱଣ୍ଣସମ୍ପଦାପି ଗନ୍ଧସମ୍ପଦାପି ସୋଭାସମ୍ପଦାପି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବାହିରବ୍ଭନ୍ତରାନଂ ରଜୋଜଲ୍ଲାନଂ ଲେସସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ ଦେୱାନଂ ସରୀରଗତାନି ୱତ୍ଥାନି ସବ୍ବକାଲଂ ପରିସୁଦ୍ଧପଭସ୍ସରାନେୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱତ୍ଥେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି। ନେୱ ସୀତଂ ନ ଉଣ୍ହନ୍ତି ଯସ୍ସ ସୀତସ୍ସ ପଟୀକାରୱସେନ ଅଧିକଂ ସେୱିୟମାନଂ ଉଣ୍ହଂ, ସୟମେୱ ୱା ଖରତରଂ ହୁତ୍ୱା ଅଧିଭୱନ୍ତଂ ସରୀରେ ସେଦଂ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ, ତାଦିସଂ ନେୱ ସୀତଂ ନ ଉଣ୍ହଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ମରଣାସନ୍ନକାଲେ। ବିନ୍ଦୁବିନ୍ଦୁୱସେନାତି ମୁତ୍ତଗୁଳିକା ୱିୟ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ହୁତ୍ୱା ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଦନ୍ତାନଂ ଖଣ୍ଡିତଭାୱୋ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ। କେସାନଂ ପଲିତଭାୱୋ ପାଲିଚ୍ଚଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱଲିତ୍ତଚତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କିଲନ୍ତରୂପୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ ହୋତି, ନ ପନ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚପାଲିଚ୍ଚାଦୀହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତାତି ଅନଭିରତି, ସା ନତ୍ଥି ଉପରୂପରି ଉଳାରୁଳାରାନମେୱ ଭୋଗାନଂ ୱିସେସତୋ ରୁଚିଜନକାନଂ ଉପତିଟ୍ଠନତୋ।

ପଣ୍ଡିତା ଏୱାତି ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନା ଏୱ ଦେୱତା। ଯଥା ଦେୱତା ‘‘ସମ୍ପତି ଜାତା କୀଦିସେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା, ‘‘ଇମିନା ନାମ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଇଧ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ ଅତୀତଭୱେ ଅତ୍ତନା କତଂ ଏକଚ୍ଚଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ପୁଞ୍ଞଂ ଜାନନ୍ତିୟେୱ ମହାପୁଞ୍ଞାତି ଆହ – ‘‘ଯେ ମହାପୁଞ୍ଞା’’ତିଆଦି।

ନ ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି ଚିରତରକାଲଟ୍ଠା ପରମାୟୁନୋ। ଅନିୟ୍ୟାନିକନ୍ତି ନ ନିୟ୍ୟାନାୱହଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭାଜନଭାୱତୋ। ସତ୍ତା ନ ପରମାୟୁନୋ ହୋନ୍ତି ନାମ ପାପୁସ୍ସନ୍ନତାୟାତି ଆହ – ‘‘ତଦା ହି ସତ୍ତା ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ଏତ୍ଥାହ – ‘‘କସ୍ମା ସମ୍ବୁଦ୍ଧା ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଦେୱବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୂ’’ତି। ଦେୱଲୋକେ ତାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସସ୍ସ ଅନୋକାସଭାୱତୋ ତଥା ଅନଚ୍ଛରିୟଭାୱତୋ। ଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ତେସଂ ସା ଅଚ୍ଛରିୟଧମ୍ମତା ଦେୱତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ନ ପାକଟା ହୋତି ଯଥା ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂ। ଦେୱଭୂତେ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ସମାନଂ

ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦେୱାନୁଭାୱତୋୱ ଲୋକୋ ଦହତି, ନ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱତୋ, ତଥା ସତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ନାଧିମୁଚ୍ଚତି ନ ସମ୍ପସୀଦତି ଇସ୍ସରକୁତ୍ତଗ୍ଗାହଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଦେୱତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଚ ଚିରକାଲପୱତ୍ତନତୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦତୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତି। ''ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସତ୍ତାନଂ ତାଦିସଗାହୱିମୋଚନତ୍ଥଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସସୁଗତିୟଂୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ନ ଦେୱସୁଗତିୟଂ, ମନୁସ୍ସସୁଗତିୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ଓପପାତିକା ନ ହୋନ୍ତି, ସତି ଚ ଓପପାତିକୂପପତ୍ତିୟଂ ୱୁତ୍ତଦୋସାନତିୱତ୍ତନତୋ। ଧମ୍ମୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥାୟ ଧମ୍ମତନ୍ତିୟା ଠପନସ୍ସ ୱିୟ ଧାତୁୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଅତ୍ଥାୟ ଧାତୂନଂ ଠପନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା ଚ। ନ ହି ଓପପାତିକାନଂ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସରୀରଧାତୁୟୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ଓପପାତିକା ହୋନ୍ତି, ଚରିମଭୱେ ଚ ମହାବୋଧିସତ୍ତା, ମନୁସ୍ସଭାୱସ୍ସ ପାକଟକରଣାୟ ଦାରପରିଗ୍ଗହମ୍ପି କରୋନ୍ତା ଯାୱ ପୁତ୍ତମୁଖଦସ୍ସନା ଅଗାରମଜ୍ଝେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ପରିପାକଗତସୀଲନେକ୍ଖମ୍ମପଞ୍ଞାଦିପାରମିକାପି ନ ଅଭିନିକ୍ଖମନ୍ତି, କିଂ ୱା ଏତାୟ କାରଣଚିନ୍ତାୟ? ସବ୍ବବୁଦ୍ଧେହି ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣା, ଯଦିଦଂ ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂୟେୱ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନା, ନ ଦେୱଭୂତାନନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଧମ୍ମତା। ତଥା ହି ତଦତ୍ଥୋ ମହାଭିନୀହାରୋପି ମନୁସ୍ସଭୂତାନଂୟେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଇତରେସଂ।

କସ୍ମା ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଜମ୍ବୁଦୀପେୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ସେସଦୀପେସୂତି? କେଚି ତାୱ ଆହୁ – ''ଯସ୍ମା ପଥୱିୟା ନାଭିଭୂତା ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱସହିତା ଅଚଲଟ୍ଠାନଭୂତା ବୋଧିମଣ୍ଡଭୂମି ଜମ୍ବୁଦୀପେୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଜମ୍ବୁଦୀପେୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି; ''ତଥା ଇତରେସମ୍ପି ଅୱିଜହିତଟ୍ଠାନାନଂ ତତ୍ଥେୱ ଲବ୍ଭମାନତୋ''ତି। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅମ୍ହାକଂ ଖନ୍ତି – ଯସ୍ମା ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିୟା ସାୱକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସାୱକବୋଧିୟା ଅଭିନୀହାରୋ ସାୱକପାରମୀନଂ ସମ୍ଭରଣଂ ପରିପାଚନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଖେତ୍ତଭୂତେ ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ଜମ୍ବୁଦୀପେୟେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ। ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ୱିନୟନତ୍ଥୋ ଚ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋତି ଅଗ୍ଗସାୱକାଦିୱେନେୟ୍ୟୱିସେସାପେକ୍ଖାୟ ଏକସ୍ମିଂ ଜମ୍ବୁଦୀପେୟେୱ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ନ ସେସଦୀପେସୁ। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋତି ତେସଂ ଉତ୍ତମପୁରିସାନଂ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାନଂ ୱିୟ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୁପନିସ୍ସୟତୋ ଅପରାପରଂ ୱତ୍ତତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ – ''ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ବୁଦ୍ଧା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଜମ୍ବୁଦୀପେୟେୱ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀତି ଦୀପଂ ପସ୍ସତୀ''ତି। ଇମିନା ନୟେନ ଦେସନିୟମେପି କାରଣଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଚ ଖତ୍ତିୟକୁଲଂ ଲୋକସମ୍ମତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନମ୍ପି ପୂଜନୀୟଭାୱତୋ। ରାଜା ମେ ପିତା ଭୱିସ୍ସତୀତି କୁଲଂ ପସ୍ସି ପିତୁୱସେନ କୁଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ । ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଉପରି ସତ୍ତ ଦିୱସାନୀତି ପସ୍ସି ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତରାୟାଭାୱଂ ଅଞ୍ଞାସି, ତସ୍ସା ଚ ତୁସିତଭୱେ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚନୁଭୱନଂ।

ତା ଦେୱତାତି ଦସସହସ୍ସିଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତା। କଥଂ ପନ ତା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପୂରିତପାରମିଭାୱଂ ଭାୱିନଞ୍ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଜାନନ୍ତୀତି? ମହେସକ୍ଖାନଂ ଦେୱତାନଂ ୱସେନ, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚ ତା ଦେୱତା ଅଭିସମୟଭାଗିନୋ। ତଥା ହି ଭଗୱତୋ ଚ ଧମ୍ମଦାନସଂୱିଭାଗେ ଅନେକୱାରଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳୱାସିଦେୱତାସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି।

ଚୱାମୀତି ପଜାନାତି ଚୁତିଆସନ୍ନଜୱନେହି ଞାଣସହିତେହି ଚୁତିୟା ଉପଟ୍ଠିତଭାୱସ୍ସ ପଟିସଂୱିଦିତତ୍ତା। ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି ଚୁତିଚିତ୍ତକ୍ଖଣସ୍ସ ଇତ୍ତରଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତଂ ଚୁତୂପପାତଞାଣସ୍ସପି ଅୱିସୟୋ ଏୱ। ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଆୱଜ୍ଜନପରିୟାୟୋତି ଆୱଜ୍ଜନକ୍କମୋ। ଯସ୍ମା ଏକୱାରଂ ଆୱଜ୍ଜିତମତ୍ତେନ ଆରମ୍ମଣଂ ନିଚ୍ଛିନିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ତମେୱାରମ୍ମଣଂ ଦୁତିୟଂ ତତିୟଞ୍ଚ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଚ୍ଛୀୟତି, ଆୱଜ୍ଜନସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଜୱନୱାରୋ ଗହିତୋ। ତେନାହ – ''ଦୁତିୟତତିୟଚିତ୍ତୱାରେୟେୱ ଜାନିସ୍ସତୀ''ତି। ଚୁତିୟା ପୁରେତରଂ କତିପୟଚିତ୍ତୱାରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମରଣଂ ମେ ଆସନ୍ନନ୍ତି ଜାନନତୋ, ''ଚୁତିକ୍ଖଣେପି ଚୱାମୀତି ପଜାନାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସନ୍ଧିୟା ପନ ଅପୁବ୍ବଭାୱତୋ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି। ନିକନ୍ତିୟା ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପରତୋ ଅସୁକସ୍ମିଂ ଠାନେ ମୟା ପଟିସନ୍ଧି ଗହିତାତି ପଜାନାତି, ଦୁତିୟଜୱନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଜାନାତୀତି ୱୁତ୍ତୋୱାୟମତ୍ଥୋ। ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ। ଦସସହସ୍ସୀ କମ୍ପତୀତି ଏତ୍ଥ କମ୍ପନକାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ମହାକାରୁଣିକା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରତାୟ ବହୁଲଂ ସୋମନସ୍ସିକାୱ ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ପଠମମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୧୭; ଧ। ସ। ୪୯୮; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୯୯) ୱୁତ୍ତଂ। ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନ ଯଦିପି ମହାକାରୁଣିକା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରା, ୱିୱେକଜ୍ଝାସୟା ପନ ୱିସଙ୍ଖାରନିନ୍ନା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖଣବହୁଲାତି ପଞ୍ଚମେନ ମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣମାହ।

ପୁରେ ପୁଣ୍ଣମାୟ ସତ୍ତମଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ପୁଣ୍ଣମାୟ ପୁରେ ସତ୍ତମଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ, ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ନୱମିତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତମେ ଦିୱସେତି ଆସାଳ୍ହୀପୁଣ୍ଣମାୟ। ଇଦଂ ସୁପିନନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରଂ ସୁପିନଂ। ନେସଂ ଦେୱିୟୋତି ମହାରାଜୂନଂ ଦେୱିୟୋ।

ସୋ ଚ ଖୋ ପୁରିସଗବ୍ଭୋ, ନ ଇତ୍ଥିଗବ୍ଭୋ, ପୁତ୍ତୋ ତେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏତ୍ତକମେୱ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଅତ୍ତନୋ ସୁପିନସତ୍ଥନୟେନ କଥେସୁଂ। ସଚେ

ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସିସ୍ସତୀତିଆଦି ପନ ଦେୱତାୱିଗ୍ଗହେନ ଭାୱିନମତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ପୱେଦେସୁଂ।

ଗବ୍ଭୱୋକ୍କନ୍ତିଯୋତି ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭୋ ୱୁଚ୍ଚତି ମାତୁକୁଚ୍ଛି, ତତ୍ଥ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅୱକ୍କନ୍ତି, ତାୱ ଗବ୍ଭୱୋକ୍କନ୍ତି, ଯାୱ ନ ନିକ୍ଖମତି। ଠିତକାୱ ନିକ୍ଖମନ୍ତି ଧମ୍ମାସନତୋ ଓତରନ୍ତୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ ୱିଯ।

୨୦୧। ୱତ୍ତମାନସମୀପେ ୱତ୍ତମାନେ ୱିଯ ୱୋହରୀଯତୀତି ଓକ୍କମତୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଓକ୍କନ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏୱଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନା ହୋତି। ନ ଓକ୍କମମାନେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତୀ’’ତି। ଦସସହସ୍ସିଚକ୍କୱାଳଅପତ୍ଥରଣେନ ୱା ଅପ୍ପମାଣୋ। ଅତିୱିଯ ସମୁଜ୍ଜଲଭାୱେନ ଉଳାରୋ। ଦେୱାନୁଭାୱନ୍ତି ଦେୱାନଂ ପଭାନୁଭାୱଂ। ଦେୱାନଞ୍ହି ପଭଂସୋ ଓଭାସୋ ଅଧିଭୱତି, ନ ତେସଂ ଆଧିପଚ୍ଚଂ। ତେନାହ ‘‘ଦେୱାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦିନା କେନଚି ନ ହଞ୍ଞତୀତି ଅଘା, ଅବାଧା। ତେନାହ ‘‘ନିଚ୍ଚୱିୱଟା’’ତି। ଅସଂୱୁତାତି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ଚ କେନ ଚି ନ ପିହିତା। ତେନାହ ‘‘ହେଟ୍ଠାପି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା’’ତି। ତତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ହେଟ୍ଠା ଉଦକସ୍ସ ପିଧାଯିକା ପଥୱୀ ନତ୍ଥୀତି ଅସଂୱୁତା ଲୋକନ୍ତରିକା, ଏୱଂ ଉପରିପି ଚକ୍କୱାଳଏସୁ ୱିଯ ଦେୱୱିମାନାନଂ ଅଭାୱତୋ ଅସଂୱୁତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାତି ଦସ୍ସେତି। ଅନ୍ଧକାରୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅନ୍ଧକାରା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ଜାଯତି ଆଲୋକସ୍ସାଭାୱତୋ, ନ ଚକ୍ଖୁନୋ। ତଥା ହି ‘‘ତେନ ଓଭାସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯଂ ପୁବ୍ବୱିଦେହୱାସୀନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନୱସେନ ଉପଡ୍ଢଂ ସୂରିଯମଣ୍ଡଲଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ଅପରଗୋଯାନୱାସୀନଂ ଉଗ୍ଗମନୱସେନ, ଏୱଂ ସେସଦୀପେସୁପୀତି ଆହ – ‘‘ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀ’’ତି। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ଏୱ ଦୀପେସୁ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ପଞ୍ଞାଯତୀତି। ଏକେକାଯ ଦିସାଯ ନୱ ନୱ ଯୋଜନସତସହସ୍ସାନି ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନମ୍ପି ଇମିନା ନଯେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଭାଯ ନପ୍ପହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପଭାଯ ଓଭାସିତୁଂ ନ ଅଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତି। ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତମତ୍ଥକପ୍ପମାଣେ ଆକାସେ ୱିଚରଣତୋ, ‘‘ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେନ ଚରନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱାୱଟାତି ଖାଦନତ୍ଥଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ଉପକ୍କମନ୍ତା। ୱିପରିୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ୱିୱଟ୍ଟିତ୍ୱା। ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତିଯା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା, ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଚ୍ଛେଦନୱସେନ ୱା ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରେତି ଆତପସନ୍ତାପାଭାୱେନ ଅତିସୀତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରତା ୱୁତ୍ତା ସିଯା। ନ ହି ତଂ କପ୍ପସଣ୍ଠାନୋଦକଂ ସମ୍ପତ୍ତିକରମହାମେଘୱୁଟ୍ଠଂ ପଥୱୀସନ୍ଧାରକଂ କପ୍ପୱିନାସକୋଦକଂ ୱିଯ ଖାରଂ ଭୱିତୁମରହତି। ତଥା ହି ସତି ପଥୱୀପି ୱିଲୀଯେଯ୍ୟ। ତେସଂ ୱା ପାପକମ୍ମବଲେନ ପେତାନଂ ପକତିଉଦକସ୍ସ ପୁବ୍ବଖେଳଅଭାୱାପତ୍ତି ୱିଯ ତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ତଦା ଖାରଭାୱାପତ୍ତି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଚ୍ଚନ୍ତଖାରେ ଉଦକେ’’ତି। ସମନ୍ତତୋତି ସବ୍ବଭାଗତୋ ଛପ୍ପକାରମ୍ପି।

୨୦୨।ଚତୁନ୍ନଂ ମହାରାଜୂନଂ ୱସେନାତି ୱେସ୍ସୱଣାଦିଚତୁମହାରାଜଭାୱସାମଞ୍ଞେନ।

୨୦୩।ସଭାୱେନେୱାତି ପରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଗହଣେନ ୱିନା ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ସଯମେୱ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା।

ମନୁସ୍ସେସୁତି ଇଦଂ ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ମନୁସ୍ସିତ୍ଥିଯା ନାମ ମନୁସ୍ସପୁରିସେସୁ ପୁରିସାଧିପ୍ପାଯଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତି, ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ପନ ଦେୱେସୁପି ତାଦିସଂ ଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ଯଥା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ମାତୁ ପୁରିସାଧିପ୍ପାଯଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନେୱ ସା କେନଚି ପୁରିସେନ ଅନତିକ୍କମନୀଯାତି ଆହ – ‘‘ପାଦା ନ ୱହନ୍ତି, ଦିବ୍ବସଙ୍ଖଲିକା ୱିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି।

ପୁବ୍ବେ ‘‘କାମଗୁଣୂପସଂହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପୁନ ‘‘ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତା ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ପରିଚାରେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଥମିଦଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବେ’’ତିଆଦି। ୱତ୍ଥୁପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱତ୍ଥୁପଟିସେଧୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁରିସାଧିପ୍ପାଯୱସେନା’’ତି। ଆରମ୍ମଣପଟିଲାଭୋତି ରୂପାଦିପଞ୍ଚକାମଗୁଣାରମ୍ମଣସ୍ସେୱ ପଟିଲାଭୋ।

୨୦୪।କିଲମଥୋତି ଖେଦୋ। କାଯସ୍ସ ହି ଗରୁଭାୱକଠିନଭାୱାଦଯୋପି ତସ୍ସା ତଦା ନ ହୋନ୍ତି ଏୱ। ‘‘ତିରୋକୁଚ୍ଛିଗତଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଦା ପଟ୍ଠାଯ ପସ୍ସତୀତି ଆହ – ‘‘କଲଲାଦିକାଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଦସ୍ସନେ ପଯୋଜନଂ ସଯମେୱ ୱଦତି, ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କଲଲାଦିକାଲେ ନ ପସ୍ସତି। ପୁତ୍ତେନାତି ଦହରେନ ମନ୍ଦେନ ଉତ୍ତାନସେଯ୍ୟକେନ। ଯଂ ତଂ ମାତୁତିଆଦି ପକତିଚାରିତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍କୱତ୍ତିଗବ୍ଭତୋପି ହି ସୱିସେସଂ ବୋଧିସତ୍ତଗବ୍ଭୋ ପରିହାରଂ ଲଭତି ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ ସାତିସଯତ୍ତା, ତସ୍ମା ବୋଧିସତ୍ତମାତା ଅତିୱିଯ ସପ୍ପାଯାହାରାଚାରା ଚ ହୁତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପରିହରତି। ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋତି ମାତୁ ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ। ଇଦାନି ତିରୋକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ଦିସ୍ସମାନତାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ବାହିରଞ୍ଚ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାତି ଦେୱିଯା। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି କୁଚ୍ଛିଂ। ଫଲିକଅବ୍ଭପଟଲାଦିନୋ ୱିଯ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁକୁଚ୍ଛିତଚସ୍ସ ପଟଲଭାୱେନ ଆଲୋକସ୍ସ

ୱିବନ୍ଧାଭାୱତୋ ଯଥା ବୋଧିସତ୍ତମାତା କୁଚ୍ଛିଗତଂ ବୋଧିସତ୍ତଂ ପସ୍ସତି, କିମେୱଂ ବୋଧିସତ୍ତୋପି ମାତରଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ପୁରତୋ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସତି, ନୋତି ଆହ, ‘‘ବୋଧିସତ୍ତୋ ପନା’’ତିଆଦି। କସ୍ମା ପନ ସତି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଆଲୋକେ ଚ ନ ପସ୍ସତୀତି ଆହ – ‘‘ନ ହି ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଯଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ୱିଯ ହି ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଜ୍ଜାସମନ୍ନାହାରସ୍ସାଭାୱତୋ।

୨୦୫। ଯଥା ଅଞ୍ଞା ଇତ୍ଥିଯୋ ୱିଜାତପଚ୍ଚଯା ତାଦିସେନ ରୋଗେନ ଅଭିଭୂତାପି ହୁତ୍ୱା ମରନ୍ତି, ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ପନ ବୋଧିସତ୍ତେ କୁଚ୍ଛିଗତେ ନ କୋଚି ରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; କେୱଲଂ ଆଯୁପରିକ୍ଖଯେନେୱ କାଲଂ କରୋତି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ବୋଧିସତ୍ତେନ ୱସିତଟ୍ଠାନଂ ହୀତିଆଦିନା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ। ଅପନେତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନତୋ ନୀହରିତ୍ୱା। ଅନୁରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ସମ୍ମା ଗବ୍ଭପରିହାରଂ ନାନୁଯୁଞ୍ଜତି, ତେନ ଗବ୍ଭୋ ବହ୍ୱାବାଧୋ ହୋତି। ୱତ୍ଥୁୱିସଦଂ ହୋତୀତି ଗବ୍ଭାସଯୋ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତି। ମାତୁ ମଜ୍ଝିମୱଯସ୍ସ ତତିଯକୋଟ୍ଠାସେ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଗବ୍ଭୋକ୍କମନମ୍ପି ତସ୍ସା ଆଯୁପରିମାଣୱିଲୋକନେନେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ ୱଯୋୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିକାରସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନତୋ, ଇତ୍ଥିସଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିକାରୋ ପନ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନେୱ ୱୂପସମ୍ମତି।

ସତ୍ତମାସଜାତୋତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ସତ୍ତମେ ମାସେ ଜାତୋ। ସୋ ସୀତୁଣ୍ହକ୍ଖମୋ ନ ହୋତି ଅତିୱିଯ ସୁଖୁମାଲତାଯ। ଅଟ୍ଠମାସଜାତୋ କାମଂ ସତ୍ତମାସଜାତତୋ ବୁଦ୍ଧିଅୱଯୱୋ, ଏକଚ୍ଚେ ପନ ଚମ୍ମପଦେସା ବୁଦ୍ଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତା ଘଟ୍ଟନଂ ନ ସହନ୍ତି, ତେନ ସୋ ନ ଜୀୱତି। ସତ୍ତମାସଜାତସ୍ସ ପନ ନ ତାୱ ତେ ଜାତାତି ୱଦନ୍ତି।

ଠିତାୱ ହୁତ୍ୱାତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତାଯ ଠିତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହି ବଲୱଭାୱତୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅସହମାନା ଅଞ୍ଞା ଇତ୍ଥିଯୋ ନିସିନ୍ନା ୱା ନିପନ୍ନା ୱା ୱିଜାଯନ୍ତି। ଉପୱିଜଞ୍ଞାତି ଉପଗତୱିଜାଯନକାଲା। ସକଲନଗରୱାସିନୋତି କପିଲୱତ୍ଥୁଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତେସୁ ଦେୱଦହାଦୀସୁ ଛସୁ ନଗରେସୁ ୱସନ୍ତା।

ଦେୱା ନଂ ପଠମଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଲୋକନାଥଂ ମହାପୁରିସଂ ମଯମେୱ ପଠମଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାମାତି ସଞ୍ଜାତଗାରୱବହୁମାନା ଅତ୍ତନୋ ପୀତିଂ ପୱେଦେନ୍ତା ଖୀଣାସୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସବ୍ରହ୍ମାନୋ ଆଦିତୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ସୂତିୱେସନ୍ତି ସୂତିଜଗ୍ଗନଧାତିୱେସଂ। ଏକେତି ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ। ମଚ୍ଛକ୍ଖିସଦିସଂ ଛୱିୱସେନ।

୨୦୬।ଅଜିନପ୍ପୱେଣିଯାତି ଅଜିନଚମ୍ମେହି ସିବ୍ବେତ୍ୱା କତପୱେଣିଯା। ମହାତେଜୋତି ମହାନୁଭାୱୋ। ମହାଯସୋତି ମହାପରିୱାରୋ ୱିପୁଲକିତ୍ତିଘୋସୋ ଚ।

ଭଗ୍ଗୱିଭଗ୍ଗାତି ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନତୋ ନିକ୍ଖମନେନ ୱିଭାୱିତତ୍ତା ଭଗ୍ଗା ୱିଭଗ୍ଗା ୱିଯ ଚ ହୁତ୍ୱା। ତେନ ନେସଂ ଅୱିସଦଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି। ଅଲଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱାତି ଗବ୍ଭାସଯେ ଯୋନିପଦେସେ ଚ କତ୍ଥଚି ଅଲଗ୍ଗୋ ଅସତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା। ଉଦକେନାତି ଗବ୍ଭାସଯଗତେନ ଉଦକେନ ଅମକ୍ଖିତୋ ନିକ୍ଖମତି ସମ୍ମକ୍ଖିତସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଉଦକସେମ୍ହାଦିକସ୍ସେୱ ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ହି ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତଂ ଠାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ପରମସୁଗନ୍ଧଗନ୍ଧକୁଟି ୱିଯ ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧଂ ୱାଯନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତି। ଉଦକୱଟ୍ଟିଯୋତି ଉଦକକ୍ଖନ୍ଧା।

୨୦୭।ମୁହୁତ୍ତଜାତୋତି ମୁହୁତ୍ତେନ ଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତମତ୍ତୋୱ। ଅନୁଧାରିଯମାନେତି ଅନୁକୂଲୱସେନ ନୀଯମାନେ। ଆଗତାନେୱାତି ତଂ ଠାନଂ ଉପଗତାନି ଏୱ।

ଅନେକସାଖନ୍ତି ରତନମଯାନେକସତପତିଟ୍ଠାନହୀରକଂ। ସହସ୍ସମଣ୍ଡଲନ୍ତି ତେସଂ ଉପରି ପତିଟ୍ଠିତଂ ଅନେକସହସ୍ସମଣ୍ଡଲହୀରକଂ। ମରୂତି ଦେୱା।

ନଖୋ ପନେୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରତୋ ପଗେୱ ଦିସାୱିଲୋକନସ୍ସ କତତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ମହାସତ୍ତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଏକଙ୍ଗଣାନୀତି ୱିୱଟଭାୱେନ ୱିହାରଙ୍ଗଣପରିୱେଣଙ୍ଗଣାନି ୱିଯ ଏକଙ୍ଗଣସଦିସାନି ଅହେସୁଂ। ସଦିସୋପି ନତ୍ଥୀତି ତୁମ୍ହାକଂ ଇଦଂ ୱିଲୋକନଂ ୱିସିଟ୍ଠେ ପସ୍ସିତୁଂ ଇଧ ତୁମ୍ହେହି ସଦିସୋପି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋତି ଆହଂସୁ। ସବ୍ବପଠମୋତି ସବ୍ବପ୍ପଧାନୋ। ପଧାନପରିଯାଯୋ ହି ଇଧ ପଠମସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ‘‘ଇତରାନୀ’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ମହେସକ୍ଖା ତାୱ ଦେୱା ତଥା ୱଦନ୍ତି, ଇତରେ ପନ କଥନ୍ତି? ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱଦସ୍ସନେନେୱ। ମହେସକ୍ଖାନଞ୍ହି ଦେୱାନଂ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱୋ ୱିଯ ତେନ ସଦିସାନମ୍ପି ଆନୁଭାୱୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ଅହୋସି। ଇତରେ ପନ ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଦହନ୍ତା ଅନୁମିନନ୍ତା ତଥା ଆହଂସୁ।

ଜାତମତ୍ତସ୍ସେୱ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଠାନାଦୀନି ଯେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭୂତାନୀତି ତେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଚତୁଇଦ୍ଧିପାଦପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୱସେନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସମିଜ୍ଝନତୋ। ଉତ୍ତରାଭିମୁଖଭାୱୋ ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତରଣୱସେନ ଗମନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ସତ୍ତପଦଗମନଂ ସତ୍ତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିଗମନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ୱିସୁଦ୍ଧଛତ୍ତଧାରଣଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱିମୁତ୍ତିଛତ୍ତଧାରଣସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ପଞ୍ଚରାଜକକୁଧଭଣ୍ଡାନି ପଞ୍ଚୱିଧୱିମୁତ୍ତିଗୁଣପରିୱାରତାୟ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ଅନାୱଟଦିସାନୁୱିଲୋକନଂ ଅନାୱଟଞାଣତାୟ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ''ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିୱଚନଂ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ; ଅୟମନ୍ତିମା ଜାତୀତି ଆୟତିଂ ଜାତିୟା ଅଭାୱକିତ୍ତନା ଅନୁପାଦି...ପେ... ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ; ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନାଗତେ ଲଦ୍ଧବ୍ବୱିସେସସ୍ସ ତଂ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରୀନିମିତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ଆଗତୋତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଚ ୱତ୍ତମାନାୟ ଅନୁପୁବ୍ବିୟା ଅନାଗତତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଆହରିତ୍ୱାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଚ ଆଗତନୟେନ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବୋ।

ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ କମ୍ପୀତି ପନ ଇଦଂ ସତିପି ଇଧ ପାଳିୟଂ ଆଗତତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନାନମଚ୍ଛରିୟାନଂ ମୂଲଭୂତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପୀଦିସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତନ୍ତି ବଦ୍ଧା ୱୀଣା, ଚମ୍ମବଦ୍ଧା ଭେରିୟୋତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକତୂରିୟସ୍ସ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ଚ-ସଦ୍ଦେନ ୱା ଇତରେସମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭିଜ୍ଜିଂସୂତି ପାଦେସୁ ବଦ୍ଧଟ୍ଠାନେସୁୟେୱ ଭିଜ୍ଜିଂସୁ। ୱିଗଚ୍ଛିଂସୂତି ୱୂପସମିଂସୁ। ସକତେଜୋଭାସିତାନୀତି ଅତିୱିୟ ସମୁଜ୍ଜଲାୟ ଅତ୍ତନୋ ପଭାୟ ଓଭାସିତାନି ଅହେସୁଂ। ନ ପୱତ୍ତୀତି ନ ସନ୍ଦୀ। ୱାତୋ ନ ୱାୟୀତି ଖରୋ ୱାତୋ ନ ୱାୟି, ମୁଦୁସୁଖୋ ପନ ସତ୍ତାନଂ ସୁଖାୱହୋ ୱାୟି। ପଥୱୀଗତା ଅହେସୁଂ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ଠାତୁଂ ଅୱିସହନ୍ତା। ଉତୁସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅନୁଣ୍ହାସୀତତାସଙ୍ଖାତେନ ଉତୁନା ସମ୍ପନ୍ନୋ। ୱାମହତ୍ଥଂ ଉରେ ଠପେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ପୁଥୁପାଣିନା ହତ୍ଥତାଳନେନ ସଦ୍ଦକରଣଂ ଅପ୍ଫୋଟନଂ। ମୁଖେନ ଉସ୍ସେଳନଂ ସଦ୍ଦମୁଞ୍ଚନଂ ସେଳନଂ। ଏକଦ୍ଧଜମାଲା ଅହୋସୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୱିଚିତ୍ତପୁପ୍ଫସୁଗନ୍ଧପୁପ୍ଫୱସ୍ସଦେୱା ୱସ୍ସିଂସୁ, ସୂରିୟେ ଦିବ୍ବମାନେ ଏୱ ତାରକା ଓଭାସିଂସୁ, ଅଚ୍ଛଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଉଦକଂ ପଥୱିତୋ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜି, ବିଲାସୟା ଦରିସୟା ତିରଚ୍ଛାନା ଆସୟତୋ ନିକ୍ଖମିଂସୁ; ରାଗଦୋସମୋହାପି ତନୁ ଭୱିଂସୁ, ପଥୱିୟଂ ରଜୋ ୱୂପସମି, ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ ୱିଗଚ୍ଛି, ଦିବ୍ବଗନ୍ଧୋ ୱାୟି, ରୂପିନୋ ଦେୱା ସରୂପେନେୱ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆପାଥମଗମଂସୁ , ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୁପପାତା ନାହେସୁନ୍ତି ଇମେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯାନି ମହାଭିନୀହାରସମୟେ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି, ତାନି ଅନୱସେସାନି ତଦା ଅହେସୁନ୍ତି।

ତତ୍ରାପୀତି ତେସୁପି ପଥୱିକମ୍ପାଦୀସୁ ଏୱଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ କେୱଲଂ ସମ୍ପତିଜାତସ୍ସ ଠାନାଦୀସୁ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ସବ୍ବସ୍ସ ଞେୟ୍ୟସ୍ସ ତିତ୍ଥକରମତସ୍ସ ଚ ଚାଲନତୋ। କେନଚି ଅନୁସ୍ସାହିତାନଂୟେୱ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପାତୋ, କେନଚି ଅନୁସ୍ସାହିତାନଂୟେୱ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ପଠମଂ ଦେୱତାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଦିବ୍ବୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ, ପଚ୍ଛା ମନୁସ୍ସାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ତତ୍ଥେୱ ଠାନସ୍ସ ନିଚ୍ଚଲସଭାୱତୋ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ୱୀଣାନଂ ସୟଂ ୱଜ୍ଜନଂ ପରୂପଦେସେନ ୱିନା ସୟମେୱ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଭେରୀନଂ ୱଜ୍ଜନଂ ଚକ୍କୱାଳପରିୟନ୍ତାୟ ପରିସାୟ ପୱେଦନସମତ୍ଥସ୍ସ ଧମ୍ମଭେରିୟା ଅନୁସାୱନସ୍ସ ଅମତଦୁନ୍ଦୁଭିଘୋସନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦୀନଂ ଛେଦୋ ମାନୱିନିବନ୍ଧଛେଦନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ; ସୁପଚ୍ଚନସମ୍ପାପୁଣନଂ ଅତ୍ଥାଦି ଅନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥାଦୀସୁ ଞାଣସ୍ସ ଭେଦାଧିଗମସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ।

ନିବ୍ବାନରସେନାତି କିଲେସାନଂ ନିବ୍ବାପନରସେନ। ଏକରସଭାୱସ୍ସାତି ସାସନସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରସଭାୱସ୍ସ। ୱାତସ୍ସ ଅୱାୟନଂ କିସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଭିନ୍ଦନସ୍ସା''ତି। ଆକାସାଦିଅପ୍ପତିଟ୍ଠୱିସମଚଞ୍ଚଲଟ୍ଠାନଂ ପହାୟ ସକୁଣାନଂ ପଥୱୀଗମନଂ ତାଦିସଂ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ପହାୟ ସତ୍ତାନଂ ପାଣେହି ରତନତ୍ତୟସରଣଗମନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଦେୱତାନଂ ଅପ୍ଫୋଟନାଦୀହି କୀଳନଂ ପମୋଦନୁପ୍ପତ୍ତିଉଦାନସ୍ସ ଭୱୱନ୍ତଗମନେନ ଧମ୍ମସଭାୱବୋଧନେନ ଚ ପମୋଦୱିଭାୱନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୱେଗୱସ୍ସନସ୍ସାତି ଦେସନାଞାଣୱେଗେନ ଧମ୍ମାମତସ୍ସ ୱସ୍ସନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। କାୟଗତାସତିୱସେନ ଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗଫଲସୁଖାନୁଭୱୋ କାୟଗତାସତିଅମତପଟିଲାଭୋ, ତସ୍ସ ପନ କାୟସ୍ସପି ଅତପ୍ପକସୁଖାୱହତ୍ତା ଖୁଦାପିପାସାପୀଳନାଭାୱୋ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଅରିୟଦ୍ଧଜମାଲାମାଲିତାୟାତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଧଜମାଲାହି ମାଲିତଭାୱସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅନୁଦ୍ଧଟଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଏତ୍ଥାତି ''ସମ୍ପତିଜାତୋ''ତିଆଦିନା ଆଗତେ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋୱ, ତସ୍ମା ଅମ୍ହେହି ଇଧ ଅପୁବ୍ବଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଦା ପଥୱିୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ମହାସତ୍ତୋ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିୟ ମହାଜନସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ନିୟତି ଧମ୍ମନିୟାମୋ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମତାତି ଇଦଂ ନିୟତିୱାଦୱସେନ କଥନଂ। ''ପୁବ୍ବେ ପୁରିମଜାତୀସୁ ତାଦିସସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ମହାଜନସ୍ସ ତଥା ଉପଟ୍ଠାସୀ''ତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବେକତକମ୍ମୱାଦୱସେନ କଥନଂ। ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପରି ଈସନସୀଲତାୟ ଯଥାସକଂ କମ୍ମମେୱ ଇସ୍ସରୋ ନାମ, ତସ୍ସ ନିମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ, ମହାପୁରିସୋପି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥେନ ଉଳାରେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ତେନ ଇସ୍ସରେନ ନିମ୍ମିତୋ ନାମ, ତସ୍ସ ଚାୟଂ ନିମ୍ମାନୱିସେସୋ, ଯଦିଦଂ ମହାନୁଭାୱତା। ଯାୟ ମହାଜନସ୍ସ ତଥା ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଇଦଂ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନୱାଦୱସେନ କଥନଂ। ଏୱଂ

ତଂ ତଂ ବତ୍ଥୁଂ ୱତ୍ୱା କିଂ ଇମାଯ ପରିଯାଯକଥାଯାତି ଅଓସାନେ ଉଜୁକମେଓ ଏଓଂ ବ୍ଯାକାସି। ସମ୍ପତିଜାତୋ ପଥଓିଯଂ କଥଂ ପଦସା ଗଚ୍ଛତି, ଏଓଂମହାନୁଭାଓୋ ଆକାସେନ ମଞ୍ଞେ ଗଚ୍ଛତୀତି ପରିକପ୍ପନସ୍ସ ଓସେନ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଓିଯ ଅହୋସି। ସୀଘତରଂ ପନ ସତ୍ତପଦଓୀତିହାରେନ ଗତତ୍ତା ଦିସ୍ସମାନରୂପୋପି ମହାଜନସ୍ସ ଅଦିସ୍ସମାନୋ ଓିଯ ଅହୋସି। ଅଚେଲକଭାଓୋ ଖୁଦ୍ଦକସରୀରତା ଚ ତାଦିସସ୍ସ ଇରିଯାପଥସ୍ସ ଅନନୁଚ୍ଛଓିକାତି କପ୍ପାନୁଭାଓସଞ୍ଜନିତପାଟିହାରିଯଓସେନ ଅଲଙ୍କାରପଟିଯତ୍ତୋ ଓିଯ; ସୋଠଅସଓସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋ ଓିଯ ଚ ମହାଜନସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାସୀତି ୱେଦିତଙ୍ଗଂ; ବୁଦ୍ଧଭାଓାନୁଚ୍ଛଓିକସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତାନୁଭାଓସ୍ସ ଯାଥାଓତୋ ପୱେଦିତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧେନ ଓିଯ…ପେ… ଅତ୍ତମନା ଅହୋସି।

ପାକଟା ହୁତ୍ୱାତି ଓିଭୂତା ହୁତ୍ୱା। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଯେ ଯେ ସଙ୍ଖାରେ ଓଓତ୍ଥପେତୁକାମା, ତେ ତେ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେପି ସଙ୍କସୋ ସୁପ୍ପଟିଓିଦିତା ସୁପାକଟା ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ଓିଯ ସୁଟ୍ଠୁ ଓିଭୂତା ଏଓ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନାହ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି। ଅନୋକାସଗତେତି ପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ଅନୋକାସକାଲେ ପଓତ୍ତେ। ନିପ୍ପଦେସେତି ନିରଓସେସେ। ଓକାସପ୍ପତ୍ତେତି ଠାନଗମନାଦିକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନେ, ତେ ହି ସମ୍ମସନସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗକାଲେ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଓକାସପ୍ପତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସତ୍ତଦିଓସବ୍ଭନ୍ତରେତି ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପାକତିକସମ୍ମସନଓସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଆକଙ୍ଖନ୍ତା ପନ ତେ ଯଦା କଦାଚି ଉପ୍ପନ୍ନସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତିଯେଓ। ସେସଂ ସୁଓିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଓ।

ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ବାକୁଲସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୦୯। ଯଥା ''ଦ୍ୱତ୍ତିଂସା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଦ୍ୱି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ବା-ଆଦେସଂ କତ୍ୱା ବାତ୍ତିଂସାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏଓଂ ଏତ୍ଥ ବା-କାରାଦେସଂ କତ୍ୱା ବାକୁଲୋତି ସମଞ୍ଞା ଅହୋସି, ସାଯଂ ତସ୍ସ ଅନ୍ୱତ୍ଥସଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୀସଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱାତି ମଙ୍ଗଲତ୍ଥଂ ମହାଗଙ୍ଗାଯ ସୀସଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱା। ନିମୁଜ୍ଜନଓସେନାତି ଜଣ୍ଣୁପମାଣେ ଉଦକେ ଥୋକଂଯେଓ ନିମୁଜ୍ଜନଓସେନ। ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପଲାତା ମରଣଭଯତଜ୍ଜିତା। ପହରିଯମାନା ମରନ୍ତି, ନ ଜାଲେନ ବନ୍ଧିତମତ୍ତେନ। ଦାରକସ୍ସ ତେଜେନାତି ଦାରକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞତେଜେନ। ନୀହଟମତ୍ତୋଓ ମତୋ, ତସ୍ସ ମରଣତ୍ଥଂ ଉପକ୍କମୋ ନ କତୋ, ଯେନ ଉପକ୍କମେନ ଦାରକସ୍ସ ବାଧୋ ସିଯା। ତନ୍ତି ମଚ୍ଛଂ। ସକଲମେଓାତି ପରିପୁଣ୍ଣାଓଯଓମେଓ।

ନ କେଲାଯତୀତି ନ ମମାଯତି କିଞ୍ଚିଅି ନ ମଞ୍ଞତି। ଦାରକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞତେଜେନ ପିଟ୍ଠିତୋ ଫାଲେନ୍ତୀ। ଦାରକଂ ଲଭତୀତି ଉଗ୍ଘୋସନଓସେନ ଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱା। ପଓତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖି, ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଭାଓଂ କଥେସି। କୁଚ୍ଛିଯା ଧାରିତତ୍ତା ଅମାତା କାତୁଂ ନ ସକ୍କା ଜନନୀଭାଓତୋ। ମଚ୍ଛଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାପୀତି ମଚ୍ଛଂ କିଣିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତାପି। ତଥା ଗଣ୍ହନ୍ତା ଚ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନଂ ସଙ୍କଂ ଗଣ୍ହାତି ନାମାତି ଆହ – ''ୱକ୍କଯକନାଦୀନି ବହି କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି। ଅଯମ୍ପି ଅମାତା କାତୁଂ ନ ସକ୍କା ସାମିକଭାଓତୋ। ଦାରକୋ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି କୁଲାନଂ ଦାଯାଦୋ ହୋତୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁତ୍ତଭାଓତୋ।

ଅସୀତିମେତି ଜାତିଯା ଅସୀତିମେ ୱସ୍ସେ। ପଚ୍ଚୟାମତ୍ତେନ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତୋ ୱୀତିକ୍କମିତୁଂ କାମସଞ୍ଞା ଉପ୍ପନ୍ନପୁଚ୍ଚାତି ପୁଚ୍ଛା ପନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତେନାହ – ''ଏଓଞ୍ଚ ଖୋ ମଂ, ଆଓୁସୋ କସ୍ସପ, ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

୨୧୦।ନିଯମେତ୍ୱାତି ତଂ ତଂଓାରେ ସେସଓାରେନ ନିଯମେତ୍ୱା। କମ୍ମପଥଭେଦକୋତି କମ୍ମପଥଓିସେସକରୋ। ତତ୍ଥ କାମଓିତକ୍କୋ ଯଥା କାଯଓଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଚୋପନପ୍ପତ୍ତୋ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି; ମନୋଦ୍ୱାରେ ପରଭଣ୍ଡସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଓସେନ ପଓତ୍ତଅଭିଜ୍ଝାସହଗତୋ; ଏଓଂ କାମସଞ୍ଞାତି, ତଥା ବ୍ଯାପାଦଓିହିଂସାଓିତକ୍କସଞ୍ଞାତି ଥେରୋ, ''ଉଭଯମ୍ପେତଂ କମ୍ମପଥଭେଦକମେଓା''ତି ଆହ। କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ସଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ, ''ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତାଓା''ତି ୱୁତ୍ତମାନେ ଓିତକ୍କିତମ୍ପି ସମାନଂ କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତମେଓ, ଉଭଯସ୍ସ ପନ ଓସେନ ସୁତ୍ତପଦଂ ପଓତ୍ତନ୍ତି ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୨୧୧।ଆଯୂହନକମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ତନା ଆଯୂହିତବ୍ବକମ୍ମଂ। ଲୋମକିଲିଟ୍ଠାନୀତି କିଲିଟ୍ଠଲୋମାନି, କିଲିଟ୍ଠଂସୂନୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିମେଓଂ ଭୋଗେସୁ ପରନିମ୍ମିତଭବ୍ୱେ ୱସଓତ୍ତିଦେଓାନଂ ଓିଯ ସଙ୍କସୋ ଆଯୂହନକମ୍ମେନ ଓିନା ଅଞ୍ଞସ୍ସପି ପଚ୍ଚଜିତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଲାଭୋ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ ସୁତପୁବ୍ବୋତି ଆହ ''ଅନଚ୍ଛରିଯଞ୍ଚେତ''ନ୍ତି। କୁଲୂପକଥେରାନମେତଂ କମ୍ମଂ, ଥେରୋ ପନ କଦାଚିପି କୁଲୂପକୋ ନାହୋସି।

ଗଦ୍ଦୁହନମତ୍ତନ୍ତି ଗୋଦୁହନମତ୍ତକାଲଂ। ଇଧ ପନ ସକଲୋ ଗୋଦୁହନୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଗାଓିଂ…ପେ… କାଲମତ୍ତମ୍ପୀ''ତି ଆହ। ନିବନ୍ଧୀତି ନିବଦ୍ଧଦାତବ୍ବଂ କତ୍ୱା ଠପେସି।

ସଙ୍କିଲେସପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅସେରିଭାୱକରଣେନ ରଣେନ ସଦିସତାଯ ରଣୋ, ସଂକିଲେସୋ। ଅଞ୍ଞା ଉଦପାଦୀତି ପନାହ, ତସ୍ମା ଅରହତ୍ତଂ ନ ପଟିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ତଥା ୱଚନଂ ପଟିଜାନନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି।

୨୧୨। ଅୱାପୁରତି ଦ୍ୱାରଂ ଏତେନାତି ଅୱାପୁରଣଂ। ପଠମସଙ୍ଗହତୋ ପଚ୍ଛା ଦେସିତତ୍ତା ଦୁତିଯସଙ୍ଗହେ ସଙ୍ଗିତଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ବାକୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ଦନ୍ତଭୂମିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୩।ଫୁସେଯ୍ୟାତି ଞାଣଫୁସନା ନାମ ଅଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ଲଭେଯ୍ୟାତି ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋତି, ''ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଆତାପୀ ପହିତତ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପଟିପନ୍ନୋ। ଅଜାନନକୋଟ୍ଠାସେଯେୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ଅତ୍ତନି କତଂ ଦୋସାରୋପନଂ ନିୱତ୍ତେତି।

୨୧୪।ଅପ୍ପନାଉପଚାରନ୍ତି ଅପ୍ପନଞ୍ଚେୱ ଉପଚାରଞ୍ଚ ପାପେତ୍ୱା କଥେସୀତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି, ଅପ୍ପନାସହିତୋ ପନ ଉପଚାରୋ ଅପ୍ପନାଉପଚାରୋ, ତଂ ପାପେତ୍ୱା କଥେସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନିକ୍ଖମତୀତି ନିକ୍ଖମୋ, ଅୱଗ୍ଗାହକାମତୋ ନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମୋ ଏୱ ନେକ୍ଖମ୍ମୋ, ପଠମଜ୍ଝାନାଦି। ସତି କିଲେସକାମେ ଅତ୍ତନୋ ଉପହାରଂ ଉପଚାରେତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି ନାମାତି ଆହ – ''ଦୁୱିଧେପି କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜମାନୋ''ତି। ଦୁୱିଧେପୀତି ହୀନପଣୀତାଦିୱସେନ ଦୁୱିଧେ।

୨୧୫।କୂଟାକାରନ୍ତି ଗାଠହସାଠେଯ୍ୟଂ ଅପ୍ପତିରୂପେ ଠାନେ ଖନ୍ଧଗତପାତନାଦି। ଦନ୍ତଗମନନ୍ତି ଦନ୍ତେହି ନିବ୍ବିସେୱନେହି ଗନ୍ତବ୍ବଗତିଂ। ପତ୍ତବ୍ବଂ ଭୂମିନ୍ତି ସମ୍ମାକିରିଯାଯ ଲଦ୍ଧବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ।

୨୧୬। ଭ୍ୱତିହରଣୱସେନ ଲଙ୍ଘକଂ ୱିଲଙ୍ଘକଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞହତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ। ତେନାହ – ''ହତ୍ଥେନ ହତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା''ତି।

୨୧୭।ଗହେତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ଗଣିକାରହହିନୀହି ଉପଲାପେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞହତ୍ଥିଂ ୱଚନୱସେନ ଗହେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ। ଅତିପସ୍ସିତ୍ୱା ଅତିଟ୍ଠାନୱସେନ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ଏତ୍ଥଗେଧାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞେ ନାଗୱନେ ପୱତ୍ତଗେଧା। ସୁଖାଯତୀତି ସୁଖଂ ଅଯତି ପୱତ୍ତେତି, ''ସୁଖଂ ହରତୀ''ତି ୱା ପାଠୋ। ଡିଣ୍ଡିମୋ ଆନକୋ। ନିହିତସବ୍ବୱଙ୍କଦୋସୋତି ଅପଗତସବ୍ବସାଠେଯ୍ୟଦୋସୋ। ଅପନୀତକସାୱୋତି ଅପେତସାରମ୍ଭକସାୱୋ।

୨୧୯।ପଞ୍ଚକାମଗୁଣନିସ୍ସିତସୀଲାନନ୍ତି ଅକୁସଲାନଂ। ଗେହସ୍ସିତସୀଲାନନ୍ତି ୱା ୱଚ୍ଚସନ୍ନିସ୍ସିତସୀଲାନଂ।

୨୨୨।ଏସନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥାତି, ''ମଜ୍ଝିମୋ, ଦହରୋ''ତି ଆଗତେସୁ ଉପମାୱାରେସୁ, ''ଥେରୋ''ତିଆଦିନା ଆଗତେସୁ ଉପମେଯ୍ୟୱାରେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ସଂକିଲେସପକ୍ଖିଯେସୁ ୱାରେସୁ ଏସ ଯଥାୱୁତ୍ତୋୱ ନଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଦନ୍ତଭୂମିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ଭୂମିଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୩।ଆସଞ୍ଚେପିକରିତ୍ୱାତି, ''ଇମିନାହଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ଦେୱୋ ୱା ଭୱେଯ୍ୟଂ ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା, ଦୁକ୍ଖତୋ ୱା ମୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା ଚେପି ଚରନ୍ତି, ଅଭବ୍ବା ଫଲସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ତଣ୍ହାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ୱିଦୂସିତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅନାସଞ୍ଚେପି କରିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ପତ୍ଥନଂ ଅକତ୍ୱା। ଅଭବ୍ବା ଫଲସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ ଅନିଯମିତଭାୱତୋ। ପଣିଧାନୱସେନ ହି ପୁଞ୍ଞଫଲଂ ନିଯତଂ ନାମ ହୋତି, ତଦଭାୱତୋ କତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ନ ଲଭତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତିଯପକ୍ଖେ ଉଭଯଟ୍ଠାନେହି ୱୁତ୍ତଂ, ଚତୁତ୍ଥପକ୍ଖୋ ସମ୍ମାୱତାରୋ ଇତି ଚତୁକୋଟିକୋ ପଞ୍ହୋ ଜାଲୱସେନ ଆହଟୋ, ତତ୍ଥ ଆସା ନାମ ପତ୍ଥନା, ମିଚ୍ଛାଗାହସ୍ମିଂ ସତି ନ ୱିପଚ୍ଚତି, ସମ୍ମାଗାହସ୍ମିଂ ସତି ୱିପଚ୍ଚତି, ଉଭଯଥାପି ଉଭଯାପେକ୍ଖାନାମ, ଯୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତଧମ୍ମେ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତି, ତସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପାଯଫଲଂ ସମିଜ୍ଝତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅଯୋନିସୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଚିଣ୍ଣତ୍ତା; ଯୋ ପନ ସମ୍ମତ୍ତଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତି, ତସ୍ସ ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଫଲଂ ନ ସମିଜ୍ଝତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଯୋନିସୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଚିଣ୍ଣତ୍ତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଆସଞ୍ଚେପି କରିତ୍ୱା ଅଯୋନିସୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଭୂମିଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ଅନୁରୁଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୦।ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାଏୱମାହଂସୂତି ୱୁତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମନକାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ତସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ଅଫାସୁକକାଲୋ ଅହୋସୀ''ତି ଆହ। ଅୱିରାଧିତନ୍ତି ଅୱିରଜ୍ଝନକଂ। ଯଦି ୱା ତେ ଧମ୍ମା ନାନତ୍ଥା, ଯଦି ୱା ଏକତ୍ଥା, ଯଂ ତତ୍ଥ ଅୱିରଜ୍ଝନକଂ, ତଂ ତଂଯେୱ ପଟିଭାତୂତି ଯୋଜନା। ଝାନମେୱାତି ଅପ୍ପମାଣଜ୍ଝାନମେୱ, ''ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀ''ତି ପନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯେୱ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଉପାସକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୨୩୧। ଯାୱତା ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ଛାଯା ଫରତି, ନିୱାତେ ପଣ୍ଣାନି ପତନ୍ତି, ଏତ୍ତାୱତା ''ରୁକ୍ଖମୂଲ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଏକରୁକ୍ଖମୂଲପ୍ପମାଣଟ୍ଠାନଂ। କସିଣନିମିତ୍ତେନ ଓତ୍ଥରିତ୍ୱାତି କସିଣାରମ୍ମଣଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ କସିଣ…ପେ… ୱିହରତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ଆଭୋଗୋ ନତ୍ଥି ଝାନକ୍ଖଣେ। କାମଂ ସମାପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଆଭୋଗୋ ନତ୍ଥି ତତୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ୱା ସିଯା ସୋ ଆଭୋଗୋ, ତସ୍ମିଂ ସନ୍ଧାଯ ମହଗ୍ଗତନ୍ତି କେଚି। ଇଦାନି ତାସଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀନଂ ସତିପି କେନଚି ୱିସେସେନ ଅଭେଦେ ୱିସଯାଦିତୋ ଲବ୍ଭମାନଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଏତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତଂ ନ ୱଡ୍ଢତି ୱଡ୍ଢେତବ୍ବସ୍ସ ନିମିତ୍ତସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ପଥୱୀକସିଣାଦୀନଂ ୱିଯ ଆକାସଭାୱନାଯ ଉଗ୍ଘାଟନଂ ନ ଜାଯତି। ତାନି ଝାନାନୀତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଜ୍ଝାନାନି। ଚୁଦସୱିଧେନ ପରିଦମନାଭାୱତୋ ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ପାଦକାନି ନ ହୋନ୍ତି। ନିମିତ୍ତୁଗ୍ଘାଟସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅନଧିଟ୍ଠାନତାଯ ନିରୋଧସ୍ସ ପାଦକାନି ନ ହୋନ୍ତୀତି। କମ୍ମୱଟ୍ଟଭାୱେନ କିଲେସୱଟ୍ଟୱିପାକୱଟ୍ଟାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱଟ୍ଟାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱଟ୍ଟପାଦକତା। ଉପପଜ୍ଜନୱସେନେୱ ତଂ ତଂ ଭୱଂ ଓକ୍କମତି ଏତେହୀତି ଭୱୋକ୍କମନାନି। ଦୁତିଯନଯସ୍ସ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଗ୍ଘାଟନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ ଅରୂପଜ୍ଝାନୋପରି ସମତିକ୍କମୋ ହୋତୀତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ଏୱନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ନିମିତ୍ତାୱଡ୍ଢନନିମିତ୍ତୱଡ୍ଢନାଦିପ୍ପକାରେନ। ନାନତ୍ଥାତି ନାନାସଭାୱା। ଏୱନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣମହଗ୍ଗତସଦ୍ଦୱଚନୀଯତାଯ ନାନାବ୍ୟଞ୍ଜନା। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଣସମାପତ୍ତିତୋପି ନୀହରିତ୍ୱା ୱଟ୍ଟମାନଭୱୂପପତ୍ତିକାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସକ୍କା, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ କସିଣଝାନତୋୱ ନୀହରିତ୍ୱା ଯୋଜନା କତାତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ମହଗ୍ଗତଗହଣେନେତ୍ଥ ଅପ୍ପମାଣାତି ୱୁତ୍ତବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ତସ୍ସା ସମଞ୍ଞାଯ ଉଭଯେସମ୍ପି ସାଧାରଣଭାୱତୋ।

୨୩୨।ଏୱଂୱୁତ୍ତୋତି ଅସତିପି ତଥାରୂପେ ଆଭୋଗେ ''ପରିତ୍ତାଭାତି ଫରିତ୍ୱା ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ୱିହରତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅପ୍ପମାଣଂ କତ୍ୱା କସିଣଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ କସିଣୱଡ୍ଢନୱସେନ ବହୁଲୀକାରସମ୍ଭୱତୋ ସିଯା ଝାନସ୍ସ ବଲୱତରତା, ତଦଭାୱେ ଚ ଦୁବ୍ବଲତା, ଆଚିଣ୍ଣୱସିତାଯ ପନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମା ଅପରିସୋଧନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଝାନସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ସୁପ୍ପମତ୍ତେ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ଝାନସ୍ସ ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାଯ ଏୱ ତନ୍ନିମିତ୍ତା ପଭାପି ଅପ୍ପତରା ଅପରିସୁଦ୍ଧାୱ ହୋତୀତି ଆହ – ''ୱଣ୍ଣୋ…ପେ… ସଂକିଲିଟ୍ଠୋ ଚା''ତି। ଦୁତିଯନଯୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥାପି କସିଣସ୍ସ ପରିତ୍ତଭାୱେନ ୱଣ୍ଣସ୍ସ ପରିତ୍ତତା, ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଯ ଅନୁରୂପତାଯ ୱା ନିମିତ୍ତଂ ପଭାମଣ୍ଡଲକମ୍ପି ପରିତ୍ତମେୱ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱିପୁଲପରିକମ୍ମନ୍ତି ୱିପୁଲଭାୱେନ ପରିକମ୍ମଂ। ସେସଂ ତତିଯଚତୁତ୍ଥନଯେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପଠମଦୁତିଯନଯେସୁ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ।

ୱଣ୍ଣନାନତ୍ତନ୍ତି ଯଦି ପୀତଂ ଯଦି ଲୋହିତଂ ଯଦି ୱା ଓଦାତନ୍ତି ସରୀରୱଣ୍ଣନାନତ୍ତଂ। ଆଭାନାନତ୍ତନ୍ତି ପରିତ୍ତୱିପୁଲତାୱସେନ ପଭାଯ ନାନତ୍ତଂ। ଅଚ୍ଚିନାନତ୍ତନ୍ତି ତେଜୋଧାତୁସ୍ସ ଦୀଘାଦିୱସେନ ୱେମତ୍ତତା। ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀତି ଅଭିରତିୱସେନ ନିୱିସନ୍ତି ନିସୀଦନ୍ତି ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତେନାହ ''ୱସନ୍ତୀ''ତି।

୨୩୪। ଆଭନ୍ତି ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଆଭାତି ଆହ ''ଆଭାସମ୍ପନ୍ନା''ତି। ତଦଙ୍ଗେନାତି ୱା ତସ୍ସା ପରିତ୍ତତାଯ ଅପ୍ପମାଣତାଯ ଚ ଆଭାକାରଣଂ, ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଭୱୂପପତ୍ତିକାରଣମେୱାତି ଆହ – ''ତସ୍ସା ଭୱୂପପତ୍ତିଯା ଅଙ୍ଗେନା''ତି। କାଯାଲସିଯଭାୱୋ ତନ୍ଦୀଆଦୀନଂ ହେତୁଭୂତା କାଯସ୍ସ ୱିହାଯିତତା।

୨୩୫।ପାରମିଯୋତି ମହାସାୱକସଂୱତ୍ତନିକା ସାୱକପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତୋ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱେ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ପଟିଲଭି, ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଥେରଗାଥାସୁ। ଅୱୋକିଣ୍ଣନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେ ସଞ୍ଚରିତନ୍ତି ଅତୀତଭୱେସୁ ଜାତିୱସେନ ସଞ୍ଚରଣଂ ମମ, ସଞ୍ଚରିତନ୍ତି ତଂ ମମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅନୁରୁଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୬।ତସ୍ମାତି ଅତ୍ତକାମତ୍ତା ଏୱମାହ, ନ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅନାଦିଯନ୍ତୋ। ଯେ ପନ ତଦା ସତ୍ଥୁୱଚନଂ ନ ଗଣ୍ହିଂସୁ, ତେ କିଞ୍ଚି ଅୱତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀଭୂତା ମଙ୍କୁଭୂତା ଅଟ୍ଠଂସୁ, ତସ୍ମା ଉଭଯେସମ୍ପି ସତ୍ଥରି ଅଗାରୱପଟିପତ୍ତି ନାହୋସି।

ଯେନପି ଜନେନ ନ ଦିଟ୍ଠୋତି ଯେନ ଉଭଯଜନେନ ଅଞ୍ଞଞ୍ଞୱିହିତତାଯ କୁଟ୍ଟକୱାଟାଦିଅନ୍ତରିକତାଯ ୱା ନ ଦିଟ୍ଠୋ। ଦମନତ୍ଥନ୍ତି ତେହି ଉପାସକେହି ନିମ୍ମଦଭାୱଂ ଆପାଦିତାନଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦମନତ୍ଥଂ। ଠପଯିଂସୂତି ଯୋ ଇମେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦେତି, ତସ୍ସ ସତଂ ଦଣ୍ଡୋତି, ସହସ୍ସନ୍ତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

୨୩୭। ୱଗ୍ଗଭାୱେନେୱ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ମହାୱଗ୍ଗୋ ୩।୪୬୪) ନାନାସଦ୍ଦୋ ଅସ୍ସାତି ପୁଥୁସଦ୍ଦୋ। ସମଜନୋତି ଭଣ୍ଡନେ ସମଜ୍ଝାସଯୋ ଜନୋ। ବାଲଲକ୍ଖଣେ ଠିତୋପି ''ଅହଂ ବାଲୋ''ତି ନ ମଞ୍ଞତି। ଭିଯ୍ୟୋ ଚାତି ଅତ୍ତନୋ ବାଲଭାୱସ୍ସ ଅଜାନନତୋପି ଭିଯ୍ୟୋ ଚ ଭଣ୍ଡନସ୍ସ ଉପରି ଫୋଟୋ ୱିଯ ସଙ୍ଘଭେଦସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କାରଣଭାୱମ୍ପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ନ ମଞ୍ଞି ନଞ୍ଞାସି।

କଲହୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଚାଯେୱ ଗୋଚରୋ ଏତେସନ୍ତି ୱାଚାଗୋଚରା ହୁତ୍ୱା। ମୁଖାଯାମନ୍ତି ୱିୱାଦୱସେନ ମୁଖଂ ଆଯମେତ୍ୱା ଭାଣିନୋ। ନ ତଂ ଜାନନ୍ତୀତି ତଂ କଲହଂ ନ ଜାନନ୍ତି। କଲହଂ କରୋନ୍ତୋ ଚ ତଂ ନ ଜାନନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ପନ ନ ଜାନନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହ – ''ଏୱଂ ସାଦୀନୱୋ ଅଯ''ନ୍ତି। ଅଯଂ କଲହୋ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଜାପନତୋ ଅନତ୍ଥୁପ୍ପାଦନତୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ସମ୍ପରାଯେ ଚ ସାଦୀନୱୋ, ସଦୋସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପନଯ୍ହନ୍ତୀତି ଉପନାହୱସେନ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି। ପୋରାଣୋତି ପୁରିମେହି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣତାଯ ପୁରାତନୋ।

ନ ଜାନନ୍ତୀତି ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେନ୍ତି।

ତଥା ପୱତ୍ତୱେରାନନ୍ତି ଅଚ୍ଛିନ୍ନାଦିଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପନଯ୍ହୱସେନ ଚିରକାଲଂ ପୱତ୍ତୱେରାନଂ।

ବାଲସହାଯତାଯ ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ କଲହପସୁତା, ପଣ୍ଡିତସହାଯାନଂ ପନ ଇଦଂ ନ ସିଯାତି ପଣ୍ଡିତସହାଯସ୍ସ ବାଲସହାଯସ୍ସ ଚ ୱଣ୍ଣାୱଣ୍ଣଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିକେ ପାକଟପରିସ୍ସଯେ ରାଗଦୋସାଦିକେ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନପରିସ୍ସଯେ ଚ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା।

ମାତଙ୍ଗୋ ଅରଞ୍ଞେ ମାତଙ୍ଗରଞ୍ଞେତି ସରଲୋପେନ ସନ୍ଧି। ମାତଙ୍ଗସଦ୍ଦେନେୱ ହତ୍ଥିଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ନାଗୱଚନଂ ତସ୍ସ ମହତ୍ତୱିଭାୱନତ୍ଥନ୍ତି ଆହ – ''ନାଗୋତି ମହନ୍ତାଧିୱଚନମେତ''ନ୍ତି। ମହନ୍ତପରିଯାଯୋପି ହି ନାଗ-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି ''ଏୱଂ ନାଗସ୍ସ ନାଗେନ, ଈସାଦନ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥିନୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୫; ମହାୱ। ୪୬୭)।

୨୩୮।କିରସଦ୍ଦୋ ଅନୁସ୍ସୱସୂଚନତ୍ଥୋ ନିପାତୋ। ତେନ ଅଯମେତ୍ଥ ସୁତିପରମ୍ପରାତି ଦସ୍ସେତି। ଭଗୱତା ହି ସୋ ଆଦୀନୱୋ ପଗେୱ ପରିଞ୍ଞାତୋ, ନ ତେନ ସତ୍ଥା ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ହୋତି; ତସ୍ମିଂ ପନ ଅନ୍ତୋୱସ୍ସେ କେଚି ବୁଦ୍ଧୱେନେଯ୍ୟା ନାହେସୁଂ; ତେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗମନଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦମନୁପାଯୋତି ପାଲିଲେଯ୍ୟକଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏକୱିହାରିଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଭଗୁଂ, ସମଗ୍ଗୱାସଂ ୱସନ୍ତେ ଚ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରାଦିକେ ସମ୍ପହଂସେତୁଂ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ। ଇମଂ ଉପକ୍କିଲେସୋୱାଦଂ ଦାତୁଂ ତତ୍ଥ ଗତୋ, ତସ୍ମା କଲହକାରକେ କିରସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି କିରସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେ ଏସେୱ ନଯୋ। ୱୁତ୍ତନଯମେୱ ଗୋସିଙ୍ଗସାଲସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୩୨୫ ଆଦଯୋ)।

୨୪୧। ''ଯଥା କଥଂ ପନା''ତି ୱୁତ୍ତପୁଚ୍ଛାନଂ ପଚ୍ଛିମଭାୱତୋ ''ଅତ୍ଥି ପନ ୱୋତି ପଚ୍ଛିମପୁଚ୍ଛାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପୁନ ''ଅତ୍ଥି ପନ ୱୋ''ତି ପୱତ୍ତନସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱତୋ। ସୋ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ। ଥେରାନନ୍ତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରାଦୀନଂ ନତ୍ଥି। ପରିକମ୍ମୋଭାସଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେ କତାଧିକାରତ୍ତା ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ପରିକମ୍ମୋଭାସଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପରିକମ୍ମୋଭାସନ୍ତି ପରିକମ୍ମସମାଧିନିବ୍ବତ୍ତଂ ଓଭାସଂ, ଉପଚାରଜ୍ଝାନସଞ୍ଜନିତଂ ଓଭାସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଲାଭୀ ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିକମ୍ମତ୍ଥଂ ଓଭାସକସିଣଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଉପଚାରେ ଠପିତୋ ସମାଧି ପରିକମ୍ମସମାଧି, ତତ୍ଥ ଓଭାସୋ ପରିକମ୍ମୋଭାସୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ''ଓଭାସଞ୍ଚେୱ ସଞ୍ଜାନାମାତି ପରିକମ୍ମୋଭାସଂ ସଞ୍ଜାନାମା''ତି। ଯତ୍ତକେ ହି ଠାନେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ରୂପଗତଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ, ତତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଓଭାସକସିଣଂ ଫରିତ୍ୱା ଠିତୋ। ତଂ ଓଭାସଂ ତତ୍ଥ ଚ ରୂପଗତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣେନ ପସ୍ସତି, ଥେରା ଚ ତଥା ପଟିପଜ୍ଜିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଓଭାସଞ୍ଚେୱ ସଞ୍ଜାନାମ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ରୂପାନ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ତେସଂ ରୂପଗତଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ପରିକମ୍ମୱାରୋ ଅତିକ୍କମି,

ତତୋ ଓଭାସୋ ଅନ୍ତରଧାୟି, ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରହିତେ ରୂପଗତମ୍ପି ନ ପଞ୍ଞାୟତି। ପରିକମ୍ମନ୍ତି ହି ଯଥାଖ୍ୟୁତ୍ତକସିଣାରମ୍ମଣଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଂ, ରୂପଗତଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ କସିଣୋଭାସଓସେନ ରୂପଗତଦସ୍ସନଂ, କସିଣୋଭାସୋ ଚ ପରିକମ୍ମଓସେନାତି ତଦୁଭୟମ୍ପି ପରିକମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପଓତ୍ତିୟା ନାହୋସି, ତୟିଦଂ କାରଣଂ ଆଦିକମ୍ମିକଭାଓତୋ ଥେରା ନ ମଞ୍ଞିଂସୁ, ତସ୍ମା ଖ୍ୟୁତ୍ତଂ ''ନପ୍ପଟିଓିଜ୍ଝାମା''ତି।

ନିମିତ୍ତଂ ପଟିଓିଜ୍ଝିତଜ୍ଝନ୍ତି କାରଣଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସୁଓିସୁଦ୍ଧଦିଜ୍ଝଚକ୍ଖୁଞାଣେ ଥେରଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁକାମୋ ସତ୍ଥା ଓଦତି। କିଂ ନ ଆଓଉଲେସ୍ସନ୍ତୀତି କିଂ ନ ଭ୍ୟାମୋହେସ୍ସନ୍ତି, ଭ୍ୟାମୋହେସ୍ସନ୍ତି ଏଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓିଚିକିଚ୍ଛା ଉଦପାଦୀତି ଦିଜ୍ଝଚକ୍ଖୁନୋ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତେସୁ ରୂପଗତେସୁ ଅପୁଜ୍ଝତାୟ, ''ଇଦଂ ନୁ ଖୋ ରୂପଗତଂ କିଂ, ଇଦଂ ନୁ ଖୋ କି''ନ୍ତି ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଓିଚିକିଚ୍ଛା ସଂସୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସମାଧି ଚଓୀତି ଓିଚିକିଚ୍ଛାୟ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପରିକମ୍ମସମାଧି ଓିଗଚ୍ଛି। ତତୋ ଏଓ ହି ପରିକମ୍ମୋଭାସୋପି ଅନ୍ତରଧାୟି, ଦିଜ୍ଝଚକ୍ଖୁନାପି ରୂପଂ ନ ପସ୍ସି। ନ ମନସି କରିସ୍ସାମୀତି ମନସିକାରଓସେନ ମେ ରୂପାନି ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ, ରୂପାନି ପସ୍ସତୋ ଓିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଇଦାନି କିଞ୍ଚି ନ ମନସି କରିସ୍ସାମୀତି ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି ତଂ ପନ ତୁଣ୍ହୀଭାଓପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଅମନସିକାରୋ ଉଦପାଦୀ''ତି।

ତଥାଭୂତସ୍ସ ଅମନସିକାରସ୍ସ ଅଭାଓଂ ଆଗମ୍ମ ଉପ୍ପିଲଂ ଉଦପାଦି। ଓୀରିୟଂ ଗାଓହଂ ପଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧଛମ୍ଭିତତ୍ତାନଂ ଖ୍ୟୁପସମନତ୍ଥଂ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧଓୀରିୟଂ ଅହୋସି, ତେନ ଚିତ୍ତେ ସମାଧିଦୂସିକା ଗେହସ୍ସିତା ବଲଓପୀତି ଉପ୍ପନ୍ନା। ତେନାହ ''ଉପ୍ପିଲଂ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି। ତତୋତି ସିଥିଲଓୀରିୟତ୍ତା। ପତମେଯ୍ୟାତି ଅତିଓିୟ ଖିନ୍ନଂ ଭଓେୟ୍ୟ। ତଂ ମମାତି ପତ୍ଥନାଅଭିଭଓନୀୟମନସୀସେନ ଜପ୍ପେତୀତି ଅଭିଜପ୍ପା, ତଣ୍ହା। ନାନତ୍ତା ନାନାସଭାଓା ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା। ଅତିଓିୟ ଉପରି କତ୍ୱା ନିଜ୍ଝାନଂ ପେକ୍ଖନଂ ଅତିନିଜ୍ଝାୟିତତ୍ତଂ।

୨୪୩।ପରିକମ୍ମୋଭାସମେଓାତି ପରିକମ୍ମସମୁଟ୍ଠିତଂ ଓଭାସମେଓ। ନ ଚ ରୂପାନି ପସ୍ସାମୀତି ଓଭାସମନସିକାରପସୁତତାୟ ଦିଜ୍ଝଚକ୍ଖୁନା ରୂପାନି ନ ପସ୍ସାମି। ଓିସୟରୂପମେଓାତି ତେନ ଫରିତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନେଓ ଦିଜ୍ଝଚକ୍ଖୁନୋ ଓିସୟଭୂତଂ ରୂପଗତମେଓ ମନସି କରୋମି।

କସିଣରୂପାନଂ ଓସେନେଓ ଓଭାସସ୍ସ ପରିତ୍ତତାତି ଆହ ''ପରିତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଓଭାସ''ନ୍ତି। ପରିତ୍ତାନି ରୂପାନୀତି କତିପୟାନି, ସା ଚ ନେସଂ ପରିତ୍ତତା ଠାନଓସେନେଓାତି ଆହ ''ପରିତ୍ତକଟ୍ଠାନେ ରୂପାନୀ''ତି। ''ଅପ୍ପମାଣଞ୍ଚେଓା''ତିଆଦିନା ଖ୍ୟୁତ୍ତୋ ଦୁତିୟଓାରୋ। ଓଭାସପରିତ୍ତତଂ ସନ୍ଧାୟ ପରିକମ୍ମସମାଧି ''ପରିତ୍ତୋ''ତି ଖ୍ୟୁତ୍ତୋ ତସ୍ସେଓ ଓଭାସସ୍ସ ଅପ୍ପମାଣତାୟ ଅପ୍ପମାଣସମାଧୀତି ଓଚନତୋ। ତସ୍ମିଂ ସମୟେତି ତସ୍ମିଂ ପରିତ୍ତସମାଧିନୋ ଉପ୍ପନ୍ନସମୟେ। ଦିଜ୍ଝଚକ୍ଖୁପି ପରିତ୍ତକଂ ହୋତି ପରିତ୍ତରୂପଗତଦସ୍ସନତୋ।

୨୪୫।ଦୁକତିକଜ୍ଝାନସମାଧିନ୍ତି ଚତୁକ୍କନୟେ ଦୁକଜ୍ଝାନସମାଧିଂ, ପଞ୍ଚକନୟେ ତିକଜ୍ଝାନସମାଧିନ୍ତି ଯୋଜନା। ଦୁକଜ୍ଝାନସମାଧିନ୍ତି ଚତୁକ୍କନୟେ ତତିୟଚତୁତ୍ଥଓସେନ ଦୁକଜ୍ଝାନସମାଧିଂ, ପଞ୍ଚକନୟେ ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମଓସେନ ଦୁକଜ୍ଝାନସମାଧିଂ। ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନସମାଧିନ୍ତି ଚତୁକ୍କନୟେ ତିକଜ୍ଝାନସମାଧିଂ, ପଞ୍ଚକନୟେ ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନସମାଧିନ୍ତି ଯୋଜନା।

ତିଓିଧନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକଓସେନ ତିପ୍ପକାରଂ ସମାଧିଂ। ତଦନ୍ତୋଗଧାତି ସପ୍ପୀତିକାଦିସଭାଓା। କାମଂ ଭଗଓା ପୁରିମୟାମେ ପୁଜ୍ଝେନିଓାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ, ପଚ୍ଛିମୟାମେ ଦିଜ୍ଝଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ନିଜ୍ଝତ୍ତେନ୍ତୋପି ଇମାନି ଞାଣାନି ଭାଓେସିୟେଓ। ଓିପସ୍ସନାପାଦକାନି ପନ ଞାଣାନି ସନ୍ଧାୟ, ''ପଚ୍ଛିମୟାମେ''ତି ଖ୍ୟୁତ୍ତଂ, ତେନାହ ''ଭଗଓତୋ ହୀ''ତିଆଦି। ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନସ୍ସାତି ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକସ୍ସ ଓସେନ ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥି। ସୋତି ପଞ୍ଚକନୟୋ ଭଗଓତୋ ଲୋକିୟୋ ଅହୋସି। ଏତନ୍ତି ଏତଂ, ''ସଓିତକ୍କମ୍ପି ସଓିଚାରଂ ସମାଧିଂ ଭାଓେମୀ''ତିଆଦିଓଚନଂ। ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକଂ ସନ୍ଧାୟ ଖ୍ୟୁତ୍ତଂ, ନ ''ଲୋକିୟଂ ଓା ଲୋକୁତ୍ତରମେଓ ଓା''ତି। ସେସଂ ସୁଓିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେଓାତି।

ଉପକ୍କିଲେସସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୪୬।ଏତେହୀତି ଦୁଚିନ୍ତିତାଦୀହି। ଏତେନ ଲକ୍ଖଣସଦ୍ଦସ୍ସ କରଣତ୍ଥତମାହ। ତାନେଓାତି ଲକ୍ଖଣାନି ଏଓ। ତସ୍ସାତି ବାଲସ୍ସ। ''ଅୟଂ ବାଲୋ''ତି ନିମୀୟତି ସଞ୍ଞାନୀୟତି ଏତେହୀତି ବାଲନିମିତ୍ତାନି। ଅପଦାନଂ ଖ୍ୟୁଚ୍ଚତି ଓିଖ୍ୟାତଂ କମ୍ମଂ। ଦୁଚିନ୍ତିତାଦୀନି ଚ ବାଲେ ଓିଖ୍ୟାତାନି, ଅଓଧାରଣଭାଓେ ଓା, ତସ୍ମା ବାଲସ୍ସ ଅପଦାନାନୀତି ବାଲାପଦାନାନି। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀହି ଦୁଟ୍ଠଂ ଦୂସିତଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଦୁଚିନ୍ତିତଚିନ୍ତୀ। ଲୋଭାଦୀହି ଦୁଟ୍ଠଂ ଭାସିତଂ ମୁସାଓାଦାଦିଂ ଭାସତୀତି ଦୁବ୍ଭାସିତଭାସୀ। ତେସଂ ତେସଂଯେଓ ଓସେନ କତ୍ତଜ୍ଝତୋ ଦୁକ୍କଟକମ୍ମଂ ପାଣାତିପାତାଦିଂ କରୋତୀତି ଦୁକ୍କଟକମ୍ମକାରୀ। ତେନାହ ''ଚିନ୍ତୟନ୍ତୋ''ତିଆଦି। ତାନି ଉପନିସ୍ସାୟ ଜାତନ୍ତି ତଜ୍ଜଂ। ତତୋ ଏଓ ତେସଂ ସାରୁପ୍ପଂ ଅନୁରୂପନ୍ତି ତସ୍ସାରୁପ୍ପଂ। ତେନାହ ''ତଜ୍ଜାତିକ''ନ୍ତିଆଦି।

କଚ୍ଛମାନାୟାତି କଥିୟମାନାୟ।

୨୪୮। ୟସ୍ମା ସତ୍ତାନଂ ୟଥୂପଚିତାନି କମ୍ମାନି କତୋକାସାନି ତଦୁପଟ୍ଠାପିତାନି କମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତାନି ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନକାଲେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନି, ତଦା ଓଲମ୍ବନ୍ତାନି ୱିୟ ଅଭିଭୱନ୍ତାନି ୱିୟ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତାନି ୱିୟ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଓଲମ୍ବନାଦିଆକାରେନ ହି ତାନି ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀ''ତି। ଉପଟ୍ଠାନାକାରୋ ଏୱ ତଦା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଆହ – ''ତସ୍ମିଂ ଉପଟ୍ଠାନାକାରେ ଆପାଥଗତେ''ତି।

୨୪୯।ନ ସକ୍କାତି ନ ୱଦତୀତି ଏତେନ ଦ୍ୱେପି ପଟିସେଧା ପକତିଅତ୍ଥାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ନ ସୁକରାତି ପନ ଇମିନା ଦୁକ୍କରଭାୱୋ ଦୀପିତୋ, ଦୁକ୍କରଞ୍ଚ ତାୱ ଉପାୟେନ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ''ନ ସୁକରଂ ପନା''ତିଆଦି। ତେନାତି ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗମନେନ ଅଞ୍ଜଞ୍ଜମଞ୍ଜଂ ସଂୱିଜ୍ଝନେନ। ଅସ୍ସାତି ଚୋରସ୍ସ। ଇତୋ ଉତ୍ତରିପୀତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମୟଂ ସାୟନ୍ହସମୟଞ୍ଚ ସନ୍ଧିୟ ସଣ୍ଡେନ।

୨୫୦।ସଙ୍ଖମ୍ପି ନ ଉପେତୀତି ଇମିନା ସଙ୍ଖାତକମତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଗଣନାମତ୍ତମ୍ପି ନ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। ଉପନିକ୍ଖେପନମତ୍ତମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। କଲଭାଗନ୍ତି କଲାନଂ ସଙ୍ଗଣନକୋଟ୍ଠାସଂ। ତେନାହ ''ସତିମଂ କଲ''ନ୍ତିଆଦି। ଓଲୋକିତମତ୍ତମ୍ପୀତି ଉପନିକ୍ଖେପନୱସେନ ଓଲୋକନମତ୍ତକମ୍ପି। ତଂ କମ୍ମକାରଣନ୍ତି ତଂ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନକମ୍ମକାରଣଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପସ୍ସାନଂ ୱସେନ ସମ୍ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା କରୋନ୍ତିୟେୱ, ପାଠଇୟଂ ପନ ଏକପସ୍ସୱସେନ ଆଗତା। ଗେହସ୍ସାତି ମହତୋ ଗେହସ୍ସ। ସବ୍ବତୋତି ସବ୍ବାୱୟୱତୋ। ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତେ ଏକଜାଲୀଭୂତେ। ସୁପକ୍କୁଥିତାୟାତି ସୁଟ୍ଠୁ ନିପକ୍କାୟ।

ୱିଭତ୍ତୋତି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତକସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣକମ୍ମୁନା ୱିଭତ୍ତୋ ୱିୟ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଅୟୋପାକାରେନ ପରିତୋ ଅତ୍ତୋ ଗହିତୋତି ଅୟୋପାକାରପରିୟତ୍ତୋ ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ।

ୟମକଗୋଠଅକାତି ଦାରକାନଂ କୀଠଅନୟୁଗଠଆ। ଏୱମ୍ପି ଦୁକ୍ଖୋତି ୟଥାୱୁତ୍ତୌସ୍ସଦନିରୟୱସେନପି ସୋତ-ଘାନ-ଜିୱ୍ହା-କାୟ-ମନୋ-ଗୋଚରତାୱସେନପି ଇମିନା ଆକାରେନ ଦୁକ୍ଖୋତି।

୨୫୧।ଦନ୍ତେହି ଉଲ୍ଲେହିତ୍ୱାତି ଉତ୍ତରଦନ୍ତେହି ଅଞ୍ଛିତ୍ୱା। ରସୱସେନ ଅତିତ୍ତୋ ଅସ୍ସାଦୋ ରସାଦୋ। ତେନାହ ''ରସଗେଧେନ ପରିଭୁତ୍ତରସୋ''ତି।

୨୫୨।ଦୁରୂପୋତି ୱିରୂପୋ। ଦୁବ୍ବସୋତି ତେନେୱ ୱିରୂପଭାୱେନ ଅନିଟ୍ଠଦସ୍ସନୋ। ଲକୁଣ୍ଡକୋତି ରସ୍ସୋ। ପୱିଟ୍ଟଗୀୱୋତି ଖନ୍ଧନ୍ତରଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଟଗୀୱୋ। ମହୋଦରୋତି ୱିପୁଲକୁଚ୍ଛି। ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ହି ଲକୁଣ୍ଡକା ସତ୍ତା ରସ୍ସଗୀୱା ପୁଥୁଲକୁଚ୍ଛିକାୱ ହୋନ୍ତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। କାଣୋ ନାମ ଚକ୍ଖୁୱିକଲୋତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏକକ୍ଖିକାଣୋ ୱା ଉଭୟକ୍ଖିକାଣୋ ୱା''ତି। କୁଣୀତି ହତ୍ଥୱିକଲୋ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ – ''ଏକହତ୍ଥକୁଣୀ ୱା ଉଭୟହତ୍ଥକୁଣୀ ୱା''ତି। ୱାତାଦିନା ଉପହତକାୟପକ୍ଖୋ ଇଧ ପକ୍ଖହତୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ପକ୍ଖିହତୋତି ଆହ – ''ପକ୍ଖହତୋତି ପୀଠସପ୍ପୀ''ତି। ଦୁକ୍ଖାନୁପବନ୍ଧଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅପରାପରଜାତୀସୁ ୱିପାକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

କଲୀୟତି ଖଲୀୟତି ଅପହୀୟତି ସାସନଂ ଏତେନାତି କଲି, ଜୁତପରାଜୟୋ। ସୋ ଏୱ ଗହସଦିସତାୟ ''କଲିଗ୍ଗହୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଧିବନ୍ଧନ୍ତି କୁଟୁମ୍ବସ୍ସ ଅଧିୱୁତ୍ଥସ୍ସ ମୂଲଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ବନ୍ଧିତବ୍ବତଂ। ତେନାହ ''ଅତ୍ତନାପି ବନ୍ଧଂ ନିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟା''ତି। ବାଲଭୂମିୟା ବାଲଭାୱସ୍ସ ମତ୍ଥକପତ୍ତି ନିରୟଗାମିକମ୍ମକାରିତାତି ''ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତତି''ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ପନ ତତୋ ମୁଦୁମୁଦୁତରାଦିକମ୍ମୱସେନ ସେସାପାୟେସୁ ଅପରାପରନିବ୍ବତ୍ତାଦିବାଲଭୂମି ୱିଭାୱିତା ହୋତୀତି।

୨୫୩।ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନାତି ''ବାଲୋ ଅୟ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନସ୍ସ ''ପଣ୍ଡିତୋ ଅୟ''ନ୍ତି ଏତେହି ଲକ୍ଖୀୟତୀତିଆଦିନା ଅନୁସାରେନ। ମନୋସୁଚରିତାଦୀନଂ ୱସେନାତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅନଭିଜ୍ଝା-ଅବ୍ୟାପାଦ-ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ ସୁଚିନ୍ତିତମେୱ ଚିନ୍ତେତୀତିଆଦିନା ମନୋସୁଚରିତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ସୁଚରିତାନଂ ୱସେନ ୟୋଜେତବ୍ବାନି।

ଚକ୍କରତନୱଣ୍ଣନା

୨୫୬। ଉପୋସଥଂ (ଦୀ। ନି। ଟୀ। ୨।୨୪୩) ୱୁଚ୍ଚତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ସବ୍ବଦିୱସେସୁ ଗହଟ୍ଠେହି ରକ୍ଖିତବ୍ବସୀଲଂ, ସମାଦାନୱସେନ ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଉପୋସଥିକୋ, ତସ୍ସ। ତେନାହ ''ସମାଦିନ୍ନୌପୋସଥଙ୍ଗସ୍ସା''ତି। ତଦାତି ତସ୍ମିଂ କାଲେ, ୟସ୍ମିଂ ପନ କାଲେ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱସଂୱତ୍ତନିୟ-ଦାନ-

ସୀଲାଦି-ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସମୁଦାଗମସମ୍ପନ୍ନୋ ପୂରିତଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତୋ କାଦୀପଦେସୱିସେସପଚ୍ଚାଜାତିୟା ଚେୱ କୁଲରୂପଭୋଗାଧିପତେୟ୍ୟାଦିଗୁଣୱିସେସସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ତଦନୁରୂପେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଠିତୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ କାଲେ। ତାଦିସେ ହି କାଲେ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱୀ ପୁରିସୁତ୍ତମୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ରାଜା ଖତ୍ତିୟୋ ହୁତ୍ୱା ମୁଦ୍ଧାୱସିତ୍ତୋ ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ଅନୁପୋସଥଂ ସତସହସ୍ସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଦିନା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ନ ଯଦା ଚକ୍କରତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ଏୱ। ତେନାହ – ‘‘ପାତୋ…ପେ… ଧମ୍ମତା’’ତି। (ତତ୍ଥ ଦମୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ, ସଂଯମୋ ସୀଲସଂୱରୋ।)

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପୁଞ୍ଞକମ୍ମପଚ୍ଚୟନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାୱହଦାନଦମସଂଯମାଦିପୁଞ୍ଞକମ୍ମହେତୁକଂ। ନୀଲମଣିସଙ୍ଘାଟସଦିସନ୍ତି ଇନ୍ଦନୀଲମଣିସଞ୍ଚୟସମାନଂ। ଦିବ୍ବାନୁଭାୱଯୁତ୍ତତ୍ତାତି ଦସ୍ସନୀୟତା ମନୁଞ୍ଞଘୋସତା ଆକାସଗାମିତା ଓଭାସୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ଅପ୍ପଟିଘାତତା ରଞ୍ଞୋ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିକାରଣତାତି ଏୱମାଦୀହି ଦିବ୍ବସଦିସେହି ଆନୁଭାୱେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା। ସବ୍ବେହି ଆକାରେହୀତି ସବ୍ବେହି ସୁନ୍ଦରେହି ଆକାରେହି। ପରିପୂରନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ସା ଚସ୍ସ ପାରିପୂରି ଇଦାନେୱ ୱିତ୍ଥାରୀୟତି।

ପନାଳିଇତି ଛିଦ୍ଦଂ। ସୁଦ୍ଧସିନିଦ୍ଧଦନ୍ତପନ୍ତିୟା ନିବ୍ବିୱରାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନାଭିପନାଳିଇ ପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟେସୂତି ନାଭିପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟେ ଚେୱ ନାଭିୟା ପନାଳିଇପରିକ୍ଖେପପଟ୍ଟେ ଚ। ସୁୱିଭତ୍ତାୱାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଂକିଣ୍ଣତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଭତ୍ତା। ପରିଚ୍ଛେଦଲେଖନ୍ତରେସୁ ମଣିକା ସୁୱିଭତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟନ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି।

ପରିଚ୍ଛେଦଲେଖାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମାଲାକମ୍ମାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୁରତ୍ତାତିଆଦୀସୁ ସୁରତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ମହାନାମୱଣ୍ଣତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ ସଂକିଲିଟ୍ଠତଂ, ସିନିଦ୍ଧଗ୍ଗହଣେନ ଲୂଖତଂ। କାମଂ ତସ୍ସ ଚକ୍କରତନସ୍ସ ନେମିମଣ୍ଡଲଂ ଅସନ୍ଧିକଂୱ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପନ କେୱଲଂ ପୱାଳଅୱଣ୍ଣୋୱ ନ ସୋଭତୀତି ପକତିଚକ୍କସ୍ସ ସନ୍ଧିଯୁତ୍ତେସୁ ଠାନେସୁ ରତ୍ତଜମ୍ବୁନଦପରିକ୍ଖତଂ ଅହୋସି, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସନ୍ଧୀସୁ ପନସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ନେମିମଣ୍ଡଲପିଟ୍ଠିୟନ୍ତି ନେମିମଣ୍ଡଲସ୍ସ ପିଟ୍ଠିପଦେସେ। ଦସନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ ଅରାନମନ୍ତରେତି ଦସନ୍ନଂ ଦସନ୍ନଂ ଅରାନଂ ଅନ୍ତରସମୀପେ ପଦେସେ। ଛିଦ୍ଦମଣ୍ଡଲଚିତ୍ତୋତି ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନଛିଦ୍ଦୱିଚିତ୍ତୋ। ସୁକୁସଲସମନ୍ନାହତସ୍ସାତି ସୁଟ୍ଠୁ କୁସଲେନ ସିପ୍ପିନା ପହତସ୍ସ, ୱାଦିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଗ୍ଗୂତି ମନୋରମୋ ରଜନୀୟୋତି ସୁଣନ୍ତାନଂ ରାଗୁପ୍ପାଦକୋ। କମନୀୟୋତି କନ୍ତୋ। ସମୋସରିତକୁସୁମଦାମାତି ଓଲମ୍ବିତସୁଗନ୍ଧକୁସୁମଦାମା। ନେମିପରିକ୍ଖେପସ୍ସାତି ନେମିପରିୟନ୍ତପରିକ୍ଖେପସ୍ସ। ନାଭିପନାଳିଇୟା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପସ୍ସାନଂ ୱସେନ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ନାଭିପନାଳିଇନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକା ଏୱ ହି ସା ପନାଳିଇ। ଯେହୀତି ଯେହି ଦ୍ୱୀହି ସୀହମୁଖେହି। ପୁନ ଯେହୀତି ମୁତ୍ତାକଲାପେହି।

ଓଧାପୟମାନନ୍ତି ସୋତୁଂ ଅୱହିତାନି କୁରୁମାନଂ। ଚନ୍ଦୋ ପୁରତୋ, ଚକ୍କରତନଂ ପଚ୍ଛାତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବାପରିୟେନ ପୁବ୍ବାପରଭାଗେନ।

ଅନ୍ତେ ପୁରସ୍ସାତି ଅନୁରାଧପୁରେ ରଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତେପୁରସ୍ସ ଉତ୍ତରସୀହପଞ୍ଜରଆସନ୍ନେ ତଦା ରଞ୍ଞୋ ପାସାଦେ ତାଦିସସ୍ସ ଉତ୍ତରଦିସାୟ ସୀହପଞ୍ଜରସ୍ସ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖେନ ସକ୍କାତି କିଞ୍ଚି ଅନାରୁହିତ୍ୱା ସରୀରଞ୍ଚ ଅନୁଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଯଥାଠିତେନେୱ ହତ୍ଥେନ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିୟୋ ଖିପିତ୍ୱା ସୁଖେନ ସକ୍କା ହୋତି ପୂଜେତୁଂ।

ନାନାୱିରାଗରତନପ୍ପଭାସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତି ନାନାୱିଧଚିତ୍ତୱଣ୍ଣରତନୋଭାସପଭସ୍ସରଂ। ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତି। ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଉପରି ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ।

ସନ୍ନିୱେସକ୍ଖମୋତି ଖନ୍ଧୱାରସନ୍ନିୱେସଯୋଗ୍ଗୋ। ସୁଲଭାହାରୂପକରଣୋତି ସୁଖେନେୱ ଲଦ୍ଧବ୍ବଧଞ୍ଞଗୋରସଦାରୁତିଣାଦିଭୋଜନସାଧନୋ। ପରଚକ୍କନ୍ତି ପରସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସେନା, ଆଣା ୱା।

ଆଗତନନ୍ଦନୋତି ଆଗତୋ ହୁତ୍ୱା ନନ୍ଦିଜନନୋ। ଆଗତଂ ୱା ଆଗମନଂ, ତେନ ନନ୍ଦତୀତି ଆଗତନନ୍ଦନୋ। ଗମନେନ ସୋଚେତୀତି ଗମନସୋଚନୋ। ଉପକପ୍ପେଥାତି ଉପରୂପରି କପ୍ପେଥ ସଂୱିଦହଥ, ଉପନେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱାତି ହେତୁତୋପି ସଭାୱତୋପି ଫଲତୋପି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକଆଦୀନୱତୋପି ୱୀମଂସିତ୍ୱା।

ୱିଭାୱେନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭୂତଂ କରୋନ୍ତୀତି ୱିଭାୱିନୋ, ପଞ୍ଞୱନ୍ତୋ। ଅନୁଯନ୍ତାତି ଅନୁୱତ୍ତକା। ଓଗଚ୍ଛମାନନ୍ତି ଓସୀଦନ୍ତଂ। ଯୋଜନମତ୍ତନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଯୋଜନମତ୍ତଂ ପଦେସଂ। ଗମ୍ଭୀରଭାୱେନ ପନ ଯଥା ଭୂମି ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଓଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦତଲ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅନ୍ତେ

ଚକ୍କରତନଂ ଉଦକେନ ସେନାୟ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣତ୍ଥଂ।

୨୫୭। ପୁରତ୍ଥିମୋ ସମୁଦ୍ଦୋ ପରିୟନ୍ତୋ ଅସ୍ସାତି ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦପରିୟନ୍ତୋ, ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦଂ ପରିୟନ୍ତଂ କତ୍ୱା। ଚାତୁରନ୍ତାୟାତି ଚାତୁସମୁଦ୍ଦନ୍ତାୟ ପୁବ୍ବୱିଦେହାଦିଚତୁକୋଟ୍ଠାସନ୍ତାୟ।

ହତ୍ଥିରତନୱଣ୍ଣନା

୨୫୮।ହରିଚନ୍ଦନାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚତୁଜ୍ଜାତିୟଗନ୍ଧାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଆଗମନଂ ଚିନ୍ତେଥାତି ୱଦନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସ୍ସ ପୂରିତତାୟ ପରିଚିତତ୍ତା। ଭୂମିଫୁସନକେହି ୱାଲଧି, ୱରଙ୍ଗଂ ହତ୍ଥୋତି ଇମେହି ଚ ତୀହି, ଚତୂହି ପାଦେହି ଚାତି ସତ୍ତହି ଅୱୟୱେହି ଠିତତ୍ତା ସତ୍ତପତିଟ୍ଠୋ। ଇତରେସଂ ଅମଚ୍ଚାଦୀନଂ ଚିନ୍ତୟନ୍ତାନଂ ନ ଆଗଚ୍ଛତି। ଅପନେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ଅପନେତ୍ୱା। ଗନ୍ଧମେୱ ହି ତସ୍ସ ଇତରେ ହତ୍ଥିନୋ ନ ସହନ୍ତି।

ଅସ୍ସରତନୱଣ୍ଣନା

ସିନ୍ଧୱକୁଲତୋତି ସିନ୍ଧୱସ୍ସାଜାନୀୟକୁଲତୋ।

ମଣିରତନୱଣ୍ଣନା

ସକଟନାଭିସମପ୍ପମାଣନ୍ତି ପରିଣାହତୋ ମହାସକଟସ୍ସ ନାଭିୟା ସମପ୍ପମାଣଂ। ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୂତି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ଚାତି ଦ୍ୱୀସୁ ଅନ୍ତେସୁ। କଣ୍ଣିକପରିୟନ୍ତତୋତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କଞ୍ଚନପଦୁମାନଂ କଣ୍ଣିକାୟ ପରିୟନ୍ତତୋ। ମୁତ୍ତାଜାଲକେ ଠପେତ୍ୱାତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧେ ମୁତ୍ତାମୟେ ଜାଲକେ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା।

ଇତ୍ଥିରତନୱଣ୍ଣନା

"ଇତ୍ଥିରତନଂପାତୁଭୱତୀ"ତି ୱତ୍ୱା ଅସ୍ସ ପାତୁଭୱନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ମଦ୍ଦରାଜକୁଲତୋ ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମଦ୍ଦରଟ୍ଠଂ କିର ଅଭିରୂପାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ସଣ୍ଠାନପାରିପୂରିୟାତି ହତ୍ଥପାଦାଦିସରୀରାୱୟୱାନଂ ସୁସଣ୍ଠିତତାୟ। ଅୱୟୱପାରିପୂରିୟା ହି ସମୁଦାୟପାରିପୂରିସିଦ୍ଧି। ରୂପନ୍ତି ସରୀରଂ। ଦସ୍ସନୀୟାତି ସୁରୂପଭାୱେନ ପସ୍ସିତବ୍ବୟୁତ୍ତା। ସୋମନସ୍ସୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି ୟୋନିସୋ ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାୟ ୱସେନ। ପସାଦାୱହତ୍ତାତି କାରଣୱଚନେନ ୟଥା ପାସାଦିକତାୟ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାସିଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ଦସ୍ସନୀୟତାୟ ପାସାଦିକତାସିଦ୍ଧି, ଅଭିରୂପତାୟ ଚ ଦସ୍ସନୀୟତାସିଦ୍ଧି ୱତ୍ତବ୍ବାତି ନୟଂ ଦସ୍ସେତି। ପଟିଲୋମତୋ ୱା ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାୟ ପାସାଦିକତାସିଦ୍ଧି, ପାସାଦିକତାୟ ଦସ୍ସନୀୟତାସିଦ୍ଧି, ଦସ୍ସନୀୟତାୟ ଅଭିରୂପତାସିଦ୍ଧି ୟୋଜେତବ୍ବା। ଏୱଂ ସରୀରସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଅଭିରୂପତାଦିକେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସରୀରେ ଦୋସାଭାୱୱସେନପି ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ଅଭିରୂପା ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୟଥା ପମାଣୟୁତ୍ତା, ଏୱଂ ଆରୋହପରିଣାହୟୋଗତୋ ଚ ପାସାଦିକା ନାତିଦୀଘତାଦୟୋ। ଏୱଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଦିବ୍ବରୂପତାସମ୍ପତ୍ତିପୀତି "ଅପ୍ପତ୍ତା ଦିବ୍ବୱଣ୍ଣ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାୟୱିପତ୍ତିୟାତି ସରୀରଦୋସସ୍ସ। ଅଭାୱୋତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଦୂରୀଭାୱୋ।

ସତୱିହତସ୍ସାତି ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିହତସ୍ସ। ସତୱିହତସ୍ସାତି ଚ ଇଦଂ କପ୍ପାସପିଚୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତୂଲପିଚୁନୋ ପନ ୱିହନନମେୱ ନତ୍ଥି। କୁଙ୍କୁମତଗରତୁରୁକ୍ଖୟୱନପୁପ୍ଫାନି ଚତୁଜ୍ଜାତି। ତମାଲତଗରତୁରୁକ୍ଖୟୱନପୁପ୍ଫାନୀତି ଅପରେ।

ଅଗ୍ଗିଦଡ୍ଢା ୱିୟାତି ଆସନଗତେନ ଅଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢା ୱିୟ। ପଠମମେୱାତି ଅଞ୍ଞକିଚ୍ଚତୋ ପଠମମେୱ, ଦସ୍ସନସମକାଲମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ତଂ ଅତ୍ତନା ରଞ୍ଞୋ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ କିଂ କରୋମୀତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବତାୟ କିଂ କରଣନ୍ତି ପଟିସ୍ସାୱେତୀତି କିଙ୍କାରପଟିସ୍ସାୱିନୀ।

ମାତୁଗାମୋ ନାମ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସଠଜାତିକୋ, ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ ପନ ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ, "ସ୍ୱାସ୍ସା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୁଣାତି ରୂପଗୁଣା ଚେୱ ଆଚାରଗୁଣା ଚ। ପୁରିମକମ୍ମାନୁଭାୱେନାତି ତସ୍ସା ପୁରିମକମ୍ମାନୁଭାୱେନ। ଇତ୍ଥିରତନସ୍ସ ତବ୍ଭାୱସଂୱତ୍ତନିୟପୁରିମକମ୍ମସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ, ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋପି ପରିୱାରସଂୱତ୍ତନିୟଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ତାଦିସସ୍ସ ଫଲୱିସେସସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋ ହୋତିୟେୱ। ତେନାହ "ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପନିସ୍ସାୟା"ତି। ଏତେନ ସେସରତନେସୁପି ତେସଂ ୱିସେସାନଂ ତଦୁପନିସ୍ସୟତା ୱିଭାୱିତା ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁବ୍ବେ ଏକଦେସୱସେନ ଲବ୍ଭମାନପାରିପୂରୀ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱୂପଗମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସବ୍ବାକାରପାରିପୂରା ଜାତା।

ଗହପତିରତନୱଣ୍ଣନା

ପକତିଯାୱାତି ସଭାୱେନେୱ, ଚକ୍କରତନପାତୁଭାୱତୋ ପୁଢେପି।

ପରିଣାଯକରତନୱଣ୍ଣନା

ନିସ୍ସାଯାତି ଉପନିସ୍ସାଯ।

୨୬୦।କଟଗ୍ଗହୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଜଯଗ୍ଗହୋ ସକାନଂ ପଣାନଂ କଟଭାୱେନ ଅନ୍ତସିଦ୍ଧିୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଜଯଗ୍ଗାହେନା’’ତି। ଏକପ୍ପହାରେନେୱାତି ଏକପ୍ପଯୋଗେନେୱ ସତସହସ୍ସାନି ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଯୋଜନା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୧।ଦ୍ୱେଅଗାରାତିଆଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ସଦ୍ୱାରା…ପେ… ଅନୁୱିଚରନ୍ତେପୀ’’ତି ଏତମତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ତକମେୱ ହି ଅସ୍ସପୁରସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୪୩୨; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୩୨) ୱିତ୍ଥାରିତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା’’ତିଆଦି ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୯୭) ତଥା ୱିତ୍ଥାରିତମ୍ପି ସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନା ହୋତୀତି କତ୍ୱା, ‘‘ଅସ୍ସପୁରସୁତ୍ତେ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୬୨।ନିରଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦେସନଂ ଦେୱଲୋକେନ ଓସାପେତୀତି ସଂକିଲେସଧମ୍ମେହି ସଂୱେଜେତ୍ୱା ୱୋଦାନଧମ୍ମେହି ନିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ। ଦୁତିଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତଦିଦଂ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦାନି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ, ‘‘ସଚେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତି ଭଗୱା।

ଏକଚ୍ଚେଥେରାତି (କଥା। ଅନୁଟୀ। ୮୬୬-୮୬୮; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୩୬) ଅନ୍ଧକାଦିକେ, ୱିଞ୍ଞାଣୱାଦିନୋ ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ନେରଯିକେ ନିରଯେ ପାଲେନ୍ତି ତତୋ ନିଗ୍ଗନ୍ତୁମପ୍ପଦାନୱସେନ ରକ୍ଖନ୍ତୀତି ନିରଯପାଲା। ନେରଯିକାନଂ ନରକଦୁକ୍ଖେନ ପରିଯୋନନ୍ଧାଯ ଅଲଂ ସମତ୍ଥାତି ୱା ନିରଯପାଲା। ତନ୍ତି ‘‘ନତ୍ଥି ନିରଯପାଲା’’ତିୱଚନଂ। ପଟିସେଧିତମେୱାତି ‘‘ଅତ୍ଥି ନିରଯେ ନିରଯପାଲା, ଅତ୍ଥି ଚ କାରଣିକା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅଭିଧମ୍ମେ (କଥା। ୮୬୬) ପଟିସେଧିତମେୱ। ଯଦି ନିରଯପାଲା ନାମ ନ ସିଯୁଂ, କମ୍ମକାରଣାପି ନ ଭୱେଯ୍ୟ। ସତି ହି କାରଣିକେ କମ୍ମକାରଣାଯ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥାହ – ‘‘କିଂ ପନେତେ ନିରଯପାଲା ନେରଯିକା, ଉଦାହୁ ଅନେରଯିକା’’ତି। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ଯଦି ତାୱ ନେରଯିକା, ଇମେ ନିରଯସଂୱତ୍ତନିଯେନ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତାତି ସଯମ୍ପି ନିରଯଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ତଥା ସତି ଅଞ୍ଞେସଂ ନେରଯିକାନଂ ଯାତନାଯ ଅସମତ୍ଥା ସିଯୁଂ, ‘‘ଇମେ ନେରଯିକା, ଇମେ ନିରଯପାଲା’’ତି ୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ନ ସିଯା, ଯେ ଚ ଯେ ଯାତେନ୍ତି, ତେହି ସମାନରୂପବଲପ୍ପମାଣେହି ଇତରେସଂ ଭଯସନ୍ତାସା ନ ସିଯୁଂ। ଅଥ ଅନେରଯିକା, ନେସଂ ତତ୍ଥ କଥଂ ସମ୍ଭୱୋତି ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅନେରଯିକା ନିରଯପାଲା ଅନିରଯଗତିସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତିତୋ। ନିରଯୂପପତ୍ତିସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମତୋ ହି ଅଞ୍ଞେନେୱ କମ୍ମୁନା ତେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ରକ୍ଖସଜାତିକତ୍ତା। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥିୱାଦିନୋ –

‘‘କୋଧନା କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତା, ପାପାଭିରୁଚିନୋ ସଦା;

ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଚ ନନ୍ଦନ୍ତି, ଜାଯନ୍ତି ଯମରକ୍ଖସା’’ତି। (କଥା। ଅନୁଟୀ। ୮୬୬-୮୬୮; ଅ। ନି। ଟୀ। ୨।୩।୩୬);

ତତ୍ଥ ଯଦେକେ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଯାତନାଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦେଯ୍ୟୁଂ, ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଯାତେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତିଆଦି, ତଯିଦଂ ଅସାରଂ ନିରଯପାଲାନଂ ନେରଯିକଭାୱସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଯଦିପି ଅନେରଯିକା ନିରଯପାଲା, ଅଯୋମଯାଯ ପନ ଆଦିତ୍ତାଯ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତାଯ ସଜୋତିଭୂତାଯ ନିରଯଭୂମିଯା ପରିକ୍କମମାନା କଥଂ ଦାହଦୁକ୍ଖଂ ନାନୁଭୱନ୍ତୀତି? କମ୍ମାନୁଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନାଦଯୋ ନେରଯିକେ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତା ଇଦ୍ଧିବଲେନ ନିରଯଭୂମିଂ ଉପଗତା ଦାହଦୁକ୍ଖେନ ନ ବାଧୀଯନ୍ତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇଦ୍ଧିୱିସଯସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟଭାୱତୋତି ଚେ? ଇଦମ୍ପି ତଂସମାନଂ କମ୍ମୱିପାକସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟଭାୱତୋ। ତଥାରୂପେନ ହି କମ୍ମୁନା ତେ ନିବ୍ବତ୍ତା। ଯଥା ନିରଯଦୁକ୍ଖେନ ଅବାଧିତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ନେରଯିକେ ଯାତେନ୍ତି, ନ ଚେତ୍ତକେନ ବାହିରୱିସଯାଭାୱୋ ଯୁଜ୍ଜତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠତାଯ ପଚ୍ଚେକଂ ଦ୍ୱାରପୁରିସେସୁ

ୱିଭତ୍ତସଭାୱତ୍ତା। ତଥା ହି ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦ୍ୱାରସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଚ ଇଟ୍ଠଂ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠଂ, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ଅନିଟ୍ଠଂ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଇଟ୍ଠଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଯଦେକେ ୱଦନ୍ତି – ''ନହି କମ୍ମୱସେନ ତେଜସା ପରୂପତାପନ''ନ୍ତିଆଦି, ତଦପାହତଂ ହୋତି। ଯଂ ପନ ୱଦନ୍ତି – ''ଅନେରଯିକାନଂ ନେସଂ କଥଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ଭୱୋ''ତି ନିରଯେ ନେରଯିକାନଂ ଯାତନାସବ୍ଭାୱତୋ। ନେରଯିକସତ୍ତଯାତନାଯୋଗ୍ଗଞ୍ହି ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତଂ କମ୍ମଂ ତାଦିସନିକନ୍ତିୱିନାମିତଂ ନିରଯଟ୍ଠାନେଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ତେ ଚ ନେରଯିକେହି ଅଧିକତରବଲାରୋହପରିଣାହା ଅତିୱିଯ ଭଯାନକଦସ୍ସନା କୁରୂରତରପଯୋଗା ଚ ହୋନ୍ତି। ଏତେନେୱ ତତ୍ଥ ନେରଯିକାନଂ ୱିବାଧକକାକସୁନଖାଦୀନମ୍ପି ନିବ୍ବତ୍ତି ସଂୱଣ୍ଣିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କଥଂ ଅଞ୍ଞଗତିକେହି ଅଞ୍ଞଗତିକବାଧନନ୍ତି ଚ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ତଥା ଦସ୍ସନତୋ। ଯଂ ପନେକେ ୱଦନ୍ତି – ''ଅସତ୍ତସଭାୱା ଏୱ ନିରଯପାଲା ନିରଯସୁନଖାଦଯୋ ଚା''ତି ତମ୍ପି ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତଥା ଅଦସ୍ସନତୋ। ନ ହି କାଚି ଅତ୍ଥି ତାଦିସୀ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି, ଯା ଅସତ୍ତସଭାୱା, ସମ୍ପତିସତ୍ତେହି ଅପ୍ପଯୋଜିତା ଚ ସତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତୀ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବା। ପେତାନଂ ପାନୀଯନିୱାରକାନଂ ଦଣ୍ଡାଦିହତ୍ଥପୁରିସାନମ୍ପି ସବ୍ଭାୱେ, ଅସତ୍ତଭାୱେ ଚ ୱିସେସକାରଣଂ ନତ୍ଥି। ସୁପିନୋପଘାତୋପି ଅତ୍ଥି, କିଚ୍ଚସମତ୍ଥତା ପନ ଅପ୍ପମାଣଂ ଦସ୍ସନାଦିମତ୍ତେନପି ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। ତଥା ହି ସୁପିନେ ଆହାରୂପଭୋଗାଦିନା ନ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ଇଦ୍ଧିନିମ୍ମାନରୂପଂ ପନେତ୍ଥ ଲଦ୍ଧପରିହାରଂ ଇଦ୍ଧିୱିସଯସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟଭାୱତୋ। ଇଧାପି କମ୍ମୱିପାକସ୍ସ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟଭାୱତୋତି ଚେ? ତଂ ନ, ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା। ନେରଯିକାନଂ କମ୍ମୱିପାକତୋ ନିରଯପାଲାତି ଅସିଦ୍ଧମେତଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନ ପନ ପାଠଇତୋ ଚ ତେସଂ ସତ୍ତଭାୱୋ ଏୱ ସିଦ୍ଧୋତି। ସକ୍କା ହି ୱତ୍ତୁଂ, ''ସତ୍ତସଙ୍ଖାତା ନିରଯପାଲସଞ୍ଞିତା ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତି ସାଭିସନ୍ଧିକପରୂପଘାତୀ ଅତ୍ଥି କିଚ୍ଚସବ୍ଭାୱତୋ ଓଜାହାରାଦିରକ୍ଖସସନ୍ତତି ୱିଯା''ତି। ଅଭିସନ୍ଧିପୁବ୍ବକତା ଚେତ୍ଥ ନ ସକ୍କା ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ତଥା ତଥା ଅଭିସନ୍ଧିଯା ଯାତନତୋ, ତତୋ ଏୱ ନ ସଙ୍ଘାତପବ୍ବତାଦୀହି ଅନେକନ୍ତିକତା। ଯେ ପନ ୱଦନ୍ତି – ''ଭୂତୱିସେସା ଏୱ ଏତେ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱିସେସୱନ୍ତୋ ଭେରୱାକାରା 'ନରକପାଲା'ତି ସମଞ୍ଞଂ ଲଭନ୍ତୀ''ତି। ତଦସିଦ୍ଧଂ ଉଜୁକମେୱ ପାଠଇଯଂ, – ''ଅତ୍ଥି ନିରଯେସୁ ନିରଯପାଲା''ତି (କଥା। ୮୬୬) ୱାଦସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା।

ଅପିଚ ଯଥା ଅରିଯୱିନଯେ ନରକପାଲାନଂ ଭୂତମତ୍ତତା ଅସିଦ୍ଧା, ତଥା ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତୱାଦିନୋପି ତେସଂ ଭୂତମତ୍ତତା ଅସିଦ୍ଧାୱ ସବ୍ବସୋ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥି ଭାୱସ୍ସେୱ ଅପ୍ପଟିଜାନନତୋ। ନ ହି ତସ୍ସ ଭୂତାନି ନାମ ପରମତ୍ଥତୋ ସନ୍ତି। ଯଦି ପରମତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୋହରତି, ଅଥ କସ୍ମା ଚକ୍ଖୁରୂପାଦୀନି ପଟିକ୍ଖିପତୀତି? ତିଟ୍ଠତେସୋ ଅନୱଟ୍ଠିତତକ୍କାନଂ ଅପ୍ପହୀନସମ୍ମୋହୱିପଲ୍ଲାସାନଂ ୱାଦୱୀମଂସା, ଏୱଂ, ''ଅତ୍ଥେୱ ନିରଯେ ନିରଯପାଲା''ତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ସତି ଚ ନେସଂ ସବ୍ଭାୱେ, ଅସତିପି ବାହିରେ ୱିସଯେ ନରକେ ୱିଯ ଦେସାଦିନିଯମୋ ହୋତୀତି ୱାଦୋ ନ ସିଜ୍ଝତି, ସତି ଏୱ ପନ ବାହିରେ ୱିସଯେ ଦେସାଦିନିଯମୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦେୱଦୂତସରାପନୱସେନ ସତ୍ତେ ଯଥୂପଚିତେ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେ ଯମେତି ନିଯମେତୀତି ଯମୋ, ତସ୍ସ ଯମସ୍ସ ୱେମାନିକପେତାନଂ ରାଜଭାୱତୋ ରଞ୍ଞୋ। ତେନାହ – ''ଯମରାଜା ନାମ ୱେମାନିକପେତରାଜା''ତି। କମ୍ମୱିପାକନ୍ତି ଅକୁସଲକମ୍ମୱିପାକଂ। ୱେମାନିକପେତାତି କଣ୍ହସୁକ୍କୱସେନ ମିସ୍ସକକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ୱିନିପାତିକଦେୱତା ୱିଯ ସୁକ୍କେନ କମ୍ମୁନା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତଥା ହି ତେ ମଗ୍ଗଫଲଭାଗିନୋପି ହୋନ୍ତି, ପୱତ୍ତିଯଂ ପନ କମ୍ମାନୁରୂପଂ କଦାଚି ପୁଞ୍ଞଫଲଂ, କଦାଚି ଅପୁଞ୍ଞଫଲଂ ପଚ୍ଚନୁଭୱନ୍ତି। ଯେସଂ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେସଂ ମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁଞ୍ଞଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅପୁଞ୍ଞଫଲଂ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ କଟୁକଂ ନ ହୋତି। ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ମୁଦୁକମେୱ ହୋତୀତି ଅପରେ। ଧମ୍ମିକୋ ରାଜାତି ଏତ୍ଥ ତସ୍ସ ଧମ୍ମିକଭାୱୋ ଧମ୍ମଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଉପ୍ପତ୍ତିନିଯମିତଧମ୍ମୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦ୍ୱାରେସୂତି ଅୱୀଚିମହାନରକସ୍ସ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ।

ଜାତିଧମ୍ମୋତି କମ୍ମକିଲେସୱସେନ ଜାତିପକତିକୋ। ତେନାହ ''ଜାତିସଭାୱୋ''ତି। ସଭାୱୋ ଚ ନାମ ତେଜୋଧାତୁଯା ଉଣ୍ହତା ୱିଯ ନ କଦାଚିପି ୱିଗଚ୍ଛତୀତି ଆହ ''ଅପରିମୁତ୍ତୋ ଜାତିଯା''ତିଆଦି।

୨୬୩। ଇଦାନି ଜାତିଯା ଦେୱଦୂତଭାୱଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଦହରକୁମାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ଏୱଂ ୱଦତି ନାମାତି ୱାଚାଯ ଅୱଦନ୍ତୋପି ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି ୱିଞ୍ଞୂନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଂ ତୁମ୍ହାକମ୍ପି ଜାତି ଆଗମିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଜେଗୁଚ୍ଛଅସମତ୍ଥଦହରାୱତ୍ଥା ଜାତି ତୁମ୍ହାକଂ ଆଗମିସ୍ସତି। କାମଞ୍ଚାଯଂ ଆଗତା ଏୱ, ସା ପନ ଅତୀତାନାଗତାଯ ଉପରିପି ଆଗମନାଯ ପଯୋଗୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଅନାଗତାଯ ନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ଜାତି ଆଗମିସ୍ସତୀ''ତି। ତେନେୱାହ – ''ଇତି ତସ୍ସା…ପେ… କରୋଥା''ତି। ତେନାତି ତେନ କାରଣେନ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ୱେଦେୱଦ୍ଧୁଭାୱେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଉରୁବଲନ୍ତି ଉରୁବଲୀ। ତେନ ଦୂରେପି ଗମନାଗମନଲଙ୍ଘନାଦିସମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି, ବାହୁବଲନ୍ତି ପନ ଇମିନା ହତ୍ଥେହି କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସମତ୍ଥତଂ, ଜୱଗ୍ଗହଣେନ ୱେଗସ୍ସ ପୱତ୍ତିସମତ୍ଥତଂ। ଅନ୍ତରହିତା ନଟ୍ଠା। ସେସଂ ପଠମଦେୱଦୂତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ୱିୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆଦହତୀତି ବ୍ଯାଧି, ୱିସେସେନ ୱା ଆଧୀଯତି ଏତେନାତି ବ୍ଯାଧି, ତେନ ବ୍ଯାଧିନା। ଅଭିହତୋତି ବାଧିତୋ, ଉପଦ୍ଦୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୬୫। କାରଣା ନାମ "ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦାଦିଭେଦା ଅଧିକପୀଳଆ କରୀଯତି ଏତାଯା"ତି କତ୍ୱା ଯାତନା, ସା ଏୱ କାରଣିକେହି କାତବ୍ବତ୍ତେନ କମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମକାରଣା ଯାତନାକମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୬୬।ବହୁଂ ପାପଂ କତନ୍ତି ବହୁସୋ ପାପଂ କତଂ। ତେନ ପାପସ୍ସ ବହୁଲୀକରଣମାହ। ବହୂତି ୱା ମହନ୍ତଂ। ମହତ୍ଥୋପି ହି ବହୁସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି, "ବହୁ ୱତ କତଂ ଅସ୍ସା"ତିଆଦୀସୁ, ଗରୁକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋତି ଗରୁକଂ ବହୁଲଂ ୱା ପାପଂ କତ୍ୱା ଠିତୋ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିଯେୱ, ନ ଯମପୁରିସେହି ଯମସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ନୀଯତି। ପରିତ୍ତନ୍ତି ପମାଣପରିତ୍ତତାଯ କାଲପରିତ୍ତତାଯ ଚ ପରିତ୍ତଂ, ପୁରିମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅଗରୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ଦୁତିଯସ୍ମିଂ ଅବହୁଲନ୍ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ, "ଯଥା ହୀ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କତ୍ତବ୍ବମେୱାତି ଦଣ୍ଡମେୱ। ଅନୁୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱା। ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଟ୍ଟକରଣଟ୍ଠାନଂ। ପରିତ୍ତପାପକମ୍ମାତି ଦୁବ୍ବଲପାପକମ୍ମା। ତେ ହି ପାପକମ୍ମସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ କତୂପଚିତସ୍ସ ଚ ଓକାସାରହକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯପି ସରନ୍ତି।

ଆକାସଚେତିଯନ୍ତି ଗିରିସିଖରେ ୱିୱଟଙ୍ଗଣେ କତଚେତିଯଂ। ଅଗ୍ଗିଜାଲସଦ୍ଦନ୍ତି "ପଟପଟା"ତି ପୱତ୍ତମାନଂ ଅଗ୍ଗିଜାଲାଯ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା, "ମଯା ତଦା ଆକାସଚେତିଯେ ପୂଜିତରତ୍ତପଟା ୱିଯା"ତି ଅତ୍ତନୋ ପୂଜିତପଟଂ ଅନୁସ୍ସରି। ପଞ୍ଚହିପି ନ ସରତୀତି ବଲୱତା ପାପକମ୍ମେନ ବ୍ଯାମୋହିତୋ ପଞ୍ଚ ସଞ୍ଞାଣାନି ନ ଗଣ୍ହାତି। ତୁଣ୍ହୀ ହୋତି କମ୍ମାରହୋ ଅଯନ୍ତି ତତ୍ଥ ପଟୀକାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ।

୨୬୭। ଅୱୀଚିମହାନିରଯୋ ଉବ୍ବେଧେନପି ଯୋଜନସତମେୱାତି ୱଦନ୍ତି। ନୱନୱଯୋଜନିକା ହୋତି ପୁଥୁଲତୋ। ମହାନିରଯସ୍ସ ମହନ୍ତତ୍ତା ତଥାପି ଭିତ୍ତିସତଂ ଯୋଜନସହସ୍ସଂ ହୋତୀତି ଉସ୍ସଦସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ପରିକ୍ଖେପତୋ "ଦସଯୋଜନସହସ୍ସଂ ହୋତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୬୮।ଝାଯତୀତି ପଟିପାକତିକଂ ହୋତି। ତାଦିସମେୱାତି ପୁରିମସଦିସତ୍ତା "ଉବ୍ଭୂତଂ ସଦିସମେୱ ହୋତୀ"ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ବହୁସମ୍ପତ୍ତୋତି ୱା ବହୁଟ୍ଠାନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି।

ଛନ୍ନଂ ଜାଲାନନ୍ତି ଚତୂହି ଦିସାହି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ଚ ଉବ୍ଭୂତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଜାଲାନଂ। ସତ୍ତାନଂ ନିରନ୍ତରତା ନିରଯସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମକତାନଞ୍ଚ ବହୁଭାୱତୋ ଜାଲାନଂ ତାୱ ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ନିରନ୍ତରତ୍ତା ଅୱୀଚି ହୋତୁ; ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ କଥଂ ନିରନ୍ତରତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, "କାଯଦ୍ୱାରେ…ପେ… ଏକଂ ଦୁକ୍ଖସହଗତ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆୱଜ୍ଜନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନୀତି ଛ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଯଦିପି ତତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଚିତ୍ତାନିପି ପୱତ୍ତନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାପି ଲବ୍ଭାୱସରା; ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ପନ ବଲୱତରା ନିସିତନିସିତେନ ତିଖିଣେନ ସତ୍ଥେନ ନିରନ୍ତରଂ ସରୀରଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ୱିଯ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପନେନ୍ତୀ ୱିଯ ତା ୱେଦନା ଅଭିଭୱନ୍ତୀ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ ନିରନ୍ତରା ୱିଯ ହୋତି। ତେନାହ "ଅନୁଦହନବଲୱତାଯା"ତିଆଦି। ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାତି ୱା ତତ୍ଥ ଅତିୱିଯ ଅନିଟ୍ଠଫଲତାଯ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ଇଟ୍ଠଫଲବହୁତାଯ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣା ଝାନାଦିପରିଯାପନ୍ନେ ଚ ସୁଗତିଭୱେ ଚ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ସୁଖାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିରନ୍ତରତାଯ ଅୱୀଚୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୬୯।ଏକୋପାଦୋ ମହାନିରଯେ ହୋତି, ଏକୋ ଗୂଥନିରଯେ ନିପତତି, କମ୍ମୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅନ୍ତରା ପଦମାୱହତି ସେସାରମ୍ଭତାଯ। ହତ୍ଥିଗୀୱପ୍ପମାଣା ପରିଣାହେନ। ଏକଦୋଣିକନାୱାପ୍ପମାଣା ଆଯାମେନ।

ପୋକ୍ଖରପତ୍ତାନୀତି ଖୁରଧାରାସଦିସାନି ତିଖିଣଗ୍ଗାନି ଅଯୋସୂଲମଯାନେୱ ପଦୁମପତ୍ତାନି। ହେଟ୍ଠା ଖୁରଧାରାତି ହେଟ୍ଠାଭୂମିଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତା, ୱେତ୍ତଲତାଯୋ ଚ ତିଖିଣଧାରକଣ୍ଟକା ଅଯୋମଯା ଏୱ। ତେନାହ – "ସୋ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା"ତିଆଦି। କୁସତିଣାନୀତି କୁସତିଣଜାତିତାଯ ତଥା ୱୁତ୍ତାନି। ଖରୱାଲିକାତି ଖରା ତିଖିଣକୋଟିକା ସିଙ୍ଘାଟକସଣ୍ଠାନା ୱାଲିକା।

୨୭୦।ଦନ୍ତେ ସମ୍ଫୁସେତୀତି ହେଟ୍ଠିମଦନ୍ତେ ଯଥା କିଞ୍ଚି ମୁଖେ ପକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଏୱଂ ସୁଫୁସିତେ କରୋତି। ତମ୍ବଲୋହପାନତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ୱୁତ୍ତକାରଣତୋ ପଟିଲୋମତୋପି ଏୱଂ କମ୍ମକାରଣାନଂ କାରଣମାହ। ଦୁତିଯେନାତି କୁଠାରୀହି ତଚ୍ଛନେନ। ତତିଯେନାତି ୱାସୀହି ତଚ୍ଛନେନ। ଅୱିଜହିତମେୱ ସଂୱେଗହେତୁତାଯ ଲୋକସ୍ସ ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଂୱତ୍ତନତୋ।

୨୭୧ ।ହୀନକାୟଂ ହୀନଂ ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ ଉପଗତା। ଉପାଦାନେତି ଚତୁବ୍ବିଧେପି ଉପାଦାନେ। ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗହଣେ’’ତି। ସମ୍ଭୱତି ଜରାମରଣଂ ଏତେନାତି ସମ୍ଭୱୋ, ଉପାଦାନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଜାତିଯା ମରଣସ୍ସ ଚ କାରଣଭୂତେ’’ତି। ଅନୁପାଦାତି ଅନୁପାଦାଯ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁପାଦିଯିତ୍ୱା’’ତି।

ସବ୍ବଦୁକ୍ଖାତିକ୍କନ୍ତା ନାମାତି ସକଲମ୍ପି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଅତିକ୍କନ୍ତା ଏୱ ହୋନ୍ତି ଚରିମଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଲେସସ୍ସପି ଅସମ୍ଭୱତୋ।

ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ସୁଞ୍ଞତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ୱିଭଙ୍ଗୱଗ୍ଗୋ

୧। ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭୨। ଏକା ରତ୍ତି ଏକରତ୍ତୋ, ଭଦ୍ଦୋ ଏକରତ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତଂ, ୱିପସ୍ସନଂ ପରିବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ତେନାହ – ‘‘ୱିପସ୍ସନାନୁଯୋଗସମନ୍ନାଗତତ୍ତା’’ତି। ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯା ପନ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସହଚରଣତୋ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସ୍ସ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉଦ୍ଦେସଞ୍ଚ ୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଚ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଦେସେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଦିସତି ଏତେନାତି ଉଦ୍ଦେସୋ, ସଙ୍ଖେପଦେସନା ଏୱ। ଯସ୍ମା ପନ ନିଦ୍ଦେସପଦାନଂ ଜନନିଟ୍ଠାନେ ଠିତତ୍ତା ମାତା ୱିଯାତି ମାତିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମାହ ‘‘ଉଦ୍ଦେସନ୍ତି ମାତିକ’’ନ୍ତି। ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ୱିଭଜତି ଏତେନାତି ୱିଭଙ୍ଗୋ। ୱିତ୍ଥାରଦେସନା, ତେନାହ – ‘‘ୱିତ୍ଥାରଭାଜନିଯ’’ନ୍ତି ‘‘ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଭାଜେତି ୱିଭଜତି ଏତେନା’’ତି କତ୍ୱା।

ଉପ୍ପାଦାଦିଖଣତ୍ତଯଂ ପତ୍ୱା ଅତିକ୍କମଂ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ଅତୀତଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଗତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତୀତେ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ’’ତି। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନାନୁଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାହି ନାନୁଭୱେଯ୍ୟ, ନାଭିନନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୱସେନ ଅତୀତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ମିଚ୍ଛାଅଭିନିୱିସନଂ ପରାମାସୋ ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନା; ଏୱଂ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୱସେନ ଅନାଗତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ମିଚ୍ଛାଅଭିନିୱିସନଂ ପରାମାସୋ ଦିଟ୍ଠି କମ୍ମସମାଦାନଂ ଦିଟ୍ଠିପତ୍ଥନାତି ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନ ପତ୍ଥେଯ୍ୟା’’ତି। ଯଦତୀତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ଅପତ୍ତ’’ନ୍ତି ପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତମ୍ପି ହି କାରଣୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ମା ଚା’’ତି। ତତ୍ଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ, ‘‘ଅତୀତଂ ତଣ୍ହାଦିୱସେନ ନାଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ ସବ୍ବସୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ସସୱିସାଣଂ ୱିଯ, ତଥା ଅନାଗତମ୍ପି ନ ପତ୍ଥେତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସିଯା – ଅତୀତଂ ନାଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ ଅଭିନନ୍ଦନାଯ ନିପ୍ପଯୋଜନତ୍ତା, ଅନାଗତପତ୍ଥନା ପନ ସଫଲାପି ସିଯାତି ନ ସବ୍ବସୋ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବାତି? ନ, ତସ୍ସାପି ସୱିଘାତଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବତୋ। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ମା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପହୀନନ୍ତି ନିସ୍ସଟ୍ଠସଭାୱଂ। ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ଭଗ୍ଗଂ। ଅତ୍ଥଙ୍ଗତନ୍ତି ୱିନାସଂ। ଅପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ସଭାୱଂ ଉପ୍ପାଦାଦିକଂ ଅସମ୍ପତ୍ତଂ। ଅଜାତନ୍ତି ନ ଜାତଂ। ଅନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ।

ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ, ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ୱା ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା। ଅରଞ୍ଞାଦୀସୁ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯମତ୍ଥୋ। ତେନ ଅରଞ୍ଞେ ୱା ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱା ପବ୍ବତକନ୍ଦରାଦୀସୁ ୱାତି ଠାନନିଯମାଭାୱା ଅନୁପସ୍ସନାଯ ସାତଚ୍ଚକାରିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯମକାଦିୱସେନ ପରିବ୍ରୂହିଯମାନା ୱିପସ୍ସନା ୱିଯ ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକୋପନିଯାୱ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ଅସଂହୀରଂ ଅସଂକୁପ୍ପନ୍ତି ଇଦଂ ୱିପସ୍ସନାପଟିୱିପସ୍ସନାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଗାଥାଯମଯମତ୍ଥୋ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଆହ – ‘‘ୱିପସ୍ସନା ହୀ’’ତିଆଦି। କିଂ ଏତାଯ ପରିଯାଯକଥାଯାତି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ଅସଂହୀରଂ ଅସଂକୁପ୍ପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କଥଂ ପନ ନିଚ୍ଚସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁବ୍ରୂହନା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଏତେନ ତଦାରମ୍ମଣଧମ୍ମା ବ୍ରୂହନାଯ, ତେସଂ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଅନୁବ୍ରୂହିତଂ ନାମ ହୋତି ବହୁଲଂ ମନସିକାରେନାତି ଦସ୍ସେତି।

ଆଦିତୋ ତାପନଂ ଆତାପନଂ, ତେନ ଆରମ୍ଭଧାତୁମାହ। ପରିତୋ ତାପନଂ ପରିତାପନଂ, ତେନ ନିକ୍କମଧାତୁପରକ୍କମଧାତୁଯୋ ଚାତି। ତସ୍ସ ସେନାତି ତସ୍ସ ମଚ୍ଚୁନୋ ସହକରଣଟ୍ଠେନ ସେନା ୱିଯାତି ସେନା। ସଙ୍ଗରୋତିଆଦୀସୁ ମିତ୍ତାକାରଗ୍ଗହଣେନ ସାମପଯୋଗମାହ। ଲଞ୍ଜଗ୍ଗହଣେନ ଲଞ୍ଜଦାନଂ, ତେନ ଦାନପ୍ପଯୋଗଂ। ବଲରାସୀତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିବଲକାଯୋ। ତେନ ଦଣ୍ଡଭେଦାନି ୱଦତି। ଭେଦୋପି ହି ବଲୱତୋ ଏୱ ଇଜ୍ଝତି, ସ୍ୱାଯଂ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଉପାଯଯୋଗେନ ସମ୍ପୱତ୍ତୀଯତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚ ସଙ୍ଗଂ ଆସତ୍ତିଂ ଅରତି ଦେତୀତି ସଙ୍ଗରୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱା ସଙ୍ଗରଣୱସେନ ତସ୍ସ ପଟିଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ।

ଉଟ୍ଠାହକଂ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯସମ୍ପନ୍ନଂ। ସପରହିତସୀୱନଲକ୍ଖଣେନ ଅସାଧୁଭାୱପରମ୍ମୁଖଭାୱଗମନେନ ୱା ସନ୍ତୋ।

୨୭୩।ମନୁଞ୍ଞରୂପୱସେନେୱ ଏୱଂରୂପୋ ଅହୋସୀନ୍ତି ଅତୀତଂ ଅନ୍ୱାଗମେତି ତତ୍ଥ ନନ୍ଦିଯାସମନ୍ୱାନଯନତୋ। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କୁସଲସୁଖସୋମନସ୍ସୱେଦନାୱସେନାତି କୁସଲୱେଦନାୱସେନ ସୁଖୱେଦନାୱସେନ ସୋମନସ୍ସୱେଦନାୱସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ୱେଦନାସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନାଯ ସତି ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନା ସିଦ୍ଧା ଏୱାତି – ‘‘ତଣ୍ହଂ ସମନ୍ୱାନେତି’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ହୀନରୂପାଦି…ପେ… ନ ମଞ୍ଞତି ଅମନୁଞ୍ଞୋପି ସମାନୋ ସମନୁଞ୍ଞଭାୱସ୍ସେୱ ୱସେନ ମଞ୍ଞନାଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ନାନୁପୱତ୍ତଯତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ନନ୍ଦିଯା ଦୂରୀକତତ୍ତା।

୨୭୪। ଉଳାରସୁନ୍ଦରଭାୱମୁଖେନେୱ ଅନାଗତେସୁପି ରୂପାଦୀସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପନା ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ – ‘‘ଏୱଂରୂପୋ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି।

୨୭୫।ଓଉଦ୍ଧଂ ସିୟାତି ଯଥା ନନ୍ଦିୟା ଅସମନ୍ବାନୟନଜୋତନଂ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ପତିଟ୍ଠପେତୁଂ, ''ଅତୀତଂ ନ ନ୍ବାଗମେୟ୍ଯା''ତି ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ, ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଅତୀତଂ ଅନ୍ବାଗମେତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୭୩) ୱିଭଙ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଯୋ ଧମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିକସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ୱିପସ୍ସନାପଟିକ୍ଖେପଓସେନ, ''କଥଞ୍ଚ…ପେ… ଓଉଦ୍ଧଂ ସିୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତୟିଦଂ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ସତ୍ଥୁଦେସନାନୟଂ ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା ଚୋଦିତଂ, ଯସ୍ମା ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଯୋ ଧମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିକସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସସ୍ସ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନେଓ ୱିପସ୍ସନାପଟିକ୍ଖେପଓସେନ, ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖଓେ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ''ତି ୱିଭଙ୍ଗଦେସନା ସମ୍ପଓତ୍ତତି। ତେନାହ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତସ୍ସା ଏଓାତି ୱିପସ୍ସନାୟ ଏଓ। ଅଭାଓଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସଂହୀରତୀତି ମାତିକଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାତି କଥେତୁକମ୍ଯତାୟ ମାତିକାଓସେନ ପଦୁଦ୍ଧାରଂ କତ୍ୱା, ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଅସ୍ସୁତଓା ସୁତଓା''ତି ଚ ଆଦିନା ୱିତ୍ଥାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱିପସ୍ସନାୟ ଅଭାଓତୋତି ୱିପସ୍ସନାୟ ଅଭାୱିତତାୟ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତାୟ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ସପଡେହି ୱିୟ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଠପନାୟ ଆକଡ୍ଢୀୟତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିସଯେ ତତୋ ଏଓ ଅପାୟସମୁଦ୍ଦଂ ସଂସାରସମୁଦ୍ଦଂ ଆନୀୟତି। ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ଯମେଓ।

ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ଆନନ୍ଦଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୭୬। ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିଓତ୍ତେତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂୟେଓ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମଦେଓ ଲୟନଂ ଅପ୍ପନଂ ପଟିସଲ୍ଲାନଂ, ଯୋ କୋଚି ସମାପତ୍ତିୱିହାରୋ, ଇଧ ପନ ଅରିୟୱିହାରୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ – ''ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ''ତିଆଦି। ଜାନନ୍ତୋଓ ଭଗଓା କଥାସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଜାନନ୍ତାପି ତଥାଗତା ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଜାନନ୍ତାପି ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତିଆଦି (ପାରା। ୧୬)।

୨୭୮।ସାଧୁକାରମଦାସୀତି ସାଧୁସଦ୍ଦଂ ସାଓେସି। ତଂ ପନ ପସଂସା ହୋତୀତି ପସଂସନ୍ତୋ ସାଧୁସଦ୍ଦୋ। ତେନାହ ''ଦେସନଂ ପସଂସନ୍ତୋ''ତି। ୱିଜ୍ଜମାନେହି ଓଣ୍ଣେହି ଗୁଣଓନ୍ତେ ଉଦଗ୍ଗତାକରଣଂ ସମ୍ପହଂସନଂ, କେଓଲଂ ଗୁଣସଂକିତ୍ତନଓସେନ ଥୋମନା ପସଂସାତି ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଆନନ୍ଦଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ମହାକଚ୍ଚାନଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୭୯। ଉଣ୍ହଭାଓେନ ତପନତୋ ତପଂ ଉଦକଂ ଏତସ୍ସାତି ତପୋଦା, ରହଦୋ। ତେନାହ ''ତତ୍ତୋଦକସ୍ସ ରହଦସ୍ସା''ତି। ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ୱେଭାରପବ୍ବତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଉଦକରହଦତୋ, ତଂ ରହଦଂ ଉପନିସ୍ସାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାଗଭଓନାଗତୋପି ହି ସୋ ରହଦୋ ତତୋ ଉପରି ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଜଲାସୟେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତପୋଦା ନାମ ନଦୀ ସନ୍ଦତୀ''ତି। ଏଦିସାତି କୁଥିତା ଉଣ୍ହା, ଅନ୍ବତ୍ଥନାମଓସେନ ତପୋଦାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପେତଲୋକୋତି ପେତାନଂ ଓସନଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଚେକନିରୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ଇମସ୍ସ ପନ ଆରାମସ୍ସାତି ତପୋଦାରାମସ୍ସ। ତତୋତି ତପୋଦାସଙ୍ଖାତନଦିତୋ। ମହାଉଦକରହଦୋତି ମହାଉଦକଭରିତଂ ପଲ୍ଲଲଂ।

୨୮୦।ସମିଦ୍ଧୋତି ଉଠଆରୋ, ପରିପୁଣ୍ଣୋୟେଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦିମ୍ହି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟମସ୍ସାତି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋ, ସୋ ଏଓ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକୋ। ତେନାହ ''ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପତ୍ତିଭୂତୋ''ତି। ''ଅତୀତଂ ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ଅଦ୍ଧଭେଦମୁଖେନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମବୋଧଓଚନଂ।

୨୮୨। କାମଂ ଖନ୍ଧାଦିଓସେନ ୱିଭଜନଂ ସାଧାରଣଂ, ପଠମଦୁତିୟଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତେସୁ ପନ ଖନ୍ଧଓସେନ ୱିଭଜନଂ କତ୍ୱା ଇଧ ତଥା ଅକତ୍ୱା ଏୱଂ ଦେସନାୟ ଠପନଂ ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଆୟତନଓସେନ ୱିଭଜନତ୍ଥଂ। ଏୱଂ ୱିଭିନ୍ନା ହି ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରତୋ ଅନଓସେସା ସମ୍ମସନୁପଗା ଧମ୍ମା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି; ଅୟଂ କିରେତ୍ଥ ଭଗଓତୋ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଥେରେନ ନୟତୋ ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଇମସ୍ମିଂ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସାୟତନଓସେନେଓ ମାତିକଂ ଠପେସୀତି ଲୋକିୟାନି ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ଏଓ ସନ୍ଧାୟ ମାତିକଂ ଠପେସି, ଯଥା ତୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଖନ୍ଧଓସେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଯଦି ଭଗଓତା ଇଧାପି ୱିଭଜନଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସିୟା, ତଥା ୱିଭଜେୟ୍ଯ, ଯସ୍ମା ପନ ତଥା ଅୱିଭଜିତ୍ୱାଓ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱାଦସାୟତନଓସେନେଓେତ୍ଥ ୱିଭଜନଂ ଭଗଓତା ଚ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ନୟଗ୍ଗାହେ ଠତ୍ୱା ଥେରୋ ୱିଭଜି। ତେନାହ – ''ନୟଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଏଓମାହା''ତି। ଭାରିୟଂ କତନ୍ତି ଦୁକ୍କରଂ କତଂ। ଅପଦେ ପଦଂ ଦସ୍ସିତଂ ଆକାସେ ପଦଂ କତଂ ସାଧାରଣସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠୱିସୟତାୟ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ନିକନ୍ତିୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ନିକନ୍ତିତଣ୍ହାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ''ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତୀ''ତି ଓଚନତୋ। ମନୋତି ଭଓଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜଓନାନଂ ଦ୍ୱାରଭୂତଂ।

୨୮୩।ପଦ୍ଧନାୱସେନ ଠପେସୀତି ପଦ୍ଧନାୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେସି।

ମହାକଚ୍ଚାନଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା

ସମତ୍ତା।

୪। ଲୋମସକଙ୍ଗିଯଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮୬। ଘନନିଚିତଲୋମୋ ଲୋମସୋ, ଅଯଂ ପନ ଅପ୍ପତାଯ ଲୋମସକୋତି ଆହ – ''ଇସକଲୋମସାକାରତାଯା''ତି, ଲୋମସକୋ ଅଙ୍ଗିକୋ ଲୋମସକଙ୍ଗିଯୋ, ପଠମୋ କ-କାରୋ ଅପ୍ପତ୍ଥୋ, ଦୁତିଯଂ ପନ ପଦୱଡ୍ଢନମେୱ। ରତ୍ତକମ୍ବଲସିଲାଯନ୍ତି ରତ୍ତକମ୍ବଲୱଣ୍ଣସିଲାଯଂ। ଓରୁଯ୍ହାତି ଆକାସତୋ ଓତରିତ୍ୱା। ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ଦିନ୍ନଲାଭସକ୍କାରସ୍ସ ଅସାଦିଯନତୋ ମନୁସ୍ସପଥେ ନ ୱସନ୍ତି।

ଦସହି ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେହୀତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସନ୍ନିପତିତାହି ଦେୱତାହୀତି କରଣୱଚନଂ। ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତାନଂ ଦେୱାନଂ ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱାପାଦନେନ ସମୁତ୍ତେଜେତୁଂ ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥଂ…ପେ… ଅଭାସି। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଦେୱସନ୍ନିପାତେ, ତିସ୍ସଂ ୱା ଦେସନାଯଂ। ଦେୱତ୍ତସ୍ସାତି ଦେୱଭାୱସ୍ସ, ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଏତାତି ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତିଯା।

ସୱନମୁଖେନ ବ୍ଯଞ୍ଜନସୋ ଅତ୍ଥସୋ ଚ ଉପଧାରଣଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ଆହ – ''ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି ନାମା''ତି। ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ପରିଯାପୁଣନନ୍ତି ଆହ – ''ୱାଚାଯ ସଜ୍ଝାଯଂ କରୋନ୍ତୋ ପରିଯାପୁଣାତି ନାମା''ତି। ଗନ୍ଥସ୍ସ ପରିହଣଂ ଧାରଣଂ, ତଂ ପନ ପରେସୁ ପତିଟ୍ଠାପନଂ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଅଞ୍ଞେସଂ ୱାଚେନ୍ତୋ ଧାରେତି ନାମା''ତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଲୋମସକଙ୍ଗିଯଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା

ସମତ୍ତା।

୫। ଚୂଳକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮୯।ଅଙ୍ଗସୁଭତାଯାତି ଅଙ୍ଗାନଂ ହତ୍ଥପାଦାଦିସରୀରାୱଯୱାନଂ ସୁନ୍ଦରଭାୱେନ। ଯଂ ଅପଙ୍ଗଂ କୁଚ୍ଛିତଂ ମୁଦ୍ଧଂ ୱା, ତତ୍ଥ ଲୋକେ ମାଣୱୱୋହାରୋ, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସତ୍ତା ଦହରକାଲେ ସୁଦ୍ଧଧାତୁକା ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ''ତରୁଣକାଲେ ୱୋହରିଂସୂ''ତି। ଅଧିପତିତ୍ତାତି ଇସ୍ସରଭାୱତୋ।

ସମାହାରନ୍ତି ସନ୍ନିଚଯଂ। ପଣ୍ଡିତୋ ଘରମାୱସେତି ଯସ୍ମା ଅପ୍ପତରେପି ଵ୍ଯଯମାନେ ଭୋଗା ଖୀଯନ୍ତି, ଅପ୍ପତରେପି ସଞ୍ଚଯମାନେ ୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ କିଞ୍ଚି ଵ୍ଯଯଂ ଅକତ୍ୱା ଆଯମେୱ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଘରାୱାସଂ ଅନୁତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି ଲୋଭାଦେସିତମତ୍ଥଂ ୱଦତି।

ଧନଲୋଭେନ…ପେ… ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଲୋଭୱସିକସ୍ସ ହି ଗତି ନିରଯୋ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ୱା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ନିମିତ୍ତସ୍ସାଦଗଥିତଂ ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠମାନଂ ତିଟ୍ଠତି ଅନୁଵ୍ଯଞ୍ଜନସ୍ସାଦଗଥିତଂ ୱା। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ କାଲଙ୍କରେଯ୍ୟ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଗତିଂ ୱଦାମି – ନିରଯଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ୱା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୩୫)। ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତି କତୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଟିବାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ।

ପତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଅଧୋମୁଖଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଓନାମେତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣଚାରିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱିତତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତି। ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛୀତି ସୁତମେତଂ ମଯା, ''ମଯ୍ହଂ ପିତା ସୁନଖୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତି, ଏତଂ ଭୋତା ଗୋତମେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। କିମିଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇମଂ ପୱତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛି।

ତଥେୱ ୱତ୍ୱାତି ଯଥା ସୁନଖସ୍ସ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥେୱ ୱତ୍ୱା। ଅୱିସଂୱାଦନତ୍ଥନ୍ତି, ''ତୋଦେଯ୍ୟବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁନଖୋ ଜାତୋ''ତି ଅତ୍ତନୋ ୱଚନସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତ୍ଥଂ, ୱିସଂୱାଦନାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଞାତୋମ୍ହିଇମିନାତି ଇମିନା ମମ ପୁତ୍ତେନ ମଯ୍ହଂ ପୁରିମଜାତିଯଂ ପିତାତି ଏୱଂ ଞାତୋ ଅମ୍ହୀତି ଜାନିତ୍ୱା। ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ କିର ସୁନଖୋ ତଥା ଦସ୍ସେତି, ନ ଜାତିସ୍ସରତାଯ। ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭୁକ୍କରଣଂ ପନ ପୁରିମଜାତିସିଦ୍ଧୱାସନାଯ। ଭୱପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ଭୱନ୍ତରଭାୱେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ। ନାମ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ। ପଟିସନ୍ଧିଅନ୍ତରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଜାତିପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେନ ହେଟ୍ଠିମଜାତଂ ଗତିଂ।

ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜାପାଠକୋ କିରେସ, ତେନ ଅପ୍ପାୟୁକଦୀଘାୟୁକତାଦିୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସ ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରି; ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଅହୋସି, ‘‘ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପାୟୁକତାଦୟୋ ୱିସେସା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୱସେନ ସଲ୍ଲକ୍ଖିୟନ୍ତି। ନ ଖୋ ପନେତଂ ଯୁତ୍ତଂ ‘ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ଯାୱ ତେସଂ ତେସଂ କାରଣ’ନ୍ତି; ତସ୍ମା ଭୱିତବ୍ବମେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେନେୱ କାରଣେନ। ସମଣୋ ଗୋତମୋ ତଂ କାରଣଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା କଥେସ୍ସତି, ଏୱାୟଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ନିଚ୍ଛୟୋ ମେ ଅପଣ୍ଣକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି, ‘‘ତିରଚ୍ଛାନଗତଂ ମନୁସ୍ସଂ ୱା ଆୱିସିତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥକସାୱନଂ ନାମ ମହାମନ୍ତୱିଜ୍ଜାୱସେନ ହୋତି; ତସ୍ମା ନ ଏତ୍ତାୱତା ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ସୁନିଚ୍ଛିତା ହୋତି। ଯଂ ନୂନାହଂ କମ୍ମଫଲମସ୍ସ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟଂ, ତତ୍ଥ ଚ ମେ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେନ୍ତୋ ପଞ୍ହଂ ବ୍ୟାକରିସ୍ସତି। ଏୱାୟଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ତେ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ଭଣ୍ଡକନ୍ତି ସାପତେୟ୍ୟଂ, ସନ୍ତକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କମ୍ମୁନା ଦାତବ୍ବଂ ଆଦିୟନ୍ତୀତି କମ୍ମଦାୟାଦା, ଅତ୍ତନା କତୂପଚିତକମ୍ମଫଲଭାଗୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ କମ୍ମଦାୟଜ୍ଜଂ କାରଣୋପଚାରେନ ୱଦନ୍ତୋ, ‘‘କମ୍ମଂ ଏତେସଂ ଦାୟଜ୍ଜଂ ଭଣ୍ଡକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ – ଯଥା ‘‘କୁସଲାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦)। ଯୱତି ଫଲଂ ସଭାୱତୋ ଭିନ୍ନମ୍ପି ଅଭିନ୍ନଂ ୱିୟ ମିସ୍ସିତଂ ହୋତି, ଏତେନାତି ଯୋନୀତି ଆହ – ‘‘କମ୍ମଂ ଏତେସଂ ଯୋନି କାରଣ’’ନ୍ତି। ମମତ୍ତୱସେନ ବଜ୍ଝତି ସଂବଜ୍ଝତୀତି ବନ୍ଧୁ, ଞାତି ସାଲୋହିତୋ ଚ। କମ୍ମଂ ପନ ଏକନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧମେୱାତି ଆହ – ‘‘କମ୍ମଂ ଏତେସଂ ବନ୍ଧୂ’’ତି। ପତିଟ୍ଠାତି ଅୱସ୍ସୟୋ। କମ୍ମସଦିସୋ ହି ସତ୍ତାନଂ ଅୱସ୍ସୟୋ ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଇସ୍ସରୋ ବ୍ରହ୍ମା ୱା ନ କରୋତି ତାଦିସଂ କତ୍ତୁଂ ସଜ୍ଜିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କମ୍ମମେୱାତି କମ୍ମା ଅୱଧାରିତଂ, ନନୁ କିଲେସାପି ସତ୍ତାନଂ ହୀନପଣୀତଭାୱକାରଣଂ, ନ କେୱଲନ୍ତି ? ସଚ୍ଚମେତଂ, କିଲେସପୟୋଗେନ ୱିପାକୱଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବତ୍ତଂ କମ୍ମପୱତ୍ତିତମେୱାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କଥିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ନ ସଞ୍ଜାନାସୀ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱତ୍ୱା ନନୁ ଭଗୱା ମହାକାରୁଣିକୋ ପରେସଂ ଞାପନତ୍ଥମେୱ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଆହ – ‘‘ମାନନିସ୍ସିତୋ କିରେସା’’ତିଆଦି।

୨୯୦।ସମତ୍ତେନାତି ପରିୟତ୍ତେନ, ଯଥା ତଂ ଫଲଂ ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ଏୱଂ କତେନ, ଉପଚିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଦିସଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେ ଅନୂନଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣେନା’’ତି। ସମାଦିନ୍ନେନାତି ଏତ୍ଥ ସମାଦାନଂ ନାମ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଗହଣଂ ପରାମସନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଗହିତେନ ପରାମଟ୍ଠେନା’’ତି। ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାୟ ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀତି ପଟିପଦା, କମ୍ମଂ। ତଥା ହି ତଂ ‘‘କମ୍ମପଥୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏସାତି ପଟିପଦା। ଦୁବ୍ବଲଂ ଉପଘାତକମେୱ ସିୟାତି ଉପପୀଳକସ୍ସ ୱିସୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ବଲୱକମ୍ମେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବଲୱକମ୍ମେନାତି ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ। ୱଦତି ନାମାତି ୱଦନ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତି । ନିବ୍ବତ୍ତାପେୟ୍ୟନ୍ତି କମ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଉପପୀଳକସଭାୱଂ କମ୍ମଂ ଜନକସଭାୱଂ ନ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ପରିକପ୍ପନୱଚନଂ, ଯଥା ମନୁସ୍ସା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ ପଟିପକ୍ଖଂ କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥାପି କେଚି ଆଲମ୍ବନୱସେନ ସମତ୍ଥା ୱିୟ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦନ୍ତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି – ଯସ୍ସିଦଂ କମ୍ମସ୍ସୱିପାକଂ ପୀଳେତି, ସଚେ ତସ୍ମିଂ ଅନୋକାସେ ଏୱ ସୟଂ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଓକାସଂ ଲଭେୟ୍ୟ, ଅପାୟେସୁ ଏୱ ତଂସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତାପେୟ୍ୟ, ଯସ୍ମା ତଂ କମ୍ମଂ ବଲୱଂ ହୁତ୍ୱା ଅୱସେସପଚ୍ଚୟସମୱାୟେନ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ, ତସ୍ମା ଇତରଂ ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ୱିବାଧେନ୍ତଂ ଉପପୀଳକଂ ନାମ ଜାତଂ। ଏତଦତ୍ଥମେୱ ଚେତ୍ଥ ‘‘ବଲୱକମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତ’’ନ୍ତି ବଲୱଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। କିଚ୍ଚୱସେନ ହି ନେସଂ କମ୍ମାନଂ ଏତା ସମଞ୍ଞା, ଯଦିଦଂ ଉପପୀଳକଂ ଉପଚ୍ଛେଦକଂ ଜନକଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକନ୍ତି, ନ କୁସଲାନି ୱିୟ ଉପତ୍ଥମ୍ଭାନି ହୋନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତାୟ। ପୀଳେତ୍ୱାତି ୱିହେଠେତ୍ୱା ପଟିଘାଟନାଦିୱସେନ ଉଚ୍ଛୁତେଲୟନ୍ତାଦୟୋ ୱିୟ ଉଚ୍ଛୁତିଲାଦିକେ ୱିବାଧେତ୍ୱା। ନିରୋଜନ୍ତି ନିତ୍ତେଜଂ। ନିୟୂସନ୍ତି ନିରସଂ। କସଟନ୍ତି ନିସ୍ସାରଂ। ପରିସ୍ସୟନ୍ତି ଉପଦ୍ଦୱଂ।

ଇଦାନି ପରିସ୍ସୟସ୍ସ ଉପନୟନାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ତତ୍ଥ, ‘‘ଦାରକସ୍ସା’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଭୋଗାନଂ ୱିନାସନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ପୁନ ‘‘ଦାରକସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁମ୍ଭଦୋହନାତି କୁମ୍ଭପୂରଖୀରା। ଗୋମଣ୍ଡଲେତି ଗୋୟୂଥେ।

ଅଟ୍ଠୁସଭଗମନଂକତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠୌସଭପ୍ପମାଣଂ ପଦେସଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଧନୁଗ୍ଗହୋ ଅନୁୟାୟିଂ କତ୍ୱା। ତନ୍ତି ସରଂ। ଅଞ୍ଞୋତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ। ତତ୍ଥେୱ ପାତେୟ୍ୟ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନଂ କତ୍ୱା ସରସ୍ସ ଖିତ୍ତତ୍ତା। ୱାଳଅମଚ୍ଛୋଦକନ୍ତି ମକରାଦିୱାଳଅମଚ୍ଛୱନ୍ତଂ ଉଦକଂ।

ପଟିସନ୍ଧିନିବ୍ବତ୍ତକଂ କମ୍ମଂ ଜନକକମ୍ମଂ ନାମ ପରିପୁଣ୍ଣୱିପାକଦାୟିଭାୱତୋ, ନ ପୱତ୍ତିୱିପାକମତ୍ତନିବ୍ବତ୍ତକଂ। ଭୋଗସମ୍ପଦାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆରୋଗ୍ୟସମ୍ପଦାଦି-ପରିୱାରସମ୍ପଦାଦୀନି ଗଣ୍ହାତି। ନ ଦୀଘାୟୁକତାଦୀନି ହି ଅପ୍ପାୟୁକତାସଂୱତ୍ତନିକେନ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତାନି; ଅଞ୍ଞଂ ଦୀଘାୟୁକତାକରଣେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ ସକ୍କୋତି; ନ ଅତିଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ଅପ୍ପେସକ୍ଖଂ ନୀଚକୁଲୀନଂ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞଂ ୱା ୱଣ୍ଣୱନ୍ତତାଦିୱସେନ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି, ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ’’ତିଆଦି, ତଂ ପନ ନିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁରିମାନୀତି ଉପପୀଠଅକୋପଚ୍ଛେଦକାନି। ଉପପୀଠଅକୁପଘାତା ନାମ କୁସଲଓିପାକପଟିବାହକାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ''ଦ୍ୱେ ଅକୁସଲାନେଓା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ କୁସଲମେଓାତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ଜନକଂ ଉଭଯସଭାଓଂ, ଏଓଂ ଇତରେସମ୍ପି ଉଭଯସଭାଓତାଯ ଓୁଚ୍ଚମାନାଯ ନ କୋଚି ଓିରୋଧୋ। ଦେଓଦତ୍ତାଦୀନଞ୍ହି ନାଗାଦୀନଂ ଇତୋ ଅନୁପ୍ପଓଚ୍ଛିତାନଂ ପେତାଦୀନଞ୍ଚ ନରକାଦୀସୁ ଅକୁସଲକମ୍ମଓିପାକସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୁପପୀଠଅନୁପଘାତନାନି ନ ନ ସମ୍ଭଓନ୍ତି। ଏଓଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଯା ହେଟ୍ଠା ବହୂସୁ ଆନନ୍ତରିଯେସୁ ଏକେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଇତରେସଂ ତସ୍ସ ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯିତା ଓୁତ୍ତା, ସାପି ସମତ୍ଥିତା ହୋତି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି କମ୍ମେ କତେ ଜନକନିବ୍ବତ୍ତଂ କୁସଲଫଲଂ ଓା ଅକୁସଲଫଲଂ ଓା ବ୍ୟାଧିଧାତୁସମତାଦିନିମିତ୍ତଂ ଓିବାଧୀଯତି, ତମୁପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ କତେ ଜାତିସମତ୍ଥସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଓତ୍ତିଯଞ୍ଚ ଓିପାକକଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ତଂ ଜନକଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ କତେ ଅଞ୍ଞେନ ଜନିତସ୍ସ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଓା ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ଓା ଫଲସ୍ସ ଓିବାଧାଓିଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚଯାନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପବ୍ରୂହନପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଜନକସାମତ୍ଥିଯାନୁରୂପଂ ପରିଓୁତ୍ତିଚିରତରପବନ୍ଧା ହୋତି, ଏତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ। ତଥା ଯସ୍ମିଂ କତେ ଜନକନିବ୍ବତ୍ତଂ କୁସଲଫଲଂ ଅକୁସଲଫଲଂ ଓା ବ୍ୟାଧିଧାତୁସମତାଦିନିମିତ୍ତଂ ଓିବାଧୀଯତି, ତଂ ଉପପୀଠଅକଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ କତେ ଜନକସାମତ୍ଥିଯଓସେନ ଚିରତରପବନ୍ଧାରହମ୍ପି ସମାନଂ ଫଲଂ ଓିଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚଯୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଓିଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ତଂ ଉପଘାତକନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ସାରୋ।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ କମ୍ମେସୁ। ଉପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମେନାତି ଆଯୁନୋ ଉପଘାତକକମ୍ମେନ। ସ୍ୱାଯମୁପଘାତକଭାଓୋ ଦ୍ୱିଧା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପାଣାତିପାତିନା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ନ ସବ୍ବୋତି ପାଣାତିପାତକମ୍ମୁନା ସନ୍ତାନସ୍ସ ତଥାଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ତେନ ଅଭିସଙ୍ଖତତା ଅଓସ୍ସଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା ତତ୍ଥେଓ ତସ୍ସ ଓିପାକସ୍ସ ଓିନିବନ୍ଧନତୋ। ଏତେନ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେଓ ପାଣାତିପାତୋ ତାଦିସଂ ସାମତ୍ଥିଯୁପଘାତଂ କରୋତୀତି ଦସ୍ସେତି, ତତୋ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପଫଲଂ ହୋତି। ''ଦୀଘାଯୁକା''ତିଆଦିନା ଉପଘାତସାମତ୍ଥିଯେନ ଖେତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନସସ୍ସଂ ଓିଯ ଉପପତ୍ତିନିଯାମକା ଧମ୍ମାତି ଦସ୍ସେତି। ଉପପତ୍ତି ନିଯତଓିସେସେ ଓିପଚ୍ଚିତୁଂ ଓକାସେ କରୋନ୍ତେ ଏଓ କୁସଲକମ୍ମେ ଆକଡ୍ଢିଯମାନପଟିସନ୍ଧିକଂ ପାଣାତିପାତକମ୍ମଂ ଅପ୍ପାଯୁକତ୍ତାଯ ନିଯମେତୀତି ଆହ – ''ପଟିସନ୍ଧିମେଓ ଓା ନିଯାମେତ୍ୱା ଅପ୍ପାଯୁକଂ କରୋତୀ''ତି। ପାଣାତିପାତଚେତନାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତକଟୁକଓିପାକତ୍ତା ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଚେତନାଯ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି ତସ୍ସା ଅତ୍ଥସ୍ସ ଖୀଣାଭାଓତୋ; ଇତରେ ପନ ନ ତଥା ଭାରିଯାତି ଆହ – ''ପୁବ୍ବା… ପେ… ହୋତୀ''ତି। ଇଧ ପନ ଯଂ ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତସଦିସଂ, ତଂ ଓୁତ୍ତନଯେନ ଓେଦିତବ୍ବଂ।

ମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସପରିସ୍ସଯାତି ମାନୁସକା ଅମାନୁସକା ଚ ଉପଦ୍ଦଓା। ପୁରତୋତି ପୁବ୍ବଦ୍ୱାରତୋ। ପଚ୍ଛତୋତି ପଚ୍ଛିମଓତ୍ଥୁତୋ। ପଓଙ୍ଗମାନାତି ପରିଜନସ୍ସ, ଦେଓତାନଂ ଓା ଦେସେନ ପଓଙ୍ଗମାନା। ପରେହୀତି ପୁରାତନେହି ପରେହି। ସମ୍ମୁଖୀଭାଓନ୍ତି ସାମିଭାଓଓସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତ୍ତଂ। ଆହରିତ୍ୱା ଦେନ୍ତି ଇଣାଯିକା। କମ୍ମନ୍ତାତି ଓଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମାନି। ଅପାଣାତିପାତକମ୍ମନ୍ତି ପାଣାତିପାତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ କମ୍ମଂ; ପାଣାତିପାତା ଓିରତିଓସେନ ପଓତ୍ତିତକମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୀଘାଯୁକସଂଓତ୍ତନିକଂ ହୋତି ଓିପାକସ୍ସ କମ୍ମସରିକ୍ଖଭାଓତୋ । ଇମିନା ନଯେନାତି ଇମିନା ଅପ୍ପାଯୁକଦୀଘାଯୁକସଂଓତ୍ତନିକେସୁ କମ୍ମେସୁ ଯଥାଓୁତ୍ତେନ ତଂ ସଂଓତ୍ତନିକଓିଭାଓନନଯେନ।

ଓିହେଠନକମ୍ମାଦୀନିପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ କୋଧେସ୍ସାମନକମଚ୍ଛେରଥଦ୍ଧଅଓିଦସୁଭାଓଓସେନ ପଓତ୍ତିତକମ୍ମାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥେଓାତି ଯଥା ପାଣାତିପାତକମ୍ମଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏଓଂ ଓଦତି ନାମାତି ଓୁତ୍ତଂ, ତଥେଓ ଓଦମାନାନି ଓିଯ। ''ଯଂ ଯଦେଓାତିପତ୍ଥେନ୍ତି, ସବ୍ବମେତେନ ଲବ୍ଭତୀ''ତି (ଖୁ। ପା। ୮।୧୦) ଓଚନତୋ ଯଥା ସବ୍ବକୁସଲଂ ସବ୍ବାସଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋ, ଏଓଂ ସବ୍ବଂ ଅକୁସଲଂ ସବ୍ବାସଂ ଓିପତ୍ତୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋତି, ''ଉପପୀଠଅନେନ ନିବ୍ଭୋଗତଂ ଆପାଦେତ୍ୱା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ । ତଥା ହି ପାଣାତିପାତକମ୍ମଓସେନପି ଅଯଂ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅଓିହେଠନାଦୀନୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅକ୍କୋଧନ-ଅନିସ୍ସାମନ-ଦାନ-ଅନତିମାନ-ଓିଦସୁଭାଓେନ ପଓତ୍ତକମ୍ମାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୨୯୩। ଇସ୍ସା ମନୋ ଏତସ୍ସାତି ଇସ୍ସାମନକୋତି ଆହ ''ଇସ୍ସାସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୋ''ତି। ଉପକ୍କୋସନ୍ତୋତି ଅକ୍କୋସଓତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସନ୍ତୋ। ଇସ୍ସଂ ବନ୍ଧତୀତି ଇସ୍ସଂ ଅନୁବନ୍ଧତି ଇସ୍ସାସହିତମେଓ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପଓତ୍ତେତି। ଅପ୍ପେସକ୍ଖୋତି ଅପ୍ପାନୁଭାଓୋ ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋ। ତେନାହ ''ନ ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି। ସା ପନସ୍ସ ଅପ୍ପାନୁଭାଓତା ପରିଓାରାଭାଓେନ ପାକଟା ହୋତୀତି ଆହ ''ଅପ୍ପପରିଓାରୋ''ତି।

୨୯୪।ମଚ୍ଛରିଯଓସେନ ନ ଦାତା ହୋତୀତି ସବ୍ବସୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାଓେନ ନ ଦାତା ନ ହୋତି। ଅମଚ୍ଛରୀ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଯଥାରହଂ ଦେତିଯେଓ।

୨୯୫। ଅଭିଓାଦେତବ୍ବଂ ଖେତ୍ତଓସେନ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ବୁଦ୍ଧଂ ଓା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେପି ମାତୁପିତୁଜେଟ୍ଠଭାତରାଦଯୋ ଅଭିଓାଦନାଦିଅରହା ସନ୍ତି, ତେସୁ ଥଦ୍ଧାଦିଓସେନ କରଣଂ ନୀଚକୁଲସଂଓତ୍ତନିକମେଓ। ନ ହି ପଓତ୍ତେ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେନ ପଓତ୍ତିଓିପାକଦାଯିନୋ କମ୍ମସ୍ସ ଓିସଯୋ ଏସୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ପଟିସନ୍ଧିମେଓ ପନା''ତିଆଦି।

୨୯୬।ଅପରିପୁଚ୍ଛନେନାତି ଅପରିପୁଚ୍ଛାମଣ୍ଡେନ ନିରଯେ ନ ନିବ୍ଵତ୍ତି; ଅପରିପୁଚ୍ଛାହେତୁ ପନ କତ୍ତବ୍ବାକରଣାଦୀହି ସିଯା ନିରଯନିବ୍ଵତ୍ତୀତି ପାଠଇଯଂ, ''ନ ପରିପୁଚ୍ଛିତା ହୋତୀ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଅପରିପୁଚ୍ଛକୋ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ଯଥାନୁସନ୍ଧିଂ ପାପେସୀତି ଦେସନଂ ଯଥାନୁସନ୍ଧିନିଟ୍ଠାନଂ ପାପେସି। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଵ।

ଚୂଳଅକମ୍ମଵିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ମହାକମ୍ମଵିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୯୮। କମ୍ମସ୍ସ ମୋଘଭାଵୋ ନାମ ଫଲେନ ତୁଚ୍ଛତା ଫଲାଭାଵୋତି ଆହ – ''ମୋଘନ୍ତି ତୁଚ୍ଛଂ ଅଫଲ''ନ୍ତି। ତଥଂ ଭୂତନ୍ତି ସଚ୍ଚସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ। ପରିବ୍ବାଜକୋ ପନ ''ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଇମିନା ତମେଵ ସଫଲନ୍ତି ଵଦତି। ସଫଲଞ୍ହି କମ୍ମଂ ସତ୍ଥୁ ଅଭିମତମନୋକମ୍ମନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦଞ୍ଚ ''ମୋଘଂ କାଯକମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦିଵଚନଂ। ତଂ ଗହେତ୍ଵାତି ପରମ୍ପରାଯ ଗହେତ୍ଵା। ଏସାତି ପୋତଲିପୁତ୍ତୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ। ଅଭିସଞ୍ଞାନିରୋଧକଥଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ସାପି ହି ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅନ୍ତରେ ପାକଟା ଜାତାତି। ଥେରୋତି ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରୋ। ଯଥା ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତଂ, ତତୋ ଚ ଅଞ୍ଞଥାଵ ଦୋସାରୋପନଭଯେନ ଗହେତ୍ଵା ତତୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ଥେରୋ ରକ୍ଖତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପରିବ୍ବାଜକୋ, ''ପରିରକ୍ଖିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସତୀ''ତି ଅଵୋଚାତି ଆହ – ''ପରିରକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଗରହତୋ ମୋଚନେନ ରକ୍ଖିତବ୍ବ''ନ୍ତି। ସଞ୍ଚେତନା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଚେତନିକଂ। କମ୍ମନ୍ତି ସଞ୍ଚେତନିକସ୍ସପି କମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସମଯେ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ପରିବ୍ବାଜକେନ ଵୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଗତସଙ୍ଖାରତାଯ ରୂପମେଵ ''ତିଲମତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍ଖାର''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ''ମଂସଚକ୍ଖୁନାଵ ପସ୍ସତୀ''ତି। ସମାଗମଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାଯାତି କତ୍ଥଚିପି ତସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାଯ, ନ ପରିଞ୍ଞାଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ ଭଗଵା – ''କୁତୋ ପନେଵରୂପଂ କଥାସଲ୍ଲାପ''ନ୍ତି।

୨୯୯।ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ। କିଲେସଦୁକ୍ଖନ୍ତି କିଲେସସନ୍ତତ୍ତରାଗପରିଳାହଦୁକ୍ଖଂ। ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଦନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଦୁକ୍ଖଂ। ସଚେ ଭାସିତଂ ଭଵେୟ୍ୟାତି ଇମଂ ଇଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସନ୍ଧାଯ ଆଯସ୍ମତା ସମିଦ୍ଧିନା ଭାସିତଂ ସିଯା ନୁ ଭଗଵା, ଅଵିଭଜିତ୍ଵା ବ୍ୟାକରଣଂ ଯୁତ୍ତମେଵାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୦୦।ଉମ୍ମଙ୍ଗନ୍ତି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଂ, କଥାମୁଖେନ ଅନ୍ତରା ଅଞ୍ଞାଣଵିସଯପଞ୍ହୁ ଉମ୍ମଙ୍ଗଂ। ତେନାହ – ''ପଞ୍ହଉମ୍ମଙ୍ଗ''ନ୍ତି ନେଵ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି କସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତଂ ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଵିସଯନ୍ତି? କାମଞ୍ଚେତଂ ନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଵିସଯଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିଭଣ୍ଡଞାଵିସଯଂ ପନ ସିଯାତି ତଥା ଵୁତ୍ତଂ। ଅଧିପ୍ପାଯେନେଵାତି ଉଦାଯିତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯେନେଵ ଗୟ୍ହମାନେନ ତଂ ଅଯୋନିଯୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଂ ଅଞ୍ଞାସି। ସନ୍ନିସୀଦିତୁଂ ପୁବ୍ବେ ନିସିନ୍ନାକାରେନ ସନ୍ନିସୀଦିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରେନ ଅନଭିସଙ୍ଗତସ୍ସେଵ ଅତ୍ଥସ୍ସ କଥିତତ୍ତା, ''ଯଂ ଅଭୂତଂ, ତଦେଵ କଥେସ୍ସତୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି। ତିସ୍ସୋ ଵେଦନା ପୁଚ୍ଛିତା, ''କିଂ ସୋ ଵେଦିଯତୀ''ତି ଅଵିଭାଗେନ ଵେଦିଯମାନସ୍ସ ଜାତିତତ୍ତା। ସୁଖାଯ ଵେଦନାଯ ହିତନ୍ତି ସୁଖଵେଦନିଯଂ। ତେନାହ – ''ସୁଖଵେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତ''ନ୍ତି। ସେସେସୁପି, ''ଦୁକ୍ଖଵେଦନିଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ।

ହେଟ୍ଠା ତିକଜ୍ଝାନଚେତନାତି ଏତ୍ଥ, ''କୁସଲତୋ''ତି ଅଧିକାରତୋ ରୂପାଵଚରକୁସଲତୋ ହେଟ୍ଠା ତିକଜ୍ଝାନଚେତନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ କାମାଵଚରରୂପାଵଚରସୁଖଵେଦନିଯକମ୍ମେସୁ। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୁଖମ୍ପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି।

ଯଦି କାଯଦ୍ଵାରେ ପଵତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ଜନେତି, ଅଥ କସ୍ମା, ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସେଵ ଜନନତୋ''ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ''ସା ପନ ଵେଦନା''ତିଆଦି।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚେତନାତି ଏତ୍ଥ ଅରୂପାଵଚରକୁସଲଚେତନାତିପି ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ''କାଯେନ ଵାଚାଯ ମନସା''ତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଲାଭଗ୍ଗହଣଵସେନ ମନସା ସୁଖଵେଦନିଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଵେଦନିଯନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଅରୂପାଵଚରକୁସଲେପି ଲବ୍ଭତୀତି ସୁଖମ୍ପି ଜନେତି ଉକ୍କଟ୍ଠସ୍ସ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲସ୍ସ ସୋଳସଵିପାକଚିତ୍ତନିବ୍ବତ୍ତନତୋ, ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ହେଟ୍ଠା, ''ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖମ୍ପୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବେ ପରିଯାଯତୋ ଦୁକ୍ଖଵେଦନା ଵୁତ୍ତା, ସୁତ୍ତନ୍ତସଂଵଣ୍ଣନା ହେସାତି ଇଦାନି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପୁନ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖଵେଦନିଯଂ ପଵତ୍ତିଵସେନେଵ ଵଟ୍ଟତୀତି। ଏତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖଵେଦନିଯସ୍ସ ପଵତ୍ତିଵସେନେଵ ଯୁଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଵସେନ ସବ୍ବଂ ସୁଖଵେଦନିଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଵେଦନିଯଞ୍ଚ ପଵତ୍ତିଵସେନେଵ ଵତ୍ତୁଂ ଵଟ୍ଟତି।

ଆଲଯୋତି ଅଭିରୁଚି। ମହାକମ୍ମଵିଭଙ୍ଗଞାଣନ୍ତି ମହତି କମ୍ମଵିଭଜନେ ଞାଣଂ, ମହନ୍ତଂ ଵା କମ୍ମଵିଭଜନଞାଣଂ। ଭାଜନଂ ନାମ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅଯଂ ପନ ଉଦ୍ଦେସୋତି କତ୍ଵା ଆହ – ''କତମେ ଚତ୍ତାରୋ…ପେ… ମାତିକାଟ୍ଠପନ''ନ୍ତି।

୩୦୧।ପାଟିୟେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭାଜନଭାୱତୋ, ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧୀସୁ ଚ ଅନନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ତେନାହ "ଇଦଂ ହୀ"ତିଆଦି। ଇଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ଇଧ, "ପାଣାତିପାତିଂ ଅଦିନ୍ନାଦାୟି"ନ୍ତିଆଦିନା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଂ ଆରବ୍ଭ। ଇମଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଇଦଂ, "ଅତ୍ଥି କିର, ଭୋ, ପାପକାନି କମ୍ମାନି, ନତ୍ଥି କିର, ଭୋ, ପାପକାନି କମ୍ମାନୀ"ତି ଚ ଆଦୀନି ହତ୍ଥିଦସ୍ସକଅନ୍ଧାୱିଯ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେ ଏୱ ଠତ୍ୱା ଅଚିତ୍ତକଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ୱୀରିଯଂ କିଲେସାନଂ ଆତାପନୱସେନ ଆତପ୍ପଂ, ତଦେୱ ପଦହନ୍ୱସେନ ପଧାନଂ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୁଞ୍ଜନୱସେନ ଅନୁଯୋଗୋ, ତଥା ଭାୱନାଯ ନପ୍ପମଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅପ୍ପମାଦୋ, ସମ୍ମା ଯୋନିସୋ ମନସି କରୋତି ଏତେନାତି ସମ୍ମାମନସିକାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ, "ପଞ୍ଚପି ୱୀରିଯସ୍ସେୱ ନାମାନୀ"ତି ଆହ। ଅପ୍ପମାଦୋ ୱା ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱାସୋ। ଯସ୍ମିଂ ମନସିକାରେ ସତି ତସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଂ ଇଜ୍ଝତି, ଅଯମେତ୍ଥ ସମ୍ମାମନସିକାରୋତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚେତୋସମାଧିନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣସହଗତଂ ଚିତ୍ତସମାଧିଂ। ତେନାହ "ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସମାଧି"ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞଥାତି ଅକୁସଲକମ୍ମକରଣତୋ ଅଞ୍ଞଥା, ତଂ ପନ କୁସଲକମ୍ମକରଣଂ ହୋତୀତି ଆହ – "ଯେ ଦସ୍ସନଂ କୁସଲାନଂ କମ୍ମପଥାନଂ ପୂରିତତ୍ତା"ତି ଦିଟ୍ଠିଥାମେନାତି ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଦିଟ୍ଠିବଲେନ। ଦିଟ୍ଠିପରାମାସେନାତି ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରାମାସେନ। ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି, "ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ"ନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା। ଆଦିଯିତ୍ୱାତି ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଂ ଗହେତ୍ୱା। ୱୋହରତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଗହିତଗ୍ଗହଣଂ ପରେସଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ୱୋହରତି।

୩୦୨।ତତ୍ରାନନ୍ଦାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ଇଦମ୍ପୀତି ଇଦଂ ୱଚନଂ। "ତତ୍ରାନନ୍ଦା"ତି ଏୱମାଦିୱଚନମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଭାଜନଂ ତସ୍ସ ଅନିଦ୍ଦେସଭାୱତୋ। ଅସ୍ସାତି ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମାତିକାଟ୍ଠପନମେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକାନଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ଅନୁଞ୍ଞାତଦ୍ୱସ୍ସ ଚ ଦସ୍ସନୱସେନ ଉଦ୍ଦେସଭାୱତୋ। ତେନାହ "ଏତ୍ଥ ପନା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥ ପନାତି "ତତ୍ରାନନ୍ଦା"ତିଆଦିପାଠେ। ଏତେସଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଏତେସଂ ହେଟ୍ଠା ଚତୂସୁପି ୱାରେସୁ ଆଗତାନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକାନଂ। ଏତ୍ତକାତି ଏକଚ୍ଚିଯା ସଚ୍ଚଗିରା। ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ଅନୁଜାନିତା। ଅନନୁଞ୍ଞାତାତି ପଟିକ୍ଖେପିତା। ଇଧ ଅନନୁଞ୍ଞାତମୁଖେନ ଦୀପିତଂ ଅନନୁଞ୍ଞାତଭାୱମତ୍ତଂ। ତତ୍ରାନନ୍ଦାତିଆଦିକେ ତତ୍ରାତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, "ତେସୁ ଚତୂସୁ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୂ"ତି ଆହ। ଇଦଂ ୱଚନଂ "ଅତ୍ଥି କିର, ଭୋ…ପେ… ୱିପାକୋ"ତି ଇଦଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାତି ତଥାୱାଦିନୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ଅଞ୍ଞେନାକାରେନାତି "ଯୋ କିର, ଭୋ"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତକାରଣତୋ ଅଞ୍ଞେନ କାରଣେନ। ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୂତି "ଅତ୍ଥି କିର, ଭୋ…ପେ… ୱିପାକୋ"ତି ଚ, "ଅପାଯଂ…ପେ… ନିରଯଂ ଉପପନ୍ନ"ନ୍ତି ଚ ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପାଠପଦେସେସୁ। ଅନୁଞ୍ଞାତା ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱତୋ। ତୀସୁ ଠାନେସୂତି "ଯୋ କିର, ଭୋ…ପେ… ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜତି", "ଯମ୍ପି ସୋ…ପେ… ତେ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି", "ଯମ୍ପି ସୋ ଯଦେୱ…ପେ… ମୋଘମଞ୍ଞ"ନ୍ତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ପାଠପଦେସେସୁ। ଅନନୁଞ୍ଞାତା ତଦତ୍ଥସ୍ସାନେକନ୍ତିକତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସତୋ ଚ। ତେନାହ ଭଗୱା – "ଅଞ୍ଞଥା ହି, ଆନନ୍ଦ, ତଥାଗତସ୍ସ ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣ"ନ୍ତି। ଯଥା ତେ ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସା ପଦେସଞ୍ଞାଣସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା କମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାୱ ସବ୍ବସୋ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ତଥା ଆଗମନାଦିଅତ୍ଥେନ ତଥାଗତସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୦୩। ଇମିନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକେନ ଯଂ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ତତୋ ପୁବ୍ବେତି ଯୋଜନା। ତତୋତି ତତୋ କରିଯମାନକମ୍ମତୋ ପୁବ୍ବେ। ଖନ୍ଦୋତି କୁମାରୋ। ସିୱୋତି ଇସ୍ସରୋ। ପିତାମହୋତି ବ୍ରହ୍ମା। ଇସ୍ସରାଦୀହୀତି ଇସ୍ସରବ୍ରହ୍ମପଜାପତିଆଦୀହି। ୱିସଟ୍ଠୋତି ନିମ୍ମିତୋ। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେନାତି ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନୱସେନ। ଯନ୍ତି ଯଂ କମ୍ମଂ। ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ପାଣାତିପାତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତକମ୍ମେସୁ। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଯୋଜନା। ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଦୁତିଯଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା। ଅପରସ୍ମିଂ ପରିଯାଯେତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଭୱେ।

ଏକଂ କମ୍ମରାସିନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିଭେଦେନ ଏକଂ କମ୍ମସମୁଦାଯଂ। ଏକଂ ୱିପାକରାସିନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ଅଙ୍ଗେନ ଏକଂ ୱିପାକସମୁଦାଯଂ। ଇମିନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକେନ ସମଣେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱା ଅଦିଟ୍ଠା। ତଯୋତି "ପୁବ୍ବେ ୱାସ୍ସ ତଂ କତଂ ହୋତୀ"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା ତଯୋ। ଦ୍ୱେ ୱିପାକରାସୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନିଯୋ ଅପରାପରିଯାଯୱେଦନିଯୋତି ଦ୍ୱେ ୱିପାକରାସୀ। ଉପପଜ୍ଜୱେଦନିଯଂ ପନ ତେନ ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ମା "ଦ୍ୱେ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠୋ ଏକୋ, ଅଦିଟ୍ଠା ତଯୋତି ଦିଟ୍ଠେ ଚ ଅଦିଟ୍ଠେ ଚ ଚତ୍ତାରୋ କମ୍ମରାସୀ, ତଥା ଦିଟ୍ଠୋ ଏକୋ, ଅଦିଟ୍ଠା ଦ୍ୱେତି ତଯୋ ୱିପାକରାସୀ। ଇମାନି ସତ୍ତ ଠାନାନୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ସତ୍ତ ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନାନି। "ଇମସ୍ସ ନାମ କମ୍ମସ୍ସ ଇଦଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତ"ନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସ, ଫଲସ୍ସ ୱା ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା, "ଦୁତିଯୱାରେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକେନ କିଞ୍ଚି ନ ଦିଟ୍ଠ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତଯୋ କମ୍ମରାସୀ ୱେଦିତବ୍ବା, ଇଧ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକେନ ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, "ପଞ୍ଚଟ୍ଠାନାନୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭୱତି ୱଦ୍ଧତି ଏତେନାତି ଭବ୍ବଂ, ୱଡ୍ଢିନିମିତ୍ତଂ। ନ ଭବ୍ବଂ ଅଭବ୍ବନ୍ତି ଆହ "ଭୂତୱିରହିତ"ନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଫଲେ ଭାସନଂ ଦିବ୍ବନଂ ଆଭାସନନ୍ତି ଆହ –

‘‘ଆଭାସତି ଅଭିଭୱତି ପଟିବାହତୀ’’ତି। ବଲୱକମ୍ମନ୍ତି ମହାସାୱଜ୍ଜଂ କମ୍ମଂ ଗରୁସମାସେୱିତାଦିଭେଦଂ। ଆସନ୍ନେତି ମରଣେ, ଅଭିଣ୍ହଂ ଉପଟ୍ଠାନେନ ୱା ତସ୍ସ ମରଣଚିତ୍ତସ୍ସ ଆସନ୍ନେ। ବଲୱକମ୍ମନ୍ତି ଗରୁସମାସେୱିତତାଦିୱସେନ ବଲୱଂ କୁସଲକମ୍ମଂ। ଦୁବ୍ବଲକମ୍ମସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ। ଆସନ୍ନେ କୁସଲଂ କତନ୍ତି ଇଧାପି ଆସନ୍ନତା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉପଟ୍ଠାନାକାରେନାତି ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନକାଲେ କମ୍ମସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନାକାରେନ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି ଅକୁସଲନ୍ତି ଯୋଜନା। ତିହ୍ୱିୟା କମ୍ମନ୍ତରୱିପାକନ୍ତରେସୁ ଅକୁସଲତାୟ ଯଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱିପାକସ୍ସ କାରଣଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି ହତ୍ଥିଦସ୍ସକଅନ୍ଧାଦୟୋ ୱିୟ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତାଭିନିୱେସିନୋତି, ‘‘ଅଞ୍ଞତିହ୍ୱିୟା…ପେ… ଉପଟ୍ଠାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରସ୍ମିନ୍ତି ଭଦ୍ଦଞ୍ଚେୱ ଭଦ୍ଦାଭାସଞ୍ଚ, ଭଦ୍ଦଂ ଅଭଦ୍ଦାଭାସନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଦ୍ୱୟେ । ଏସେୱ ନୟୋ ପଠମଦୁତିୟପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ ଯୋଜନାନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ ଉପଟ୍ଠାନାକାରୱସେନ। ଅୟମେୱ ତତିୟଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କମ୍ମାନଂ ଯୋଜନାନୟୋ। ତତିୟସ୍ସ ହି କମ୍ମସ୍ସ କୁସଲତ୍ତା ତସ୍ସ ଚ ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ତତ୍ଥ କାରଣଭୂତଂ କୁସଲଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି; ତଥା ଚତୁତ୍ଥସ୍ସପି କମ୍ମସ୍ସ କୁସଲତ୍ତା, ତସ୍ସ ପନ ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଭୂତଂ ଅଞ୍ଞତିହ୍ୱିୟାନଂ ଅକୁସଲଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ମହାକମ୍ମୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ସଳାୟତନୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦୪।ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ୱିଦିତାନି ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସମତିକ୍କମାୟ ହୋନ୍ତି, ତଥା ୱେଦନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସହୱିପସ୍ସନେନ ମଗ୍ଗେନ ଜାନିତବ୍ବାନୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣତୋ ମଗ୍ଗେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଜାନନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ମନୋ ସୱିସେସଂ ଉପୱିଚରତି ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତତି ଏତେହୀତି ମନୋପୱିଚାରା, ୱିତକ୍କୱିଚାରା। ଆରମ୍ମଣେ ହି ଅଭିନିରୋପନାନୁମଜ୍ଜନେହି ୱିତକ୍କୱିଚାରେହି ସହ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ନ ତବ୍ବିରହିତଂ। ତେନାହ ‘‘ୱିତକ୍କୱିଚାରା’’ତିଆଦି। ସତ୍ତା ପଜ୍ଜନ୍ତି ଏତେହି ଯଥାରହଂ ୱଟ୍ଟଂ ୱିୱଟ୍ଟଞ୍ଚାତି ସତ୍ତପଦା, ଗେହନିସ୍ସିତା ୱଟ୍ଟପଦା। ଯୋଗ୍ଗାନଂ ଦମନଆଚରିୟା ଯୋଗ୍ଗାଚରିୟା। ତେନାହ ‘‘ଦମେତବ୍ବଦମକାନ’’ନ୍ତି। ସେସନ୍ତି ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ ଏକସତ୍ତତିୱିଧୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଫସ୍ସରୂପକସ୍ସେୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

୩୦୫।ଇଧାତି ଇମିସ୍ସଂ ଛୱିଞ୍ଞାଣକାୟଦେସନାୟଂ। ମନୋଧାତୁତ୍ତୟୱିନିମୁତ୍ତମେୱ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଚକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ। ତେନାହ – ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି।

ଯଥା କେୱଲେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଦସ୍ସନଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ କେୱଲେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦେନପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନା’’ତି। ତେନ ପାଠଇଯଂ ଚକ୍ଖୁନାତି ନିସ୍ସୟମୁଖେନ ନିସ୍ସିତକିଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଆରମ୍ମଣୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭାୱେନ। ‘‘ଉପୱିଚରତି’’ଚ୍ଚେୱ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ତତ୍ଥ ୱିତକ୍କବ୍ୟାପାରୋପି ଅତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ସୋ ପନେତ୍ଥ ତଗ୍ଗତିକୋତି ଆହ – ‘‘ୱିତକ୍କୋ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଚା’’ତି। ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନମ୍ପି ଉପୱିଚରଣଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂୟେୱେତ୍ଥ କିଚ୍ଚନ୍ତି ‘‘ୱିତକ୍କୱିଚାରସଙ୍ଖାତା ମନୋପୱିଚାରା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋମନସ୍ସୟୁତ୍ତୋ ଉପୱିଚାରୋ ସୋମନସ୍ସୂପୱିଚାରୋ ଯଥା ‘‘ଆଜଞ୍ଞରଥୋ’’ତି ଆହ ‘‘ସୋମନସ୍ସେନ ସଦ୍ଧି’’ନ୍ତିଆଦି।

୩୦୬। ଉପୱିଚାରାନଂ ଉପସ୍ସୟଟ୍ଠେନ ଗେହଂ ୱିୟାତି ଗେହଂ, ରୂପାଦୟୋତି ଆହ – ‘‘ଗେହସ୍ସିତାନୀତି କାମଗୁଣନିସ୍ସିତାନୀ’’ତି। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିନିକ୍ଖମନତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସନାତି, ‘‘ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତାନୀତିୱିପସ୍ସନାନିସ୍ସିତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଟ୍ଠାନନ୍ତି କସିୱଣିଜ୍ଜାଦିୱସେନ ପରିୟିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିୟେସିତାନ’’ନ୍ତି। ପିୟଭାୱୋ ପନ କନ୍ତସଦ୍ଦେନେୱ କଥିତୋତି କାମିତବ୍ବାନଂ ମନୋ ରମେତୀତି ମନୋରମାନଂ। ଲୋକେନ ଆମସୀୟତୀତି ଲୋକାମିସଂ, ତଣ୍ହା। ତାୟ ଗହେତବ୍ବତାୟ ଇଟ୍ଠଭାୱାପାଦନେନ ପଟିସଙ୍ଗତତାୟ ଚ ପଟିସଂୟୁତ୍ତାନଂ। ଅତୀତେ କତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଆରମ୍ମଣିକଅନୁଭୱନସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏଦିସଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଦିଟ୍ଠଗ୍ଗହଣାନୁସ୍ସରେନ ଚ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଯଥାହ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନିଚ୍ଚାକାରନ୍ତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରଂ। ୱିପରିଣାମୱିରାଗନିରୋଧନ୍ତି ଜରାୟ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ୱିପରିଣାମେତବ୍ବଞ୍ଚେୱ, ତତୋ ଏୱ ପଲୋକିତଂ ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ଯସ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ତେନେୱାକାରେନ ନ ତିଟ୍ଠତି , ଅଥ ଖୋ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାସଙ୍ଖାତଂ ପକତିଂ ୱିଜହତି, ୱିଜହିତଞ୍ଚ ଜରାୱତ୍ଥାୟ ତତୋ ୱିଗଚ୍ଛତି, ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତଞ୍ଚ ଭଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିୟା ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଇମଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ପକତିୱିଜହନେନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାୟ ପସ୍ସତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅନୁବୋଧଞାଣଂ ପନ ଅଧିପ୍ପେତଂ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ୱସେନାତି

‘‘ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଉପୱିଚାରନିଦ୍ଦେସଭାୱତୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ଛସୁଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ’’ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଭେଦଂ ପସ୍ସତୋତି ସଙ୍ଖେପଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱଂ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ପସ୍ସତୋ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାରଗତମ୍ହି ତିକ୍ଖେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାଗତମ୍ହୀତି ସଙ୍ଖାରଗତେ ୱିସଯଭୂତେ। ତିକ୍ଖେତି ଭାୱନାବଲେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଞ୍ଚ ସମତାଯ ତିଖେ। ସୂରେତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅନଭିଭୂତତାଯ, ତେସଞ୍ଚ ଅଭିଭୱନସମତ୍ଥତାଯ ୱିସଦେ ପଟୁଭୂତେ ପୱତ୍ତନ୍ତେ।

କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱୂପସନ୍ତତାଯ ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ, ସଂସାରେ ଭଯସ୍ସ ଇକ୍ଖନତୋ ଭିକ୍ଖୁନୋ, ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅମାନୁସୀ ରତୀତି ୱିୱେକରତି ନେକ୍ଖମ୍ମରତି। ଯତୋ ଯତୋତି ଯଥା ଯଥା ନଯୱିପସ୍ସନାଦୀସୁ ଯେନ ଯେନ ସମ୍ମସନାକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯନ୍ତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଭଙ୍ଗଞ୍ଚ। ଅମତନ୍ତଂ ୱିଜାନତନ୍ତି ୱିଜାନନ୍ତାନଂ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାନଂ ତଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଅମତାଧିଗମହେତୁତାଯ ଅମତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେତି ରୂପାଦିୱସେନ ଛବ୍ବିଧେ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଯଥାରହଂ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାଥଗତେ। ୱିସଯେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ।

୩୦୭।ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଅନୁତ୍ତରୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ ଅରହତ୍ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ। କଥଂ ପନ ତତ୍ଥ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପେତି, ନ ହି ଅଧିଗତଂ ଅରହତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଚ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପିହା ପୱତ୍ତତୀତି? କୋ ୱା ଏୱମାହ – ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପିହଂ ଉପଟ୍ଠପେତୀ’’ତି। ଅନୁସ୍ସୁତିଲଦ୍ଧଂ ପନ ପରିକପ୍ପସିଦ୍ଧଂ ଅରହତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପତ୍ଥନଂ ଠପେତି, ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ତଦାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଆଯତନନ୍ତି ଅରହତ୍ତମେୱ ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗମାଦିକାରଣଭାୱତୋ, ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନଭାୱତୋ ଚ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନେତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପତ୍ଥନାଯ ସହାୱତ୍ତନତୋ। ନ ହି ଲୋଭଦୋସାନଂ ସହ ୱୁତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ପତ୍ଥନାମୂଲକତ୍ତାତି ଇମିନା ଉପଟ୍ଠାପଯତୋ ପଦସ୍ସ ହେତୁଅତ୍ଥଜୋତକତମାହ। ଏୱନ୍ତି ‘‘କୁଦାସ୍ସୁନାମା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାକାରେନ। ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁନ୍ତି ଯଥା ମଗ୍ଗେନ ଘଟେତି, ଏୱଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁଂ।

୩୦୮।ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାତି ଅଞ୍ଞାଣସହିତା ଉପେକ୍ଖା ଅସମପେକ୍ଖନପୱତ୍ତା। ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗୋଧିନା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅପାଯଗମନୀଯକିଲେସୋଧିସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଜିତତ୍ତା ଖୀଣାସୱୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଓଧିଜିନୋ ନାମ; ତଦଭାୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋୱ ଅନୋଧିଜିନୋ ନାମ; ସେଖୋ ପନ ସିଯା ପରିଯାଯତୋ ଓଧିଜିନୋତି। ତସ୍ମି ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ, ‘‘ଅଖୀଣାସୱସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ। ଆଯତିଂ ୱିପାକଂ ଜିନିତ୍ୱାତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣୱସେନ ସବ୍ବସୋ ଆଯତିଂ ୱିପାକଂ ଜିନିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଖୀଣାସୱୋୱ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ୱିପାକଜିନୋ ନାମ; ତଦଭାୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଅୱିପାକଜିନୋ ନାମ; ସେଖୋ ପନ ସିଯା ପରିଯାଯତୋ ୱିପାକଜିନୋତି। ତସ୍ମି ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ‘‘ଅଖୀଣାସୱସ୍ସେୱାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ଆହ। ଅପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ରୂପନ୍ତି ପାଠଇତୋ ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ପାଠଇଯଂ ପୁବ୍ବେ ‘‘ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା’’ତି ୱଚନଂ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାଯଂ ଉପେକ୍ଖା, ନ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଗେହସ୍ସିତା ଉପେକ୍ଖା ହି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଆରମ୍ମଣୱତ୍ଥୁଂ ଅପେକ୍ଖସ୍ସେୱ, ନ ନିରପେକ୍ଖସ୍ସାତି ଇଟ୍ଠେ, ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ସିଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ’’ତି। ଅଞ୍ଞାଣେନ ପନ ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନାକାରପ୍ପୱତ୍ତି ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଗୁଳପିଣ୍ଡକେ’’ତିଆଦି।

ଇଟ୍ଠେ ଅରଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠେ ଅଦୁସ୍ସନ୍ତସ୍ସାତି ଇଦଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସତ୍ତାନଂ ଇଟ୍ଠେ ରଜ୍ଜନଂ, ଅନିଟ୍ଠେ ଦୁସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ହି ତଂତଂଆରମ୍ମଣୱସେନ ନ କତ୍ଥଚିପି ଜୱନନିଯମଂ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତୱିପରୀତେପି ଆରମ୍ମଣେ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନଂ ସମ୍ଭୱତି, ତଥାପିସ୍ସ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନଂ ଅତ୍ଥତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସମପେକ୍ଖନେତି ଅସମଂ ଅଯୁତ୍ତଦସ୍ସନେ ଅଯୋନିସୋ ସମ୍ମୋହପୁବ୍ବକଂ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣେ।

୩୦୯।ପୱତ୍ତନୱସେନାତି ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ଚେୱ ବହୁଲୀକରଣୱସେନ ଚ। ନିସ୍ସାଯ ଚେୱ ଆଗମ୍ମଚାତି ଆଗମନଟ୍ଠାନଭୂତେ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଚ କତ୍ୱା। ଅତିକ୍କନ୍ତାନି ନାମ ହୋନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ଉସ୍ସାରେନ୍ତା ସମୁସ୍ସାରେନ୍ତା।

ସୋମନସ୍ସଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା, ‘‘ସରିକ୍ଖକେନେୱ ସରିକ୍ଖକଂ ଜହାପେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାପି ପହାଯକଂ ନାମ ପହାତବ୍ବତୋ ବଲୱମେୱ, ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ବଲୱଭାୱତୋ ସାତିସଯଂ ପନ ବଲୱଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଇଦାନି ବଲୱତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ବଲୱଭାୱତୋ ୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ଅଧିଗମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ହେତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସାନମ୍ପି ପହାନଂ ଜୋତିତଂ।

ଉପେକ୍ଖାୟ ପହାୟକଭାୱେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ଉପେକ୍ଖାକଥା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନସ୍ସ ଅଲାଭିନୋ ଚ ଲାଭିନୋ ଚ ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଖାରସମ୍ମସନଂ ସନ୍ଧାୟ, ‘‘ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରେ ଚ ପାଦକେ କତ୍ୱା’’ତି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି ଭାୱନାୟ ପଗୁଣଭାୱଂ ଆଗମ୍ମ କଦାଚି ଅନ୍ତରୁପେକ୍ଖନୱସେନପି ହି ସମ୍ମସନଂ ହୋତୀତି। ପାଦକଜ୍ଝାନୱସେନ, ସମ୍ମସିତଧମ୍ମୱସେନ ୱା ଆଗମନୱିପସ୍ସନାୟ ବହୁଲଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱତୋ ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ପନ ୱିପସ୍ସନା ସୋମନସ୍ସସହଗତାୱା’’ତି ନିୟମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ହୋତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପୁରିମସଦିସାୱାତି ପୁରିମସଦିସା ଏୱ, ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ୱା ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତା ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟାତି ଯଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଦିପାଦକତୋ ଏୱ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନଂ ନିସ୍ସାୟ ସୋମନସ୍ସସହଗତାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ପହାନଂ, ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟ। ପହାନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ସମତିକ୍କମଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏତଂ ୱିସେସଂ ୱିପସ୍ସନାୟ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୟା ଆସନ୍ନେ ସମାପନ୍ନଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନା ପାଦକଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନା, ସମ୍ମସିତଧମ୍ମୋତି ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା। ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୋତି ପାଦକଜ୍ଝାନସ୍ସ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନସ୍ସ ଚ ଭେଦେ ସତି ପଟିପଜ୍ଜନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ‘‘ଅହୋ ୱତ ମଯ୍ହଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ଭୱେଯ୍ୟ ଚତୁରଙ୍ଗିକ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତଅଜ୍ଝାସୟୋ। ତେସମ୍ପି ୱାଦେତି ଏତ୍ଥ ପଠମଥେରୱାଦେ। ଅୟମେୱ...ପେ... ନିୟମେତି ତତୋ ତତୋ ଦୁତିୟାଦିପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ଉଟ୍ଠନସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣସ୍ସ ପାଦକଜ୍ଝାନାତିକ୍କନ୍ତାନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତୁକାମତା ୱିରାଗଭାୱନାଭାୱତୋ ଇତରସ୍ସ ଚ ଅତବ୍ଭାୱତୋ। ଏତେନେୱ ହି ପଠମଥେରୱାଦେ ଅପାଦକପଠମଜ୍ଝାନପାଦକମଗ୍ଗା ପଠମଜ୍ଝାନିକାୱ ହୋନ୍ତି, ଇତରେ ଚ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକାଦିମଗ୍ଗା ପାଦକଜ୍ଝାନୱିପସ୍ସନାନିୟମେହି ତଂତଂଝାନିକାୱ। ଏୱଂ ସେସୱାଦେସୁପି ୱିପସ୍ସନାନିୟମୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତେନାହ – ‘‘ତେସମ୍ପି ୱାଦେ ଅୟମେୱ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱ ନିୟମେତୀ’’ତି। ୱୁତ୍ତାୱ, ତସ୍ମା ନ ଇଧ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୩୧୦।ନାନତ୍ତାତି କାମାୱଚରାଦିକୁସଲାଦିୱିଭାଗତୋ ନାନାୱିଧା। ତେନାହ ‘‘ଅନେକପ୍ପକାରା’’ତି। ନାନତ୍ତସିତାତି ରୂପସଦ୍ଦାଦିନାନାରମ୍ମଣନିସ୍ସୟା। ଏକତ୍ତା ଏକସଭାୱା ଜାତିଭୂମିଆଦିୱିଭାଗାଭାୱତୋ। ଏକାରମ୍ମଣନିସ୍ସିତାତି ଏକପ୍ପକାରେନେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତା। ହେଟ୍ଠା ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା ‘‘ବାଲସ୍ସ ମୁଳ୍ହସ୍ସା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୦୮)। ଉପରି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ୱକ୍ଖତି ‘‘ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୧୧)। ଦ୍ୱେ ଉପେକ୍ଖା ଗହିତା ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଏକତ୍ତା, ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତବ୍ବତୋ, ନାନତ୍ତସିତାୟ ଉପେକ୍ଖାୟ ପକାସିତଭାୱତୋ ଚ।

ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା ଅଞ୍ଞା ସଦ୍ଦାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ରୂପେସୂତି ଚ ଇମିନା ନ କେୱଲଂ ରୂପାୟତନୱିସେସା ଏୱ ଗହିତା, ଅଥ ଖୋ କସିଣରୂପାନିପୀତି ଆହ – ‘‘ରୂପେ ଉପେକ୍ଖାଭାୱଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞା’’ତିଆଦି। ଏକତ୍ତସିତଭାୱୋପି ଇଧ ଏକତ୍ତୱିସୟସମ୍ପୟୋଗୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତୋ, ନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ୟସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ସମ୍ପୟୁତ୍ତୱସେନାତି ସମ୍ପୟୋଗୱସେନ। ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ନିସ୍ସୟତୀତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନନିସ୍ସିତା, ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଖନ୍ଧନିସ୍ସିତା। ସେସାସୁପୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନନିସ୍ସିତାଦୀସୁପି।

ଅରୂପାୱଚରୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାୟାତି ଅରୂପାୱଚରଧମ୍ମାରମ୍ମଣାୟ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାୟ। ରୂପାୱଚରୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତାୟ କାମରୂପାରୂପଭେଦାୟ ତଣ୍ହାୟ ନିବ୍ବତ୍ତାତି ତମ୍ମୟା, ତେଭୂମକଧମ୍ମା, ତେସଂ ଭାୱୋ ତମ୍ମୟତା, ତଣ୍ହା ଯସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥେ ସଦ୍ଦନିୱେସୋ, ତଦଭିଧାନକୋତି ଆହ – ‘‘ତମ୍ମୟତା ନାମ ତଣ୍ହା’’ତି । ଅତମ୍ମୟତା ତମ୍ମୟତାୟ ପଟିପକ୍ଖୋତି କତ୍ୱା। ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖନ୍ତି, ‘‘ୟଦତ୍ଥି ୟଂ ଭୂତଂ, ତଂ ପଜହତି ଉପେକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୭୧; ଅ। ନି। ୭।୫୫) ଏୱମାଗତଂ ସଙ୍ଖାରୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତଂ ଉପେକ୍ଖଂ।

୩୧୧।ୟଦରିୟୋତି ଏତ୍ଥ ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଉପୟୋଗପୁଥୁୱଚନେ ଚ ୟ-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ୟେ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଅରିୟୋ’’ତି ଆହ। କାମଂ ‘‘ଅରିୟୋ’’ତି ପଦଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚାନଂ ସାଧାରଣଂ, ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ପନ ୱିସେସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାୱେଣିକତ୍ତା, ‘‘ଅରିୟୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅୟମାନୁଭାୱୋ ଅତ୍ଥି। ତୀସୁ ଠାନେସୂତି ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତୀତି ୱା, ଏକଚ୍ଚେ ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି ଏକଚ୍ଚେ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତୀତି ୱା, ସୁସ୍ସୂସନ୍ତୀତି ୱା, ପଟିପନ୍ନାପଟିପନ୍ନାନଂ ସାୱକାନଂ ପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେସୁ ତୀସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ। ସତିଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତୋତି ପଟିଘାନୁନୟେହି ଅନୱସ୍ସୁତତ୍ତା ତଦୁଭୟନିୱତ୍ତା ସବ୍ବଦା ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ବୁଦ୍ଧାନମେୱ ସା ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସତିତା, ନ ଇତରେସଂ ଆୱେଣିକଧମ୍ମଭାୱତୋ। ଆଦରେନ ସୋତୁମିଚ୍ଛା ଇଧ ସୁସ୍ସୂସାତି ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ସୋତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ନ ଅଞ୍ଞାତି ‘‘ନ ଅଞ୍ଞାୟା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ୟକାରଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ନ ଜାନନତ୍ଥାୟା’’ତି। ସତ୍ଥୁ ୱୋୱାଦସ୍ସ ଅନାଦିୟନମେୱ ୱୋକ୍କମନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା...ପେ... ମଞ୍ଞନ୍ତୀ’’ତି।

ଗେହସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସୱସେନାତି ଇଦଂ ଇଧ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବମତ୍ତଦସ୍ସନପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତଦୋମନସ୍ସସ୍ସପି ସତ୍ଥୁ ପସଙ୍ଗୱସେନ ‘‘ନ ଚେୱ

ଅତ୍ତମନୋ ହୋତୀ’’ତି ଅତ୍ତମନପଟିକ୍ଖେପେନ ଅନତ୍ତମନତା ୱୁତ୍ତା ୱିଯ ହୋତୀତି ତଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ – ‘‘ଅପ୍ପତୀତୋ ହୋତୀତି ନ ଏୱମଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି। ତସ୍ସ ସେତୁଘାତୋ ହି ତଥାଗତାନଂ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଅତ୍ତମନତାପଟିକ୍ଖେପୋତି ଆହ – ‘‘ଅପ୍ପଟିପନ୍ନକେସୁ ପନ ଅନତ୍ତମନତାକାରଣସ୍ସ ଅଭାୱେନେତଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ପଟିଘଅୱସ୍ସୱେନାତି ଛହି ଦ୍ୱାରେହି ପଟିଘୱିସ୍ସନ୍ଦନେନ, ପଟିଘପ୍ପୱତ୍ତିଯାତି ଅଟ୍ଠୋ। ଉପ୍ପିଲାୱିତୋତି ନ ଏୱମଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଉପ୍ପିଲାୱିତତ୍ତସ୍ସ ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ପହୀନତ୍ତା। ପଟିପନ୍ନକେସୂତି ଇଦଂ ଅଧିକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅପ୍ପଟିପନ୍ନକେସୁପି ତଥାଗତସ୍ସ ଅନତ୍ତମନତାକାରଣଂ ନତ୍ଥେୱ। ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏତଂ ‘‘ଅତ୍ତମନୋ ଚେୱ ହୋତୀ’’ତିଆଦିୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ ସାୱକାନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ସତ୍ଥୁ ଅନୱଜ୍ଜାଯ ଚିତ୍ତାରାଧନାଯ ସମ୍ଭୱତୋ।

୩୧୨।ଦମିତୋତି ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱାପାଦନେନ ସିକ୍ଖାପିତୋ। ଇରିଯାପଥପରିୱତ୍ତନୱସେନ ଅପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଏକଦିସାଯ ଏୱ ସତ୍ତଦିସାୱିଧାୱନସ୍ସ ଇଧାଧିପ୍ପେତତ୍ତା ସାରିତାନଂ ହତ୍ଥିଦମ୍ମାଦୀନଂ ଏକଦିସାଧାୱନମ୍ପି ଅନିୱତ୍ତନୱସେନେୱ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଧାୱନ୍ତୋ ଏକଂଯେୱ ଦିସଂ ଧାୱତୀ’’ତି। କାଯେନ ଅନିୱତ୍ତିତ୍ୱାୱାତି କାଯେନ ଅପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଏୱ। ୱିମୋକ୍ଖୱସେନ ଅଟ୍ଠ ଦିସା ୱିଧାୱତି, ନ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାୱସେନ। ଏକପ୍ପହାରେନେୱାତି ଏକନୀହାରେନେୱ, ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ୱା ଦିୱସେ ଏକଭାଗେନ। ‘‘ପହାରୋ’’ତି ହି ଦିୱସସ୍ସ ତତିଯୋ ଭାଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଧାୱନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଝାନସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଅକଲଙ୍କମପ୍ପତିସାତଂ ଜୱନଚିତ୍ତପୱତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମାପଜ୍ଜତିଯେୱା’’ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ସଳାଯତନୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ଉଦ୍ଦେସୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧୩। ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଦିସନଂ ଉଦ୍ଦେସୋ, ୱିଭଜନଂ ୱିଭଙ୍ଗୋତି ଆହ – ‘‘ମାତିକଞ୍ଚ ୱିଭଜନଞ୍ଚା’’ତି ତୁଲେଯ୍ୟାତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରିପି ପଦାନି ପଞ୍ଞାୱେୱଚନାନି। ଅଥ ୱା ତୁଲେଯ୍ୟାତି ତୁଲନଭୂତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଗ୍ଗହାଦିୱିଧିନା ପରିତୁଲେଯ୍ୟ। ତୀରେଯ୍ୟାତି ତୀରଣଭୂତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ତତ୍ଥ ଞାଣକିରିଯାସମାପନୱସେନ ତୀରେଯ୍ୟ। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତି ତଥାସମାପନ୍ନୋ ଆନିସଂସେ ଅସ୍ସାଦଆଦୀନୱେ ଚ ୱିଚିନେଯ୍ୟ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦଭୂତେନ ଞାଣେନ ଅତ୍ଥଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଜାନେଯ୍ୟ। ଆରମ୍ମଣେସୂତି ରୂପାଦିପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେସୁ। ନିକନ୍ତିୱସେନାତି ନିକାମନୱସେନ ଅପେକ୍ଖାୱସେନ। ତିଟ୍ଠମାନନ୍ତି ପୱତ୍ତମାନଂ। ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେତି ଝାନାରମ୍ମଣଭୂତେ। ତଞ୍ହି ଭାୱନାଚିତ୍ତେନାଭିଭୁଯ୍ୟ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗଯ୍ହମାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭାୱନଂ ଆରଦ୍ଧସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଯଦି ଭାୱନାରମ୍ମଣେ ନିକନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତାଯ ନିକନ୍ତିଯା ଉପରି ଭାୱନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚିତ୍ତସଂକୋଚୱସେନ ସଣ୍ଠିତଂ ନାମ, ତଦଭାୱେନ ଅସଣ୍ଠିତଂ ନାମ ହୋତୀତି, ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅସଣ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ନିକନ୍ତିୱସେନ ଅସଣ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି – ‘‘ନିକନ୍ତିୱସେନ ହି ଅତିଟ୍ଠମାନଂ ହାନଭାଗିଯଂ ନ ହୋତି, ୱିସେସଭାଗିଯମେୱ ହୋତୀ’’ତି। ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ରୂପାଦୀସୁ କିଞ୍ଚି ତଣ୍ହାଦିଗ୍ଗାହୱସେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ତଥା ଅଗ୍ଗହଣେନେୱ ହି ତଣ୍ହାପରିତାସାଦିୱସେନ ନ ପରିତସ୍ସେଯ୍ୟ। ଅୱସେସସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ସୋକାଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ଅୱସେସସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ୱା ଜାତିଜରାମରଣସୀସେନ ୱିପାକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା କିଲେସଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚେୱ ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚାତି ଅଟ୍ଠୋ।

୩୧୬। ରୂପମେୱ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭାୱତୋ ରୂପନିମିତ୍ତଂ। ରାଗାଦିୱସେନ ତଂ ଅନୁଧାୱତୀତି ରୂପନିମିତ୍ତାନୁସାରୀ।

୩୧୮।ନିକନ୍ତିୱସେନ ଅସଣ୍ଠିତନ୍ତି ଅପେକ୍ଖାୱସେନ ସଣ୍ଠିତଂ ନିକନ୍ତିଂ ପହାଯ ପୱତ୍ତମାନଂ ଉପରି ୱିସେସାୱହତୋତି। ତେନାହ ‘‘ନିକନ୍ତିୱସେନ ହୀ’’ତିଆଦି।

୩୨୦।ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପରିତସ୍ସନାତି ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ, ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ତଣ୍ହାଦିଗ୍ଗାହୱସେନ ଉପାଦିଯିତ୍ୱା ତଣ୍ହାପରିତାସାଦିୱସେନ ପରିତସ୍ସନା, ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପରିତସ୍ସନା ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ ପନେସା ଅନୁପାଦାପରିତସ୍ସନା ହୋତୀତି ମହାଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରିତୁଂ ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠପେତି? ଉପାଦାତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ତସ୍ସ ଅନୁପାଦାପରିତସ୍ସନାଭାୱେ କାରଣୱଚନଂ। ଯଦି ହୀତିଆଦି ତସ୍ସ ସମତ୍ଥନଂ। ଉପାଦାପରିତସ୍ସନାୱ ଅସ୍ସ ତଥା ଉପାଦାତବ୍ବସ୍ସ ତଥେୱ ଉପାଦିନ୍ନତ୍ତା। ଏୱନ୍ତି ନିଚ୍ଚାଦିଆକାରେନ। ଉପାଦିନ୍ନାପୀତି ଗହିତପରାମଟ୍ଠାପି। ଅନୁପାଦିନ୍ନାୱ ହୋନ୍ତି ଅଯୋନିସୋ ଗହିତତ୍ତା, ୱିଞ୍ଞୂହି ନିସ୍ସାଯ ଜାନିତବ୍ବତ୍ତା ଚ। ଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଗହଣାକାରୱସେନ, ତସ୍ସ ପନ ଅଯଥାଭୂତଗାହିତାଯ ପରମତ୍ଥତୋ ଚ ଅଭାୱତୋ। ଅତ୍ଥତୋତି ପରମତ୍ଥତୋ। ଅନୁପାଦାପରିତସ୍ସନାଯେୱ ନାମ ହୋତି ଉପାଦାତବ୍ବାକାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ତଂ ଅନୁପାଦିଯିତ୍ୱା ଏୱ ପରିତସ୍ସନାତି କତ୍ୱା।

ପରିୱତ୍ତତୀତି ନ ତଦେୱ ରୂପଂ ଅଞ୍ଞଥା ପୱତ୍ତଂ ପରିୱତ୍ତତି, ଅଥ ଖୋ ପକତିଜହନେନ ସଭାୱୱିଗମେନ ନସ୍ସତି ଭିଜ୍ଜତି। ୱିପରିଣତନ୍ତି ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଗତଂ ୱିନଟ୍ଠଂ। କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଂ। ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତା’’ତିଆଦି ମିଚ୍ଛାଗାହୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ରୂପଭେଦେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଭେଦାନୁପରିୱତ୍ତି ହୋତି। ୱିପରିଣାମଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ୱିପରିୱତ୍ତନତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ୱିପରିଣାମାନୁପରିୱତ୍ତଂ; ତତୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନା ପରିତସ୍ସନା ୱିପରିଣାମାନୁପରିୱତ୍ତଜା ପରିତସ୍ସନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ୱିପରିଣାମସ୍ସ...ପେ... ପରିତସ୍ସନା’’ତି। ଅକୁସଲଧମ୍ମସମୁପ୍ପାଦା ଚାତି, ‘‘ଯଂ ଅହୁ ୱତ ମେ, ତଂ ୱତ ମେ ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତା ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଧମ୍ମା। ଖେପେତ୍ୱାତି ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତତାଯ ଖେପେତ୍ୱା। ଭଯତାସେନାତି ଭାଯନୱସେନପି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସେନ। ତଣ୍ହାତାସେନାତି ତସ୍ସନେନ। ସୱିଘାତୋତି ଚିତ୍ତୱିଘାତନୱିଘାତେନ ସୱିଘାତୋ। ତତୋ ଏୱ ଚେତୋଦୁକ୍ଖେନ ସଦୁକ୍ଖୋ। ମଣିକରଣ୍ଡକସଞ୍ଞାଯାତି ରିତ୍ତକରଣ୍ଡଂଯେୱ ମଣିପରିପୁଣ୍ଣକରଣ୍ଡୋତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞାଯ। ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିତସ୍ସନାତି ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଗହଣମ୍ପି ଅୱିଜ୍ଜମାନପକ୍ଖିଯମେୱାତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିତସ୍ସନା ନାମ ହୋତି।

୩୨୧।କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ନତ୍ଥି ସତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣେ ରୂପଭେଦାନୁପରିୱତ୍ତି ସିଯାତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱଦସ୍ସନମୁଖେନ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସବ୍ବସୋ କିଲେସାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଉଦ୍ଦେସୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ଅରଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨୩।ଗେହସ୍ସିତୱସେନାତି କିଲେସନିସ୍ସିତୱସେନ ଅନୁରୋଧୱସେନ। ନେୱ ଉକ୍କଂସେଯ୍ୟାତି ନ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ନ ଅୱକ୍କଂସେଯ୍ୟାତି ଗେହସ୍ସିତୱସେନ ୱିରୋଧୱସେନ ନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ଅନୁରୋଧେନ ୱିନା ସମ୍ପହଂସନୱସେନ ଯଥାଭୂତଗୁଣକଥନଂ ନେୱୁସ୍ସାଦନା ୱଜ୍ଜାଭାୱତୋ; ତଥା ୱିରୋଧେନ ୱିନା ୱିୱେଚନୱସେନ ଯଥାଭୂତଦୋସକଥନଂ ନ ଅପସାଦନଂ। ସଭାୱମେୱାତି ଯଥାଭୂତସଭାୱମେୱ କସ୍ସଚି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନାଦେସକରଣୱସେନ କଥେଯ୍ୟ, ସେଯ୍ୟଥାପି ଆଯସ୍ମା ସୁଭୂତିତ୍ଥେରୋ। ୱିନିଚ୍ଛିତସୁଖନ୍ତି, ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅନୱଜ୍ଜ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିସେସତୋ ୱିନିଚ୍ଛିତସୁଖାଯ ହୋତି। ପରମ୍ମୁଖା ଅୱଣ୍ଣନ୍ତି ସ୍ୱାଯଂ ରହୋୱାଦୋ ପେସୁଞ୍ଞୂପସଂହାରୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ପିସୁଣୱାଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଖୀଣାତୀତି ଖୀଣୋ, ଯୋ ଭାସତି, ଯଞ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଭାସତି, ଦ୍ୱେପି ହିଂସତି ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଖୀଣୱାଦଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଯସ୍ମା କିଲେସେହି ଆକିଣ୍ଣୋ ସଂକିଲିଟ୍ଠୋ ଏୱ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଆକିଣ୍ଣସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ୱାଚ’’ନ୍ତି। ତେନ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ତିୱିଧମ୍ପି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତମାହ। ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି, ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅଜ୍ଝୋସାଯ। ଆଦାଯାତି ପଗ୍ଗଯ୍ହ। ୱୋହରେଯ୍ୟାତି ସମୁଦାଚରେଯ୍ୟ। ଲୋକସମଞ୍ଞନ୍ତି ଲୋକସଙ୍କେତଂ।

୩୨୪। ଆରମ୍ମଣତୋ ସମ୍ପଯୋଗତୋ କାମେହି ପଟିସଂହିତତ୍ତା କାମପଟିସନ୍ଧି, କାମସୁଖଂ। ତେନାହ ‘‘କାମୂପସଂହିତେନ ସୁଖେନା’’ତି। ସଦୁକ୍ଖୋତି ୱିପାକଦୁକ୍ଖେନ ସଂକିଲେସଦୁକ୍ଖେନ ସଦୁକ୍ଖୋ। ତଥା ସପରିଳାହୋତି ୱିପାକପରିଳାହେନ ଚେୱ କିଲେସପରିଳାହେନ ଚ ସପରିଳାହୋ।

୩୨୬। ୱଟ୍ଟତୋ ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ସୀଦାପନତୋ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଭାୱେନ ସତ୍ତେ ସଂଯୋଜେତୀତି ସଂଯୋଜନଂ, ୱିସେସତୋ ଭୱସଂଯୋଜନଂ ତଣ୍ହାତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାଯେତଂ ନାମ’’ନ୍ତି। ନ ତଣ୍ହାଯେୱ ମାନାଦଯୋପି ସଂଯୋଜନତ୍ତଂ ସାଧେନ୍ତି ନାମ ସବ୍ବସୋ ସଂଯୋଜନତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ବନ୍ଧନତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪-୧୨୬)।

ଇମଂ ଚତୁକ୍କନ୍ତି, ‘‘ଯେ କାମପଟିସନ୍ଧିସୁଖିନୋ ସୋମନସ୍ସାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା, ଯେ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା’’ତି ଏୱମାଗତଂ ଇମଂ ଚତୁକ୍କଂ ନିସ୍ସାଯ। ‘‘ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ’’ତି, ୱତ୍ୱା ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଠପିତଭାୱଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଭଗୱତୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉସ୍ସାଦନାଅପସାଦନାପଞ୍ଞାଯନ୍ତି ତଥାଗତେନ ୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ। ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ...ପେ... ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନୋତି ୱା ନତ୍ଥି ପରେସଂ ଅନୁଦ୍ଦେସକୱସେନ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପୱତ୍ତନତୋ।

୩୨୯।ପରମ୍ମୁଖା ଅୱଣ୍ଣନ୍ତି ନିନ୍ଦିଯସ୍ସ ଦୋସସ୍ସ ନିନ୍ଦନଂ। ନ ହି କଦାଚି ନିନ୍ଦିଯୋ ପସଂସିଯୋ ହୋତି, ତଂ ପନ କାଲଂ ଞତ୍ୱାୱ କଥେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ, ‘‘ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲଂ ଞତ୍ୱାୱା’’ତି। ଖୀଣୱାଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ ତସ୍ସ ରହୋୱାଦେନ ସମାନଯୋଗକ୍ଖମତ୍ତା।

୩୩୦।ଘାତୀଯତୀତି ୱଧୀଯତି। ସଦ୍ଦୋପି ଭିଜ୍ଜତି ନସ୍ସତି, ଭେଦୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଗେଲଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତୋତି ଖେଦଂ ପରିସ୍ସମଂ ପତ୍ତୋ। ଅପଲିବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଦୋସେହି ଅନନୁପତିତଂ।

୩୩୧ ।ଅଭିନିୱିସ୍ସୱୋହରତୀତି ଏୱମେତଂ, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ତଂ ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ସମୁଦାଚରତି। ଅତିଧାୱନନ୍ତି ସମଞ୍ଞଂ ନାମେତଂ ଲୋକସଙ୍କେତସିଦ୍ଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ପରମତ୍ଥତୋ ଥାମସା ପରାମସ୍ସ ୱୋହରଣଂ।

୩୩୨ ।ଅପରାମସନ୍ତୋତି ଅନଭିନିୱିସନ୍ତୋ ସମଞ୍ଞାମତ୍ତତୋୱ ୱୋହରତି।

୩୩୩ ।ମରିଯାଦଭାଜନୀଯନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତସମ୍ମାପଟିପଦାଯ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଯ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଙ୍କରଭାୱୱିଭାଜନଂ। ରଣନ୍ତି ସତ୍ତା ଏତେହି କନ୍ଦନ୍ତି ଅକନ୍ଦନ୍ତାପି କନ୍ଦନକାରଣଭାୱତୋତି ରଣା; ରାଗଦୋସମୋହା, ଦସପି ୱା କିଲେସା, ସବ୍ବେପି ୱା ଏକନ୍ତାକୁସଲା, ତେହି ନାନପ୍ପକାରଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକେହି ଅଭିଭୂତା ସତ୍ତା କନ୍ଦନ୍ତି; ସହ ରଣେହୀତି ସରଣୋ। ରଣସଦ୍ଦୋ ୱା ରାଗାଦିରେଣୂସୁ ନିରୁଳ୍ହୋ। ତେନାହ ‘‘ସରଜୋ ସକିଲେସୋ’’ତି। ପାଠଇଯଂ ପନ ‘‘ସଦୁକ୍ଖୋ ଏସୋ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା ଆଗତତ୍ତା କାମସୁଖାନୁଯୋଗାଦଯୋପି ‘‘ସରଣୋ’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ରଣଭାୱୋ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତକସଭାୱାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ସରଣତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରଣୋତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱତ୍ଥୁଂ ସୋଧେତୀତି ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନେନ ମହପ୍ଫଲଭାୱକରଣେନ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ଅତ୍ତାନଂ ୱିସୋଧେତି; ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ୱତ୍ଥୁୱିସୋଧନଂ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଂ ଦିନ୍ନଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଦୀପେତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ତଥା ହୀ’’ତିଆଦି। ତଥେୱାତି ଇମିନା ‘‘ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୋ’’ତିଆଦିଂ ଉପସଂହରତି। ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ମୁଦୁଭୂତଚିତ୍ତବହୁମାନପୁବ୍ବକଂ ଦେନ୍ତୀତି , ‘‘ସୁଭୂତିତ୍ଥେରୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଦାଯକତୋପି ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ୱତ୍ଥୁସୋଧନଂ ପନ ପଟିଭାଗତୋ। ଏୱଂ ପନ କାତୁଂ ସକ୍କାତି ସାୱକାନମ୍ପି କିମେୱଂ ଲହୁୱୁଟ୍ଠାନାଧିଟ୍ଠାନଂ ସାୱକେସୁ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଅଗ୍ଗସାୱକମହାସାୱକେସୁ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ପକତିସାୱକେସୁପି ୱସିପ୍ପତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭତୀତି ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଆମ ସକ୍କା’’ତିଆଦିମାହ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅରଣୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୨। ଅପରିକ୍ଖୀଣାଯୁକଂ ପୁକ୍କୁସାତିକୁଲପୁତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗମନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତୁରିତଗମନଚାରିକ’’ନ୍ତି। ମମ ୱାସୁପଗମନେନ ତୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଫାସୁକଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ସଚେ ନତ୍ଥି। ସୋତି ପୁକ୍କୁସାତିକୁଲପୁତ୍ତୋ। ଦିନ୍ନଂ ଦିନ୍ନମେୱ ୱଟ୍ଟତୀତି ଏକୱାରଂ ଦିନ୍ନଂ ଦିନ୍ନମେୱ ଯୁତ୍ତଂ, ନ ପୁନ ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କତଂ କତମେୱାତି ସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ କତଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକକମ୍ମଂ କତମେୱ, ନ ତଂ ପୁନ ୱିପରିୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପୁକ୍କୁସାତିମ୍ହି ଉଭଯଥାପି କୁଲପୁତ୍ତଭାୱୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଏୱାତି ଆହ – ‘‘ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତୋପି ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତୋପୀ’’ତି। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ତକ୍କସୀଲତୋ ଆଗମନେ। ଅଙ୍କେ ନିପନ୍ନଦାରକଂ ୱିଯ ଜନଂ ତୋସେତି ତୁଟ୍ଠିଂ ପାପେତି। ରତନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପବ୍ବତସମୁଦ୍ଦାଦିସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସସ୍ସ। ଦସ୍ସନୀଯନ୍ତି ଦସ୍ସନେନେୱ ସୁଖାୱହଂ। ଏୱରୂପନ୍ତି ଦସ୍ସନୀଯଂ ସୱନୀଯଞ୍ଚ।

ଅନଗ୍ଘକମ୍ବଲେ ମହଗ୍ଘକମ୍ବଲେ। ସାରକରଣ୍ଡକେତି ଚନ୍ଦନସାରାଦିସାରମଯକରଣ୍ଡକେ। ଲିଖାପେତ୍ୱା ଉକ୍କିରାପେତ୍ୱା। ଲାଖାଯ ୱଟ୍ଟାପେତ୍ୱାତି ମୁଖଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଲାଖାପରିକମ୍ମଂ କାରେତ୍ୱା।

ଅନ୍ତୋ ଦୁସ୍ସଭଣ୍ଡିକଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଞ୍ଞାସି ନାତିଗରୁକଭାୱତୋ। ଅନଗ୍ଘା ଅହେସୁନ୍ତି ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଫସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିପମାଣମହତ୍ତଦୁନ୍ନିମ୍ମାପିଯତାହି ମହଗ୍ଘା ଅହେସୁଂ, ମହାପୁଞ୍ଞୋ ରାଜା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଯଦି ଏୱଂ, ‘‘କିନ୍ନୁ ଖୋ ପେସେମୀ’’ତି କସ୍ମା ୱୀମଂସଂ ଆପଜ୍ଜୀତି ଆହ – ‘‘ଅପିଚ ଖୋ ପନା’’ତିଆଦି। ସୋତି ବିମ୍ବିସାରୋ ରାଜା। ୱିଚିନିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ରତନସ୍ସ ଅନେକୱିଧତ୍ତା ଉତ୍ତରୁତ୍ତରିଞ୍ଚ ପଣୀତତରାଦିଭାୱତୋ। ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦୀତି ସୁୱଣ୍ଣରଜତପୱାଳଅମଣିମୁତ୍ତାୱେଳୁରିଯାଦି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯପଟିବଦ୍ଧଂ। ପଦେସନ୍ତି ଗୁଣୱସେନ ଏକଦେସଂ ନ ପାପୁଣାତି।

ସାମଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତାସାମଞ୍ଞେନ, ‘‘ବୁଦ୍ଧରତନମ୍ପି ଦୁୱିଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବୁଦ୍ଧରତନସମଂ ରତନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ପନ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପରସ୍ମିଂ ୱା ପନ ବୁଦ୍ଧେନ ସଦିସୋ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି। ପଠମବୋଧିଯଂଯେୱ ପୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଘୋସୋପୀ’’ତିଆଦି।

ରାଜାତୁଟ୍ଠୋ ଚିନ୍ତେସି, ‘‘ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂୟେୱ ପେସେତୁଂ ଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଏକଦିୱସମ୍ପି ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆୱାସପରିଗ୍ଗହୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା। ପୁବ୍ବଦିସାମୁଖନ୍ତି ପୁବ୍ବଦିସାଭିମୁଖଂ ସୀହପଞ୍ଜରଂ। ତେନସ୍ସ ସୁୱିଭୂତାଲୋକତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏୱଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଇଦିସୋ ସମୁଦାଗମୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଏୱଂ ଦସ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସମ୍ପନ୍ନସମୁଦାଗମସ୍ସ ତଦନୁରୂପା ଅୟଂ ଫଲସମ୍ପଦାତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ତୁସିତଭୱନତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅରିୟଧମ୍ମୋ ନାମ ଅରିୟମଗ୍ଗପ୍ପଧାନୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଚ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟସଙ୍ଗହୋ, ତେ ଚ ଉଦ୍ଦେସମତ୍ତେନେୱ ଗହିତାତି ଆହ – ‘‘ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟେ ଏକଦେସେନ ଲିଖିତ୍ୱା’’ତି। ଚୂଠଅସୀଲାଦୀନି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୮-୯) ଆଗତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଛଦ୍ୱାରସଂୱରଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ସଂୱରଣୱସେନ ସତ୍ତଟ୍ଠାନିକଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଦ୍ୱାଦସପ୍ପଭେଦଂ ଚୀୱରାଦିଚତୁପ୍ପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସଂ। ଅରଞ୍ଞରୁକ୍ଖମୂଲାଦୀନଞ୍ଚ ୱିଭଙ୍ଗଂ ଭାୱନାନୁକୂଲଂ ସେନାସନଂ। ‘‘ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାୟା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ନୀୱରଣପ୍ପହାନଂ। ପରିକମ୍ମନ୍ତି କସିଣାଦିପରିକମ୍ମଂ। ପାଠଇୟଂ ଆଗତନୟେନ ଅଟ୍ଠତିଂସ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି। ୱିସୁଦ୍ଧିପଟିପାଟିୟା ୟାୱ ଆସୱକ୍ଖୟା ଇମଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଏକଦେସେନ ଲିଖି। ସୋଠଅସୱିଧନ୍ତି ସୋଠଅସୱିଧଭାୱନାୟ ପୟୋଗଂ।

କିଲଞ୍ଜମୟେତି ନାନାୱିଧଭିତ୍ତିୱିଭତ୍ତେ ସଣ୍ହସୁଖୁମରତନପରିସିବ୍ବିତେ କିଲଞ୍ଜମୟସମୁଗ୍ଗେ। ବହି ୱତ୍ଥେନ ୱେଠେତ୍ୱାତି ପଠମଂ ସୁଖୁମକମ୍ବଲେନ ୱେଠେତ୍ୱା ପଟିପାଟିୟା ତେତ୍ତିଂସାୟ ସମୁଗ୍ଗେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତତୋ ବହି ସୁଖୁମୱତ୍ଥେନ ୱେଠେତ୍ୱା ଛାଦେତ୍ୱା। ତିଣଗଚ୍ଛପହାନସମ୍ମଜ୍ଜନାଦିନା ସୋଧିତମତ୍ତକମେୱ ହୋତୁ, କଦଲିପୁଣ୍ଣଘଟଠପନଧଜପଟାକୁସ୍ସାପନାଦିଅଲଙ୍କରଣେନ ମା ନିଟ୍ଠାପେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଜାନୁଭାୱେନ ପଟିୟାଦେଥାତି ମମ ରାଜାନୁରୂପଂ ସଜ୍ଜେଥ, ଅଲଙ୍କରୋଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତରଭୋଗିକାନନ୍ତି ଅନୁୟୁତ୍ତରାଜମହାମତ୍ତାନଂ। ଜୱନଦୂତେତି ଖିପ୍ପଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତକଦୂତପୁରିସେ। ତାଠଏହି ସହ ଅୱଚରନ୍ତୀତି ତାଠଆୱଚରା।

ରଞ୍ଞା ପଣ୍ଣାକାରଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତପୂଜାସକ୍କାରସ୍ସ ଅମଚ୍ଚତୋ ସୁତ୍ୱା ପଣ୍ଣାକାରଂ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ସୟଂ ନୀଚାସନେ ନିସିନ୍ନୋ। ନାୟଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ରତନସ୍ସ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅୟଂ ପରିହାରୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ମଣିମୁତ୍ତାଦିଭେଦସ୍ସ ରତନସ୍ସ ନ ଭୱିସ୍ସତି ମଣିମୁତ୍ତାଦୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା। ବଲୱସୋମନସ୍ସଂଉପ୍ପଜ୍ଜି ଚିରତନକାଲଂ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଭାୱିତଭାୱନତାୟ ୱାସିତୱାସନତାୟ ଘଟେ ଦୀପୋ ୱିୟ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଏୱ ସମୁଜ୍ଜଲମାନପରିପକ୍କତିହେତୁକଭାୱତୋ।

ଧାରେମୀତି ଇଚ୍ଛାମି, ଗଣ୍ହାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନନ୍ତି ଦ୍ୱେଠହକଭାୱୋ। ଅନ୍ତରଂ କରୋତୀତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ଅନ୍ତରଂ ତଂ ଲେଖଂ କରୋତି, ଏକେନ ପାଦେନ ଅତିକ୍କମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସା ଗତମଗ୍ଗେନାତି ତାୟ ଦେୱିୟା ୱିୱଚ୍ଚମାନାୟ ନାସିତାୟ ଗତମଗ୍ଗେନ। ତଂ ପନ ଲେଖନ୍ତି ପୁକ୍କୁସାତିନା କତଲେଖଂ। ପଣ୍ଣଚ୍ଛତ୍ତକନ୍ତି ତାଲପତ୍ତମୁଟ୍ଠିଂ।

ସତ୍ଥୁଗାରୱେନାତି ସତ୍ଥରି ଉପ୍ପନ୍ନପସାଦପେମବହୁମାନସମ୍ଭୱେନ। ତଦା ସତ୍ଥାରଂୟେୱ ମନସି କତ୍ୱା ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ‘‘ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ’’ତିପି ଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସି, ‘‘ଏତ୍ଥ ନୁ ଖୋ ସତ୍ଥା ୱସତୀ’’ତି ପରିୱିତକ୍କସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ; ରାଜଗହଂ ପନ ପତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ପେସିତସାସନୱସେନ ତତ୍ଥ ଚ ୱିହାରସ୍ସ ବହୁଭାୱତୋ ସତ୍ଥା କହଂ ୱସତୀତି ପୁଚ୍ଛି। ସତ୍ଥୁ ଏକକସ୍ସେୱ ନିକ୍ଖମନଂ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସ ୟୋଜନାନି ପଦସା ଗମନଞ୍ଚ ଧମ୍ମପୂଜାୱସେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଧମ୍ମପୂଜାୟ ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣଭାୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରିତୋୟେୱ। ବୁଦ୍ଧସୋଭଂ ପନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାତକୱେସେନ ତତ୍ଥ ଗମନଂ ତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିସ୍ସତ୍ଥୱସେନ ମଗ୍ଗଦରଥପଟିପସ୍ସମ୍ଭନତ୍ଥଂ। ଅପ୍ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧମଗ୍ଗଦରଥୋ ହି ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଭାଜନଂ ନ ହୋତୀତି। ତଥାହି ୱକ୍ଖତି, ‘‘ନନୁ ଚ ଭଗୱା’’ତିଆଦି।

ଉରୁଦ୍ଧନ୍ତି ୱିସାଲନ୍ତି କେଚି। ଅତିରେକତିୟୋଜନସତନ୍ତିଆଦିନା ଅନ୍ୱୟତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ମଚ୍ଛେରୱିନୟନେ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଓୱାଦଦାନଂ। ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମାଲୋତିଆଦିନା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଗାରୱେନ ସଦ୍ଧିଂ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସପି ଧମ୍ମଗାରୱଂ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଭଗୱତୋ କତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନସ୍ସ ଠାନଗତଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଭଦ୍ଦରୂପାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ୟଥାରହଂ ସଙ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି।

ବ୍ରହ୍ମଲୋକପ୍ପମାଣନ୍ତି ଉଚ୍ଚଭାୱେନ। ଆନୁଭାୱେନାତି ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ୟଥା ସୋ ସୋତପଥଂ ନ ଉପଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ୱୂପସମେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅୱିବ୍ଭନ୍ତନ୍ତି ୱିବ୍ଭମରହିତଂ ନିଲ୍ଲୋଲୁପ୍ପଂ। ‘‘ଭାୱନପୁଂସକଂ ପନେତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିୱରଣତ୍ଥଂ, ‘‘ପାସାଦିକେନ ଇରିୟାପଥେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଏତଂ କରଣୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ୟଥା ଇରିୟତୋ’’ତିଆଦି। ଅମନାପୋହୋତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ। ସୀହସେୟ୍ୟାୟ ନିପନ୍ନସ୍ସପି ହି ଏକଚ୍ଚେ ସରୀରାୱୟୱା ଅଧୋଖିତ୍ତୱିକ୍ଖିତ୍ତା ୱିୟ ଦିସ୍ସନ୍ତି। କଟିୟଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉରୁସନ୍ଧୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ଜାଣୁସନ୍ଧୀନଂ ୱସେନ ଚତୁସନ୍ଧିକପଲ୍ଲଙ୍କଂ। ନ

ପତିଟ୍ଠାତୀତି ନପ୍ପୱତ୍ତତି, ‘‘କଂସି ତ୍ୱ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅପୁଚ୍ଛିତେ କଥାପୱତ୍ତି ଏୱ ନ ହୋତି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାଯ କଥାଯ ନ ସଞ୍ଜାଯତୀତି ତଥା ପନ ପୁଚ୍ଛାୱସେନ କଥାଯ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତାଯ ଉପରି ଧମ୍ମକଥା ନ ସଞ୍ଜାଯତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତୀତି ତସ୍ମା। କଥାପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ କଥାପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ କଥାସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ୱା ପୁଚ୍ଛି।

ସଭାୱମେୱକଥେତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଭଗୱତୋ ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବକଂ କଥମହଂ ଜାନେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ସଭାୱମେୱ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯମେୱ କଥେତି; ନ ପନ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସୁପାକଟଂ ସଭାୱସିଦ୍ଧଂ ବୁଦ୍ଧରୂପକାଯସଭାୱଂ। ଅଥ ୱା ସଭାୱମେୱ କଥେତୀତି ‘‘ଇଦମେୱ’’ନ୍ତି ଜାନନ୍ତୋପି ତଦା ଭଗୱତୋ ରୁଚିଯା ତଥାପୱତ୍ତମାନଂ ରୂପକାଯସଭାୱମେୱ କଥେତି ଅପ୍ପୱିକ୍କମ୍ଭନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ – ‘‘ତଥା ହି ନ’’ନ୍ତିଆଦି, ୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣମେୱ ପଟିପଦନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୪୩।‘‘ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ଅକଥେତ୍ୱା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ ଅକଥନେ କାରଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଞ୍ଚ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଯସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପରିସୁଦ୍ଧାଯପି ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ ୱିପସ୍ସନା ତଥା ନ କିଚ୍ଚକାରୀ, ପଗେୱ ଅୱିଜ୍ଜମାନାଯାତି, ‘‘ଯସ୍ସ ହି…ପେ… ଅପରିସୁଦ୍ଧା ହୋତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ଚ ନାମ ସଙ୍ଖେପତୋ ପନ୍ନରସ ଚରଣଧମ୍ମାତି ଆହ – ‘‘ସୀଲସଂୱରଂ…ପେ… ଇମଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ଆଚିକ୍ଖତୀ’’ତି। ଯାନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି ମଗ୍ଗଗମନେନ ଅକିଲନ୍ତଭାୱସାଧନତ୍ତା। ଚିରକାଲଂ ପରିଭାୱିତାଯ ପରିପକ୍କଗତାଯ ହେତୁସମ୍ପଦାଯ ଉପଟ୍ଠାପିତଂ ସାମଣେରସୀଲମ୍ପି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା, ଯଂ ପୁବ୍ବହେତୁତ୍ତା ‘‘ସୀଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଧାତୁଯୋ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନା, ପଞ୍ଚଞ୍ଚତିମତ୍ତୋ ପୁରିସୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ। ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱା ଅରହତ୍ତସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ ୱିପସ୍ସନଂ କଥେନ୍ତୋ ‘‘ଛଧାତୁରୋ’’ତି ଅୱିଜ୍ଜମାନପ୍ପଧାନଂ ଦେସନଂ ଆରଭୀତି ଆହ – ‘‘ଭଗୱା ହୀ’’ତିଆଦି। କତ୍ଥଚି ‘‘ତେୱିଜ୍ଜୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦସ୍ସେତି। କତ୍ଥଚି – ‘‘ଇତ୍ଥିରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୧।୧) ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦସ୍ସେତି। କତ୍ଥଚି ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ॰ ୧୨୧) ୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦସ୍ସେତି। କତ୍ଥଚି – ‘‘ଖତ୍ତିଯକୁମାରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣକଞ୍ଞାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସଂ କପ୍ପେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୨୭୫) ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଧ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଛଧାତୁରୋ’’ତି ହି ସମାସତ୍ଥୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ ପୁଗ୍ଗଲୱିସଯତ୍ତା, ତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅୱଯୱତ୍ଥୋ ପନ ଅପ୍ପଧାନତ୍ଥୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ, ସୋ ସଦ୍ଦକ୍କମେନ ଅପ୍ପଧାନୋପି ଅତ୍ଥକ୍କମେନ ପଧାନୋତି ଆହ – ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି। ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯେତ୍ଥ ଦେସନାଯ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ସଚେ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପଟ୍ଠାପେଯ୍ଯାତି – ‘‘ଧାତୁଯୋ’’ଇଚ୍ଚେୱ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନିୱେସେଯ୍ଯ ତଥା ସଞ୍ଜାନେଯ୍ଯ, ଏୱଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ଦେହଂ କରେଯ୍ଯାତି ଅସତି ପୁରିସେ କୋ କରୋତି? କୋ ପଟିସଂୱେଦେତି, ଧାତୁଯୋ ଏୱାତି କିଂ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ, କଥଂ ନୁ ଖୋ ଇଦନ୍ତି ସଂସଯଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ? ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ୱତ୍ତମାନଂ ୱିଯ ଦେସିଯମାନେ ଅତ୍ଥେ ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ । ତଥାଭୂତୋ ଚ ଦେସନାଯ ଅଭାଜନଭୂତତ୍ତା ଦେସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ। ଏୱମାହାତି ଏୱଂ ‘‘ଛଧାତୁରୋ’’ତି ଆହ।

ଯଂ ତ୍ୱଂ ପୁରିସୋତି ସଞ୍ଜାନାସୀତି ଯଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମସମୂହଂ ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୱିସେସୱିସିଟ୍ଠଂ – ‘‘ପୁରିସୋ ସତ୍ତୋ ଇତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ତ୍ୱଂ ସଞ୍ଜାନାସି, ସୋ ଛଧାତୁରୋ। ସନ୍ତେସୁପି ଛଧାତୁୱିନିମୁତ୍ତେସୁ ଧାତ୍ୱନ୍ତରେସୁ ସୁଖାୱଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚ ତେସଂ ଗହେତବ୍ବତୋ, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ। ସେସପଦେସୁପି ‘‘ଛଫସ୍ସାଯତନୋ’’ତିଆଦିପଦେସୁପି। ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି ଚତସ୍ସୋ ପତିଟ୍ଠା ଏତସ୍ସାତି ଚତୁରାଧିଟ୍ଠାନୋ, ଅଧିତିଟ୍ଠତି ପତିଟ୍ଠହତି ଏତେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ଯେସୁ ପତିଟ୍ଠାଯ ଉତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ତେସଂ ପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ସ୍ୱାଯଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦି। ଏତ୍ତୋତି ୱଚ୍ଚତୋ। ୱିୱଟ୍ଟିତ୍ୱାତି ୱିନିୱଟ୍ଟିତ୍ୱା ଅପସକ୍କିତ୍ୱା। ଏତ୍ତୋତି ୱା ଏତେହି ଛଧାତୁଆଦୀହି। ଏତ୍ଥ ହି ନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଆଯତ୍ତସ୍ସ ଉତ୍ତମାଯ ସିଦ୍ଧିଯା ଅସମ୍ଭୱୋତି। ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମୱସେନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଏୱଞ୍ହି ସବ୍ବସୋ ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୋତି। ମଞ୍ଞସ୍ସୱା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଛହିପି ଦ୍ୱାରେହି ପୱତ୍ତମାନସୋତାଯ ମଗ୍ଗେନ ୱିସୋସିତାଯ ସବ୍ବସୋ ୱିଗତାଯ ସବ୍ବସୋ ୱିଚ୍ଛେଦପ୍ପତ୍ତିଯା ନ ସନ୍ଦନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ମାନେ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅନୁପସନ୍ତୋ କିଲେସୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଆହ – ‘‘ମୁନି ସନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ରାଗଗ୍ଗିଆଦୀନଂ ନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତୋ।

ପଞ୍ଞଂ ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି, ‘‘ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯ ଆୱରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତୀ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୨୩; ୨।୨୪; ୩।୭୫; ସଂ॰ ନି॰ ୪।୧୨୦; ଅ॰ ନି॰ ୩।୧୬; ୱିଭ॰ ୫୧୯; ମହାନି॰ ୧୬୧) ଅପ୍ପମାଦପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ସମାଧିୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞଂ ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ଏତେନ ପୁବ୍ବଭାଗିଯଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନମାହ। ସଚ୍ଚମନୁରକ୍ଖେଯ୍ଯାତି ସଚ୍ଚାନୁରକ୍ଖନାପଦେସେନ ସୀଲୱିସୋଧନମାହ; ସଚ୍ଚେ

ଠିତୋ ସମାଦିନ୍ନସୀଲଂ ଅୱିକୋପେନ୍ତୋ ପରିପୂରେନ୍ତୋ ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିୟତଂ କରୋତି। ତେନାହ ‘‘ୱଚୀସଚ୍ଚଂ ରକ୍ଖେୟ୍ୟା’’ତି। କିଲେସପରିଚ୍ଚାଗଂ ବ୍ରୂହେୟ୍ୟାତି ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନୱିଧିଂ ୱଡ୍ଢେୟ୍ୟ। କିଲେସୂପସମନଂ ସିକ୍ଖେୟ୍ୟାତି ଯଥା ତେ କିଲେସା ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ଯଥାସମୁଦାଚାରପ୍ପତ୍ତିୟା ସନ୍ତାନେ ପରିଳାହଂ ନ ଜନେନ୍ତି; ଏୱଂ କିଲେସାନଂ ୱୂପସମନୱିଧିଂ ସିକ୍ଖେୟ୍ୟ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନାଦୀନନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନାଦୀନଂ। ଅଧିଗମତ୍ଥାୟାତି ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ।

୩୪୭।ପୁବ୍ବେୱୁତ୍ତାନନ୍ତି, ‘‘ଚତୁରାଧିଟ୍ଠାନୋ, ଯତ୍ଥ ଠିତଂ ମଞ୍ଞସ୍ସୱା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୪୩) ଏୱଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାନଂ।

୩୪୮।ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଭୱେୟ୍ୟାତି ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ଆଦୀହୀତି ଏୱମାଦୀହି। କିଞ୍ଚଂ ନତ୍ଥି କିଚ୍ଚାଭାୱତୋ। ଉପ୍ପଟିପାଟିଧାତୁକନ୍ତି ଅଯଥାନୁପୁବ୍ବିକଂ। ଯଥାଧମ୍ମୱସେନେୱାତି ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଯଥାସଭାୱେନେୱ। ସପ୍ପାୟଂ ଧୁତଙ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ କିଲେସନିଗ୍ଗଣ୍ହନୟୋଗ୍ଗଂ ଧୁତଙ୍ଗଂ। ଚିତ୍ତରୁଚିତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତପକତିୟା ଆଚରିଯେହି ୱିରୋଚେତବ୍ବଂ, ଚରିଯାନୁକୂଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ହତ୍ଥିପଦୋପମସୁତ୍ତାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଧାତୁୱିଭଙ୍ଗାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୩୫୪।ଅୟମ୍ପେତ୍ଥାତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ଅଥାପରଂ ଉପେକ୍ଖାୟେୱ ଅୱସିସ୍ସତୀ’’ତି ଉପରିଦେସନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ସୋପି ହି ପାଟିଯେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀତି। ନନୁ ଚାୟଂ ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାୟ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ନିଦ୍ଦେସୋପି ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯଥାନୁସନ୍ଧିନୟୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି? ନ, ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁନିଦ୍ଦେସନୟେନ ଦେସନାୟ ଅପ୍ପୱତ୍ତତ୍ତା ତେନାହ ‘‘ହେଟ୍ଠତୋ’’ତିଆଦି। ଯଂ ୱା ପନାତିଆଦିନା ପନ ଦେସନାୟ ସାନୁସନ୍ଧିତଂ ୱିଭାୱେତି। ନ ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଅନନୁସନ୍ଧିକଂ ଦେସନଂ ଦେସେନ୍ତି। ଆଗମନୀୟୱିପସ୍ସନାୱସେନାତି ଯସ୍ସା ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଆଗମନୀୟଟ୍ଠାନେ ଠିତା ୱିପସ୍ସନା, ତସ୍ସା ୱସେନ। କମ୍ମକାରକୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ‘‘ନେତଂ ମମ ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେସୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନାକିଚ୍ଚକାରକଂ ୱିପସ୍ସନାସହିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱସେନାତି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାୟ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଭାଜନୱସେନ। ସତ୍ଥୁ କଥନତ୍ଥାୟାତି ସତ୍ଥାରା ଉଦ୍ଦେସମେୱ କତ୍ୱା ଠପିତତ୍ତା ନିଦ୍ଦେସୱସେନ କଥନତ୍ଥାୟ। ଅକଥିତଭାୱୋ ଏୱ ହିସ୍ସ ଅୱସିଟ୍ଠତା କଥନତ୍ଥାୟ ପଟିୱିଜ୍ଝନତ୍ଥାୟ ଚ। ପଟିପକ୍ଖୱିଗମେନ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧତାତି ଆହ ‘‘ନିରୁପକ୍କିଲେସ’’ନ୍ତି। ଉପକ୍କିଲେସାନଂ ପନ ପହୀନଭାୱତୋ ପରିୟୋଦାତଂ। ସମୁଦୟୱସେନ ଉଦୟଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚୟନିରୋଧୱସେନ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ। କାରଣଭାୱେନ ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ହିତନ୍ତି ସୁଖୱେଦନିୟଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁଖୱେଦନାୟ ପଚ୍ଚୟଭୂତ’’ନ୍ତି।

୩୬୦।ରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନୱସେନ, ଅରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନମ୍ପି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାମୁଖେନ ପଗୁଣଂ ଜାତଂ।

ସତ୍ଥୁ କଥନତ୍ଥଂୟେୱ ଅୱସିସ୍ସତୀତି, ‘‘କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ନିସେଧେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ, ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେତି କୁଲପୁତ୍ତେନ ଅଧିଗତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେ। ତେନାହ – ‘‘ଭିକ୍ଖୁ ପଗୁଣଂ ତୱ ଇଦଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ସୁୱଣ୍ଣତାପନୟୋଗ୍ଗଂ ଅଙ୍ଗାରଭାଜନଂ ଇଧ ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲ’’ନ୍ତି। ସଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଯଥା ତତ୍ଥ ପକ୍ଖିତ୍ତସୁୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ତପ୍ପତି, ଏୱଂ ପଟିୟାଦିୟେୟ୍ୟ। ନୀହଟଦୋସନ୍ତି ୱିଗତୀଭୂତକାଳକଂ। ଅପନୀତକସାୱନ୍ତି ଅପଗତସୁଖୁମକାଳକଂ।

ଅରିୟମଗ୍ଗେ ପତିଟ୍ଠାପେତୁକାମେନ ନାମ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଲୋକିୟଧମ୍ମେ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାୟ ଧମ୍ମୋ କଥେତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ, ‘‘କସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦିନା ଚୋଦନା କତା। ୱିନେୟ୍ୟଦମନକୁସଲେନ ଭଗୱତା ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ତାୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖାୟ ୱଣ୍ଣୋ କଥିତୋତି ତସ୍ସ ପରିହାରଂ ୱଦନ୍ତୋ, ‘‘କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ।

୩୬୧।ତଦନୁଧମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଅନୁରୂପଧମ୍ମଂ, ଯାୟ ପଟିପଦାୟ ତସ୍ସ ଅଧିଗମୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି। ତଗ୍ଗହଣାତି ତସ୍ସ ଗହଣେନ ତସ୍ସା ପଟିପତ୍ତିୟା ପଟିପଜ୍ଜମାନେନ। ଇତୋ ଉତ୍ତରିନ୍ତି ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ।

୩୬୨।ତସ୍ସେୱାତି ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସ୍ସ। ଏତଂ ପନ ସୱିପାକଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୁୟ୍ୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତତ୍ତା ସଙ୍ଖତଂ। ପକପ୍ପିତନ୍ତି ପଚ୍ଚୟୱସେନ ସୱିହିତଂ। ଆୟୂହିତନ୍ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତଂ। କରୋନ୍ତେନ କରୀୟତୀତି ପଟିପଜ୍ଜନକେନ ପଟିପଜ୍ଜୀୟତି ସଙ୍ଖରୀୟତି। ନିବ୍ବାନଂ ୱିୟ ନ ନିଚ୍ଚଂ ନ ସସ୍ସତଂ। ଅଥ ଖୋ ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱତାୟ ତାୱକାଲିକଂ। ତତୋ ଏୱ ଚୱନାଦିସଭାୱନ୍ତି ସବ୍ବମେତଂ ରୂପାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନଂ। ଦୁକ୍ଖେ ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଅତାଣନ୍ତି ଚୱନସଭାୱାଦିତାୟ ତାଣରହିତଂ। ଅଲେଣନ୍ତି ତତୋ ଅରକ୍ଖତ୍ତା

ଲୀୟନଟ୍ଠାନରହିତଂ। ଅସରଣନ୍ତି ଅପ୍ପଟିସରଣଂ। ଅସରଣୀଭୂତନ୍ତି ସବ୍ବକାଲମ୍ପି ଅପ୍ପଟିସରଣଂ।

ସମତ୍ତପତ୍ତୱିସେ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଗହିତେ ଦୁତ୍ତିକିଚ୍ଛା ସିୟାତି, ‘‘ଖନ୍ଧଂ ୱା ସୀସଂ ୱା ଗହେତୁଂ ଅଦତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମେୱାତି ଏତ୍ଥାୟଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନା – ଛେକୋ ଭିସକ୍କୋ ୱିୟ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ୱିସୱିକାରୋ ୱିୟ କିଲେସଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧୋ, ଭିସକ୍କସ୍ସ ୱିସଂ ଠାନତୋ ଚାୱେତ୍ୱା ଉପରି ଆରୋପନଂ ୱିୟ ଭଗୱତୋ ଦେସନାନୁଭାୱେନ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ କାମଭୱେ ନିକନ୍ତିଂ ପରିୟାଦାୟ ଅରୂପଜ୍ଝାନେ ଭୱନଂ। ଭିସକ୍କସ୍ସ ୱିସଂ ଓତାରେତ୍ୱା ପଥୱିୟଂ ପାତନଂ ୱିୟ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଓରମ୍ଭାଗିୟକିଲେସଦୁକ୍ଖାପନୟନଂ।

ଅସମ୍ପତ୍ତସ୍ସାତି ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ ଅନଧିଗତସ୍ସ। ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସେୱାତି ତସ୍ସ ୱେୱଚନଂ। ସବ୍ବମେତନ୍ତି ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଅଧୁୱ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବମେତଂ ଆଦୀନୱଂ। ଏକପଦେନେୱ ‘‘ସଙ୍ଖତମେତ’’ନ୍ତି କଥେସି ସଙ୍ଖତପଦେନେୱ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ପରିୟାଦିନ୍ନତ୍ତା।

ନାୟୂହତୀତି ଭୱକାରଣଚେତନାୱସେନ ବ୍ୟାପାରଂ ନ ସମୂହେତି ନ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ତେନାହ – ‘‘ନ ରାସିଂ କରୋତୀ’’ତି। ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ନାମ ଚେତନାବ୍ୟାପାରୋତି ଆହ – ‘‘ନ ଅଭିସଞ୍ଚେତୟତୀ’’ତି। ତଂ ପନ ଫଲୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାୟ ଫଲେନ କପ୍ପନନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ କପ୍ପେତୀ’’ତି। ସଚେ ଅଭିସଙ୍ଖାରଚେତନା ଉଠଆରା, ଫଲମହତ୍ତସଙ୍ଖାତାୟ ୱୁଡ୍ଢିୟା ହୋତି, ଅନୁଠଆରା ଚ ଅୱୁଡ୍ଢିୟାତି ଆହ – ‘‘ୱୁଡ୍ଢିୟା ୱା ପରିହାନିୟା ୱା’’ତି। ବୁଦ୍ଧୱିସୟେ ଠତ୍ୱାତି ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାୟ ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିତାୟ ଚ ଦେସନଂ ଉକ୍କଂସତୋ ସାୱକେହି ପତ୍ତବ୍ବଂ ୱିସେସଂ ଅନୱସେସେନ୍ତୋ ତଥା ୱଦତି, ନ ସାୱକୱିସୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧୱିସୟମେୱ ଦେସେନ୍ତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅରହତ୍ତନିକୂଟଂ ଗଣ୍ହୀ’’ତି। ୟଦି କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ…ପେ… ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଅଥ କସ୍ମା ଭଗୱା ଦେସନାୟ ଅରହତ୍ତନିକୂଟଂ ଗଣ୍ହୀତି ଆହ ‘‘ୟଥା ନାମା’’ତିଆଦି।

ଇତୋ ପୁବ୍ବେତି ଇତୋ ଅନାଗାମିଫଲାଧିଗମତୋ ଉତ୍ତରି ଉପରି। ଅସ୍ସାତି କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ। କଥେନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମେ ନେୱ କଙ୍ଖା ନ ୱିମତି ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ କଙ୍ଖାୟ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଏକଚ୍ଚେସୁ ଠାନେସୂତି ତଥା ୱିନେୟ୍ୟଠାନେସୁ। ତଥା ହି ଅୟମ୍ପି କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ସଞ୍ଜାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୟତୋ ଅନେନା’’ତିଆଦି।

୩୬୩।ଅନଜ୍ଝୋସିତାତି ଅନଜ୍ଝୋସନୀୟାତି ଅୟମତ୍ଥୋତି ଆହ – ‘‘ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ନ ୟୁତ୍ତା’’ତି।

୩୬୪। ରାଗୋୱ ଅନୁସୟୋ ରାଗାନୁସୟୋ, ସୋ ଚ ପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସୁଖୱେଦନଂ ଆରବ୍ଭ ରାଗାନୁସୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି। ନ ପନ ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ ଅତ୍ଥି ଖଣତ୍ତୟସମାୟୋଗାସମ୍ଭୱତୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ଇତରନ୍ତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନଂ। ୱିସଂୟୁତ୍ତୋତି କେନଚି ସଞ୍ଞୋଜନେନ ଅସଂୟୁତ୍ତତାୟ ଏୱ ନିୟତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୋ। କାୟସ୍ସ କୋଟି ପରମୋ ଅନ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି କାୟକୋଟିକଂ। ଦୁତିୟପଦେତି ‘‘ଜୀୱିତପରିୟନ୍ତିକ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ। ୱିସେୱନସ୍ସାତି ଉପାଦାନସ୍ସ। ସୀତୀଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ପଦସ୍ସ ‘‘ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, କଥଂ ପନ ୱେଦୟିତାନଂ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଆୟତନେସୁ ନିରୁଜ୍ଝନଂ ସୀତିଭାୱପ୍ପତ୍ତୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ – ‘‘କିଲେସା ହୀ’’ତିଆଦି। ସମୁଦୟପଞ୍ହେନାତି ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୦; ମ। ନି। ୧।୧୩୩) ସମୁଦୟସଚ୍ଚନିରୋଧପଞ୍ହେନ। ନନୁ ସବ୍ବସୋ କିଲେସପରିଠଆହୱିଗମେ ସୀତିଭାୱୋ ନାମ ୱେଦନାନିରୋଧମତ୍ତେନ ଅଧିପ୍ପେତୋ; ତେନ ଇଧ ୱେଦୟିତାନି ୱୁତ୍ତାନି, ନ କିଲେସାତି ୱେଦୟିତାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ସୀତିଭାୱୋପି କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦେନେୱାତି ଆହ ‘‘ୱେଦୟିତାନିପୀ’’ତିଆଦି।

୩୬୫।ଇଦଂଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଞୋଜନା ଦୀପସିଖା ୱିୟ, ଅଧିଟ୍ଠାନକପଲ୍ଲିକା ୱିୟ ୱେଦନାୟ ନିସ୍ସୟଭୂତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା, ତେଲଂ ୱିୟ କିଲେସା, ୱଟ୍ଟି ୱିୟ କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, ଉପହରଣକପୁରିସୋ ୱିୟ ୱଟ୍ଟଗାମୀ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ତସ୍ସ ସୀସଚ୍ଛେଦକପୁରିସୋ ୱିୟ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ସନ୍ତାନସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦକରଣତୋ, ଅନାହାରାୟ ଦୀପସିଖାୟ ନିବ୍ବାୟନଂ ୱିୟ କମ୍ମକିଲେସାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟତୋ ଅନାହାରାୟ ୱେଦନାୟ ଅନୁପାଦିସେସୱସେନ ନିବ୍ବାୟନଂ।

ଆଦିମ୍ହି ସମାଧିୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାହୀତି ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଭୂତା ତୟା ପଗୁଣସମାଧିତୋ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାତୋ ଚ। ଉତ୍ତରିତରାତି ୱିସିଟ୍ଠତରା। ଏୱଂ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଇଦଂସଦ୍ଦତ୍ଥୱଚନୋତି ଆହ – ‘‘ଇମିନା ଉତ୍ତମେନ ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନେନା’’ତି। ସବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଖେପେତୀତି ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ, ତଂପରିୟାପନ୍ନତାୟ ତତ୍ଥ ଞାଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟେ ଞାଣଂ ନାମ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଞାଣ’’ନ୍ତି। ଅରହତ୍ତଫଲେ ଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟେ ସନ୍ତେ ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣନ୍ତି କତ୍ୱା। ତସ୍ସାତି, ‘‘ଏୱଂ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମିନା ପରମେନ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁନୋ।

୩୬୬।ହୀତି ଯସ୍ମା। ୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯେ ଞାଣନ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ସଚ୍ଚନ୍ତି ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନଂ, ନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। କାମଂ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକୋପନୀଯତାଯ ଅକୁପ୍ପା, "ସଚ୍ଚେ ଠିତା"ତି ପନ ୱଚନତୋ, "ଅକୁପ୍ପାରମ୍ମଣକରଣେନ ଅକୁପ୍ପାତି ୱୁତ୍ତା"ତି ଆହ। ୱିତଥନ୍ତି ନଟ୍ଠଂ, ଜରାଯ ମରଣେନ ଚ ୱିପରିଣାମେତବ୍ବତାଯ ଯାଦିସଂ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାଯ ଜାତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞାଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ତଂ ଜରାମରଣେହି ପରିମୁସିତବ୍ବରୂପତାଯ "ମୁସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – "ମୋସଧମ୍ମନ୍ତି ନସ୍ସନସଭାୱ"ନ୍ତି। ତଂ ଅୱିତଥନ୍ତି ତଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅୱିତଥଂ ନାମ, ତଂ ସଭାୱୋ ସବ୍ବକାଲଂ ତେନେୱ ଲବ୍ଭନତୋ। ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ୱଚୀସଚ୍ଚତୋତି ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଯଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମତ୍ତଂ ୱଚୀସଚ୍ଚଂ, ତତୋ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସମୁଦଯସଚ୍ଚେହି ତଚ୍ଛୱିପଲ୍ଲାସଭୂତସଭାୱେହି। ଇତି ନେସଂ ଯଥାସକଂ ସଭାୱେନ ଅୱିତଥଭାୱେ ଅମୋସଧମ୍ମତାଯ ତେହିପି ଅୱିତଥଭାୱା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଉତ୍ତରିତରଂ। ତସ୍ମାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ଉତ୍ତରିତରଭାୱତୋ।

୩୬୭। ଉପଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପଧୀ, ଖନ୍ଧା କାମଗୁଣା ଚ। ଉପଦହନ୍ତି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପଧୀ, କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରା। ପରିପୂରା ଗହିତା ପରାମଟ୍ଠାତି ପରିଯତ୍ତଭାୱେନ ତଣ୍ହାଯ ଗହିତା ଦିଟ୍ଠିଯା ପରାମଟ୍ଠା। ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ କିଲେସପରିଚ୍ଚାଗତୋତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ ଚ କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନତୋ। ଉତ୍ତରିତରୋ ୱିସିଟ୍ଠତରସ୍ସ ପହାନପ୍ପକାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

୩୬୮।ଆଘାତକରଣୱସେନାତି ଚେତସିକାଘାତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ। ବ୍ୟାପଜ୍ଜନୱସେନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପତ୍ତିଭାୱୱସେନ। ସମ୍ପଦୁସ୍ସନୱସେନାତି ସବ୍ବସୋ ଦୁସ୍ସନୱସେନ। ତୀହି ପଦେହି ଯଦି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ କିଲେସାନଂ ପରିଚ୍ଚାଗୋ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ନେସଂ ୱୂପସମୋ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ୱିସେସେନ ପରିଚ୍ଚାଗୋ ସମ୍ମଜହନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନଂ ଚାଗୋ, ତଥା ପନ ପରିଚ୍ଚାଗେନ ଯୋ ସୋ ନେସଂ ତଦା ୱୂପସନ୍ତତାଯ ଅଭାୱୋ, ଅଯଂ ଉପସମୋତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

୩୬୯।ମଞ୍ଞିତନ୍ତି ମଞ୍ଞନା, "ଏତଂ ମମା"ତିଆଦିନା କପ୍ପନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାୱିବନ୍ଧନତଣ୍ହାଗାହାଦୀନଂ ସାଧାରଣଭାୱତୋ ଅଯମହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅହନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଦସ୍ସନଂ, ସା ପନ ଦିଟ୍ଠି ମାନମଞ୍ଞନାଯ ଅତ୍ତନିଯଗାହୱସେନ ହୋତୀତି ସ୍ୱେୱ "ଅଯ"ନ୍ତି ଇମିନା ଗହିତୋତି ଆହ – "ଅଯମହନ୍ତି ଏକଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞିତମେୱ ୱଟ୍ଟତୀ"ତି। ଆବାଧଟ୍ଠେନାତି ପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ। ମଞ୍ଞନାୱସେନ ହି ସତ୍ତାନଂ ତଥା ହୋତି। ଅନ୍ତୋଦୋସଟ୍ଠେନାତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଦୁଟ୍ଠଭାୱେନ। ମଞ୍ଞନାଦୂସିତତ୍ତା ହି ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଦୁକ୍ଖତାମୂଲାଯତ୍ତୋ, କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରଣତୋ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧମୁଦ୍ଧଂ ପକ୍କପଭିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଫଲୂପଚାରେନ "ମଞ୍ଞିତଂ ଗଣ୍ଡୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅନୁପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନାତି ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ହଦଯମାହଚ୍ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ। ମଞ୍ଞିତଞ୍ହି ପୀଳଆଜନନତୋ ଅନ୍ତୋତୁଦନତୋ ଦୁରୁଦ୍ଧରଣତୋ ସଲ୍ଲଂ। ଖୀଣାସୱମୁନି ସବ୍ବସୋ କିଲେସାନଂ ସନ୍ତତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ପରିଳାହାନଂ ପରିନିବ୍ବୁତତ୍ତା ୱୂପସନ୍ତତ୍ତା ସନ୍ତୋ ଉପସନ୍ତୋ ନିବ୍ବୁତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯତ୍ଥ ଠିତନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଅସେକ୍ଖଭୂମିଯଂ ଠିତଂ। ଯଦି ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାଞାଣାନୁରୂପଂ ଦେସନଂ ପୱତ୍ତାପେଯ୍ୟ, ମହାପଥୱିଂ ପତ୍ଥରନ୍ତସ୍ସ ୱିଯ, ଆକାସଂ ପସାରେନ୍ତସ୍ସ ୱିଯ, ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟଲୋକଧାତୁଯୋ ପଟିଚ୍ଚ ତେସଂ ଠିତାକାରଂ ଅନୁପ୍ପୂରଂ ୱିଚିନନ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଦେସନା ପରିଯୋସାନଂ ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ୱିନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପମେୱ ଦେସନା ପୱତ୍ତି, ନ ତତୋ ପରଂ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ୱଡ୍ଢତି। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – "ସବ୍ବାପି ଧମ୍ମଦେସନା ସଂଖିତ୍ତାୱ, ୱିତ୍ଥାରଦେସନା ନାମ ନତ୍ଥୀ"ତି। ନନୁ ସତ୍ତପକରଣଦେସନା ୱିତ୍ଥାରକଥାତି? ନ ସାପି ୱିତ୍ଥାରକଥାତି ଆହ – "ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନକଥାପି ସଂଖିତ୍ତାଯେୱା"ତି। ସନ୍ନିପତିତଦେୱପରିସାଯ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପମେୱ ହି ତସ୍ସାପି ପୱତ୍ତି, ନ ସତ୍ଥୁଦେସନାଞାଣାନୁରୂପନ୍ତି। ଯଥାନୁସନ୍ଧିଂପାପେସି ଯଥାଉଦ୍ଦିଟ୍ଠେ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅନୱସେସତୋ ୱିଭଜନୱସେନ ଦେସନାଯ ନିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା। ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ…ପେ… କଥେସି ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା।

୩୭୦।ଅଟ୍ଟନ୍ନଂ ପରିକ୍ଖାରାନନ୍ତି ନଯିଦମନୱସେସପରିଯାଦାନଂ, ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ ପନେତଂ, ଅଞ୍ଞତରସ୍ସାତି ୱଚନସେସୋ। ତଥା ହି, "ମଯ୍ହଂ ଇଦ୍ଧିମଯପରିକ୍ଖାରଲାଭାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୂ"ତି ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ, ପତ୍ତଂ, ଚୀୱରମେୱ ୱା ଦିନ୍ନେ ଚରିମଭୱେ ଇଦ୍ଧିମଯପରିକ୍ଖାରୋ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅଦିନ୍ନତ୍ତାତି କେଚିୱାଦୋ, ତେନାହ "କୁଲପୁତ୍ତୋ"ତିଆଦି। ଓକାସାଭାୱତୋତି ଉପସମ୍ପଦାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତେନାହ – "କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଆଯୁପରିକ୍ଖୀଣ"ନ୍ତି। ଉଦକତିତ୍ଥ…ପେ… ଆରଦ୍ଧୋ ପରମପ୍ପିଚ୍ଛଭାୱତୋ।

ୱିବ୍ଭନ୍ତାତି ଭନ୍ତଚିତ୍ତା। ସିଙ୍ଗେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଘାତେସି ପୁରିମଜାତିବଦ୍ଧାଘାତତାଯାତି ୱଦନ୍ତି।

ମାନୁସଂ ଯୋଗନ୍ତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱଂ। ଅତ୍ତଭାୱୋ ହି ଯୁଜ୍ଜତି କମ୍ମକିଲେସେହୀତି "ଯୋଗୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପଚ୍ଚଗୁନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛିଂସୁ। ଉପକୋତିଆଦି ତେସଂ ନାମାନି।

ଗନ୍ଧକଟ୍ଠେହୀତି ଚନ୍ଦନାଗରୁସଳଅଲଦେୱଦାରୁଆଦୀହି ଗନ୍ଧଦାରୂହି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୧। ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୧।ଆଚିକ୍ଖନାତି – ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ, ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଆଦିତୋ କଥନଂ। ଦେସନାତି ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅତିସଜ୍ଜନଂ ପବୋଧନଂ। ପଞ୍ଞାପନାତି ପକାରେହି ଞାପନା, ସା ପନ ଯସ୍ମା ଇତ୍ଥମିଦନ୍ତି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନା, ତେସଂ ୱା ସନ୍ତାନେ ପତିଟ୍ଠାପନା ହୋତି, ତସ୍ମା ଆହ – ''ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦୀନଂ ଠପନା''ତି। ପଟ୍ଠପନାତି ପତିଟ୍ଠାପନା। ଯସ୍ମା ପଟ୍ଠପିଯମାନସଭାୱା ଦେସନା ଭାଜନଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ୱିଯ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ପଞ୍ଞାପନା''ତି, ଜାନାପନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱଟକରଣାତି ଦେସିଯମାନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱଟଭାୱକରଣଂ। ୱିଭାଗକିରିଯାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିଭାଗସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରକରଣଂ। ପାକଟଭାୱକରଣନ୍ତି ଅଗମ୍ଭୀରଭାୱାପାଦନଂ। ଅପରୋ ନଯୋ – ଚତୁସଚ୍ଚସଞ୍ଞିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଚ୍ଚେକଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସନୱସେନ ଇଦନ୍ତି ଆଦିତୋ ସିକ୍ଖାପନଂ କଥନଂ ଆଚିକ୍ଖନା, ଏୱଂ ପରସନ୍ତାନେ ପବୋଧନୱସେନ ପୱତ୍ତାପନା ଦେସନା, ଏୱଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ଚିତ୍ତପରିତୋସଜନନେନ ତେସଂ ବୁଦ୍ଧିପରିପାଚନଂ ''ପଞ୍ଞାପନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୀ ଚ ସା ଦେସିଯମାନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେ ପକାରତୋ ଠପେତି ପତିଟ୍ଠପେତୀତି ''ପଟ୍ଠପନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପକାରତୋ ଠପେନ୍ତୀ ପନ ସଂଖିତ୍ତସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପଟିୱୁତ୍ତସ୍ସ ପୁନାଭିଧାନତୋ ''ୱିୱରଣା''ତି, ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାଗକରଣତୋ ''ୱିଭଜନା''ତି, ୱୁତ୍ତସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରେନାଭିଧାନତୋ ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ହେତୁଦାହରଣଦସ୍ସନତୋ, ''ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ – ''ପାକଟଭାୱକରଣ''ନ୍ତି, ହେତୂପମାୱସେନତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟଭାୱକରଣତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁଗ୍ଗାହକାତି ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନକାମା। ସ୍ୱାଯମନୁଗ୍ଗହୋ ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୁୱସେନ ପାକଟୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଆମିସସଙ୍ଗହେନା''ତିଆଦି। ଜନେତା ଜନେତ୍ତୀତି ଆହ ''ଜନିକା ମାତା''ତି। ୱୁଦ୍ଧିଂ ପରିସଂ ଆପାଦେତୀତି ଆପାଦେତା। ତେନାହ ''ପୋସେତା''ତି। ଇଦାନି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାଥେରାନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତେହି ଜନିକପୋସିକମାତୁଟ୍ଠାନିଯେହି ସଙ୍ଗାହକତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଜନିକମାତା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରତୋଘୋସେନ ୱିନାପି ଉପରିମଗ୍ଗାଧିଗମୋ ହୋତୀତି ''ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମମଗ୍ଗୋ ଏୱ ହି ସାୱକାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଘୋସାପେକ୍ଖୋତି। ପତ୍ତେସୁପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ପଗେୱ ଅପ୍ପତ୍ତେସୂତି ଦସ୍ସେତି। ଭୱସ୍ସ ଅପ୍ପମତ୍ତକତା ନାମ ଇତ୍ତରକାଲତାଯାତି ଆହ ''ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତମତ୍ତମ୍ପୀ''ତି। ଜନେତାତି ଜନକୋ, ଥେରୋ ପନ ଅରିଯାଯ ଜନଯିତା। ଆପାଦେତାତି ୱଡ୍ଢେତା ପରିବ୍ରୂହେତା। ପୁରିମସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚଦ୍ୱଯେ ସମ୍ମସନଗ୍ଗହଣଂ ଲୋକିଯତ୍ତା ତସ୍ସ, ଇତରସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରତ୍ତା।

କାମେହି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋ। ସ୍ୱାଯମସ୍ସ ତତୋ ନିକ୍ଖମନତ୍ଥୋ ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ତେହି ୱିସଂସଗ୍ଗତୋ ୱିରଜ୍ଜନତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ସବ୍ବସୋ ୱିୱିତ୍ତଭାୱତୋ ଚ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ''କାମପଚ୍ଚନୀକଟ୍ଠେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କାମପଦଘାତନ୍ତି ଯଥା କାମୋ ପଦଂ ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭତି, ଏୱଂ ହନନଂ, କାମସମୁଚ୍ଛେଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କାମେହି ସବ୍ବସୋ ୱିୱିତ୍ତତ୍ତା କାମୱିୱେକୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ, ଅରିଯଫଲଂ, ତସ୍ମିଂ କାମୱିୱିତ୍ତନ୍ତେ। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ''ବ୍ୟାପାଦପଚ୍ଚନୀକଟ୍ଠେନା''ତିଆଦିଯୋଜନଂ ଅତିଦିସତି। ସବ୍ବେ ଚେତେ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ଯଦି ଏକଚିତ୍ତେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, କଥଂ ତିୱିଧମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାନଂ ସମୁଗ୍ଘାତୋତି ଆହ ''ତତ୍ର ହୀ''ତିଆଦି। ନ ନାନା ଲବ୍ଭତୀତି ଇମିନା ତିୱିଧକିଚ୍ଚକାରିତଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। କିଚ୍ଚୱସେନ ହି ତସ୍ସ ନାମସ୍ସ ଲାଭୋ। ସମ୍ମାୱାଚାଦୀନମ୍ପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଏକଚିତ୍ତେ ଲବ୍ଭମାନାନମ୍ପି ଚତୁକିଚ୍ଚକାରିତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧନାମାଦିତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୨। ଦକ୍ଖିଣାୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭୬।ମହାପଜାପତିଗୋତମୀତି ଏତ୍ଥ ଗୋତମୀତି ତସ୍ସ ଗୋତମଗୋତ୍ତତୋ ଆଗତଂ ନାମଂ, ମହାପଜାପତି ପନ ଗୁଣତୋ। ତଂ ୱିୱରିତୁଂ, ''ନାମକରଣଦିୱସେ ପନସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମହତିଂ ଉଳାରଂ ପଜଂ ଜନନପୋସନେହି ପରିରକ୍ଖତୀତି ମହାପଜାପତି। ପରିଭୋଗୱସେନ ନ ହଞ୍ଞତୀତି ଅହତଂ। ସିପ୍ପିକାନନ୍ତି ତନ୍ତୱାଯାନଂ। ୱାଯନଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୀନଟ୍ଠାନଂ। ତାନି ମଂ ନ ତୋସେନ୍ତି କାଯିକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ – ''ସହତ୍ଥା କତମେୱମଂ ତୋସେତୀ''ତି। ପିସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନଂ କତ୍ୱା। ପୋଥେତ୍ୱାତି ସୁଖୁମଭାୱାପାଦନତ୍ଥଂ ଧନୁକେନ ନେତ୍ୱା। କାଲାନୁକାଲଞ୍ଚ ଧାତିଗଣପରିୱୁତା ଗନ୍ତ୍ୱା ୱେମକୋଟିଂ ଅଗ୍ଗହେସି ଏକଦିୱସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ଏକଦିୱସଂ ପନ...ପେ... ଅକାସୀ''ତି ପୁରିମୱଚନେନ ତଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟ।

ଛ ଚେତନାତି ଛଳ୍ଳିଧା ଚେତନା। ନ ହି ତା ଛଯେଵ ଚେତନାତି। ସଙ୍ଘେ ଗୋତମି ଦେହି…ପେ… ସଙ୍ଘୋ ଚାତି ଇଦମେଵ ସୁତ୍ତପଦଂ। ସଙ୍ଘେ ଗୋତମି ଦେହୀତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାନାଯ ନିଯୋଜେସି, ତସ୍ମା ସଙ୍ଘୋଵ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତରୋତି ଅଯମେଵେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ଏଵନ୍ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ବ୍ୟଭିଚାରଂ ଦସ୍ସେତି। ରାଜମହାମତ୍ତାଦଯୋତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ବ୍ୟତିରେକତୋ ନିଦସ୍ସନଂ ଆହ। ମହନ୍ତତରା ଭଵେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଆନୁଭାଵାଦିନା ମହନ୍ତତରା ଭଵେୟ୍ୟୁଂ, ନ ଚ ତଂ ଅତ୍ଥୀତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଗୁଣଵିସିଟ୍ଠହେତୁକଂ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଦୀଯମାନସ୍ସ ଦାପନଂ ଲଭତି, ତସ୍ମା। ମା ଏଵଂ ଗଣ୍ହାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତୋ ସଙ୍ଘୋଵ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ''ତି ମା ଗଣ୍ହ।

ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଛଯସାଧକଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ନଯିମସ୍ମିଂ ଲୋକେ…ପେ… ଵିପୁଲଫଲେସିନ''ନ୍ତି ଆହ। ସ୍ଵାଯମତ୍ଥୋ ରତନସୁତ୍ତେ (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୩; ସୁ॰ ନି॰ ୨୨୬), ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ଵିତ୍ତ''ନ୍ତି ଗାଥାଯ, ଅଗ୍ଗପସାଦସୁତ୍ତାଦୀହି (ଇତିଵୁ॰ ୯୦) ଚ ଵିଭାଵେତବ୍ବୋତି। ତେନାହ – ''ସତ୍ଥାରା ଉତ୍ତରିତରୋ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି।

ଗୋତମିଯା ଅନ୍ତିମଭଵିକତାଯ ଦାନସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ ନ ତଂ ଗରୁତରଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ପାଦାପନେ କାରଣନ୍ତି ଆହ – ''ପଚ୍ଛିମାଯ ଜନତାଯା''ତିଆଦି। ଵଚନତୋପୀତି ତସ୍ସ ଵତ୍ଥଯୁଗସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ଏଵ ପଟିଗ୍ଗହଣାଯ ଵଚନତୋପି। ତେନାହ ''ନ ହୀ''ତିଆଦି।

ସତ୍ଥାସଙ୍ଘପରିଯାପନ୍ନୋଵ ଇଦିସେ ଠାନେ ଅଗ୍ଗଫଲଟ୍ଠତାଯ ଅଟ୍ଠ-ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲଭାଵତୋ, ସଚେ ପନସ୍ସ ନ ସଯଂ ସଙ୍ଘପରିଯାପନ୍ନତା, କଥଂ ସଙ୍ଘେ ପୂଜିତେ ସତ୍ଥା ପୂଜିତୋ ନାମ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତୀଣି ସରଣଗମନାନି ତଯୋ ଏଵ ଅଗ୍ଗପସାଦାତି ଵୁତ୍ତତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଭିଧେଯ୍ୟାନୁରୂପାନି ହି ଲିଙ୍ଗଵଚନାନି। ନ ରୁହତି ଅଯାଥାଵପଟିପତ୍ତିଭାଵତୋ, ନ ଗିହିଵେସଗ୍ଗହଣାଦିନା ଗିହିଭାଵସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପିତତ୍ତା। ନ ଵତ୍ତବ୍ବମେତଂ ''ସତ୍ଥା ସଙ୍ଘପରିଯାପନ୍ନୋ''ତି ସତ୍ଥୁଭାଵତୋ। ସାଵକସମୂହୋ ହି ସଙ୍ଘୋ । ସଙ୍ଘଗଣେ ହି ସତ୍ଥା ଉତ୍ତରିତରୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତଭାଵତୋ ମୂଲରତନଭାଵତୋ ଚ।

୩୭୭। ସମ୍ପତିଜାତସ୍ସ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତପଦଵୀତିହାରଗମନଂ ଧମ୍ମତାଵସେନ ଜାତଂ, ପରଂ ତଦଞ୍ଞଦହରସଦିସୀ ପଟିପତ୍ତୀତି ଆହ – ''ହତ୍ଥପାଦକିଚ୍ଚଂ ଅସାଧେନ୍ତେସୂ''ତି।

୩୭୮ ।ପଚ୍ଚୁପକାରଂ ନ ସୁକରଂ ଵଦାମି ଅନୁଚ୍ଛଵିକକିରିଯାଯ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ଅଭିଵାଦେନ୍ତି ଏତେନାତି ଅଭିଵାଦନଂ। ଵନ୍ଦମାନେହି ଅନ୍ତେଵାସିକେହି ଆଚରିଯଂ ''ସୁଖୀ ହୋତୂ''ତିଆଦିନା ଅଭିଵାଦେନ୍ତି ନାମ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ଅଭିଵାଦନ''ନ୍ତି। ତଦଭିମୁଖୋ…ପେ… ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ନିପଜ୍ଜତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ। କାଲାନୁକାଲଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ବୀଜଯନପାଦସମ୍ବାହନାଦି ଅନୁଚ୍ଛଵିକକମ୍ମସ୍ସ କରଣଂ ନାମ। ଅନୁଚ୍ଛଵିକଂ କିରିଯଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତିଯେଵ, ଯସ୍ମା ଆଚରିଯେନ କତସ୍ସ ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହସ୍ସ ଅନ୍ତେଵାସିନା କରିଯମାନୋ ଆମିସାନୁଗ୍ଗହୋ ସଙ୍ଖମ୍ପି କଲମ୍ପି କଲଭାଗମ୍ପି ନ ଉପେତିଯେଵାତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ନ ସୁପ୍ପତିକାରଂ ଵଦାମୀ''ତି।

୩୭୯ ।ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଆରବ୍ଭ ସମୁଟ୍ଠିତଂ, ''ତଂ ମେ ଭଗଵା ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୂ''ତି ମହାପଜାପତିଗୋତମିଯା ଵଚନଂ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ଵା ଦେସନାଯ ଉଟ୍ଠିତତ୍ତା। ନ କେଵଲଞ୍ଚ ତସ୍ସା ଏଵ ଵଚନଂ, ଅଥ ଖୋ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋପି…ପେ… ସମାଦପେସି, ତସ୍ମା ଵିଭାଗତୋ ଚୁଦ୍ଦସସୁ…ପେ… ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭି। ତତ୍ଥ ପତିପଚ୍ଚେକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୀଯତୀତି ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଂ। ପଠମସଦ୍ଦୋ ଯଥା ଅଗ୍ଗତ୍ଥୋ, ଏଵଂ ସେଟ୍ଠପରିଯାଯୋପୀତି ଆହ ''ଜେଟ୍ଠକଵସେନପୀ''ତି। ଅଗ୍ଗା ଉତ୍ତମେ ଖେତ୍ତେ ପଵତ୍ତତ୍ତା। ଦୁତିଯତତିଯାପି ପରମଦକ୍ଖିଣାଯେଵ ସବ୍ବସୋ ସମ୍ମାଵିକ୍ଖମ୍ଭିତରାଗାଦିକିଲେସତ୍ତା। ରାଗାଦଯୋ ହି ଅଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାଵସ୍ସ କାରଣଂ। ତେନେଵାହ – ''ତିଣଦୋସାନି ଖେତ୍ତାନି, ରାଗଦୋସା ଅଯଂ ପଜା''ତିଆଦି (ଧ॰ ପ॰ ୩୫୬)। ଯସ୍ମା ପନ ସଵାସନଂ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକିଲେସେହି ତତୋ ଏଵ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରେହି ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟଗୁଣଗଣାଧାରେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ସଦିସୋ ସଦେଵକେ ଲୋକେ କୋଚି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ''ପରମଦକ୍ଖିଣାଯେଵା''ତି ସାସଙ୍କଂ ଵଦତି। ଯସ୍ମା ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଏଵ ହୋତି ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଅଧିଟ୍ଠାନତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ଲୋକିଯପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞେ''ଇଚ୍ଚେଵ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ''ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିମ୍ହୀ''ତି ତାଯ ଅଵୁତ୍ତସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଗୋସୀଲଧାତୁକୋତି ଗୋସୀଲସଭାଵୋ, ସୀଲଵତା ସଦିସସୀଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅସଠୋ''ତିଆଦି। ତେନ ନ ଅଲଜ୍ଜିଧାତୁକୋ ପକତିସିଦ୍ଧୋ ଇଧ ପୁଥୁଜ୍ଜନସୀଲଵାତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋତି ଏତ୍ତକୋତି ପଚ୍ଚେକପ୍ପମାଣତୋ ତତୋ ଏଵ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋଵ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ। କଥଂ ପନ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟଭାଵେନ ଵୁଚ୍ଚମାନୋ ଵିପାକୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତି? ସୋପି ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଏଵ ଇତରେହି ଅସଂକିଣ୍ଣଭାଵଦୀପନତୋ, ଏତଦତ୍ଥମେଵ ପୁବ୍ବେ ଅସଙ୍କରଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଗୁଣଵସେନାତି ଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନାଦିଗୁଣଵସେନ। ଉପକାରଵସେନାତି ଭୋଗରକ୍ଖାଦିଉପକାରଵସେନ। ଯଂ ପୋସନତ୍ଥଂ ଦିନ୍ନଂ, ଇଦଂ ନ ଗହିତଂ

ଦାନଲକ୍ଖଣାଯୋଗତୋ। ଅନୁଗ୍ଗହପୂଜନିଚ୍ଛାୱସେନ ହି ଅତ୍ତନୋ ଦେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗୋ ଦାନଂ ଭଯରାଗଲଦ୍ଧୁକାମକୁଲାଦିୱସେନ ସାୱଜ୍ଜାଭାୱତୋ। ତମ୍ପି ନ ଗହିତଂ ଅଯାୱଦତ୍ଥତାଅପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ ଯଥାଧିପ୍ପେତଫଲଦାନାସମତ୍ଥଭାୱତୋ। ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସାତି ସନ୍ତିକାଗତସ୍ସ। ତେନ ସମ୍ପତ୍ତିପଯୋଜନେ ଅନପେକ୍ଖତଂ ଦସ୍ସେତି। ଫଲଂ ପଟିକଙ୍ଖିତ୍ୱାତି ''ଇଦଂ ମେ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଆଯତିଂ ସୁଖହିତଭାୱାଯ ହୋତୂ''ତିଆଦିନା ଫଲଂ ପଚ୍ଚାସୀସିତ୍ୱା। ତେନସ୍ସ ଫଲଦାନେ ନମିଯତଂ ଦସ୍ସେତି, ଯାୱଦତ୍ଥନ୍ତି ଇମିନା ପରିପୁଣ୍ଣଫଲତଂ। ସତଗୁଣାତି ଏତ୍ଥ ଗୁଣସଦ୍ଦୋ ନ ''ଗୁଣେନ ନାମଂ ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟା''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୭୬; ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୪।୩୮) ୱିଯ ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥୋ, ''ତଦ୍ଦିଗୁଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନ ୱଡ୍ଢନତ୍ଥୋ, ''ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଲୋକେ, ମନୋଛଟ୍ଠା ପୱେଦିତା''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୭୩) ୱିଯ ନ କୋଟ୍ଠାସତ୍ଥୋ, ''ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ଖୁ। ପା। ୩) ୱିଯ ନ ଅନ୍ତଭାଗତ୍ଥୋ, ଅଥ ଖୋ ଆନିସଂସତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ସତାନିସଂସା''ତି ଆହ, ତେ ଆନିସଂସେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଆଯୁସତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତଗୁଣାତି ୱା ସତୱଡ୍ଢିକାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନିପ୍ପରିତସଂ କରୋତୀତି ଆଯୁଆଦୀନଂ ଆନିସଂସାନଂ ଅପରିତ୍ତାସଂ କରୋତି। ଅଥ ୱା ନିପ୍ପରିତସଂ କରୋତୀତି ଆଯୁଆଦିନିମିତ୍ତଂ ଅପରିତ୍ତାସଂ କରୋତି। ଅଥ ୱା ନିପ୍ପରିତସଂ କରୋତୀତି ଆଯୁଆଦୀନି ତତୋ ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଆହାରାଦିହେତୁ ଅପରିତ୍ତାସଂ କରୋତି। ଅତ୍ତଭାୱୱିନିମୁତ୍ତସଞ୍ଚରଣସ୍ସ ଅଭାୱା, ''ଭୱସତେପି ୱୁତ୍ତେ ଅଯମେୱତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି, ''ପୁଥୁଜ୍ଜନଦୁସ୍ସୀଲେ''ତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବୱାରେସୁ। ନଯୋ ନେତବ୍ବୋତି, ''ଆଯୁସହସ୍ସଂ ୱଣ୍ଣସହସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦିକୋ ନଯୋ।

ସାସନାୱତରଣଂ ନାମ ଯାୱଦେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥଂ, ତଞ୍ଚ ମଗ୍ଗପଟିୱେଧେନ, ତସ୍ମା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯସରଣଗମନଂ ସିକ୍ଖାପଦସମାଦାନଂ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଉପସମ୍ପଦା ସୀଲପରିପୂରଣଂ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାନୁଯୋଗୋ ୱିପସ୍ସନାଭାୱନାତି ସବ୍ବାପେସା ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପତ୍ତି ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ – ''ତିସରଣଂ ଗତୋ ଉପାସକୋପୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଥା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯୋ ସମାଧି ତାୱ ନାମ ପରମ୍ପରାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ; ତଥା ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ସୀଲପରିପୂରଣଂ ଉପସମ୍ପଦା ପବ୍ବଜ୍ଜା ଉପାସକସ୍ସ ଦସସୁ ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଅନ୍ତମସୋ ସରଣାଦିଗମନମ୍ପି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତିଯେୱାତି, ''ସବ୍ବାପେସା ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପତ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣ-ୱିଜ୍ଜାଚରଣାଦି-ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଅପରିମେଯ୍ୟ-ଗୁଣ-ସମୁଦଯପୂରିତେ ଭଗୱତି ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଅରିଯସଙ୍ଘେ ଉଳାରତରବହୁମାନଗାରୱତଂ ଗତୋ। ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ''ତି ତପ୍ପରାଯଣତାଦିଆକାରପ୍ପତ୍ତୋ ଞାଣପରିସୋଧିତୋ ପସାଦୋ ସରଣଗମନନ୍ତି ତେନ ୱତ୍ଥୁଗତେନ ପସାଦେନ ପରିଭାୱିତେ ସନ୍ତାନେ କତଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ମହପ୍ଫଲଂ ମହାନିସଂସମେୱ ହୋତୀତି ଆହ – ''ତସ୍ମିଂ ଦିନ୍ନଦାନମ୍ପି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟ''ନ୍ତି। ତଯିଦଂ ସରଣଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯେ ପସାଦଭାୱେନ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପତ୍ତିମତ୍ତଂ, ତାଦିସସ୍ସ ପନ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପତ୍ତିଉପଥମ୍ଭିତୋ କାଯୱଚୀସଂଯମୋତି ତତ୍ଥ ଦିନ୍ନଂ ତତୋ ଉତ୍ତରି ମହପ୍ଫଲନ୍ତି, ଦସସୀଲଂ ପନ ପରିପୁଣ୍ଣୁପୋସଥସୀଲଂ, ତତ୍ଥ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତି, ''ତତୋ ଉତ୍ତରି ମହପ୍ଫଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସାମଣେରସୀଲାଦୀନଂ ପନ ଉତ୍ତରି ୱିସିଟ୍ଠତରାଦିଭାୱତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦିନ୍ନସ୍ସ ୱିସେସମହପ୍ଫଲତା ୱୁତ୍ତା।

ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିତା ନାମ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତକ୍ଖଣପରିଚ୍ଛିନ୍ନା, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଖଣେ କଥଂ ଦାତୁଂ ପଟିଗ୍ଗହେତୁଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱତୀତି ଚୋଦେତି ''କିଂ ପନ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ସକ୍କା ଦାନଂ ଦାତୁ''ନ୍ତି। ଇତରୋ ତାଦିସେ ସତି ସମଯେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଆମ ସକ୍କା''ତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା, ''ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ''ତିଆଦିନା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେତି ତସ୍ମିଂ ପକ୍ଖିପନକ୍ଖଣେ। ଯଦି ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ଫଲତୋ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟମେୱ, କୋ ନେସଂ ୱିସେସୋତି ଆହ ''ତତ୍ଥା''ତିଆଦି। ତେନ ସତିପି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଭାୱସାମଞ୍ଞେ ଅତ୍ଥି ନେସଂ ଅପ୍ପବହୁଭାୱୋ ସଂୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟମହାକପ୍ପାସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନଂ ୱିଯାତି ଦସ୍ସେତି। ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀନଂ ତେନ ତେନ ଓଧିନା ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ପହୀଯମାନତ୍ତା ୱୋଦାନଧମ୍ମାନଂ ୱଡ୍ଢମାନତ୍ତା ଅପରିଯୋସିତକିଚ୍ଚତ୍ତା ଅପରିପୁଣ୍ଣଗୁଣତା, ପରିଯୋସିତକିଚ୍ଚତ୍ତା ଫଲସମଙ୍ଗୀନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଗୁଣତାତି ତଂତଂମଗ୍ଗଟ୍ଠେହି ଫଲଟ୍ଠାନଂ ଖେତ୍ତାତିସଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ହେଟ୍ଠିମହେଟ୍ଠିମେହି ପନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠେହି ଉପରିମାନଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଂ ଫଲଟ୍ଠେହି ଫଲଟ୍ଠାନଂ ଉତ୍ତରିତରତା ପାକଟା ଏୱ। ତଥା ହି ଉପରିମାନଂ ଦିନ୍ନଦାନସ୍ସ ମହପ୍ଫଲତା ୱୁତ୍ତା।

୩୮୦। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖେ ଉଭତୋସଙ୍ଘେ କେୱଲେ ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଦାନଂ ଅତ୍ଥି ଏୱ, ନ ପନ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ, ତଂ ପନ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖୌଭତୋସଙ୍ଘେନେୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ। ନ ପାପୁଣନ୍ତି ମହପ୍ଫଲଭାୱେନ ସଦିସତମ୍ପି, କୁତୋ ଅଧିକତଂ।

''ତଥାଗତେ ପରିନିବ୍ବୁତେ ଉଭତୋସଙ୍ଘସ୍ସ'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତତ୍ତା – ''କିଂ ପନା''ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି । ଇତରୋ ପରିନିବ୍ବୁତେ ତଥାଗତେ ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦିପରିଚ୍ଚାଗୋ ୱିଯ ଚୀୱରାଦିପରିଚ୍ଚାଗୋପି ମହପ୍ଫଲୋ ହୋତିଯେୱାତି କତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ଉଭତୋସଙ୍ଘସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଏତ୍ତକାଯେୱ, ଭିକ୍ଖୂ ଉଦ୍ଦିସଥା''ତି ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଅକରଣେନ ଉପଚାରସୀମାପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଖେତ୍ତପରିଯାପନ୍ନାନଂ ୱସେନ

ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନକମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ।

ଗୋତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସାଧାରଣନାମଂ, ମତ୍ତସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ସମଣାତି ଗୋତ୍ତମତ୍ତଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି ଧାରେନ୍ତୀତି ଗୋତ୍ରଭୁନୋ। ତେନାହ ‘‘ନାମମତ୍ତସମଣା’’ତି। ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତୋ ସମଣଗଣୋ ସଙ୍ଘୋ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଘୋ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଗୁଣସଙ୍ଖାଯାତି ଆନିସଂସଗଣନାଯ, ମହପ୍ଫଲତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କାସାୱ…ପେ… ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତା ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା। ଯଥା ପନ ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାନଂ ହୋତି, ତଂ ୱିଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ସଙ୍ଘଗତା ଦକ୍ଖିଣା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତୀକାରନ୍ତି ଗାରୱଂ।

ସଙ୍ଘତୋ ନ ପୁଗ୍ଗଲତୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ‘‘ଇମସ୍ସ ମଯା ଦିନ୍ନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ‘‘ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପଟିଯାଦେତ୍ୱା ସାମଣେରସ୍ସ ନାମ ଦାତବ୍ବଂ ଜାତନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତି; ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣା ସଙ୍ଘଗତା ନ ହୋତିଯେୱ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଣାମିତତ୍ତା। ନିଦ୍ଧେମତିକୋ ହୁତ୍ୱାତି ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ମଯା ଇମସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ହୋତି ୱା ନ ୱା’’ତି ୱିମତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ‘‘ଯୋ ପନା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାକାରେନ କରୋତି।

ତତ୍ଥାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ୱତ୍ଥୁଂ ନିଦସ୍ସେତି, ‘‘ପରସମୁଦ୍ଦୱାସିନୋ’’ତିଆଦିନା। ଓପୁଞ୍ଛାପେତ୍ୱା ପରିଭଣ୍ଡଂ କାରେତ୍ୱା, ହରିତଗୋମଯେନ ଉପଲିମ୍ପିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କାସାୱକଣ୍ଠସଙ୍ଘସ୍ସାତି କାସାୱକଣ୍ଠସମୂହସ୍ସ। କୋ ସୋଧେତୀତି ମହପ୍ଫଲଭାୱକରଣେନ କୋ ୱିସୋଧେତି। ମହପ୍ଫଲଭାୱାପତ୍ତିଯା ହି ଦକ୍ଖିଣା ୱିସୁଜ୍ଝତି ନାମ। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ହତ୍ଥେ ଦିନ୍ନଂ, ତେସଂ ୱସେନ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଦକ୍ଖିଣାଯ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା, – ‘‘ତଦାପାହଂ, ଆନନ୍ଦ, ସଙ୍ଘଗତଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୮୦) ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା କମ୍ମୱସେନେୱ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଅରିଯସଙ୍ଘେ ଦିନ୍ନଦକ୍ଖିଣାଯ ନିଦ୍ଦିସିତୁଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତସ୍ସେୱ ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ୱସେନ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ସାରିପୁତ୍ତ…ପେ… ସୋଧେନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ, ‘‘ଯେ କେଚି ଅରହନ୍ତୋ ସୋଧେନ୍ତୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଥେରା ଚିରପରିନିବ୍ବୁତାତି ଇଦଂ ଅଜ୍ଜତନାନମ୍ପି ଅରିଯାନଂ ସାୱକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ମଗ୍ଗସୋଧନୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୁଞ୍ଞକରଣେ ସତି ଅକରଣପ୍ପତ୍ତିଯା। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ଅସୀତିମହାଥେରା ସୋଧେନ୍ତୀ’’ତି ଇଦଂ ସୁୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା।

‘‘ସଙ୍ଘଗତାଯ ଦକ୍ଖିଣାଯା’’ତି କାମଞ୍ଚେତଂ ସାଧାରଣୱଚନଂ, ତଥାପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୱିସେସୋ ଞାତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଅତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତିଆଦିମାହ। ନ ଉପନେତବ୍ବୋ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାଗୁଣୱସେନ ଅତିୱିଯ ଉଳାରଭାୱତୋ, ଏତରହି ତଦଭାୱତୋ। ଏତରହି ସଙ୍ଘୋ…ପେ… ନ ଉପନେତବ୍ବୋତି ଏତ୍ଥ ନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନ ତେନେୱ ସମଯେନାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ କାଲସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିମୁଖେନ ପଟିପତ୍ତିଯା ଉଳାରତଂ ଅନୁଳାରତଞ୍ଚ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ଯତ୍ଥ ହି ଭିକ୍ଖୂ ଗୁଣେହି ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସଙ୍ଘଗତା ଦକ୍ଖିଣା ଇତରସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦକ୍ଖିଣତୋ ମହପ୍ଫଲତରାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସଙ୍ଘେ ଚିତ୍ତୀକାରଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସାତି ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିଂ ସଙ୍ଘେ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଙ୍ଘଗତେନ ପସାଦେନ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ୱିଯ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚ ଗାରୱୱସେନ ଦେନ୍ତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସମଣେ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ ସଙ୍ଘତୋ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଗହିତତ୍ତା, ‘‘ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦେମୀ’’ତିଯେୱ ଦିନ୍ନତ୍ତା ଚ।

ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା, ‘‘ସୋତାପନ୍ନେ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲତର’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ଅତିଦିସତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଗହିତୋ ସକଦାଗାମୀ, ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକୋ ଅନାଗାମୀତି ଏୱମାଦି ସଙ୍ଗହିତଂ। ମହପ୍ଫଲତରମେୱ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ନ ତ୍ୱେୱାହଂ, ଆନନ୍ଦ, କେନଚି ପରିଯାଯେନ ସଙ୍ଘଗତାଯ ଦକ୍ଖିଣାଯ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଂ ଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୮୦)। ଯଦି ଖୀଣାସୱେ ଦିନ୍ନଦାନତୋ ସଙ୍ଘତୋ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଗହିତଦୁସ୍ସୀଲେପି ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ – ‘‘ସୀଲୱତୋ, ମହାରାଜ, ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲଂ, ନୋ ତଥା ଦୁସ୍ସୀଲେ’’ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି ଆହ – ‘‘ତଂ ଇମଂ ନଯଂ ଗହାଯା’’ତିଆଦି। ସଙ୍ଘତୋ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଗହଣୱିଧିଂ ପହାଯ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସେୱ ଗହଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଂ ଚତୁକ୍କେ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ହି ‘‘ପଟିଗ୍ଗାହକା ହୋନ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲା ପାପଧମ୍ମା’’ତି ଆଗତଂ।

୩୮୧।ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ନ କିଲିସ୍ସତି, ମହାଜୁତିକାରୀ ମହାୱିପ୍ଫାରା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଚିଧମ୍ମୋତି ରାଗାଦିଅସୁଚିୱିଧମନେନ ସୁଚିସଭାୱୋ। ନ ପାପଧମ୍ମୋତି ନ ନିହୀନସଭାୱୋ ପାପକିରିଯାଯ। ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ ହି ଏକନ୍ତନିହୀନୋ। ଜୂଜକୋ ସୀଲୱା କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋ ନ ହୋତି। ତସ୍ସ ମହାବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଦାନଂ ଦାନପାରମିଯା ମତ୍ଥକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ମହାପଥୱୀକମ୍ପନସମତ୍ଥଂ ଜାତଂ, ସ୍ୱାଯଂ ଦାନଗୁଣୋ ୱେସ୍ସନ୍ତରମହାରଞ୍ଞା କଥେତବ୍ବୋତି।

ଉଦ୍ଧରତୀତି ବହୁଲଂ କତପାପକମ୍ମୱସେନ ଲଦ୍ଧୱିନିପାତତୋ ଉଦ୍ଧରତି। ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ମଯ୍ହଂ କିଞ୍ଚି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପେତଦକ୍ଖିଣନ୍ତି ପେତେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାତବ୍ବଦକ୍ଖିଣଂ। ପାପିତକାଲେଯେୱାତି, ‘‘ଇଦଂ ଦାନଂ ଅସୁକସ୍ସ ପେତସ୍ସ ହୋତୂ’’ତି ଉଦ୍ଦିସନୱସେନ ପତ୍ତେ ପାପିତକାଲେଯେୱ। ଅସ୍ସାତି ପେତସ୍ସ। ପାପୁଣୀତି ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱସେନ ପାପୁଣି। ଅଯଞ୍ହି ପେତେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦାନେ ଧମ୍ମତା।

ତଦା କୋସଲରଞ୍ଞୋ ପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ ଅତିୱିଯ ଉଳାରଜ୍ଝାସଯତଂ, ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଉକ୍କଂସଗତଗୁଣୱିସିଟ୍ଠତଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ‘‘ଅସଦିସଦାନଂ କଥେତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଅସାରମ୍ପି ଖେତ୍ତନ୍ତି ସାରହୀନଂ ଦୁକ୍ଖେତ୍ତଂ। ସମଯେତି କସନାରହେ କାଲେ। ପଂସୁଂ ଅପନେତ୍ୱାତି ନିସ୍ସାରଂ ପଂସୁଂ ନୀହରିତ୍ୱା। ସାରବୀଜାନୀତି ସଭାୱତୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରତୋ ଚ ସାରଭୂତାନି ବୀଜାନି। ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ୱପିତ୍ୱା। ଏୱନ୍ତି ଯଥା କସ୍ସକୋ ଅତ୍ତନୋ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅସାରେପି ଖେତ୍ତେ ଫଲଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ସୀଲୱା ଅତ୍ତନୋ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସପି ଦତ୍ୱା ଫଲଂ ମହନ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ଇମିନା ଉପାଯେନାତି ଇମିନା ପଠମପଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ସବ୍ବପଦେସୂତି ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେସୁ ୱିସୁଜ୍ଝନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତତିଯପଦେ ପନ ୱିସୁଜ୍ଝନଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତମେୱ।

୩୮୨। ଅରହତୋ ଦିନ୍ନଦାନମେୱ ଅଗ୍ଗଂ ଦାନଚେତନାଯ କେନଚି ଉପକ୍କିଲେସେନ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତ୍ତା, ପଟିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ତେନାହ – ‘‘ଭୱାଲଯସ୍ସ ଭୱପତ୍ଥନାଯ ଅଭାୱତୋ’’ତି, ‘‘ଉଭିନ୍ନମ୍ପୀ’’ତି ୱଚନସେସୋ। ଖୀଣାସୱୋ ଦାନଫଲଂ ନ ସଦ୍ଦହତୀତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନକିଲେସଜନସ୍ସ ୱିଯ କମ୍ମକମ୍ମଫଲାନଂ ସଦ୍ଦହନାକାରେନ ପୱତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଯତୋ ଅରହା ‘‘ଅସଦ୍ଧୋ ଅକତଞ୍ଞୂ ଚ…ପେ… ପୋରିସୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୯୭) ଥୋମୀଯତି। ଅସଦ୍ଦହନଂ ଅନୁମାନପକ୍ଖିକଂ, ଅନୁମାନଞ୍ଚ ସଂସଯପୁବ୍ବକଂ, ନିସ୍ସନ୍ଦିଦ୍ଧୋ ଚ କମ୍ମକମ୍ମଫଲେସୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱଂ ଗତୋ। ତମେୱ ହି ନିଚ୍ଛିତଭାୱସିଦ୍ଧଂ ନିସ୍ସନ୍ଦିଦ୍ଧତଂ ସନ୍ଧାଯ – ‘‘ଦାନଫଲଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ତେନ କତକମ୍ମଂ କମ୍ମଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଖୀଣାସୱେନା’’ତିଆଦି। ତେନେୱାହ – ‘‘ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗତ୍ତା’’ତି, ଏତଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ, କେନଚି କିଲେସେନ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସ୍ସାତି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଦାନଂ।

କିଂ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନାତିଆଦିନା ଦାଯକତୋ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧି ଚୋଦିତା, ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନାତିଆଦିନା ପନ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋତି ୱଦନ୍ତି; ତଦଯୁତ୍ତଂ, ସାୱକସ୍ସ ମହପ୍ଫଲଭାୱେ ସଂସଯାଭାୱତୋ, ହେଟ୍ଠା ନିଚ୍ଛିତତ୍ତା ଚ, ତସ୍ମା ଉଭଯେନପି ଦାଯକତୋ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧି ଏୱ ଚୋଦିତା। ସା ହି ଇଧ ସାଧାରଣୱସେନ ନିଚ୍ଛିତତ୍ତା ସଂସଯୱତ୍ଥୁ। ତେନାହ – ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ…ପେ… ୱଦନ୍ତୀ’’ତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ହୀତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତଅତ୍ଥସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ଅଞ୍ଞୋ ଦାନସ୍ସ ୱିପାକଂ ଜାନିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି ସବ୍ବସୋ ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମୱିପାକୱିଭାଗଜାନନଞାଣସ୍ସ ଅନନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତା ନ ଜାନନ୍ତି, ଦାନସଂୱିଭାଗସ୍ସ ୱିପାକଂ ଯଥାହଂ ଜାନାମି, ତସ୍ମା ଅଦତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦି (ଇତିୱୁ। ୨୬)। ଏତେନ ଏତ୍ଥ ଞାଣୱିସୋଧନଂ ନାମ କଥିତଂ, ନ ଦକ୍ଖିଣାଯ ୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ଦାଯକତୋ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଚ ୱସେନ ହୋତୀତି; ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ସବ୍ବସୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅତିୱିଯ ଉଳାରତ୍ତା ମହାନୁଭାୱଂ ନାମ ସିଯା ମହାତେଜୱନ୍ତଞ୍ଚ; ନ ମହପ୍ଫଲଂ ତେସଂ ସନ୍ତାନେ ପରିପୁଣ୍ଣଫଲସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଯଦି ଦିନ୍ନଦାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଫଲଂ ନ ହୋତି ଉଭଯୱିପାକଦାନାଭାୱତୋ, ପୱତ୍ତିୱିପାକଦାଯୀ ପନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ଦାନଂ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ଚତୂହୀତି ସହଯୋଗେ କରଣୱଚନଂ, ଚତୂହି ସମ୍ପଦାହି ସହଗତା ସହିତଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମା ଚତସ୍ସୋ ସମ୍ପଦା ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ଯଥାଧିଗତପୁଗ୍ଗଲୱସେନ। ତେନାହ – ‘‘ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଧମ୍ମେନା’’ତିଆଦି। ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେତି ଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ତଂ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦେତି, ଚେତନାଯ ମହନ୍ତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଂ ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବଚେତନାଦିୱସେନାତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଜୱନୱୀଥିତୋ ପୁବ୍ବାପରୱୀଥିଚେତନାୱସେନ, ଅଞ୍ଞଥା ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକୱୀଥିଯଂଯେୱ ପୁବ୍ବଚେତନାଦିୱସେନାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ସା ହି ଚେତନା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯଭୂତା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦେତି, ନ ଇତରା। ମହତ୍ତତାତି ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଞାଣସମ୍ପଯୋଗାଦିୱସେନ ଚେତନାଯ ଉଳାରତା। ଖୀଣାସୱଭାୱେନାତି ଯସ୍ସ ଦେତି, ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱଭାୱେନ। ୱତ୍ଥୁସମ୍ପନ୍ନତାତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ପଟିଘସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ୱିଗମେନ ଦିବ୍ବୱିହାରାନଂ ୱସେନ, ବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱିଗମେନ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ ୱସେନ, ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ୱିଗମେନ ଆନେଞ୍ଜୱିହାରାନଂ ୱସେନ ସବ୍ବସୋ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିମୁଖତାଯ ଅରିଯୱିହାରାନଂ ୱସେନ ୱତ୍ଥୁସମ୍ପନ୍ନତା ଇଚ୍ଛିତା। ତଂତଂସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେନ ସନ୍ତାନସ୍ସ ନିରୋଧସାଧନତା ତଂ ଦିୱସଂ ନିରୋଧସ୍ସ ସାଧନତା ନାମ। ୱତ୍ଥୁସମ୍ପନ୍ନତାତି ସବ୍ବସୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେନ ୱତ୍ଥୁସମ୍ପନ୍ନତା ଇଚ୍ଛିତା; ନ ସବ୍ବସୋ ଅନୱସେସସଞ୍ଞାନିରୋଧତାଯାତି ଆହ – ‘‘ତଂ ଦିୱସଂ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଭାୱେନ ୱତ୍ଥୁସମ୍ପନ୍ନତା’’ତି। ସଞ୍ଞାନିରୋଧସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନତଂ ସନ୍ଧାଯ, ‘‘ତଂ ଦିୱସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଦକ୍ଷିଣାୱିଭଙ୍ଗସୁଉୱଣ୍ଡନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମଉ।।

ନିଟ୍ଟିତା ଚ ୱିଭଙ୍ଗୱଗ୍ଗୱଣ୍ଡନା।।

୫। ସଳାୟତନୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮୩।ଅଧିମତ୍ତଗିଲାନୋତି ଅଧିକାଯ ମତ୍ତାଯ ମରଣସ୍ସ ଆସନ୍ନତାଯ ଅତିୱିଯ ଗିଲାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ମରଣସେଯ୍ୟଂ ଉପଗତୋ’’ତି। ଅଖଣ୍ଡଂ ଅକାସି ଗହପତିନୋ ସତ୍ଥରି ପରମପେମତ୍ତା। ଯତ୍ତକଂ ଚସ୍ସାତି, ‘‘ସକିଂ ୱା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯତ୍ତକଂ ଅସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ।

୩୮୪।ଓସକ୍କନ୍ତୀତି ପରିହାଯନ୍ତି। ଓକ୍କରନ୍ତୀତି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ଉସ୍ମା ନାମ କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୁ, ସା ସହ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନିରୋଧା ପରିଯାଦିଯତି, ଯାୱ ତା ଆଯୁଉସ୍ମା ୱତ୍ତନ୍ତି, ତାୱ ମରଣନ୍ତିକା ୱେଦନା ୱତ୍ତନ୍ତେୱ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଯାୱ ଉସ୍ମା’’ତିଆଦି।

୩୮୫।ତୀହି ଗାହେହୀତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହେହି। ପଟିବାହିତୁଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ। ଚକ୍ଖୁଂ ତୀହି ଗାହେହି ନ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀତି ମାନଗ୍ଗାହପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାତି ଦସ୍ସେତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ହି ସତି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ମାନଗ୍ଗାହୋ, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ସତି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ତଣ୍ହାଗ୍ଗାହୋ, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ସତି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହୋତି, ଗାହୋ ଚ ନାମ ଓଳାରିକୋ, ତସ୍ମିଂ ୱିଗତେପି ନିକନ୍ତି ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି ତଂ ୱିଜହାପେତୁକାମେନ, – ‘‘ନ ଚ ମେ ଚକ୍ଖୁନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାପି ମେ ଚକ୍ଖୁନିସ୍ସିତଂ ନ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ସବ୍ବଂ କାମଭୱରୂପନ୍ତି କାମଭୂମିପରିଯାପନ୍ନଂ ସବ୍ବଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମାହ – ‘‘କାମରୂପଭୱରୂପ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ସୋ ଯୁତ୍ତୋ ଇମସ୍ସ ୱାରସ୍ସ ଏୱ ଅନୱସେସପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱପରିଯାପନ୍ନତୋ। ତଥା ହି ଉପରି ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ ଅନୱସେସତୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୩୮୬।ଇଧଲୋକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଲୋକୱିସଯୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ, ‘‘ୱସନଟ୍ଠାନଂ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଠମଦୁତିଯୱାରେହି ଇଧଲୋକୋ ଗହିତୋତି କତ୍ୱା। ପଠମଦୁତିଯୱାରେହି ପନ ଇଧଲୋକୋ ପରଲୋକୋତି ୱିଭାଗେନ ୱିନା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ ଗହିତୋ; ତଥା ତତିଯୱାରେ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ ଚ ଗହିତୋତି ପୁନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସମ୍ପରାଯୱସେନ ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ନ ଇଧଲୋକ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ଇଧଲୋକନ୍ତି ଚ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରୱସେନେୱ ଗହିତଂ। ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖାରୱସେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଯମ୍ପି ମେ ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି କେଚି। ଅପରିତସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଣ୍ହାପରିତସ୍ସନାଯ ଅନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ। ଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ପନ ଅଭାୱତୋ, ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସା ପରଲୋକା ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେସଂ ପନ ‘‘ଇଧଲୋକ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସତ୍ତଲୋକସ୍ସପି ଗହଣଂ ଇଚ୍ଛିତଂ। ତେସଂ ମତେନ, ‘‘ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି ଯୋଜନା।

୩୮୭।ଅଲ୍ଲୀଯସୀତି ଅତ୍ତଭାୱେ ଭୋଗେସୁ ଚ ଅପେକ୍ଖଂ କରୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱରୂପୀତି ଯାଦିସୀ ତଦା ଧମ୍ମସେନାପତିନା କଥିତା, ଏୱରୂପୀ। ଧମ୍ମକଥା ନ ସୁତପୁବ୍ବାତି ଯଥାକଥିତାକାରମେୱ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖେପୋ, ନ ସୁଖୁମଗମ୍ଭୀରସୁଞ୍ଞତାପଟିସଂଯୁତ୍ତତାସାମଞ୍ଞଂ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ପନା’’ତିଆଦି।

ମଯା ଗତମଗ୍ଗମେୱ ଅନୁଗଚ୍ଛସୀତି ଦାନମଯପୁଞ୍ଞଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି, ନ ବୋଧିସତ୍ତଦାନଭୂତଂ ଦାନପାରମିତଂ। ନ ପଟିଭାତୀତି ରୁଚ୍ଚନୱସେନ ଚିତ୍ତେ ନ ଉପଟ୍ଠାତି। ତେନାହ ‘‘ନ ରୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ତଥା ହେସ ୱଚ୍ଛାଭିରତୋତି। ଉକ୍କମଗ୍ଗାୱହା ୱିପସ୍ସନା ଭଗୱତା ପନସ୍ସ କଥିତପୁବ୍ବା।

୩୮୮। ଏସିତଗୁଣତ୍ତା ଏସିଯମାନଗୁଣତ୍ତା ଚ ଇସି, ଅସେକ୍ଖା ସେକ୍ଖା କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜନା ଚ, ଇସୀନଂ ସଙ୍ଘୋ, ତେନ ନିସେୱିତନ୍ତି ଇସିସଙ୍ଘନିସେୱିତଂ। କାମଂ ତସ୍ସ ୱିହାରସ୍ସ ଗନ୍ଧକୁଟିପାସାଦକୂଟାଗାରାଦିୱସେନ ନିସୀଦନନିପଜ୍ଜନାଯ ରୁକ୍ଖଲତାଦିୱସେନ ଭୂମିସଯାଦିୱସେନ ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ମହତୀ ରମଣୀଯତା ଅତ୍ଥେୱ, ସା ପନ ଗେହସ୍ସିତଭାୱେନ ଅରିଯାନଂ ଚିତ୍ତଂ ତଥା ନ ତୋସେତି; ଯଥା ଅରିଯାନଂ ନିସେୱିତଭାୱେନାତି ଆହ – ‘‘ପଠମଗାଥାଯ ଜେତୱନସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତ୍ୱା’’ତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଯତ୍ଥ ଅରହନ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତି, ତଂ ଭୂମିରାମଣେଯ୍ୟକ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୯୮; ଥେରଗା। ୯୯୧; ସଂ। ନି। ୧।୨୬୧)। ଅପଚଯଗାମିନୀ ଚେତନା ସତ୍ତାନଂ ସୁଦ୍ଧିମାୱହତୀତି ଆହ – ‘‘କମ୍ମନ୍ତି ମଗ୍ଗଚେତନା’’ତି। ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଟ୍ଠେନ ଚ ୱିଜ୍ଜା, ମଗ୍ଗସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଆହ – ‘‘ୱିଜ୍ଜାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା’’ତି। ସମାଧିପକ୍ଖିକୋ ଧମ୍ମୋ ନାମ ସମ୍ମାୱାଯାମସତିସମାଧଯୋ। ତଥା ହି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯୋ ସମାଧିପି ସମାଧିପକ୍ଖିକୋ। ସୀଲଂ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ଉତ୍ତମ’’ନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପୋତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ଉପକାରକଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜାଭାଗୋ । ତଥା ହି ସୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତୋ, ଏୱଂ ୱାଯାମସତିଯୋ

ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତାତି। ତେନାହ – ‘‘ଧମ୍ମୋତି ୱାଯାମସତିସମାଧଯୋ’’ତି। ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ହି ଇଧ ସମ୍ମାସମାଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ, – ‘‘ଏୱଂ ଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୧୩; ମ॰ ନି॰ ୩।୧୯୮; ସଂ॰ ନି॰ ୫।୩୭୮) ୱିଯ। ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱାତି ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନା ଏୱ, ତେ ସଙ୍ଖେପି ଗହିତାତି। ତେନାହ – ‘‘ଏତେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ମଗ୍ଗେନା’’ତି।

ଉପାଯେନାତି ଯେନ ୱିଧିନା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ, ତେନ ସମାଧିପକ୍ଖିଯଂ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଞ୍ଚେୱ ମଗ୍ଗଧମ୍ମଞ୍ଚ। ‘‘ଅରିଯଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାସମାଧିଂ ଦେସେସ୍ସାମି ସଉପନିସଂ ସପରିକ୍ଖାର’’ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୩୬) ହି ୱଚନତୋ ସମ୍ମାସମାଧିଆଦଯୋ ମଗ୍ଗଧମ୍ମାପି ସମାଧିପକ୍ଖିଯା। ୱିଚିନେଯ୍ଯାତି ୱୀମଂସେଯ୍ଯ, ଭାୱେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ହେତୁମ୍ହି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗହେତୁକା ହି ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧି। ତେନାହ – ‘‘ତସ୍ମିଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମଂ ୱିଚିନେଯ୍ଯ, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିପସ୍ସେଯ୍ଯ। ତେସୁ ହି ୱିପସ୍ସିଯମାନେସୁ ୱିପସ୍ସନା ଉକ୍କଂସଗତା। ଯଦଗ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତି, ତଦଗ୍ଗେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ପହାନପଟିୱେଧେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଟିୱେଧେନ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଭାୱନାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତି, ଏୱଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯା ସୁଜ୍ଝତି। ତେନାହ – ‘‘ଏୱଂ ତେସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। ଇଧାପି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ସଚ୍ଚେସୁ ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନେସୂତି ୱଚନସେସୋ।

ଅୱଧାରଣୱଚନନ୍ତି ୱୱତ୍ଥାପନୱଚନଂ, ଅୱଧାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସାରିପୁତ୍ତୋୱାତି ଚ ଅୱଧାରଣଂ ତସ୍ସ ସାୱକଭାୱତୋ ସାୱକେସୁ ସାରିପୁତ୍ତୋୱ ସେଯ୍ଯୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। କିଲେସୂପସମେନାତି ଇମିନା ମହାଥେରସ୍ସ ତାଦିସୋ କିଲେସୂପସମୋତି ଦସ୍ସେତି, ଯସ୍ସ ସାୱକସ୍ସ ୱିସଯେ ପଞ୍ଞାଯ ପାରମିପ୍ପତ୍ତି ଅହୋସି। ଯଦି ଏୱଂ – ‘‘ଯୋପି ପାରଙ୍ଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଏତାୱପରମୋ ସିଯା’’ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି? ତେସଂ ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ପଞ୍ଞାଯ ପାରମିପ୍ପତ୍ତସାୱକୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା – ‘‘ନତ୍ଥି ୱିମୁତ୍ତିଯା ନାନତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ଟୀ॰ ୩।୧୪୧; ୱିଭ॰ ମୂଲଟୀ॰ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯୱଣ୍ଣନା) ୱଚନତୋ ସାୱକେହି ୱିମୁତ୍ତିପଞ୍ଞାମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ‘‘ପାରଙ୍ଗତୋତି ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ’’ତିଆଦି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱ।

ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୨। ଛନ୍ନୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮୯।ଛନ୍ନୋତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ନାମନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏୱଂନାମକୋ ଥେରୋ’’ତି। ଯସ୍ସ ପନ ସତ୍ଥାରା ପରିନିବ୍ବାନକାଲେ ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡୋ ଆଣତ୍ତୋ, ଅଯଂ ସୋ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ନ ଅଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ଥେରୋ’’ତି, ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅଭିନିକ୍ଖମନକାଲେ କପିଲପୁରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗିଲାନପୁଚ୍ଛକାତି ଗିଲାନସ୍ସ ପୁଚ୍ଛନକା, ଗିଲାନଭାୱସ୍ସ ଅୱତ୍ଥଂ ସୋତୁକାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ସସନତୋ ହିଂସନତୋ ସତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜୀୱିତହାରକସତ୍ଥ’’ନ୍ତି।

୩୯୦। ଉପୱଜ୍ଜଂ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅନୁପୱଜ୍ଜଂ, କରଜକାଯଂ କତ୍ୱା ଆଯତିଂ ଉପ୍ପତ୍ତିରହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକ’’ନ୍ତି।

୩୯୧।ଖଯୱଯଂ ଞତ୍ୱାତି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ଖଣଭଙ୍ଗଂ ନେତ୍ୱା ଞାଣେନ ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱା। ନେତଂ ମମାତି ଦୁକ୍ଖତୋ ସମନୁପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଦିଟ୍ଠେସୁ ମମଂକାରାଭାୱତୋ। ନେସୋହମସ୍ମୀତି ଅନିଚ୍ଚତୋ ସମନୁପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚତୋ ତେସୁ ଦିଟ୍ଠେସୁ ଅହଂକାରାଭାୱତୋ। ନ ମେସୋ ଅତ୍ତାତି ଅନତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସନା ଅନତ୍ତତୋ ତେସୁ ଦିଟ୍ଠେସୁ ଅତ୍ତଗ୍ଗାହାଭାୱତୋତି ଆହ – ‘‘ନେତଂ ମମ…ପେ… ଅତ୍ତାତି ସମନୁପସ୍ସାମୀ’’ତି।

୩୯୩।ତସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ଯସ୍ମା ଅରିଯୋ ସବ୍ବସୋ ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, କେୱଲଂ ପନ ଅଧିମାନେନେୱ – ‘‘ନାଭିକଙ୍ଖାମି ଜୀୱିତଂ, ପରିଚିଣ୍ଣୋ ମେ ସତ୍ଥା, ନିରୋଧଂ ଦିସ୍ୱା’’ତି ୱଦତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦମ୍ପୀତି ଇଦମ୍ପି, ‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତଣ୍ହାନିସ୍ସିତଭାୱେନ ହି ଆଯସ୍ମା ଛନ୍ନୋ ମାରଣନ୍ତିକଂ ୱେଦନଂ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଇତୋ ଚିତୋ ପରିୱତ୍ତନ୍ତୋ ଚଲତି ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ତସ୍ମା ‘‘ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତ’’ନ୍ତିଆଦି ମନସିକାତବ୍ବଂ, ତେନ ଇଦଂ ସବ୍ବଂ ତଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କପ୍ପସଦ୍ଦୋ କାଲପରିଯାଯୋପି ହୋତି, ନ କାଲୱିସେସୱାଚକୋ ଏୱାତି ଆହ – ‘‘ନିଚ୍ଚକପ୍ପନ୍ତି ନିଚ୍ଚକାଲ’’ନ୍ତି। ଯଥା ଅପ୍ପହୀନତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂନିସ୍ସିତୋ ଅଲ୍ଲିନୋ, ଏୱଂ ତାହିପି ନିସ୍ସିତୋ ଅମୁତ୍ତଭାୱତୋତି ଆହ – ‘‘ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନିସ୍ସିତସ୍ସା’’ତି। ଚଲିତନ୍ତି ଯଥା ଯଥା ଅସମାରଦ୍ଧାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଆଦୀନୱୱସେନ ଚଲନ୍ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ୱିରୂପଂ ଚଲିତଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆହ – ‘‘ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ହୋତୀ’’ତି। ତାଦିସେ ପନ ପପଞ୍ଚୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚଲିତେ ଅସତି ଭାୱନାଯ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନତାଯ କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି ଏୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଚଲିତେ ଅସତି ପସ୍ସଦ୍ଧୀ’’ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘କିଲେସପସ୍ସଦ୍ଧି ନାମ ହୋତୀ’’ତି।

ଭୱନ୍ତରଂ ଦିସ୍ୱା ନମନଟ୍ଟେନ ନତି। ତେନାହ – ‘‘ନତିୟା ଅସତୀତି ଭୱତ୍ଥାୟ ଆଲୟନିକନ୍ତିପରିୟୁଟ୍ଠାନେସୁ ଅସତୀ’’ତି। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଆଗତି ନାମାତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଭୱନ୍ତରତୋ ଇଧେୱ ଆଗମନଂ ନାମ, ଚୁତିୱସେନ ଚୱନୱସେନ ଇତୋ ଭୱନ୍ତରସ୍ସ ଗମନଂ ନାମ ନ ହୋତି ଆଗତିଗତିୟା ଅସତି କତୂପଚିତସ୍ସପି କମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିପରିକପ୍ପୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ। ଚୱନୱସେନାତି ନିଦ୍ଦଭୱତୋ ଚୱନୱସେନ ଚୁତି, ଆୟତିଂ ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଉପପାତୋ ନ ହୋତି। ଯତୋ ଗତି ଆଗତି ଚୱନଂ ଉପପାତୋ ନ ହୋତି, ତତୋ ଏୱ ନେୱିଧ, ନ ହୁରଂ, ନ ଉଭୟମନ୍ତରେନ, କାୟସ୍ସ ଗତିୟା ଆଗତିୟା ଚ ଅଭାୱତୋ ସଇସୋ ଚୁତୂପପାତୋ ନତ୍ଥି; ତେନ ନ ଇଧଲୋକେ ଠିତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ନ ପରଲୋକେ ଠିତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ନ ଉଭୟମନ୍ତରେନ ଠିତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ନୟିଧ ଲୋକେ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଇଧଲୋକପରଲୋକୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ସଂସରଣପଦେସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ, ‘‘ନ ଉଭୟମନ୍ତରେନା’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଉଭୟପରିୟାପନ୍ନୋ ନ ହୋତୀତି ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ, ‘‘ନ ଉଭୟତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ଆହ। ଅୟମେୱ ଅନ୍ତୋତି ଯୋ ଇଧଲୋକେ ପରଲୋକେ ଚ ଅଭାୱୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଂ, ଅୟମେୱ ସକଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖମୂଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିୟୋସାନଂ।

୩୯୪।କଣ୍ଡନାଠଇଂ ଛିନ୍ଦୀତି ନାଠଇଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଆରଭି। ତସ୍ମିଂ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଆରଦ୍ଧକ୍ଖଣେ ଛେଦୋ ଚ ୱତ୍ତତି; ମରଣଭୟଞ୍ଚ ଓକ୍କମି ଅୱୀତରାଗଭାୱତୋ, ତତୋ ଏୱ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠାତି। ‘‘ସୋପି ନାମ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଅନୁପୱଜ୍ଜତଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ସରାଗମରଣଂ ମରିସ୍ସତୀ’’ତି ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ବହୁସୋ ୱିପସ୍ସନାୟ ଉଦୟବ୍ବୟଞ୍ଞାଣଂ ପାୱିତତ୍ତା ତାୱଦେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନନ୍ତରଂ କଣ୍ଡନାଠଇଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚୟା ଜୀୱିତନିରୋଧେନ ସମସୀସୀ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟି। ନ ହି ଅନ୍ତିମଭୱିକସ୍ସ ଅରହତ୍ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଜୀୱିତନ୍ତରାୟୋ ହୋତି। ଥେରସ୍ସାତି ଆୟସ୍ମତୋ ଛନ୍ନତ୍ଥେରସ୍ସ। ବ୍ୟାକରଣେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ ‘‘ବ୍ୟାକରଣେନ ହେତୁନା’’ତି। ତନ୍ନିମିତ୍ତଞ୍ହି ଥେରୋ ୱୀରିୟଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତି। ଇମିନାତି, ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିୱଚନେନ। ଥେରୋତି ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ। ପୁଚ୍ଛତୀତି, ଭନ୍ତେ, ତଥା କୁଲସଂସଗ୍ଗପସୁତୋ କଥଂ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ପୁବ୍ବେ କୁଲେସୁ ସଂସଟ୍ଠୱିହାରୀ’’ତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପଞ୍ଞାତସ୍ସପି ଇମସ୍ମିଂ ‘‘ହୋନ୍ତି ହେତେ ସାରିପୁତ୍ତା’’ତିଆଦିନା ଭଗୱତୋ ୱୁତ୍ତ-ଟ୍ଠାନେ ଅସଂସଟ୍ଠଭାୱୋ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ପକ୍କମ୍ପି ନିପକ୍କଂ ୱିୟ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜମାନାପି କେଚି ଅସଞ୍ଞତା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଛନ୍ନୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। ପୁଣ୍ଣୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯୫। ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ‘‘ପଟିସଲ୍ଲାନାତି ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ଅରିୟୱିହାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଇଧ ପନ ଅକତକିଚ୍ଚସ୍ସ ପଟିସଲ୍ଲାନଂ ନାମ କାୟୱିୱେକୋତି ଆହ – ‘‘ପଟିସଲ୍ଲାନାତି ଏକୀଭାୱା’’ତି। ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ରୂପା’’ତି ପନେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟରୂପଂ ୱିଜାନନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱାରଭୂତଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଉଭୟଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ବାହିରଞ୍ଚ ଆୟତନଂ ଅଭିନନ୍ଦିତାଦିସାମଞ୍ଞେନ ତଞ୍ଚେତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ଏକଜ୍ଝଂ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠନ୍ତି ଆହ – ‘‘ତଞ୍ଚେତି ତଂ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚେୱ ରୂପଞ୍ଚା’’ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟସଦ୍ଦେନ ଜୋତିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାତି ତଦୁଭୟଂ, ‘‘ମନୋୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଧମ୍ମା’’ତି ପଦେନ କଥିତମେୱାତି ଇଧ ନ ଗହିତଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ସମୋଧାନେନାତି ସହାୱଟ୍ଠାନେନ, ଚିତ୍ତେନ ନନ୍ଦିୟା ତଣ୍ହାୟ ସହ ପୱତ୍ତିୟା ଚିତ୍ତସହୁପ୍ପତ୍ତିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନନ୍ଦୀ’’ତି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୋଧାନନ୍ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚୟାକାରେ ସହପ୍ପୱତ୍ତି ହୋତି। ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଛନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂଯେୱ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥା ସମୁଦୟୋତି, ତସ୍ମା ଆହ – ‘‘ଇତି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୂ’’ତିଆଦି। କିଲେସୱଟ୍ଟସ୍ସ କମ୍ମୱଟ୍ଟସ୍ସ ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚ କଥିତତ୍ତା ଆହ – ‘‘ୱଟ୍ଟଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀ’’ତି। ଦୁତିୟନୟେତି ‘‘ସନ୍ତି ଚ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେ ଦୁତିୟେ ଦେସନାନୟେ। ପାଟିୟେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀତି ନ ଯଥାନୁସନ୍ଧି ନାପି ଅଜ୍ଝାସୟାନୁସନ୍ଧୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିସ୍ସ ପନ ଇଧ ସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ନତ୍ଥୀତି। ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୂତି ଅକ୍କୋସନେ ପରିଭାସନେ ପାଣିପ୍ପହାରେ ଲେଡ୍ଡୁପ୍ପହାରେ ଦଣ୍ଡପ୍ପହାରେ ସତ୍ଥପ୍ପହାରେ ଜୀୱିତାୱୋରୋପନେତି ଇମେସୁ ସତ୍ତସୁ। ‘‘ଭଦ୍ଦକା ୱତିମେ’’ତିଆଦିନା ଖନ୍ତିପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ସୀହନାଦଂ ନଦାପେତୁଂ।

୩୯୬।ଚଣ୍ଡାତି କୋଧନା, ତେନ ଦୂସିତଚିତ୍ତତାୟ ଦୁଟ୍ଠାତି ୱୁତ୍ତା। କିବ୍ବିସାତି ପାପା। ଫରୁସାତି ଈସକମ୍ପି ପସାଦସିନେହାଭାୱେନ ଲୁଦ୍ଦା। ଫରୁସୱଚନତାୟ ୱା ଫରୁସା, ତଥାଭୂତା ପନ ଲୁଦ୍ଦା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କକ୍ଖଳଆ’’ତି। ଇଦଞ୍ଚ ତେତି, ‘‘ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦଂ ନାସିକଚ୍ଛେଦ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିଂ ଇଦଞ୍ଚ ଅନିଟ୍ଠଂ କରିସ୍ସାମାତି ଭୟଦସ୍ସନେନ ତଜ୍ଜେସ୍ସନ୍ତି।

ଘଟିକମୁଗ୍ଗରେନାତି ଦଣ୍ଡାନଂ କିର ଅଗ୍ଗପସ୍ସେ ଘଟାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ତେନ ସୋ ‘‘ଘଟିକମୁଗ୍ଗରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକତୋଧାରାଦିନା ସତ୍ଥେନ କରୱାଲଖଗ୍ଗାଦିନା। ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରାଦୀନଂ ଏତଂ ନାମ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରାଦୟୋ ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତଂ ପାଠପଦେସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ

‘‘ସଚ୍ଚେନା’’ତିଆଦିମାହ । ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦମେତି ସଂୱରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ, ଦମୋ। ରାଗାଦିପାପଧମ୍ମେ ଦମେତି ଉପସମେତୀତି ଦମୋ, ପଞ୍ଞା। ପାଣାତିପାତାଦିକମ୍ମକିଲେସେ ଦମେତି ଉପସମେତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି ଦମୋ ଉପୋସଥୋ। ବ୍ଯାପାଦୱିହେସାଦିକେ ଦମେତି ୱିନେତୀତି ଦମୋତି ଆହ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସୁତ୍ତେ ଖନ୍ତି ‘ଦମୋ’ତି ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି। ଉପସମୋତି ତସ୍ସେୱ ଦମସ୍ସ ୱେୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଦମୋ ଚ ସୋ ବ୍ଯାପାଦାଦୀନଂ ୱିନଯନଟ୍ଠେନ ତେସଂଯେୱ ଉପସମନଟ୍ଠେନ ଉପସମୋ ଚାତି ଦମୂପସମୋ, ଅଧିୱାସନଖନ୍ତି।

୩୯୭। ତତ୍ଥ ଖନ୍ତିଯଂ କତାଧିକାରୋ ତଂ ଜନପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଅୱସ୍ସଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଦସ୍ସ ଅପଦାନଂ ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ, ‘‘କୋ ପନେସ ପୁଣ୍ଣୋ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଏକ୍ଖାତି ଏତସ୍ମିଂ ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦେ। ଅସପ୍ପାଯୱିହାରନ୍ତି ଭାୱନାଭିଯୋଗସ୍ସ ନ ସପ୍ପାଯଂ ୱିହାରଂ।

ଦ୍ୱେ ଭାତରୋତି ଅୱିଭତ୍ତସାପତେଯ୍ଯା ଅୱିଭତ୍ତୱୋହାରସଂଯୋଗା। ତେନାହ ‘‘ତେସୁ’’ତିଆଦି। ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଭଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଜନପଦେସୁ ୱିକ୍କଯଂ କରୋନ୍ତୋ।

‘‘ବୁଦ୍ଧପୂଜଂ ଧମ୍ମପୂଜଂ ସଙ୍ଘପୂଜଂ କରିସ୍ସାମା’’ତି ତନ୍ନିନ୍ନା। ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ଅଟ୍ଠାସୀତି, ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ୱଚନଂ ଅସ୍ସୁତପୁବ୍ବଂ ସୋତପଥଂ ଉପଗତଂ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତଂ ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପେହି ଛୱିଚମ୍ମାଦୀନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ଅଟ୍ଠାସି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତନ୍ତି ୱିକ୍କିଣନୱସେନ ୱିନିଯୋଜିତଂ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ଭାୱନାୱୀଥିଂ ନ ଓତରତି। ମଯ୍ହଂ ଅସପ୍ପାଯୋତି ମଯ୍ହଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ସପ୍ପାଯୋ ଉପକାରୋ ନ ହୋତି।

କୋଚିଚଙ୍କମିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି ମହତା ସମୁଦ୍ଦୱୀଚିସଦ୍ଦେନ ଉପଦ୍ଦୁତତ୍ତା ଭାୱନାମନସିକାରସ୍ସ ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନତୋ। ତେନାହ ‘‘ସମୁଦ୍ଦୱୀଚିଯୋ’’ତିଆଦି। ସୋତି ମକୁଳଅୱିହାରୋ।

ଉତ୍ତମଜୱେନ ଗଚ୍ଛମାନା ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ମଗ୍ଗଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଦୀପକଂ ପାପୁଣି।

ଉପ୍ପାଦିକଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱାତି ମହାୱାତମଣ୍ଡଲସମୁଟ୍ଠାପନେନ ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ସଂଖୋଭେନ୍ତୋ ମହନ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦଂ ଉଟ୍ଠପେତ୍ୱା।

ଥେରୋ, ‘‘ଅମ୍ହେ ଆୱଜ୍ଜେଯ୍ଯାଥା’’ତି କନିଟ୍ଠସ୍ସ ୱଚନଂ ସରିତ୍ୱା ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଆୱଜ୍ଜେତି, ତସ୍ମା ତଦାପି ଆୱଜ୍ଜେତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତି। ସମ୍ମୁଖେତି ସୀସଟ୍ଠାନେ। ପଟିୱେଦେସୁନ୍ତି ପୱେଦେସୁଂ, ଉପାସକା ମଯନ୍ତି ପଟିଜାନିଂସୁ। ଇମିନାତି ଇମିନା ମଯ୍ହଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତକୋଟ୍ଠାସେନ। ମଣ୍ଡଲମାଠଅନ୍ତି ମୁଣ୍ଡମଣ୍ଡଲମାଠଅସଦିସଂ ପଟିସ୍ସଯଂ। ପରିଚାରକାତି ଅୱସେସଗାମିନୋ।

ସଚ୍ଚବନ୍ଧସ୍ସ ଓକାସଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଏକୂନପଞ୍ଚସତାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଂ ଦିୱସଂ…ପେ… ଅଗ୍ଗହେସି, ତେନ ସୋ ଥେରୋ ପଠମଂ ସଲାକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତାନଂ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ।

ୱାଣିଜଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ୱାଣିଜଗାମସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପଗମ୍ମ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୁତୂହଲଂ।

ମହାଗନ୍ଧକୁଟିଯଂଯେୱାତି ଜେତୱନମହାୱିହାରେ ମହାଗନ୍ଧକୁଟିଯଂଯେୱ। ପରିଚରିତବ୍ବନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାତବ୍ବଂ।

ଗନ୍ଧକଟ୍ଠାନୀତି ଚନ୍ଦନଅଗରୁସଲଠଆଦୀନି ସୁଗନ୍ଧକଟ୍ଠାନି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେୱାତି।

ପୁଣ୍ଣୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ନନ୍ଦକୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯୮ ।ସଙ୍ଘସ୍ସଭାରଂ ଅକାସି ଉପାଯେନ ନନ୍ଦକତ୍ଥେରସ୍ସ ଓୱାଦେନ ୱିନେତବ୍ବାନଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ୱିନଯତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ଇମଂ ପନା’’ତିଆଦି। ପରିଯାଯତି ପୱତ୍ତତୀତି ପରିଯାଯୋ, ପଟିପାଟୀତି ଆହ – ‘‘ପରିଯାଯେନାତି ୱାରେନା’’ତି। ଅସ୍ସାତି ନନ୍ଦକତ୍ଥେରସ୍ସ। ୱଦାପେସି ଅଞ୍ଞେହି ଅତ୍ତନୋ ଅନୋକାସଭାୱଂ। ପରିଯାଯେନ ଓୱଦନ୍ତୀତି ଓୱଦିତୁଂ ସମତ୍ଥା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ୱାରେନ ଓୱଦନ୍ତି। ଇଦଂ ପରିଯାଯେନ ଓୱଦନଂ। ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ

ହୋତି ପସୀଦତି ପୁବ୍ବଚରିଯସିଦ୍ଧେନ ଗାରଓ୍ୱବହୁମାନେନ ଗେହସ୍ସିତପେମଓ୍ୱସେନ।

ଗୋତମୀତି ମହାପଜାପତିଗୋତମୀ। ସେଟ୍ଠିସ୍ସାତି ବାରାଣସିସେଟ୍ଠିନୋ।

ତେତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ। କିଂ ନୁ ଖୋତି ପୁଚ୍ଛି ଚିରତରକାଲଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ପରିଭାୱିତସନ୍ତାନତାଯ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେସୁ ଚ ଗାରଓ୍ୱବହୁମାନତାଯ। ଦୁଗ୍ଗତେହିପି ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତେହିପି ଯଥାୱିଭୱଂ କତା କୁଟି ତୁମ୍ହାକଂ ୱସିତୁଂ ସକ୍କାତି ପୁଚ୍ଛି।

ହତ୍ଥକମ୍ମଂ ଦେଥାତି ହତ୍ଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଦେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆନିସଂସଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱାତି ‘‘ତାଦିସାନଂ ମହେସୀନଂ କତଂ ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ହୋତି। ଆୱାସଦାନଞ୍ଚ ନାମ ମହପ୍ଫଲଂ ମହାନିସଂସଂ ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନେ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଆୱହଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ଆନିସଂସଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା। ଗାଳ୍ହେନ ଓ୍ୱାଦେନ ତଜ୍ଜେତ୍ୱାତି, ‘‘ଇମେସୁ ନାମ କରୋନ୍ତେସୁ ତ୍ୱଂ କସ୍ମା ନ କରୋସି, ମମ ଜେଟ୍ଠକଦାସସ୍ସ ଭରିଯଭାୱଂ ନ ଜାନାସି। ସଚେହିପି କରିଯମାନସ୍ସ ହତ୍ଥକମ୍ମସ୍ସ ଅକରଣେ ତୁଯ୍ହଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ଆଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ଭଯେନ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା। ସତଂ ସତଂ ହୁତ୍ୱାତି ସତଂ ସତଂ ଦାସପୁତ୍ତା ଏକଜ୍ଝଂ ହୁତ୍ୱା ଏକଞ୍ଚ ଏକଞ୍ଚ କୁଟିଂ କତ୍ୱା ଅଦାସି। ଚଙ୍କମନାଦିପରିୱାରନ୍ତି ଚଙ୍କମନରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନଭୋଜନାଦିପରିୱାରଟ୍ଠାନସହିତଂ। ଜଗ୍ଗିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେସୀତି ପରିଚ୍ଚଜାପେସି। ପରିଓ୍ୱଭାପେତ୍ୱାତି ଚେତାପେତ୍ୱା। ତିଚୀୱରାନୀତି ସହସ୍ସଗ୍ଘନିକାନି ତିଚୀୱରାନି କତ୍ୱା ଅଦାସି। କାଲେନ କାଲନ୍ତି କାଲେ କାଲେ, କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ରଜ୍ଜେ ଠିତସ୍ସାତି ସବ୍ବଭୂତୂପକାରରଜ୍ଜେ ଠିତସ୍ସ।

ନନ୍ଦକତ୍ଥେରୋପୀତି ତଦା ଜେଟ୍ଠକଦାସୋ ଏତରହି ନନ୍ଦକତ୍ଥେରୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ। ଜେଟ୍ଠକଦାସିଧୀତା …ପେ… ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନେ ଠିତାତି ମହାପଜାପତିଗୋତମିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଅଯମାଯସ୍ମା ନନ୍ଦକୋତି ଅଯମେୱ ସମୁଦାଗମତୋ ଆଯସ୍ମା ନନ୍ଦକତ୍ଥେରୋ। ଏତାୱ ତା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋତି ଏତାଓ୍ୱତା ସମୁଦାଗମତୋ ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ।

୩୯୯।ହେତୁନାତି ଞାଯେନ ଅୱିପରୀତପଟିପତ୍ତିଯା। ପୁବ୍ବଭାଗା ହି ପୁରିମା ପୁରିମା ପଟିପଦା ପଚ୍ଛିମାଯ କାରଣଂ। ଯାଥାୱସରସତୋ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଯଥାଭୂତସଭାୱତୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ।

୪୦୧।ତଂ ସଭାୱଂ ତଂସଭାୱନ୍ତି ତସ୍ସା ୱେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅନୁରୂପଂ।

୪୦୩।ପଠମତରଂଯେୱ ଅନିଚ୍ଚାତି ତସ୍ସାପି ଛାଯାଯ ଅନିଚ୍ଚଭାୱୋ ପଠମତରଂଯେୱ ସିଦ୍ଧୋ। ନ ହି କଦାଚି ଅନିଚ୍ଚଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତଂ କିଞ୍ଚି ନିଚ୍ଚଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି।

୪୦୪।ଅନୁପହନିତ୍ୱାତି ଅୱିନାସେତ୍ୱା। କଥଂ ପନ ମଂସକାଯଂ ଚମ୍ମକାଯଞ୍ଚ ଅୱିନାସେତ୍ୱା ଇତରେସଂ କନ୍ତନଂ ହୋତୀତି ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚମ୍ମଂ ଅଲ୍ଲିଯାପେନ୍ତୋତି ଚମ୍ମେ ଲଗ୍ଗାପେନ୍ତୋ ଚମ୍ମପଟିବଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତୋ। ଚମ୍ମଂ ବଦ୍ଧଂ କତ୍ୱାତି ୱିୱରକାଲେ ନ ଫାଲେନ୍ତୋ ଚମ୍ମବଦ୍ଧେ କତ୍ୱା। ଏୱଂ ଅକତ୍ୱାତି ଏୱଂ ମଂସଚମ୍ମକାଯାନଂ ୱିନାସନଂ ଅକତ୍ୱା, ୱିଲିମଂସାଦିୱିକନ୍ତନେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିୱେଚେତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ୱିଲିମଂସନ୍ତି ଚମ୍ମନିସ୍ସିତମଂସଂ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକିଲୋମକନ୍ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ନ୍ହାରୂତି ସୁଖୁମନ୍ହାରୁ। ବନ୍ଧନନ୍ତି ଚମ୍ମମଂସାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ। ତେନାହ – ‘‘ସବ୍ବଚମ୍ମେ ଲଗ୍ଗୱିଲିପନମଂସମେୱା’’ତି। ଅନ୍ତରକିଲେସମେୱାତି ଅନ୍ତରେ ଚିତ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ସଉସନ୍ତାନନ୍ତୋଗଧତାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରଭୂତକିଲେସମେୱ।

୪୦୫।ତଜ୍ଜଂ ୱାଯାମନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ପୁରିସେନ କୁଠାରିନା ଛେଜ୍ଜଂ ଛିନ୍ଦିତେ ଛେଜ୍ଜଟ୍ଠାନସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତସ୍ସ ପଟିଘାତଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, କାଯପରିଳାହାଭାୱୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ତସ୍ସ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, କିଚ୍ଚନ୍ତରେ ଅକ୍ଖୁପେକ୍ଖଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାଯ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ୱୀରିଯବଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତି-ପୀତି-ପସ୍ସଦ୍ଧି-ସମାଧି-ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଏୱଂ ନ ୱିନା ଛହି… ପେ… ସକ୍କୋତୀ’’ତି।

୪୦୭।ତେନ କାରଣେନାତି ଯେନ ତାସଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ସା ଧମ୍ମଦେସନା ସପ୍ପାଯା, ଆସେୱନମନ୍ଦତାଯ ପନ ଅଜ୍ଝାସଯେନ ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପା ନ ଜାତାଯେୱ; ପୁନ ତଥା ଦେସନାଯ ସତି ଆସେୱନବଲୱତାଯ ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି; ତେନ କାରଣେନ ତ୍ୱମ୍ପି ତା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ତେନେୱ ଓ୍ୱାଦେନ ଓ୍ୱଦେଯ୍ୟାସୀତି।

୪୧୫।ସବ୍ବପଚ୍ଛିମିକାତି ସବ୍ବାସଂ କନିଟ୍ଠା ସୋତାପନ୍ନା, ଅନରିଯା ତତ୍ଥ କାଚି ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ସେସା ପନ…ପେ… ଖୀଣାସୱା

ଚା”ତି। ଯଦି ଏୱନ୍ତି ଅଖୀଣାସୱାପି ତାଦିସା ଭିକ୍ଖୁନୀ ଅତ୍ଥି। ଏୱଂ ସତି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଭାୱେନପି ସତି ଖୀଣାସୱଭାୱେ ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ଅପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଚୋଦେତି, “କଥଂ ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପା”ତି? ଇତରୋ ଅଜ୍ଝାସଯପାରିପୂରିଯାତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା, “ଯସ୍ସ ହୀ”ତିଆଦିନା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ଅଜ୍ଝାସଯପାରିପୂରିଯାତି ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯପାରିପୂରିଯା, ନ ସବ୍ବସୋ ଗୁଣପାରିପୂରିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ “କଦା ନୁ ଖୋ”ତିଆଦି। ଏତେନ ପାଦକଜ୍ଝାନସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନାନଂ ୱିସଦିସତାଯ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାକାଲେ ପୱତ୍ତଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗାନଂ ୱିସେସତାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ନନ୍ଦକୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୫। ରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୬।ୱିମୁତ୍ତିଂପରିପାଚେନ୍ତୀତି କିଲେସାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିଭୂତଂ ଅରହତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ ପାଚେନ୍ତି ସାଧେନ୍ତି ନିବ୍ବାପେନ୍ତୀତି ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା। ଧମ୍ମାତି କାରଣଧମ୍ମା। ତେନାହ – “ୱିସୁଦ୍ଧିକାରଣୱସେନା”ତି, ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତାଯ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ସମ୍ପାଦନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦଯୋ ୱିସୁଜ୍ଝମାନା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯାୱ ସବ୍ବସୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୋଚେନ୍ତା ଅଗ୍ଗଫଲୱିମୁତ୍ତିଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। ତେସଂ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧି ବାଲପରିୱଜ୍ଜନେନ ପଣ୍ଡିତପଯିରୁପାସନେନ ପସାଦାୱହଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଚ ହୋତି। ତତୋ ଇଧ ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, “ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ”ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଅସ୍ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ସଦ୍ଧାରହିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ। ତେ ହି ନିସ୍ସାଯ ନ କଦାଚି ସଦ୍ଧା ସମ୍ଭୱତି, ତେସଂ ପନ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନେନ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅସଦ୍ଧିଯମେୱ ୱଡ୍ଢତି, ତସ୍ମା ତେ ପଟିଭଯମଗ୍ଗୋ ୱିଯ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବା। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯନ୍ତି ଚ ସଦ୍ଧାଯ ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ଅସଦ୍ଦେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନେ ପୁଗ୍ଗଲେ। ତେ ହି ନିସ୍ସାଯ ସଦ୍ଦେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଭିଯ୍ୟୋଭାୱଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜତି। ସଦ୍ଦେଯ୍ୟୱତ୍ଥୂତି ଚ ବୁଦ୍ଧାଦୀନି ରତନାନି କମ୍ମକମ୍ମଫଲାନି ଚ। ସେୱତୋତି ଲବ୍ଭୁମାନଂ ସଦ୍ଧାସମ୍ପଦଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ୱଡ୍ଢେତୁଞ୍ଚ ନିସେୱତୋ। ସେସପଦାନି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନି। ଅଥ ୱା ସେୱତୋ ଉପସଙ୍କମତୋ। ଭଜତୋ ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଭତ୍ତିଂ କୁବ୍ବତୋ। ପଯିରୁପାସତୋତି ତେସଂ ଓୱାଦାନୁସାସନିକରଣୱସେନ ଉପଟ୍ଠହତୋ। ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତା ନାମ ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣପଟିସଂଯୁତ୍ତା ପସାଦାୱହା ସମ୍ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତାଦଯୋ। ତେ ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ପସନ୍ନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ଭିଯ୍ୟୋଭାୱଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଇମେହି ତୀହାକାରେହୀତି ଇମେହି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ତୀହି କାରଣେହି। ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ସୂପହାରତୋ ଚ ଆସେୱନଂ ଭାୱନଂ ଲଭନ୍ତି। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି ମଗ୍ଗଫଲାୱହଭାୱେନ ଅଚ୍ଛତି ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପାପୁଣାତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – କୁସୀତେତି ଅଲସେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରେ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯେତି ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯେ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନେ। ସମ୍ମପ୍ପଧାନେତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତେ ଚତ୍ତାରୋ ଉପାଯପ୍ପଧାନେ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅୱେକ୍ଖତୋ। ତେ ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ଲୀନଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ଆରମ୍ଭଧାତୁଆଦି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିଧିନା ସତିସମ୍ପଦାଯ ଉପ୍ପାଦାଯ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ଅସମାହିତେ ଭନ୍ତମିଗଭନ୍ତଗୋଣସପ୍ପଟିଭାଗେ ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତେ। ସମାହିତେ ଉପଚାରସମାଧିନା ଅପ୍ପନାସମାଧିନା ଚ ସମ୍ମଦେୱ ସମାହିତଚିତ୍ତେ। ଝାନୱିମୋକ୍ଖେତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରାଦିଝାନାନି ପଠମାଦିୱିମୋକ୍ଖେ ଚ। ତେସଞ୍ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଉପରୂପରି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସମାଧାନାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞେତି ନିପ୍ପଞ୍ଞେ, ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାସୱନସମ୍ମସନାଭାୱେନ ସବ୍ବସୋ ପଞ୍ଞାରହିତେ ଚ। ପଞ୍ଞୱନ୍ତେତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚ ସମନ୍ନାଗତେ। ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯନ୍ତି ଗମ୍ଭୀରଂ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦଂ ଞାଣସ୍ସ ଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ, ଯତ୍ଥ ୱା ଗମ୍ଭୀରଞାଣସ୍ସ ଚରିଯଂ ପୱତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ସମ୍ମୋହଂ ୱିଧମତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପାଦାଯ ଭିଯ୍ୟୋଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ସୁତ୍ତନ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେତି ସୁତ୍ତସମୂହେ।

ପୁବ୍ବେ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିକାରଣାନି, “ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା”ତି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଇଧ ସଦ୍ଧାଦିକେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, “ଅପରେପୀ”ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯତା ଦସ୍ସିତା ଏୱ, ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ପନ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯତାଯ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି ୱିପସ୍ସନାଭାୱତୋ। ତେନାହ – “ଇମେ ପଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯା ସଞ୍ଞା”ତି। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଦଯୋତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା ସୀଲସଂୱରୋ ଅଭିସଲ୍ଲେଖକଥା ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ ନିବ୍ବେଧିକା ପଞ୍ଞା ଇମେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ “ମେଘିଯସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ” (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୧) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତଲୋକଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ୱିସେସତୋ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ।

୪୧୯। ଆୟସ୍ମତୋ ରାହୁଲସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପରିପକ୍କତ୍ତା ସଦ୍ଧିଂ ପଟ୍ଠପିତପତ୍ଥନା ଦେୱତା ଉଦିକ୍ଖମାନା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, – "କଦା ନୁ ଖୋ ଉତ୍ତରି ଆସୱାନଂ ଖୟେ ୱିନେସ୍ସତୀ"ତି। ଯଦା ପନ ସତ୍ଥା ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କେସି, ତାୱଦେୱ ସମାନଜ୍ଝାସୟତାୟ ସବ୍ବକାଲଂ ତଙ୍ଖଣଂ ଆଗମେନ୍ତିୟୋ ତା ଦେୱତାୟୋ ତଂ ସମୱାୟଂ ଦିସ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଅନ୍ଧୱନସ୍ମିଂୟେୱ ସନ୍ନିପତିତା। ଉପାଲିସ୍ସ ଗହପତିନୋ ଦୀଘନଖପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ଦେସନାକିଚ୍ଚେନ ପୱତ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋତି ତେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୩୦) ପଠମମଗ୍ଗୋ "ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନଟ୍ଠସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମାୟୁନୋ ପନ ଫଲଞ୍ଞାଣାନି ହେଟ୍ଠିମାନି ତୀଣି ସାତିସୟାନୀତି ବ୍ରହ୍ମାୟୁସୁତ୍ତେ(ମ। ନି। ୨।୩୮୩ ଆଦୟୋ) ତୀଣି ଫଲାନି "ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନି। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଆୟସ୍ମତୋ ରାହୁଲସ୍ସ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଫଲଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ ସାତିସୟୋ, ତାହି ଚ ଦେୱତାହି ଯଂ ଞାଣଂ ଅଧିଗତଂ, ତଂ ସାତିସୟମେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ – "ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା, ଚତ୍ତାରି ଚ ଫଲାନି ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତିୱେଦିତବ୍ବାନୀ"ତି। କିଂ ପନ ସାୱକାନଂ ସଚ୍ଚାଭିସମୟଞ୍ଞାଣେ ଅତ୍ଥି କୋଚି ୱିସେସୋତି? ଆମ ଅତ୍ଥି। ସୋ ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୟ ପୱତ୍ତିଆକାରୱିସେସେନ ଲବ୍ଭମାନୋ କାଚି ୱିସେସମତ୍ତା। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ଅଭିଧମ୍ମେ "ନୋ ଚ ଖୋ ଯଥା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସା"ତି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ପତି ୱିସେସକିତ୍ତନେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। କିଂ ପନ ଆୟସ୍ମା ରାହୁଲୋ ୱିୟ ତା ଦେୱତା ସବ୍ବା ଏକଚିତ୍ତା ପଗେୱ ଚତ୍ତାରି ଫଲାନି ଅଧିଗଣ୍ହିଂସୂତି? ନୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତତ୍ଥ ହୀ"ତିଆଦିମାହ। କିତ୍ତକା ପନ ତା ଦେୱତାତି ଆହ "ତାସଞ୍ଚ ପନା"ତିଆଦି।

ରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ଛଛକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨୦।ଆଦିମ୍ହିକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ଆଦିକୋଟ୍ଠାସେ କଲ୍ୟାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ୱା ଆଦିକଲ୍ୟାଣୋ, ତଂ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ଆଦିକଲ୍ୟାଣଭାୱୋ ଚ ଦୋସୱିଗମେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ଯଞ୍ହି ସବ୍ବସୋ ୱିଗତଦୋସଂ, ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଗୁଣମେୱ ହୋତୀତି "ନିଦ୍ଦୋସ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କତ୍ୱାତି ଚ ପଦଂ, "କଲ୍ୟାଣଂ କତ୍ୱା ଭଦ୍ଦକଂ କତ୍ୱା"ତି ପୁରିମପଦଦ୍ୱୟେନପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଦେସନାକାରୋ ହି ଇଧ କଲ୍ୟାଣସଦ୍ଦେନ ଗହିତୋ। ତେନେୱାହ – "ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣତା ଦସ୍ସିତା ହୋତୀ"ତି, ଦୁତିୟେ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣତା ମୁଖ୍ୟେନେୱ କଥିତା ଇତରସ୍ସ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ। ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଂ ପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟଞ୍ଚ ଦେସନାୟ ଥୋମନା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣାୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ, "ଇତି ଭଗୱା ଅରିୟୱଂସ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମଗ୍ଗହଣମ୍ପି ଦେସନାୟ ଥୋମନା ଏୱାତି "ନୱହି ପଦେହୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱେଦନା ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ, ତଞ୍ଚ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ ଉପାୟୋ ୱିପସ୍ସନାତିଆହ – "ସହୱିପସ୍ସନେନ ମଗ୍ଗେନ ଜାନିତବ୍ବାନୀ"ତି। ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦିକିଚ୍ଚେନ ନିବ୍ବତ୍ତିୟା ଅସମ୍ମୋହତୋ ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ। ତେଭୂମକଚିତ୍ତମେୱ କଥିତଂ ସମ୍ମସନଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏସ ନୟୋ ଧମ୍ମାୟତନାଦୀସୁପି। ଧମ୍ମାୟତନସ୍ସ ୱା ଆୟତନଭାୱତୋ ବହିଦ୍ଧାଗହଣଂ, ନ ସବ୍ବସୋ ଅନଜ୍ଝତ୍ତଭାୱତୋ। ୱିପାକୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ଜୱନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନତଣ୍ହାତି ଛତ୍ତିଂସୱିପାକୱେଦନଂ ନିସ୍ସାୟ ଏୱଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ ଅନୁଭୱେୟ୍ୟନ୍ତି ଅକୁସଲଜୱନକ୍ଖଣତୋ ଉପ୍ପନ୍ନତଣ୍ହା।

୪୨୨।ପାଟିୟେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀତି ଯଥାନୁସନ୍ଧିଆଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠାତି ୱିଞ୍ଞାଣଫସ୍ସୱେଦନାତଣ୍ହାନଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଦସ୍ସନେନ ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀନଂ ରୂପାୟତନାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତା ଦୀପିତା ଅପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟାଭାୱତୋ, ଯଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିକଂ, ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପାଦୱୟତ୍ତତୋ, ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତାତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଚ ଛନ୍ନଂ ଛକ୍କାନଂ ୱସେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗକରଣେନ ଅତ୍ଥତୋ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ୱିଭାୱିତଂ। ନ ସରୂପତୋତି ସରୂପତୋପି ତଂ ୱିଭାୱେତୁକାମୋ ତେନେୱ ଛଛକ୍କାନଂ ୱସେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗନୟେନ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ଅନ୍ୱୟତୋ ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା – "ଚକ୍ଖୁ ଅତ୍ତାତି ଯୋ ୱଦେୟ୍ୟା"ତିଆଦିମାହାତି ଯଥାନୁସନ୍ଧିକାୱ ଦେସନା ୱିଭାୱିତା। ତେନାହ "ହେଟ୍ଠା କଥିତାନଂ ହୀ"ତିଆଦି। ହେଟ୍ଠା ପନ ଛନ୍ନଂ ଛକ୍କାନଂ ୱସେନ ୱିନିବ୍ଭୋଗଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ୱିଭାୱିତଂ , ଇଧ ପନ ସରୂପତୋ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଅନୁସନ୍ଧନ୍ତରଭାୱଜୋତନା। ଯଦିପି ଅନତ୍ତଭାୱୋ ନାମ ଚତୁସୁପି ସଚ୍ଚେସୁ ଲବ୍ଭତେୱ, ସବ୍ବେପି ହି ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା, ଇମେ ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱେପି ନୟା ସମ୍ମସନୱସେନ ପୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ – "ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥ"ନ୍ତି। ନ ଉପପଜ୍ଜତୀତି ଉପପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଯୁତ୍ତିୟା ନ ସମେତୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ "ନ ଯୁଜ୍ଜତୀ"ତି। ଅତ୍ତୱାଦିନା – "ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ"ତି ଅଭିମତୋ, ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦୱନ୍ତତାୟ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଯଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତା, ତସ୍ମା "ଚକ୍ଖୁ ଅତ୍ତାତି ଯୋ ୱଦେୟ୍ୟ, ତଂ ନ ଉପପଜ୍ଜତୀ"ତିଆଦି। ସଙ୍ଖାୟୱତ୍ଥୁ ଚକ୍ଖୁ ଅନତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚଭାୱତୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ଘଟୋ, ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିଭାୱତୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ଘଟୋ, ଚକ୍ଖୁ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତି ଉପ୍ପାଦାଦିସମ୍ଭୱତୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ଘଟୋ। ୱିଗଚ୍ଛତୀତି ଭଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିୟା ସଭାୱୱିଗମେନ ୱିଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ "ନିରୁଜ୍ଝତୀ"ତି।

୪୨୪। ଯସ୍ମା କିଲେସୱଟ୍ଟମୂଲକଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ, କମ୍ମୱଟ୍ଟମୂଲକଞ୍ଚ ୱିପାକୱଟ୍ଟଂ। କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତି ଚ ତଣ୍ହାଦିଗ୍ଗାହପୁବ୍ବିକା, ତସ୍ମା ''ତିଣ୍ଣଂ ୱା ଗାହାନଂ ୱସେନ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୁ''ନ୍ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ପନ ତଣ୍ହାପକ୍ଖିକା ଧମ୍ମା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଚକ୍ଖାଦଯୋ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ୱସେନ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୁ''ନ୍ତି। ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହାୱ ୱେଦିତବ୍ବା ସକ୍କାଯଗାମିନିପଟିପଦାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ''ଏତଂ ମମା''ତିଆଦିନା ଗହଣମେୱେତ୍ଥ ଅନୁପସ୍ସନାତି ଆହ – ''ଗାହତ୍ତଯୱସେନ ପସ୍ସତୀ''ତି।

ତିଣ୍ଣଂ ଗାହାନଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନାତି ତଣ୍ହାଦିଗ୍ଗାହପଟିପକ୍ଖଭୂତାନଂ ଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନଂ ୱସେନ, ତାହି ୱା ତିଣ୍ଣଂ ଗାହାନଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱିନିୱେଠନୱସେନ ଅନୁପ୍ପାଦନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱିୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ସକ୍କାଯନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ଏତ୍ଥ ନିରୋଧଧମ୍ମୋ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ – ''ନିରୋଧୋ…ପେ… ଦସ୍ସେତୁ''ନ୍ତି। ପଟିସେଧୱଚନାନୀତି ପଟିକ୍ଖେପୱଚନାନି।

୪୨୫। ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଅନୁପାଦିଯନୱଚନାନି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତାନି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂଯେୱ ଅଭିନନ୍ଦନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯନ୍ତୀତି ଆହ – ''ଅନୁସେତୀତି ଅପ୍ପହୀନୋ ହୋତୀ''ତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ହି ଅପ୍ପହୀନୋ ଥାମଗତୋ ରାଗାଦିକିଲେସୋ ଅନୁସଯୋ କାରଣଲାଭେ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଭାୱତୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖକିଲେସଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚେୱ କିଲେସଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ। ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଞ୍ହି କିଲେସଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକରଣଂ, ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ।

୪୨୬।ତେସନ୍ତି ଅନୁସଯାନଂ। ପଟିକ୍ଖେପୱସେନାତି ପଜହନୱସେନ, ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜଂ ପଜହିତ୍ୱାତି ଅନୱସେସତୋ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେତ୍ୱା। କାମଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଞ୍ଚାଣମ୍ପି ଅୱିଜ୍ଜାପହାଯିନୀ ୱିଜ୍ଜା ଏୱ, ତଂ ପନ ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନୱସେସପ୍ପହାଯକଂ ନ ହୋତି, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞ୍ଚାଣେ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଲେସୋପି ନାୱସିସ୍ସତୀତି ତଦେୱ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପହାଯକନ୍ତି ଆହ – ''ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା''ତି।

୪୨୭। ସଯମେୱ ତଥାଗତେ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଦେସେନ୍ତେ ସଟ୍ଠି ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତାତି ଅନଚ୍ଛରିଯମେତଂ, ଅଥ କିଂ ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଆହ ''ଇମ''ନ୍ତିଆଦି। କଥେନ୍ତେପୀତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ, ଇମିନାୱ ପକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପତ୍ତା ଏୱାତି ସଟ୍ଠି ଭିକ୍ଖୂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ଏୱାତି ଯୋଜନା। ଏତମ୍ପି ଅନଚ୍ଛରିଯଂ, ସବ୍ବେ ସମ୍ମୁଖା ସାୱକା ସମୁଦାଗମା ମହାଭିଞ୍ଞା ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦା ତଥା ତଥା ସପ୍ପାଟିହାରିଯଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୀତି। ତେନାହ – ''ମହାଭିଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତା ହି ତେ ସାୱକା''ତି।

ମହାମଣ୍ଡପେତି ଲୋହପାସାଦସ୍ସ ପୁରତୋ ଏୱ ମହାଭିକ୍ଖୁସନ୍ନିପାତୋ ଜାତୋତି ତେସଂ ପହୋନକୱସେନ କତେ ମହତି ସାଣିମଣ୍ଡପେତି ୱଦନ୍ତି। ତେସୁପି ଠାନେସୂତି ତେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତମହାମଣ୍ଡପାଦୀସୁ ଠାନେସୁ। ମହାଥେରୋ ଅହୋତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଦେୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଗୁଣେ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ମହାଥେରୋ, ତଥାପି ୱତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ପସୀଦିତ୍ୱା ''ତ୍ୱଂ ପନ ନ୍ହାପେହୀ''ତି ଆହ।

ହେଟ୍ଠାପାସାଦେତି ଚ କଲ୍ୟାଣିଯମହାୱିହାରେ ଉପୋସଥାଗାରେ ହେଟ୍ଠାପାସାଦେ ଏକଦା ଉପରିପାସାଦେ ଏକଦା, କଥେସୀତି। ଚୂଳଅନାଗସ୍ସ ତଥା ମହତୀ ପରିସା ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦନଂ ଅହୋସୀତି କେଚି । ଥେରୋ ପନ ମହିଦ୍ଧିକୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ତାୱ ମହତିଂ ପରିସଂ ଅଭିଞ୍ଞାପେସୀତି ଅପରେ।

ତତୋ ତତୋତି ତସ୍ସଂ ତସ୍ସଂ ଦିସାଯଂ। ଏକୋୱାତି ଏକଚ୍ଚୋ ଏୱ, ନ ବହୁସୋ, କତିପଯାୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଛଛକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୭। ମହାସଳାଯତନିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨୮। ମହନ୍ତାନି ସଳାଯତନାନି ଅଧିକିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା ମହାସଳାଯତନିକଂ, ମହନ୍ତତା ଚ ତେସଂ ମହନ୍ତଂ ଲୋକସନ୍ନିୱାସଂ ଅଭିବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଅଯୋନିସୋ ଗଯ୍ହମାନାନଂ ମହତୋ ଅନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନତୋ, ଯୋନିସୋ ଗଯ୍ହମାନାନଂ ମହତୋ ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ସଂୱତ୍ତନତୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଜୋତକନ୍ତି ବୋଧକଂ।

୪୨୯। ସିଖାପ୍ପତ୍ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ଜାନନମ୍ପି ଯଥାଭୂତଜାନନମେୱ ମଗ୍ଗେନ ଜାନନସ୍ସ ଆସନ୍ନକାରଣଭାୱତୋତି ଆହ – ‘‘ସହୱିପସ୍ସନେନ ମଗ୍ଗେନ ଅଜାନନ୍ତୋ’’ତି। ୱୁଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚଯସମୋଧାନେନ ଭୱଯୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାୱାସପାଠଇଯା ଅପରାପରଂ ପରିୱୁଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂଭୂତା ପଗୁଣଭାୱମାପାଦିତା ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମା ୱିଯ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ୱସୀଭାୱଂ ପାପିତା ଝାନାଭିଞ୍ଞା ୱିଯ ଚ ୱସୀଭୂତା ହୁତ୍ୱା ଉପରୂପରି ବ୍ରୂହେନ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘ୱସୀଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ତଥା ହି ତେ କଦାଚି ଭୱପତ୍ଥନାଯ ଅନୁପ୍ପାଦିତାଯପି ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନେୱସ୍ସା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାୱ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଦସ୍ସନାଯତନେନ ୱିନାସଦସ୍ସନତୋ ପୱତ୍ତନ୍ତି ପରିୱଡ୍ଢନ୍ତି ଚ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଦରଥାତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନସହଗତା ଅକୁସଲଦରଥା। ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଦରଥା ୱେଦିତବ୍ବା। ସନ୍ତାପାତି ଦରଥେହି ବଲୱନ୍ତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସଯସ୍ସ ଚ ସନ୍ତାପନକରା। ପରିଳାହାତି ତତୋପି ବଲୱତରା ତେସଂଯେୱ ପରିଦହନକରା।

୪୩୦।ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସୁଖଂ, ନ କାଯପ୍ପସାଦସନ୍ନିସ୍ସିତସୁଖମେୱ। ମନୋଦ୍ୱାରିକସୁଖନ୍ତି ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତସୁଖଂ, ନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଚେତସିକସୁଖଂ ତସ୍ସ କାଯିକସୁଖଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତତ୍ତା। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନେନ ସମାପଜ୍ଜନଂ ୱା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ୱା ନତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନେନ ତସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ତପ୍ପସଙ୍ଗସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତମ୍ପି ଜନେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ କଥଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ହୋତୀତି ଚେ? ତଥାପି ତସ୍ସ ଆସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ ତାଦିସସ୍ସ ପୁବ୍ବାଭୋଗସ୍ସ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଏତେନେୱ ଯା କେସଞ୍ଚି ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅକୋୱିଦାନଂ ଘଟସଭାୱାଦୀସୁ ବୁଦ୍ଧିତୁଲ୍ଯକାରିତାପତ୍ତିଚୋଦନା; ସା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା ତଂତଂପୁରିମାଭୋଗୱସେନ ତେନ ତେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକାଭିନିଯତମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପରତୋ ପୱତ୍ତମାନମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱିସେସସ୍ସ ୱିନିଚ୍ଛିନିତବ୍ବତୋ। ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତକମେୱ ହୋତୀତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ତାଦିସଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥନିଚ୍ଛଯକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କେୱଲଂ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ଅଯନ୍ତି ‘‘ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସିନୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା।

୪୩୧।କୁସଲଚିତ୍ତ…ପେ… ଭୂତସ୍ସାତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାସହଗତକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚେତୋସୁଖସମଙ୍ଗୀଭୂତସ୍ସ। ପୁବ୍ବସୁଦ୍ଧିକାତି ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିତୋ, ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭତୋପି ୱା ପୁବ୍ବେୱ ସୁଦ୍ଧା। ତେନାହ – ‘‘ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରିସୁଦ୍ଧାୱ ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ସବ୍ବତ୍ଥକକାରାପକଙ୍ଗାନୀତି ସୀଲୱିସୋଧନସ୍ସ ଚିତ୍ତସମାଧାନସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଭିଯୋଗସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବକିଲେସପହାନସ୍ସାତି ସବ୍ବସ୍ସପି ମଗ୍ଗସମ୍ଭାରକିଚ୍ଚସ୍ସ କାରାପକଙ୍ଗାନି। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ୱା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକୋ ୱା ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋ ହୋତି।

ଇମମେୱ ସୁତ୍ତପଦେସଂ ଗହେତ୍ୱାତି, ‘‘ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦିନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂଯେୱ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଗହିତତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋତି ୱଦତି। ସୋତି ତଥା ୱଦନ୍ତୋ ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ। ଅନନ୍ତରୱଚନେନେୱାତି, ‘‘ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦିୱଚନସ୍ସ, ‘‘ଏୱମସ୍ସାଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନନ୍ତରୱଚନେନ। ପଟିସେଧିତବ୍ବୋତି ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବୋ। ‘‘ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ହି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଭାୱଂ ଉଜୁକମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ଯା ତଥାଭୂତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀ’’ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଏୱ ଅଙ୍ଗାନଂ ଗହଣଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତରି ଚା’’ତିଆଦି। ସମ୍ମାୱାଚଂ ଭାୱେତି ଅରିଯମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ। ତେନାହ ‘‘ମିଚ୍ଛାୱାଚଂ ପଜହତୀ’’ତି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ସମ୍ମାୱାଚା ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ମିଚ୍ଛାୱାଚା ପଜହୀଯତୀତି। ସହେୱ ୱିରତିଯା ପୂରେନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତିଯା ୱିନା ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରିସୁଦ୍ଧାନେୱ ୱଟ୍ଟନ୍ତି ପରିସୁଦ୍ଧେ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସେୱ ଭାୱନାଯ ଇଜ୍ଝନତୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଗନ୍ଥନ୍ତରେନପି ସମତ୍ଥେତୁଂ, ‘‘ସୁଭଦ୍ଦସୁତ୍ତେପି ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତସତେସୁ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋୱ ମଗ୍ଗୋ ଆଗତୋ, ନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସମ୍ମାସତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିଚତୁକିଚ୍ଚସାଧିକା ହୋତୀତି ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ଆହ। ନ ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତତାୱସେନ। ଏସ ନଯୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାଦୀସୁପି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତମାନା ଯୁଗନଦ୍ଧା ଯୁତ୍ତା ୱିଯ ଅରିଯମଗ୍ଗଯୁଗନଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଟିବଦ୍ଧାତି ଯୁଗନଦ୍ଧା। ତେନାହ – ‘‘ଏକକ୍ଖଣିକଯୁଗନଦ୍ଧା’’ତି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଏୱ ହି ସମଥୱିପସ୍ସନା ଏକକ୍ଖଣିକା ହୁତ୍ୱା ସମଧୁରଂ ୱତ୍ତନ୍ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଏତେ ହୀ’’ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଖଣେ ସମାପତ୍ତି, ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିପସ୍ସନାତି ଇଦଂ ତେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚତୋ ଅଧିକଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ନ ହି ପଞ୍ଞାରହିତା ସମାପତ୍ତି, ସମାଧିରହିତା ଚ ୱିପସ୍ସନା ଅତ୍ଥି। ଅରିଯମଗ୍ଗେ ପନ ଏକକ୍ଖଣିକା ସମଧୁରତାଯ ଏକରସଭାୱେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଫଲୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମହାସଳାଯତନିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ନଗରୱିନ୍ଦେଯ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩୫।ସମୱିସମଂଚରନ୍ତୀତି କାୟସମାଦିଂ ସମଞ୍ଚେୱ, କାୟୱିସମାଦିଂ ୱିସମଞ୍ଚେୱ ଚରନ୍ତି କରୋନ୍ତି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଂ ପନ ସମୱିସମଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱିସଦିସତ୍ତା ନ ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ ସମ୍ଭୱତୀତି ଆହ – ‘‘କାଲେନ ସମଂ କାଲେନ ୱିସମ’’ନ୍ତି। ସମଚରିୟମ୍ପି ହି ଏତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ସମଚରିୟାୟ ଜୋତିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ।

୪୩୭। ଆକରୋନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ଞାପେନ୍ତି ପବୋଧେନ୍ତୀତି ଆକାରା, ଞାପକକାରଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘କେ ଆକାରାତି କାନି କାରଣାନୀ’’ତି। ଅନୁବୁଦ୍ଧିୟୋତି ଅନୁମାନଞାଣାନି। ତଞ୍ହି ୟଥାଦିଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ଦିଟ୍ଠଭାୱେନ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ‘‘ଅନ୍ୱୟା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ହରିତତିଣଚମ୍ପକୱନାଦିୱସେନାତି ହରିତକମ୍ବଲାଦିସଦିସତିଣାଦିୱସେନ ୱିତ୍ଥାରିତକନକପଟାଦିସଦିସୱିକସିତଚମ୍ପକୱନାଦିୱସେନ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ କୀଚକୱେଣୁସଦ୍ଦମଧୁରସଫଲାଫଲୱସେନ ସଦ୍ଦରସାନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଚମ୍ପକୱସେନେୱ ପନ ଫସ୍ସଗନ୍ଧାନମ୍ପି ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ତେନାହ – ‘‘ରୂପାଦୟୋ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଅତ୍ଥୀ’’ତି। ‘‘ଇତ୍ଥିରୂପାଦୀନି ସନ୍ଧାୟେତଂ କଥିତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧା ୱା ହୋନ୍ତୁ ରୂପାଦୟୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧା ୱା, ସବ୍ବେପି ଚେତେ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତତାୟ କାମଗୁଣା ଏୱାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱିସଭାଗିତ୍ଥିଗତା ରୂପାଦୟୋ ସୱିସେସଂ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ‘‘ତାନି ହୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ତାନୀତି ରୂପାଦୀନି। ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି, ‘‘ୟସ୍ମା ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇତ୍ଥିରୂପାଦୀନି ସନ୍ଧାୟ ଏତଂ କଥିତ’’ନ୍ତି। ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ପୁରିସସ୍ସ ଚତୁଭୂମକଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦାୟ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋମୁଟ୍ଠିଗତଂ ୱିୟ କତ୍ୱା। ‘‘ହତ୍ଥିକାୟଂ ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୬) ହି ଗହଣଂ ପରିୟାଦାନଂ ନାମ, ‘‘ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ସବ୍ବଂ କାମରାଗଂ ପରିୟାଦିୟତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୨) ଖେପନଂ ପରିୟାଦାନଂ, ଇଧ ଉଭୟମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ଇଦାନି ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନେୱ ସାଧେତୁଂ, ‘‘ୟଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦୀସୁ ନ-କାରୋ ପଟିସେଧତ୍ଥୋ। ଅହନ୍ତି ଭଗୱା ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଭିକ୍ଖୱେତି ଭିକ୍ଖୂ ଆଲପତି। ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଇତ୍ଥିରୂପତୋ ଅଞ୍ଞଂ। ଏକରୂପମ୍ପୀତି ଏକମ୍ପି ରୂପଂ। ସମନୁପସ୍ସାମୀତି ଞାଣସ୍ସ ସମନୁପସ୍ସନା ଅଧିପ୍ପେତା, ହେଟ୍ଠା ନ-କାରଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ‘‘ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସବ୍ବସୋ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଏକରୂପମ୍ପି ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ’’ତି। ୟଂ ଏୱଂ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠତୀତି ୟଂ ରୂପଂ ରୂପଗରୁକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ସବ୍ବମ୍ପି କୁସଲଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା ଖେପେତ୍ୱା ଚ ତିଟ୍ଠତି। ୟଥୟିଦଂ ଇତ୍ଥିରୂପନ୍ତି ଇତ୍ଥିୟା ରୂପକାୟଂ। ରୂପସଦ୍ଦୋ ଖନ୍ଧାଦିଅନେକତ୍ଥୱାଚକୋ, ଇଧ ପନ ଇତ୍ଥିୟା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନେ ରୂପାୟତନେ ୱଣ୍ଣଧାତୁୟଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଇତ୍ଥିରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦାୟ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଇଦଂ ପୁରିମସ୍ସେୱ ଦଳ୍ହୀକରଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମଂ ‘‘ୟଥୟିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇତ୍ଥିରୂପ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଓପମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ପରିୟାଦାନଭାୱେ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ନଗରୱିନ୍ଦେୟ୍ୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ପିଣ୍ଡପାତପାରିସୁଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩୮। ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ପଟିସଲ୍ଲୀୟନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଉପରି ଚ ପାଠଇୟଂ, ‘‘ସୁଞ୍ଞତାୱିହାରେନ ଖୋ ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଏତରହି ବହୁଲଂ ୱିହରାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୪୩୮) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ପଟିସଲ୍ଲାନାତି ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ’’ତି ଆହ।

ୱିପ୍ପସନ୍ନାନୀତି ୱିସେସତୋ ପସନ୍ନାନି। ଓକାସୱସେନାତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପତିଟ୍ଠିତୋକାସୱସେନ। ନନୁ ତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସଭାୱତୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନାନି ହୋନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ହୋନ୍ତି। ନ ହିଦଂ ତାଦିସଂ ପସନ୍ନତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ପନ ସନ୍ତପଣୀତସମାପତ୍ତିସମୁଟ୍ଠିତାନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନଂ ଚିତ୍ତଜରୂପାନଂ ୱସେନ ସେସତିସନ୍ତତିରୂପାନଂ ସେଟ୍ଠତରଂ ପଣୀତଭାୱାପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଫଲସମାପତ୍ତିତୋତି ସୁଞ୍ଞତାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ସମାପନ୍ନଫଲସମାପତ୍ତିତୋ। ମହନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ପୁରିସାନଂ ୱିହାରୋ ମହାପୁରିସୱିହାରୋ। ତେନାହ – ‘‘ବୁଦ୍ଧ…ପେ… ୱିହାରୋ’’ତି। ୱିହାରତୋ ପଟ୍ଠାୟାତି ପରିକ୍ଖିତ୍ତେ ଚ ୱିହାରେ ପରିକ୍ଖେପତୋ ପଟ୍ଠାୟ, ଅପରିକ୍ଖିତ୍ତେ ଚ ପରିକ୍ଖେପାରହଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ। କେଚି ପନ ‘‘ୱିହାରବ୍ଭନ୍ତରତୋ ପଟ୍ଠାୟା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ୟାୱ ଗାମସ୍ସ ଇନ୍ଦଖୀଲାତି ଗାମସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରିନ୍ଦଖୀଲୋ। ଗେହପଟିପାଟିୟାଚରିତ୍ୱାତି ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା। ୟାୱ ନଗରଦ୍ୱାରେନ ନିକ୍ଖମନାତି ନଗରଦ୍ୱାରେନ ୟାୱ ନିକ୍ଖମନପଦେସା। ୟାୱ ୱିହାରାତି ୟାୱ ୱିହାରବ୍ଭନ୍ତରା। ପଟିକ୍କନ୍ତମଗ୍ଗୋତି ନିୱତ୍ତନମଗ୍ଗୋ। ଆରମ୍ମଣେ ପଟିହଞ୍ଞନାକାରେନ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ପଟିଘସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତେ ପଟିହନନ୍ତଂ ୱିୟ ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ – ‘‘ଚିତ୍ତେ ପଟିହଞ୍ଞନକିଲେସଜାତ’’ନ୍ତି। ଦିୱସଞ୍ଚ ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତେନାତି ଏତଂୟେୱ ରାଗାଦିପ୍ପହାୟିନିଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଅନୁ ଅନୁ ସିକ୍ଖନ୍ତେନ ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢେନ୍ତେନ।

୪୪୦।ପହୀନା ନୁ ଖୋ ମେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣାତି ଏତ୍ଥ କାମଗୁଣପ୍ପହାନଂ ନାମ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚିତ୍ରାନି ତଥେୱ ଲୋକେ, ଅଥେତ୍ଥ ଧୀରା ୱିନୟନ୍ତି ଛନ୍ଦ’’ନ୍ତି। ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନାନାତି ଏକସ୍ସେୱ ଭିକ୍ଖୁନୋ, ‘‘ପହୀନା ନୁ ଖୋ ମେ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା’’ତିଆଦିନା ପାଠଇୟଂ ଆଗତା ନାନାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ହୋନ୍ତି। ନାନାଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅନେକେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନାନାତି ୱୁତ୍ତନାନାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ଇଦାନି ତମେୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘କଥ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଥଂ ପନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ଆହ ‘‘ପହୀନା ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦି। ୱୀରିୟଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହାତି ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିୟଂ ଆରଭିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱାତି ୱଚନସେସୋ। ଫଲାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ଠିତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱ ଆସନେ ନ ଚିରେନେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ନିରୋଧଧମ୍ମାନୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିପସ୍ସନାପରିୱାସାଭାୱତୋ ଫଲାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି କତ୍ୱା।

ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟାତି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଫଲତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ। ମଗ୍ଗାନନ୍ତରତୋ ହି ୱୁଟ୍ଠିତୋ ମଗ୍ଗତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଫଲାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ଏତସ୍ସାତି ଫଲାନନ୍ତରଂ। ‘‘ଫଲାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗ’’ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱୟେନପି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଫଲାନି ଚେୱ ୱଦତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନୀୱରଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋତି ଏତ୍ଥ, ‘‘ପହୀନା ନୁ ଖୋ ମେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା’’ତିଆଦିନା ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତେସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏତେସଂ ନୀୱରଣପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ। ପହାନାଦୀନୀତି ପହାନପରିଞ୍ଞାଭାୱନାସଚ୍ଛିକିରିୟା। ନାନାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ହୋତୀତି ତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ନାନାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତାସୁ ପନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସୂତି ଏତାସୁ କାମଗୁଣପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସୁ। ଏକଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ନୟେସୁ ଏକେନେୱ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିତୋ। ଅଞ୍ଞୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଏକନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ଏକସଦ୍ଦୋ ‘‘ଇତ୍ଥେକେ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୧, ୨୭) ୱିୟାତି। ନାନାଭିକ୍ଖୂନଂ ପନ ଏକା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ନାନାଭିକ୍ଖୂନଂ ନାନାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଏୱଂ ଚତୁକ୍କପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମ୍ପି ଏତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତି। ଇମସ୍ସ ପନ ଦ୍ୱୟସ୍ସ ୱସେନ ଅଭିସମୟୋ ନତ୍ଥୀତି ତଦୁଭୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ପିଣ୍ଡପାତପାରିସୁଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୧୦। ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୫୩।ଏୱଂନାମକେତି ‘‘ଗଜଙ୍ଗଲା’’ତି ଏୱଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମକେ ମଜ୍ଝିମପଦେସସ୍ସ ମରିୟାଦଟ୍ଠାନଭୂତେ ନିଗମେ। ସୁୱେଳୁୱ ନାମ ନିଚଲରୁକ୍ଖୋତି ୱଦନ୍ତି। ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଏୱାତି ପନ ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଏକା ରୁକ୍ଖଜାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁସୋତାନଂ ୟଥାସକୱିସୟତୋ ନିୱାରଣଂ ଦମନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନା, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସଦ୍ଦସୋ ଅଦସ୍ସନେନ ଅସୱନେନାତି ଆହ – ‘‘ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ନ ପସ୍ସତି, ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ନ ସୁଣାତୀ’’ତି। ସତି ହି ଦସ୍ସନେ ସୱନେ ଚ ତାନି ଅଦନ୍ତାନି ଅଭାୱିତାନେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଚକ୍ଖୁସୋତାନି ଚ ଅସମ୍ପତ୍ତଗ୍ଗାହିତାୟ ଦୂରକ୍ଖିତାନୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତେସଂୟେୱ ୱିସୟଗ୍ଗହଣଂ ପଟିକ୍ଖିପି। ଅସଦିସାୟାତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟସମୟେହି ଅସାଧାରଣାୟ। ଆଲୟନ୍ତି କଥେତୁକାମତାକାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୫୪।ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାତି ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟେ ଦିଟ୍ଠେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚଭାୱାଦିୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତା ଉପେକ୍ଖା। ସା ପନ ୟସ୍ମା ଭାୱନାୱିସେସପ୍ପତ୍ତିୟା ହେଟ୍ଠିମେହି ୱିପସ୍ସନାୱାରେହି ସନ୍ତା ଚେୱ ପଣୀତା ଚ, ପଗେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିସହଗତାହି ଉପେକ୍ଖାହି, ତସ୍ମା ଆହ – ‘‘ଏସା ସନ୍ତା ଏସା ପଣୀତା’’ତି। ଅତପ୍ପିକାତି ସନ୍ତପଣୀତଭାୱନାରସୱସେନ ତିତ୍ତିଂ ନ ଜନେତି। ତେନେୱାହ –

‘‘ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ, ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ;

ଅମାନୁସୀ ରତୀ ହୋତି, ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ୱିପସ୍ସତୋ’’ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୩);

ଇତୀତି ଏୱଂ ୱକ୍ଖମାନାକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୂତି ଅୟଂ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଯୋଜନା। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ରୂପାରମ୍ମଣମ୍ହୀତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଗତେ ରୂପାରମ୍ମଣେ। ମନାପନ୍ତି ମନାପଭାୱେନ ପୱତ୍ତନକଂ। ମଜ୍ଝତ୍ତେ ମନାପାମନାପନ୍ତି ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ମନାପଭାୱେନ ଅମନାପଭାୱେନ ଚ ପୱତ୍ତନକଂ ମନାପାମନାପଂ ନାମାତି। ତେନାହ (‘‘ନେୱ ମନାପଂ ନ ଅମନାପ’’ନ୍ତି)। ଇମିନା ମନାପଭାୱୋ ଗହିତୋ, ‘‘ନେୱ ମନାପ’’ନ୍ତି ଇମିନା ମନାପଭାୱୋ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ଚ ଉଭୟଂ ଏକଦେସତୋ ଲବ୍ଭତୀତି, ‘‘ମନାପାମନାପ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣେ ଲବ୍ଭମାନୱିସେସୱସେନ

ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପାକତିକଂ ପଣ୍ଡରିଆକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତପ୍ପଟିସେଧେନ ଅରିୟସ୍ସ ୱିନୟେ ଅନୁତ୍ତରଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତସ୍ସ ରଜ୍ଜିତୁଂ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାୟଂ ୟୋଜନା – ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ରଜ୍ଜିତୁଂ ୱା ଅନିଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ଦୁସ୍ସିତୁଂ ୱା ମଜ୍ଝତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣେ ମୁୟ୍ହିତୁଂ ୱା। ଅଦଦ୍ୱାତି ନିସେଧେତ୍ୱା। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ପରିଜାନନୱସେନ ଞାଣେନ ଗହେତ୍ୱା ଞାତତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିତ୍ୱା। ୱିପସ୍ସନଂ ମଜ୍ଝତ୍ତେ ଠପେତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖଂ ନିଦ୍ଧମେତ୍ୱା ତଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖଂ ପାପେତ୍ୱା ଠପେତି। ଚକ୍ଖୁମାତି ନ ପସାଦଚକ୍ଖୁନୋ ଅତ୍ଥିତାମତ୍ତଜୋତନଂ; ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସ ଅତିସୟେନ ଅତ୍ଥିତାଜୋତନଂ, ''ସୀଲୱା''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟାତି ଆହ – ''ଚକ୍ଖୁମାତି ସମ୍ପନ୍ନଚକ୍ଖୁ ୱିସୁଦ୍ଧନେତ୍ତୋ''ତି।

୪୫୬।ଈସକଂ ପୋଣେତି ମଜ୍ଝେ ଉଚ୍ଚଂ ହୁତ୍ୱା ଈସକଂ ପୋଣେ, ନ ଅନ୍ତନ୍ତେନ ୱଙ୍କେ। ତେନାହ – ''ରଥୀସା ୱିୟ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଠିତେ''ତି।

୪୬୧।ପଟିକୂଲେତି ଅମନୁଞ୍ଞେ ଆରମ୍ମଣେ। ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀତି ନ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ। ତଂ ପନ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ମେତ୍ତାଫରଣେନ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଟିକୂଲେ ଅନିଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତେ ମେତ୍ତାଫରଣେନ ୱା ଧାତୁସୋ ଉପସଂହାରେନ ୱା ସଙ୍ଖାରସଞ୍ଞିତେ ପନ ଧାତୁସୋ ଉପସଂହାରେନ ୱାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତୀତି ହିତେସିତାୟ ଧମ୍ମସଭାୱଚିନ୍ତନାୟ ଚ ନପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଇରିୟାପଥୱିହାରେନ ୱିହରତି। ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ଇଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସତ୍ତସଞ୍ଞିତେ କେସାଦିଅସୁଚିକୋଟ୍ଠାସମତ୍ତମେୱାତି ଅସୁଭଫରଣେନ ୱାତି ଅସୁଭତୋ ମନସିକାରୱସେନ। ଇଦଂ ରୂପାରୂପମତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚତୋ ଉପସଂହାରେନ ୱା। ତତୋ ଏୱ, ''ଦୁକ୍ଖଂ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମ''ନ୍ତି ମନସି କରୋନ୍ତୋ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତି। ସେସପଦେସୁପି, ''ପଟିକୂଲେ ଚ ଅପ୍ପଟିକୂଲେ ଚା''ତିଆଦିନା ଆଗତେସୁ ସେସେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପଦେସୁ। ତତ୍ଥ ହି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱତ୍ଥୂନି ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ୟଥା ସତ୍ତାନଂ ପଠମଂ ପଟିକୂଲତୋ ଉପଟ୍ଠିତମେୱ ପଚ୍ଛା ଗହଣାକାରୱସେନ ଅୱହନ୍ତରେନ ୱା ଅପ୍ପଟିକୂଲତୋ ଉପଟ୍ଠାତି। ୟଞ୍ଚ ଅପ୍ପଟିକୂଲତୋ ଉପଟ୍ଠିତମେୱ ପଚ୍ଛା ପଟିକୂଲତୋ ଉପଟ୍ଠାତି, ତଦୁଭୟେପି ଖୀଣାସୱୋ ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି, ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରେୟ୍ୟ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱାତି।

ତଦୁଭୟଂଅଭିନିୱଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ସଭାୱତୋ ଭାୱନାନୁଭାୱତୋ ଚ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଟିକୂଲସଭାୱଂ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଭାୱଂ ୱାତି ତଂ ଉଭୟଂ ପହାୟ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ସବ୍ବସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ପନ, ''ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିତୁକାମୋ କିଂ କରୋତୀ''ତି, ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଟିପଜ୍ଜନୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ, ''ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ... ପେ... ଦୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଇଦାନି ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗପାଠଇୟା ୱିଭାୱେତୁଂ, ''ୱୁତ୍ତଂ ହେତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟୋ ଏୱ। ସତୋତି ସତିୱେପୁଲ୍ଲପତ୍ତିୟା ସତିମା। ସମ୍ପଜାନୋତି ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପତ୍ତିୟା ସମ୍ପଜାନକାରୀ। ଚକ୍ଖୁନାରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି କାରଣୱସେନ ଚକ୍ଖୂତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ, ଚକ୍ଖୁନା ୱା କରଣଭୂତେନ ରୂପଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି ଗେହସ୍ସିତସୋମନସ୍ସପଟିକ୍ଖେପେନ ନେକ୍ଖମ୍ମପକ୍ଖିକାୟ କିରିୟାସୋମନସ୍ସୱେଦନାୟ।

ଇମେସୁ ଚାତି ''ଅଞ୍ଞଥା ଚ ପନାନନ୍ଦ, ଅରିୟସ୍ସ ୱିନୟେ ଅନୁତ୍ତରା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନା ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୪୫୩), – ''କଥଞ୍ଚାନନ୍ଦ, ସେଖୋ ହୋତି ପଟିପଦୋ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୪୬୦); – ''କଥଞ୍ଚାନନ୍ଦ, ଅରିୟୋ ହୋତି ଭାୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୪୬୧) ଚ ଆଗତେସୁ ତିୱିଧେସୁ ନୟେସୁ। ମନାପଂ ଅମନାପଂ ମନାପାମନାପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମନାପଗ୍ଗହଣେନ ସୋମନସ୍ସୟୁତ୍ତକୁସଲାକୁସଲାନଂ, ଅମନାପଗ୍ଗହଣେନ ଦୋମନସ୍ସୟୁତ୍ତଅକୁସଲାନଂ, ମନାପାମନାପଗ୍ଗହଣେନ ତଦ୍ଦିଧୁରୁପେକ୍ଖାୟୁତ୍ତାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପଠମନୟେ ''ସଂକିଲେସଂ ୱଦତି, ନିକ୍କିଲେସଂ ୱଦତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମନୟେ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ସଂକିଲେସକିଲେସୱିପ୍ପୟୁତ୍ତମ୍ପି ୟୁଜ୍ଜତି। ଦୁତିୟନୟେ ପନ ''ସୋ...ପେ... ଅଟ୍ଟୀୟତୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ ''ପଠମଂ ସଂକିଲେସଂ ୱଦତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଚସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନକିଲେସୱସେନ, ''ସଂକିଲେସମ୍ପି ୱଦତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତିୟନୟେ ଅରହତୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ''ତତିୟଂ ନିକ୍କିଲେସମେୱ ୱଦତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେକ୍ଖୱାରେ ପନ ''ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ''ତିଆଦିକା ଉପମା ଏକମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଞାପେତୁଂ ଆହ। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନେ ରାଗାଦିକେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାୟ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଅରିୟା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନାତି। ପଠମନୟୋ ୱିପସ୍ସକୱସେନ ଆଗତୋ, ଦୁତିୟୋ ସେକ୍ଖସ୍ସ ୱସେନ, ପଠମଦୁତିୟୋ ଚ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ, ତତିୟୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅରିୟୱିହାରୱସେନ ଆଗତୋ। ପଠମନୟେ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱସେନ, ଦୁତିୟନୟେ ସେକ୍ଖସ୍ସ ୱସେନ କୁସଲଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତତିୟନୟେ ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ୱସେନ କିରିୟାବ୍ୟାକତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅୟଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପପଞ୍ଚସୂଦନିୟା ମଜ୍ଝିମନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟ

ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ସଳାଯତନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

ଉପରିପଣ୍ଣାସଟୀକା ସମତ୍ତା।